

**POLİTİKA VE EKONOMİ İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜREL
DALGALANMALAR VE EKONOMİK
OY VERME**

Şennur SEZGİN
(Doktora Tezi)

Eskişehir - 2005

**POLİTİKA VE EKONOMİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE POLİTİK
KONJONKTÜREL DALGALANMALAR VE EKONOMİK OY VERME**

ŞENNUR SEZGİN

DOKTORA TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. C. Necat BERBEROĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2005

DOKTORA TEZ ÖZÜ**POLİTİKA VE EKONOMİ İLİŞKİSİ : POLİTİK KONJONKTÜREL
DALGALANMALAR VE EKONOMİK OY VERME**

Şennur Sezgin

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2005

Danışman: Prof. Dr. C. Necat Berberoğlu

Bu tez iki konuyu ele almaktadır. Bunlardan birisi politik konjonktürel dalgalanmalar, diğeri ise ekonomik oy verme teorisidir. Bu konular madalyonun farklı iki yüzünü temsil etmektedir ve politik ekonomide birbiriyle bağlantılı olmasına rağmen, genellikle ayrı ayrı ele alınırlar. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi iktidar partilerinin yeniden seçilebilmek için ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda nasıl manipüle ettiklerini analiz eder. Ekonomik oy verme teorisi ise bu olayda madalyonun diğeri tarafıdır ve ekonomik koşulların seçmen tercihlerini nasıl etkilediği üzerinde durur.

Tezin birinci bölümünde, politik ekonomik, sistemin tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra, politik ekonominin teorik kökenleri ele alınmıştır. Politik ekonomik modellerin işleyişi kısaca ele alındıktan sonra, bu sistemde yer alan aktörler (seçmenler, hükümet, siyasi partiler vs.) analitik olarak irdelenmiştir.

İkinci bölümde ise, politik ekonomik sistemin arz yönlü yaklaşımlarından politik konjonktürel dalgalanma modelleri üzerinde durulmuştur. Bu modeller fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, partizan politik konjonktürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan politik konjonktürel dalgalanmalar olmak üzere dört modelden oluşmaktadır. Bu dört model ve varsayımları açıklandıktan sonra bu modellerle ilgili yapılmış olan ampirik çalışmalar gözden geçirilmiştir. Yine ikinci bölümde seçmen tercihleri ile ekonomik koşullar arasındaki ilişkinin teorik temelleri incelenmiştir (economic voting). Seçmenler hükümetin popülerliğini değerlendirirken veya oy kullanırken ekonomik koşullardan etkilenip, etkilenmediği ile ilgili ödül/ceza hipotezi, müvekkil hipotezi gibi yaklaşımlar ve bunlarla ilgili yapılan ampirik çalışmalar analitik olarak ortaya konmuştur

Üçüncü bölümde, ilk olarak Türkiye'nin politik-ekonomik sistemi incelenmiştir. Daha sonra Türkiye'de ekonomik göstergelerin seçimler nedeniyle manipüle edilip edilmediği, 1950-2003 yılları arasında regresyon analizleri ile test edilmiştir. Politik konjonktürel dalgalanmaların tespiti amacıyla ayrıca 1986-2003 yılları arasında çeyrek dönemlik verilerle tahmin yapılmıştır. Bu bölümün ikinci kısmında, bu kez, ekonomik koşulların seçmenin kararını etkileyip, etkilemediği ampirik olarak test edilmiştir. Bu amaçla hem anket sonuçlarına dayanan regresyon tahminleri hem de gerçek seçim sonuçlarına dayanan tahminler yapılmıştır.

Bu tez çalışması göstermektedir ki 1950-2003 yılları arasında Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmalar söz konusudur. Politika çıktılarına göre yapılan analizde ekonomik büyümenin seçimlerden olumsuz etkilendiği saptanmıştır. Politika araçlarına göre yapılan analizde ise, kamu harcamalarının seçim dönemlerinde arttığı, bütçe açıklarının da büyüdüğü tespit edilmiştir. Sektörler itibariyle yapılan analizde ise, seçimlerden sadece tarım kesiminin etkilendiği görülmüştür. Popülerlik fonksiyonu ile ilgili anket verilerine dayanarak yapılan analizde ekonomik koşulların hükümetin popülerliğini etkilediği tespit edilmiştir. İktidar partisinin popülerliğini enflasyon bir dönem gecikme ile olumsuz yönde etkilerken, büyüme dört dönem gecikme ile pozitif etkilemektedir. Ekonomik oy verme ile ilgili olarak 1950-2003 dönemini ele alan gerçek seçim sonuçlarıyla yapılan analizde ise, sağ partilerin oylarını ekonomik değişkenlerden sadece enflasyonun olumlu etkilediği görülmüştür. Ekonomi dışı değişken olarak, iktidarda bulunma negatif etkilemektedir. Sol partilerin oylarının ise ekonomik değişkenlerden etkilenmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Politik Ekonomi, Politik Konjonktürel Dalgalanmalar, Ekonomik Oy Verme, Türkiye.

ABSTRACT**RELATIONSHIP OF POLITICS AND ECONOMICS: POLITICAL BUSINESS CYCLE AND ECONOMIC VOTING**

Şennur Sezgin

Economics

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, February, 2005

Supervisor : Prof. Dr. C. Necat Berberoğlu

This thesis focuses on two subjects. These are political business cycle and economic theories of voting. They represent two sides of the medallion. Although they are being inter-related in political economy, they usually dealt with separately. Political business cycle (PBC) examines how governments try to influence economic condition in order to enhance their chances of being re-elected. On the other hand, economic theories of voting analyses how voters respond to economic conditions when electing governments.

The thesis starts with definition and history of political economy and its theoretical bases. The models used in the political economy briefly reviewed, and also the role of actors in the political economy (voters, government, political parties, *etc.*) analytically described.

In the second chapter, theory of political business cycle (PBC) has intensively characterised considering supply-side models of political economy. These models are opportunistic political business cycle, rational opportunistic political business cycle, partisan political business cycle and rational partisan political business cycle. After explaining the models, previous empirical evidence reviewed. Second chapter also deals with theories of economic voting which shows relationship between voters choice and economic condition. This theory covers reward/punished hypothesis, cliental hypothesis etc. Previous empirical evidence of economic voting has also explained.

Third chapter applies to Turkey. In the first part of this chapter, Turkish political-economic system narrated. Furthermore, existence of PBC in Turkey tested with an annual data for the period of 1950-2003 and quarterly data between 1986 and 2003.

Second part of this chapter devoted to empirical analysis of economic voting in Turkey. For this analysis survey data and election results are used.

This thesis concluded that, between 1950 and 2003, there is PBC in Turkey. Analysis with policy outcomes, economic growth is negatively affected by election. The analysis with policy tools showed that elections period causes higher public expenditure and larger budget deficits. Moreover, agricultural sector is affected by election. On the other hand voters consider economic condition when they vote. Analysis with popularity function using survey data has demonstrated that economic conditions have important impacts on government popularity. Inflation has negative impact on incumbent governments. However, economic growth helps government popularity with a longer lag. Analysis with election results showed that while vote of right wing parties has affected from economic conditions, leftist parties vote determined by other factors.

Keywords: Political Economy, Political Business Cycle, Economic Voting, Turkey.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şennur SEZGİN'in "Politika ve Ekonomi İlişkisi: Türkiye'de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar ve Ekonomik Oy Verme" başlıklı tezi **29 Mart 2005** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat** Anabilim Dalında Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : **Prof.Dr.C.Necat BERBEROĞLU**
Üye : **Prof.Dr.Davut AYDIN**
Üye : **Prof.Dr.Ferhat ERARI**
Üye : **Prof.Dr.Kemal YILDIRIM**
Üye : **Prof.Dr.Mustafa ÖZER**

Prof. Dr. Mustafa AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüz toplumlarında politika ile ekonomi yakın ilişki içindedir. Politika ile ekonominin ilişkisi denilince de ilk akla gelen seçimler olmaktadır. Demokratik toplumlarda politik sektör ile ekonominin etkileşimini seçimler belirler. Seçim ülkeyi yönetecekleri ve kitleleri temsil edecekleri belirlemede başvurulan bir yoldur. Oy verme ise, sıradan vatandaşlar için kendilerini yönetecek kimseleri seçme ve daha önce seçilenlerle ilgili olarak da periyodik olarak değerlendirme yapma yoludur. Bu karşılıklı ilişki özellikle gelişmekte olan ülkeler için karmaşık ilişkiler yumağının oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de politika ile ekonominin ilişkisini incelemek önemlidir.

Türkiye için güncel ve önemli bir konu olan politika ve ekonominin etkileşimini kapsayan politik konjonktürel dalgalanmaları ve ekonomik oy verme konularında tez çalışmamda bana danışmanlık yapan ve her türlü desteği sağlayan, değerli hocalarım Prof. Dr. Nejat Berberoğlu ve Prof. Dr. Kemal Yıldırım’a derin saygılarımla teşekkürlerimi sunarım. Bu tezin daha nitelikle hale gelmesi için zaman ayırarak, yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Davut Aydın’a ayrıca teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasının başlangıcından itibaren bana moral ve motivasyon sağlayan, her zaman desteğini hissettiğim Selami Sezgin’e şükranlarımı sunarım. Yoğun çalışmalarım nedeniyle beni anlayışla karşılayıp, sabırla çalışmalarına ara vermeme bekleyen kızlarım Başak ve Gonca’ya çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	IV
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
ÖZGEÇMİŞ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA VE EKONOMİ İLİŞKİSİNDE TEMEL KAVRAMLAR

1 GİRİŞ	9
2 KAMU KESİMİNİN BÜYÜKLÜĞÜ VE ALANI.....	11
3 POLİTİK EKONOMİNİN TANIMI	15
4 YENİ POLİTİK EKONOMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	18
5 YENİ POLİTİK EKONOMİNİN TEORİK KÖKENLERİ	21
5.1 Konuyla İlgili İlk Çalışmalar	21
5.2 Sosyal Refah Fonksiyonu	22
5.3 Medyan Seçmen Teoremi	25
5.4 Oy Ve Popülerlik Fonksiyonu	27
5.5 Phillips Eğrisi.....	28
5.6 Rasyonel Bekleyişler	30
6 POLİTİK EKONOMİK MODELİN İŞLEVLERİ.....	33
7 POLİTİK EKONOMİK SİSTEMDE YER ALAN AKTÖRLER VE BUNLAR ARASINDAKİ ETKİLEŞİM.....	36
7.1 Seçmenler.....	36
7.2 Hükümet.....	39
7.3 Siyasi Partiler	40
7.4 Baskı Grupları.....	41
7.5 Bürokrasi.....	43
7.6 Aktörler arasındaki etkileşim	44

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR TEORİSİ VE EKONOMİK OY VERME

1 GİRİŞ	46
2 POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR TEORİSİ	47
2.1 Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar	47
2.1.1 Modelin Varsayımları	48
2.1.3 Fırsatçı Modellere Getirilen Eleştiriler	55
2.2 Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar	56
2.2.1 Modelin Varsayımları	57
2.2.2 Modelin İşleyişi	59
2.2.3 Rasyonel Politik Bütçe Döngüleri Modeli	60
2.2.4 Bütçe Döngüleri Modelinin Varsayımları	60
2.2.5 Modelden Çıkarımlar ve Farklı Yaklaşımlar	61
2.3 Geleneksel Partisan Konjonktürel Dalgalanmalar	62
2.3.1 Modelin Varsayımları	63
2.3.2 Modelin İşleyişi	64
2.3.3 Güçlü Partisan Teori	66
2.3.4 Zayıf Partisan Teori	67
2.4 Rasyonel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar.....	67
2.4.1 Modelin Varsayımları	67
2.4.2 Modelin Açıklanması.....	69
2.4.3 Modelin Çıkarımları ve Modele Getirilen Eleştiriler.....	72
3 POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARLA İLGİLİ YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR	73
3.1 Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar	73
3.1.1 Politika Çıktılarına Göre Yapılan Ampirik Çalışmalar	74
3.1.2 Politika Araçlarına Göre Yapılan Ampirik Çalışmalar.....	81
3.2 Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar İlgili Ampirik Çalışmalar	91
3.3 Partizan ve Rasyonel Partizan Politik onjonktürel Dalgalanmalar İlgili Ampirik Çalışmalar	94
4 EKONOMİK OY VERME	105
4.1 Ekonomik Oy Vermenin Teorisi.....	106
4.2 Ekonomik Oy Verme İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar.....	111

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR VE EKONOMİK OY VERME İLE İLGİLİ AMPİRİK UYGULAMA

1 GİRİŞ	136
2 TÜRKİYE'DE POLİTİK EKONOMİK SİSTEM	136
2.1 1946-1960 DÖNEMİ	137
2.2 1960-1980 DÖNEMİ	142
2.3 1980-2003 DÖNEMİ	147
3. TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR: AMPİRİK BULGULAR	157
3.1 Model	157
3.2 Veriler	158
3.3 Tahminler.....	159
3.3.1 1950-2003 Yıllık Politika Çıktılarına Göre Genel Analiz	161
3.3.2 1950-2003 Yıllık Politika Araçlarına Göre Genel Analiz	164
3.3.3 1987-2003 Çeyrek Dönemlik Data İle Analiz	168
3.3.4. Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları ve Politik Konjonktürel dalgalanmalar (1951-2002).....	174
3.3.5. Sektörler İtibariyle Politik Konjonktürel Analiz.....	176
4. TÜRKİYE'DE EKONOMİK OY VERME İLE İLGİLİ AMPİRİK BULGULAR	
4.1 Veriler	182
4.2 Model	185
4.3 Tahminler.....	188
SONUÇ	197
EKLER	203
KAYNAKLAR	224

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1.1 POLİTİK EKONOMİNİN TEORİK DAYANAKLARI	32
ŞEKİL 1.2 POLİTİK EKONOMİK ETKİLEŞİMİN İŞLEYİŞİ	33
ŞEKİL 1.3 :EKONOMİK SEKTÖRÜ İÇEREN POLİTİK-EKONOMİK MODELİN İŞLEYİŞİ.....	34
ŞEKİL 1.5 POLİTİK EKONOMİK MODELLERDE YERALAN AKTÖRLER ARASINDAKİ ETKİLEŞİM	44
ŞEKİL 2.1 GELENEKSEL FIRSATÇI MODELİN İŞLEYİŞİ	54
ŞEKİL 2.2 GELENEKSEL PARTİZAN TEORİNİN İŞLEYİŞİ.....	65
ŞEKİL 2.3 BASİTLEŞTİRİLMİŞ MODEL	106
ŞEKİL 2.4 GÖZLEMLEME VE DEĞERLENDİRME.....	107
ŞEKİL 2.5 EKONOMİK OY VERMEDE MUHTEMEL İLİŞKİLER	110
ŞEKİL 3.1 1998-2003 DÖNEMİ İKTİDAR PARTİSİNE DUYULAN GÜVEN.....	183
ŞEKİL 3.2 1998-2003 DÖNEMİ İYİMSER BEKLENTİLER	184
ŞEKİL 3.3 1998-2003 DÖNEMİ KÖTÜMSER BEKLENTİLER.....	185

TABLOLAR DİZİNİ

TABLO 1.1 POLİTİK-EKONOMİK SİSTEMLE İLGİLİ MODELLER.....	10
TABLO 1.2 SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELERDE GENEL KAMU HARCAMALARINDAKİ ARTIŞ.....	13
1913-2001 (GSYİH’NİN YÜZDESİ OLARAK)	13
TABLO 2.1- POLİTİKA ÇIKTILARINA GÖRE YAPILAN ÇALIŞMALAR	100
TABLO 2.2.POLİTİKA ARAÇLARINA GÖRE YAPILAN ÇALIŞMALAR	102
TABLO 2.3 EKONOMİK OY VERME İLE İLGİLİ YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR	129
TABLO 3.1. 1953-2003 EKONOMİK BÜYÜME VE POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR İLİŞKİSİ.....	161
TABLO 3.1A. 1965-2003 EKONOMİK BÜYÜME POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR İLİŞKİSİ.....	162
TABLO 3.2. 1953-2003 FİYATLAR (TUFE) POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR İLİŞKİSİ	163
TABLO 3.3. 1953-2003 KAMU HARCAMALARI POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ	164
TABLO 3.4 1953-2003 KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞI POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ.....	165
TABLO 3.5. 1953-2003 PARA ARZI POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ.....	166
TABLO 3.6. 1953-2003 VERGİ GELİRLERİ POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ.....	167
TABLO 3.7. 1988-2003 EKONOMİK BÜYÜME POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ.....	169
TABLO 3.8. 1988-2003 PARA ARZI POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ.....	170
TABLO 3.9. 1988-2003 FİYATLAR DÜZEYİ İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ	171
TABLO 3.11. 1988-2003 KAMU HARCAMALARI İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ	172
TABLO 3.12. 1988-2003 YATIRIMLAR İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ	173
TABLO 3.13. EĞİTİM HARCAMALARI İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ (1951-2002)	175
TABLO 3.14. SAĞLIK HARCAMALARI İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ (1951-2002)	175
TABLO 3.15. SAVUNMA HARCAMALARI İLE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ (1951-2002).....	176
TABLO 3.16 . SEKTÖRLER İTİBARIYLA POLİTİK KONJONKTÜR (1971-2002).....	178
TABLO 3.17 TÜRKİYE’DE GECEKONDU VE GECEKONDULU NÜFUS.....	179
TABLO 3.18 POPÜLERLİK ANKETİ VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER 1	189
TABLO3.19 POPÜLERLİK ANKETİ VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER 2	190
TABLO 3.20 İYİMSER BEKLENTİLER VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER.....	191

	xiv
TABLO3.21 KÖTÜMSER BEKLENTİLER VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER	192
TABLO 3.22 SAĞ PARTİLER VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER İLİŞKİSİ.....	193
TABLO 3.23 SOL PARTİLER VE EKONOMİK DEĞİŞKENLER İLİŞKİSİ	194

GİRİŞ

Bu tezde biri politik konjonktürel dalgalanmalar, diğeri ekonomik oy verme (oy vermede ekonomik yaklaşım) teorisi olmak üzere iki konu ele alınmaktadır. Bu konular madalyonun farklı iki yüzünü temsil etmekte ve politik ekonomide birbiriyle bağlantılı olmasına rağmen, genellikle ayrı ayrı analiz edilmektedir. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi hükümetin ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edip, etmediğini inceler. Buna karşılık ekonomik oy verme bu olayda madalyonun diğer tarafıdır ve ekonomik koşulların seçmen davranışı üzerindeki etkilerini analiz eder. Bir taraftan hükümet seçimlere doğru gidilirken ekonomiyi manipüle ederek seçmenleri oy verme konusunda etkileyebilir. Diğer taraftan, seçmenlerde ekonomi politikalarını hükümetin görevine devam edip, etmemesi veya değiştirilmesi yönünde oy kullanarak etkileme gücüne sahiptir. Böylece iki yönlü ilişkisi olan bir hipotez ortaya çıkmaktadır. Bu hipoteze göre, seçmen hükümetin ekonomi politikalarını etkiler ve hükümet politikalarının da seçmen tercihleri üzerinde etkisi vardır.

Ekonomi ve politika ile ilgilenen herkesin çok rahatlıkla görebileceği gibi her ülkede politika ile ekonomi birbiriyle etkileşim halindedir. Fakat her ülkede bu etkileşimin derecesi birbirinden farklıdır. Bazı ülkelerde ekonomi ile politika arasındaki bağımlılık dereceleri yüksek olmasından dolayı, ekonomi politikalarının belirlenmesinde siyasi etkilerin yoğun olduğu görülmektedir. Türkiye’de bu ülkeler kategorisine girmektedir. Bu nedenle Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmaların incelenmesi önemlidir. Türkiye’de genelde ekonomi ile seçimler arasındaki ilişki ile ilgili en yaygın söylemlerin başında, seçim öncesi dönemde hükümetin emisyon hacmini arttırıp, kamu harcamalarını arttırdığı, böylece seçimleri etkilemeye çalıştığı gelmektedir. Fakat bu yöntemin seçim öncesinde enflasyon ve seçim sonrasında ise durgunluk gibi istenmeyen ekonomik problemlere yol açtığına inanılır. Bu durum Türkiye’de seçimler ile ekonomi arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemeyi gerektirir. Bu çalışmada bu ilişki konunun hem arz yönlü yaklaşımına, hem de talep yönlü yaklaşımına göre incelenecektir. Yani bu çalışmada bir taraftan Türkiye’deki politik konjonktürel dalgalanmalar analiz edilirken, diğer taraftan seçmenin bu dalgalanmalar karşısındaki tepkileri de ele alınacaktır. Böylece konunun her iki yönü de kapsamlı olarak incelenmiş olacaktır.

Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisinin temel hareket noktası, ekonomik döngüler ile siyasi döngüler arasında bir ilişkinin varlığıdır. Bu ilişki temelde, ekonomi politikalarının genel seçimler ile iktidara gelmiş siyasi otoriteler tarafından belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorilerinin geliştirilmesi ile daha önce gözlem ve yorumlamalara dayanan araştırmaların yerine, artık hükümetlerin seçimleri de dikkate alarak ekonomi politikalarını uyguladıkları varsayımına dayanan formel modeller geliştirilmiştir. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi literatürde dört farklı yaklaşımla incelenmektedir. Bunlar fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, partizan konjonktürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmalardır. Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, iktidar partilerinin seçim kazanmak amacıyla ekonomiyi manipüle etme çabaları sonucunda oluşan devresel dalgalanmaları ifade eder.

Partizan konjonktürel dalgalanmalarda ise, partilerin ideolojileri çerçevesinde belirlenen politikaları uygulayarak seçimleri kazanmak amacı ile ekonomiyi manipüle etmeleri söz konusudur. Daha sonra rasyonel beklentiler kuramının gelişmesiyle bu iki modele, rasyonel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmalar modelleri eklenmiştir.

Bu tezde ise, fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ele alınıp, Türkiye’de bu tür dalgalanmaların var olup, olmadığı incelenecektir. Türkiye için en uygun model fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modelidir. Bu model rasyonel konjonktürel dalgalanmalar modelinden daha fazla Türkiye’ye uymaktadır. Rasyonel konjonktürel dalgalanmalar modeli, fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modelinden çok az da olsa farklıdır. Rasyonel modelde seçmenler “rasyonel”dir, yani makro ekonomi ile ilgili elde edebildikleri tüm bilgileri beklentilerine dahil edebilmekteler ve bugünün ekonomi politikalarının gelecekteki sonuçlarını anlayabilmektedirler. Bu durumda rasyonel modelde iktidar partileri fırsatçı konjonktürel dalgalanmaları iktidarlarının sadece küçük bir bölümünde bu tür politikaları takip etmektedirler (Bu dönem seçimlerden hemen önceki dönemdir). Bu teorik farklılıktan dolayı rasyonel konjonktürel dalgalanmaların tahminleri, fırsatçı konjonktürel dalgalanmalara göre kısa dönemli ve bir defaya mahsus

döngülerden ibarettir. Bu nedenle rasyonel konjonktürel dalgalanmalar seçimlerden önceki kısa bir dönemi araştırmak için uygun olmakla beraber tüm seçim dönemini araştırmak için uygun bir model değildir. Biz bu çalışmada Türkiye’de tüm seçim döneminde fırsatçı politik dalgalanmaların var olup, olmadığını araştırmak istediğimizden, rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalar amacımız açısından uygun olmamaktadır.

Yine aynı şekilde Türkiye için fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar modeli, partizan teori ve rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmalar teorisinden daha uygundur. Partizan ve rasyonel partizan modellerde, politik partilerin birbirlerinden farklı ekonomik ideolojileri vardır. Sol partiler daha çok işsizliği azaltmaya yönelmekle beraber, sağ partiler daha çok enflasyonu düşürmeye odaklanmışlardır. Fakat bu modeller Türkiye şartları ile pek bağdaşmamaktadır. Genelde partizan modeller ABD, İngiltere gibi iki parti sisteminin var olduğu ülkelerde görülmektedir. Türkiye’de ise, partilerin ekonomi politikalarını ideolojik olarak kesin sınırlarla ayırmak pek mümkün değildir. Yani Türkiye’de bazen sağ partilerin hedefi de işsizliği düşürmek olabilmektedir. Yine Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili çok az olan çalışmalardan Akçoraoğlu ve Yurdakul (2004) ve Sayan ve Breumer (1997) çalışmalarında Türkiye’de partizan ve rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmaların varlığına rastlanmamıştır.

Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmaların var olup olmadığının incelenmesi bir çok açıdan önemlidir. Her şeyden önce Türkiye’nin son zamanlarda yaşamış olduğu ekonomik krizlerin nedenleri arasında politik konjonktürel dalgalanmaların payının olup olmadığının belirlenmesidir. Eğer Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmalar var ise, Türkiye’de ekonomik krizlerin önlenmesi açısından bir çözüm yolu araştırılırken, bu durumda göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerle ilgili politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi çok az çalışılmıştır. Bu nedenle bu çalışma bir anlamda bu açığı kapatmayı hedeflemektedir. Gelişmekte olan ülkelerle ilgili çalışmaların zenginleştirilmesi dışında, fırsatçı konjonktürel dalgalanmaların bu tür ülkeler açısından geçerli olup olmadığının tespit edilmesi de diğer önemli bir husustur.

Bu tezin seçmen davranışının ekonomik yönü üzerinde durulma amacı temelde beş nedenden oluşmaktadır. Birinci neden, Türkiye’de en çok konuşulan konuların başında ekonomik durum gelmektedir. Bu kadar çok önem atfedilen bu konunun seçmen tercihlerini yansıtır, yansıtmadığı veya eğer yansıtıyorsa hangi ekonomik faktörler seçmen tercihlerinde rol oynamaktadır?

İkinci olarak son 15-20 yıldır ortaya çıkan ekonomik gerçekler göstermiştir ki işsizlik çığ gibi büyüyen en önemli sorundur. 2000’li yıllarda küresel işsizliğin aldığı boyutlar Büyük Buhran’dan sonraki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bütün dünyada 800 milyon işsiz varlığı tespit edilmiştir. İşsizlik seçmen davranışlarını belirlemede önemli etkenlerden biri mi bunu Türkiye açısından incelenmesi gereklidir.

Üçüncü olarak, son yıllarda ortaya çıkan ekonomik değişikliklerin önemi kimse tarafından inkar edilmemesine rağmen, politikacıların bu değişmelere kendilerini ne kadar uydurdukları çok belirli değildir. Türkiye 1980’lerden itibaren ekonomide bir dönüşüm yaşamış, 1990’larda yüksek enflasyon ve ekonomik krizler yaşamış olan bir ülkedir. Klasik popülist politikalar seçmeni ne kadar etkileyebilmektedir? Bu durumun saptanması açısından seçmen davranışının incelenmesi önemlidir.

Dördüncü olarak Türkiye’de politik ekonomik etkileşim literatürüne baktığımızda, bu konuda pek fazla çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmada gözden geçirilen altmış üç çalışmanın sadece altı tanesi Türkiye ile ilgilidir. Bunlardan talep yönlü olan çalışmaların sayısı ise sadece ikidir. Bu çok az olan çalışmalar nedeniyle Türkiye’de politik ekonomik etkileşim hakkında çok az şey bilinmektedir. Bir çok çalışma ABD ve Avrupa ülkeleri üzerine yapılmıştır. Bu nedenle de buralarda bulunan sonuçlar Türkiye üzerine de uygulanmaya çalışılmaktadır. Tabii bu durumda bir çok problemlere yol açmaktadır.

Beşinci ve son olarak Türkiye’de politik- ekonomik etkileşimin analizinin pek fazla yapılamamasının nedeni, Türkiye’de seçmen davranışının ekonomik yönünün analizi ile ilgili alt yapının çok yenilerde oluşturulmuş olmasıdır. Türkiye’de Avrupa ülkeleri ve ABD’de düzenli olarak yapılan seçmen davranışını ölçen anket çalışmaları ancak

1990'ların ortalarından itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada da PİAR anket şirketi tarafından yapılan anket çalışması kullanılacaktır.

Bu iki konu için iki temel araştırma sorumuz ve bunları destekleyen alt araştırma sorularımız vardır. Bu tezin araştırma soruları şunlardır:

- 1- Türkiye'de Politik konjonktürel dalgalanmalar var mıdır? ve hala devam etmekte midir?
 - a- Eğer Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmalar var ise, bunların en belirgin karakteristikleri nelerdir?
 - b- Eğer politik konjonktürel dalgalanmalar var ise, kullanılan en önemli ekonomik araç değişkenleri nelerdir? Türkiye'nin kullandığı özel bir değişken var mıdır?
 - c- Türkiye'de örneğin ekonomik araç değişkenleri ile ekonomik çıktı değişkenleri arasında herhangi bir farklılık var mıdır? Ekonomik çıktılar açısından politik konjonktürel dalgalanmalar olmasa bile ekonomik araç değişkenlerinin durumu da kontrol edilmelidir.
- 2- Ekonomik faktörlerin seçmen tercihleri üzerinde etkisi var mı? Eğer varsa seçmenler ne derecede ekonomik şartlardan etkilenmektedir?

Bu araştırma sorularını test etmek amacıyla, Türkiye'de 1950-2003 dönemi ele alınmıştır. Bu dönemler itibariyle Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını en küçük kareler yöntemine (OLS) göre test edilecektir. Bu analiz politika çıktılarına ve politika araçlarına göre yapılacaktır. Politika çıktıları olarak enflasyon ve büyüme kullanılacaktır. İşsizlik verisi ise, diğer bir çok gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de elde edilmesi güç bir veridir. İşsizlik yerine kullanılacak başka bir veri olmadığı içinde şimdiye kadar Türkiye ile ilgili yapılan çalışmalarda kullanılamamıştır. İşsizlik verilerini toplamak lojistik olarak oldukça güçtür. Türkiye'de insanlar İş ve İşçi Bulma Kurumuna gidip kayıt olmadıklarından işsiz sayısını tam olarak bilmek mümkün değildir. Çünkü işsiz olarak kayıt olmak işsizlik parası almayı gerektirmediği için, pek çok kişi gidip resmi kurumlara işsiz olduğunu bildirmemektedir.

Politika araçlarına göre yapılan analizde ise, para arzı, kamu harcamaları, bütçe açıkları, vergiler kullanılacaktır. Daha sonra seçmen tercihlerinin ekonomik koşullardan etkilenip etkilenmediği test edilecektir. Türk hükümetlerinin popülerliğinin ekonomik koşullardan ne kadar etkilendiği tespit etmeyi amaçlayan analizde PİAR araştırma şirketi tarafından yapılan aylık anket sonuçları kullanılacaktır. Aylık anket sonuçları bağımlı değişken olarak ele alınırken, enflasyon, büyüme, işsizlik değişkenleri bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Burada enflasyon ve işsizliğin seçilme nedeni seçmenler tarafından yorumlanması ve bilgi edinilmesi kolay olmasından kaynaklanmaktadır.

Tezin giriş bölümünü takip eden birinci bölümde, politik ekonomik sistemden bahsedilecektir. Politik ekonomik sistemin tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra, politik ekonominin teorik kökenleri ele alınacaktır. Politik ekonomide oluşturulan modeller kısaca ele alındıktan sonra, bu sistemde yer alan aktörlere (seçmenler, hükümet, siyasi partiler vs.) değinilecektir.

İkinci bölümde ise, politik ekonomik sistemin arz yönlü yaklaşımlarından politik konjonktürel dalgalanma modelleri üzerinde durulacaktır. Bu modeller dört gruba ayrılmıştır. Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, partizan politik konjonktürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan politik konjonktürel dalgalanmalar. Bu bölümde bu dört model ve varsayımları açıklandıktan sonra bu modellerle ilgili yapılmış olan ampirik çalışmalar irdelenecektir.

Yine ikinci bölümde seçimler ile ekonomik koşullar arasındaki ilişki incelenecektir (economic voting). Ekonomik oylamanın temelinde yatan düşünce “eğer ekonomi kötüye giderse iktidar partisi oy kaybeder düşüncesidir.” Çünkü seçmenler ekonomik gelişmelerden iktidar partisini sorumlu tutarlar. Yani seçmenler ekonomik gidişata göre iktidar partisini ödüllendirir veya cezalandırırlar. Bu bölümde konu ile ilgili yaklaşımlar ele alınacaktır. Mesala, geleceğe yönelik oylama-geçmişe yönelik oylama, toplum çıkarına göre oylama-cüzdanına göre oylama gibi yaklaşımlar verildikten sonra, bunlarla ilgili yapılan ampirik çalışmalar analitik olarak gözden geçirilecektir.

Üçüncü bölümde, ilk önce Türkiye'nin politik-ekonomik sistemi üç devreye bölünerek tarihsel süreç içinde incelenecektir (1946-1960 birinci devre, 1960-1980 ikinci devre 1980-2003 üçüncü devre olmak üzere). Daha sonra Türkiye'de ekonomik göstergelerin seçimler nedeniyle manipule edilip edilmediği, eğer edildiyse bunun ne derecede ve hangi ekonomik sonuçlar doğurduğu test edilecektir. Bu amaçla öncelikle Cumhuriyet Döneminin büyük bölümünü kapsayan 1950-2003 dönemi incelenecek ve özellikle seçimlerle büyüme ilişkisi incelenecektir. Yıllık verilerle incelenecek bu analizleri takiben 1986-2003 arası üçer aylık datalarla test edilecektir. Bu inceleme **politika çıktıları** açısından yapılan bir incelemedir. Aslında politik konjonktürel dalgalanmaların ampirik analizi 2 türlü yapılmaktadır. Birincisi politika çıktıları (büyüme, enflasyon, işsizlik) açısından, ikincisi ise politika araçları (para arzı M_1 , kamu harcamaları, vergiler vb.) açısındandır. Bu çalışmada politika çıktıları açısından analiz yapıldıktan sonra, birde politika araçları açısından da analiz yapılacaktır. Konjonktürel dalgalanmalar açısından aralarında bir farklılık var mı bunlar tespit edilecektir. Daha sonra ise sektörel analiz (tarım, sanayi) yapılacak ve özellikle kamu harcamaları kalemlerinden eğitim, sağlık ve savunma ayrıntılı test edilecektir.

Bu bölümün ikinci kısmında, ekonomik koşulların seçmenin kararını etkileyip, etkilemediği ampirik olarak test edilecektir. Görevdeki hükümetin anket sonucu belirlenen aylık popülerlik göstergeleri bağımsız değişken olarak yer alacak ve makro ekonomik göstergeler (işsizlik, enflasyon, büyüme) analizin bağımlı değişkenlerini oluşturacaktır. Buradan hangi ekonomik göstergelerin hangi yönde ve ne oranda iktidar partisinin popülerliğini etkilediği ortaya konacaktır. Bu çalışmada hem gerçek oylarla, hem de gerçek oylar yerine PİAR (TNS-PİAR Trendpoll anket sonuçları) tarafından yapılan aylık popülerlik anket sonuçları ile analizler yapılacaktır. Sonuç bölümünü ise, iki ampirik bölümde bulunan sonuçların değerlendirilmesi oluşturacaktır.

Bu tez daha önce yapılan çalışmalardan bir çok açıdan farklıdır. Daha önce yapılan çalışmalar, Türkiye'deki politik konjonktürel dalgalanmalarının var olup, olmadığını 1980 sonrasında itibaren ölçmüşlerdir. Bu çalışma 1950'den itibaren yıllık verileri kullanarak bu tür döngülerin var olup, olmadığını ölçmeyi planlamaktadır. Yine Türkiye

ile ilgili olan çalışmalar sadece politika araçlarına göre yapılırken, bu çalışma politika çıktılarını da ele alacaktır. Ayrıca daha önceki çalışmalarda hiç yer verilmemiş ve kamu harcamaları içinde önemli payı olan eğitim, sağlık ve savunma harcamalarını ayrı, ayrı ele alarak 1950-2002 dönemi itibariyle analiz edilecektir. Bunun dışında politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı sektörler itibariyle analiz edilecektir. Bu analizde ele alınan tarım, sanayi, inşaat, ticaret ve konut sektörleri 1971-2002 dönemleri itibariyle analiz edilecektir. Bu tezde ayrıca Türkiye'deki ekonomik oy verme ile ilgili analize de yer verilecektir. Ekonomik oy verme teorisi popülerlik/oy fonksiyonlarını kapsamaktadır. Popülerlik ve oy fonksiyonlarıyla ilgili Türkiye'de çok az çalışma yapılmıştır. Bu alışma ile bu açığın biraz olsa da doldurulması amaçlanmıştır. Bu tez siyasetçi ve ekonomistleri ilgilendiren bir tezdur. Türkiye gibi çok uzun yıllardır ekonomik problemlerini çözmeye çalışan ülkelerde yaşanan krizlerde siyasilerin payının ne olduğunun bilinmesi açısından siyasileri bu tez ilgilendirmektedir. Siyasiler iktisat politikalarını belirlerken ülkede yol açabilecekleri siyasal kaynaklı konjonktürel dalgalanmalara karşı daha dikkatli olmaları açısından bu tez onlara ışık tutma amacındadır. Diğer taraftan ekonomistlerde bu tezdten faydalanabilirler, çünkü gözlenen devresel dalgalanmaların ekonomi dışında başka alternatif açıklamaları da mevcuttur. Bu nedenle bu tez ekonomistlere de biraz olsun ışık tutmayı hedeflemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA VE EKONOMİ İLİŞKİSİNDE TEMEL KAVRAMLAR

1. GİRİŞ

Günümüz toplumlarında ekonomik konularda hükümetlerin önemli rollere sahip olduğu kabul edilir ve seçmenlerinde hükümetleri ekonominin gidişatından giderek artan bir şekilde sorumlu tutmaya başladıkları görülmüştür. Bu gelişmeler politika ile ekonomik sistem arasındaki etkileşimin analizini önemli hale getirmiştir. Artık hükümet ekonomik sistem içinde egzogen (dışsal) bir değişken olarak görülmemektedir. Oysa klasik ekonominin hakim olduğu dönemde hükümet egzogen bir değişken olarak kabul edilmekteydi. Yani makro ekonomi politikaları hükümete sadece verilmiş bir veri olarak kabul edilmekte ve siyasal kurumların ekonomi politikalarını etkileyebileceği düşünülmemekteydi.

1960'lara kadar politika ile ekonominin birbirinden bağımsız çalışma alanları vardı. Siyaset bilimi, ekonominin araç ve kavramlarını kullanmadan normatif teorileriyle çalışırken, ekonomistler matematik ve benzeri tekniklerden yararlanmaktaydı. 1960'lardan sonra ekonomistler politika ile makro ekonominin etkileşim alanlarını araştırmaya başladılar. Teorik modeller kurulurken genellikle fayda maksimizasyonundan yararlanıldı. Buna göre seçmenler ve hükümet birer ekonomik ajan olarak görülmeye başlandı ve her birinin amacı kendi faydalarını maksimize etmektir. Böylece politik-ekonomik etkileşimle ilgili modeller ortaya çıkmaya başladı.¹

Politik-ekonomik etkileşim temelde iki başlık altında toplanabilir: Arz yönlü politik-ekonomik modeller ve talep yönlü politik-ekonomik modeller. Arz yönlü boyut, hükümetin ekonomiyi manipüle etmek için verdiği çabaları inceleme alanı içine alırken, talep yönlü modellerde ise, seçmenlerin seçim döneminde ekonomik şartlara verdiği tepkileri incelemektedir.²

¹ www.econturk.org/Turkey2003.html. (15.5.2004) Yasemin Kuzu, "Political Business Cycle in the Turkish Economy: 1977-2001"

² Andrea Turcotte. "Dialogue de Sourds: Economic Voting in Canadian Federal Election."(Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Toronto, 1998), s.19-24

Tablo 1.1 Politik-Ekonomik Sistemle İlgili Modeller

Politik-Ekonomik Etkileşim	
Arz yönlü (ekonominin hükümet tarafından manipule edilmesi)	Talep Yönlü (ekonomik şartlara seçmenin tepkisi)
a- Politik Konjonktürel Dalgalanmalar b- Tepki Fonksiyonu	a- Oy Fonksiyonu b- Popülerlik Fonksiyonu

Tablo 1.1. de görüldüğü gibi politik-ekonomik etkileşimle ilgili arz yönlü çalışmalar iki alt gruba ayrılmaktadır. Birincisi, politik konjonktürel dalgalanmalar, diğeri ise tepki fonksiyonudur. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi, ekonomik dalgalanmaların sebebi olarak, iktidar partisinin seçimler öncesinde genişlemeci ve seçimler sonrasında ise daraltıcı politikalar uygulamasını gösterir.³ Tepki Fonksiyonu ise, seçimle iş başına gelenlerin davranışlarını ilgi alanı olarak kabul etmiştir. İş başındakilerin halkın kendilerine olan destekleri değiştiğinde ortaya çıkan tepkileri incelemektedir. Mesela, Tufta (1978) ABD’de Nixon dönemindeki yöneticilerin politik davranışlarını analiz etmiştir.

Talep yönlü analizde iki alt gruba ayrılmıştır. Bu iki grubun analiz alanı birbiriyle aynıdır, sadece analiz dönemleri birbirinden farklıdır. Oy fonksiyonu da popülerlik fonksiyonu da ekonomi ile seçmen tercihleri arasındaki etkileşimi incelemektedir. Oy fonksiyonu, seçim zamanında kullanılan oyları ele alarak ekonomik performans ile siyasal destek arasındaki ilişkiyi modellemektedir. Popülerlik fonksiyonu ise, seçimler arasındaki dönemde partiler, parti liderleri hakkında kamuoyunun düşüncelerini ölçen anketleri kullanarak yapılan çalışmalardır.⁴

Politika ile ekonomi arasındaki ilişki çok sıkı ve kaçınılmazdır. Bu iki sosyal bilim tarihsel gelişim süreçleri içinde, zaman zaman birbirlerine yakınlaşıp uzaklaşırlar da,

³ Mustafa Özer, **Modern Konjonktür Teorileri** (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1030, 1998), s.91

⁴ Andrea Turcotte, a.g.e.; 1998, s:19-24

iki ayrı bilim dalı olarak varlıklarını sürdürmektedirler.⁵ Politika ile ekonominin ilişkisinin en geniş anlamıyla incelendiği disiplin politik ekonomidir. Politik ekonomi denilince politika ile ekonominin karşılıklı etkileşimi gündeme gelmektedir. Gerçektende bir ülkenin ekonomisi ile hükümet şekli yakın ilişki içindedir. Ekonomik gelişme politik faktörlere bağlı ve ekonomik faktörler siyasi kararlardan çok fazla etkilenmektedir. Eğer hükümet ekonomiyi beklenildiği gibi başarı ile yönetemezse iktidarda bulunma şansını büyük ölçüde risk altına sokmuş demektir. Aynı zamanda hükümetler önemli çıkar gruplarının tepkisine yol açacak politikaları da uygulamaktan kaçınırlar.⁶

Fakat her ülkede bu karşılıklı etkileşimin derecesi birbirinden farklıdır. Bazı ülkelerde ekonomi ile politika arasındaki bağımlılık dereceleri yüksek olmasından dolayı, ekonomi politikalarının belirlenmesinde siyasi etkilerin yoğun olduğu görülmektedir. Genelde bu bağımlılık derecesi de o ülkedeki kamu sektörünün büyüklüğüne bağlı olarak gelişir. Varolan devletlere baktığımızda kamu kesiminin çok farklı büyüklüklere ve farklı faaliyet alanlarına sahip olduğunu görmekteyiz.

2 KAMU KESİMİNİN BÜYÜKLÜĞÜ VE ALANI

Politik iktisat tartışmalarının özünde devletin ekonomideki rolü ve büyüklüğü yatmaktadır. Aslında bütün ülkelerde siyaset ile ekonomi arasında bağımlılık her zaman var olmuştur ve bütün siyasal sistemler bundan etkilenmiştir. Fakat son 40-50 yıldır hükümetlerin ekonomik faaliyetleri çok yönlü olarak artmış, bu karşılıklı etkileşimi daha yoğun hale getirmiştir. Bugün hiçbir sektör yoktur ki dolaylı veya dolaysız bir şekilde hükümetin aldığı kararlardan etkilenmesin ve büyük şirketlerin temsilcileri politikacıların kararlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkilemeye çalışmasın. Bazı alanlarda özellikle kamu iktisadi kuruluşlarının faaliyet gösterdiği ve devletin üretmesi gereken kamu malları alanında (özellikle savunma, çevre korunması vb.) devlet ve ekonominin ayrılması düşünülemezdir.⁷

⁵ Vural Savaş, **Politik İktisat**. (Yedinci basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1986), s.9.

⁶ Bruno S. Frey. **Modern Political Economy**. (Birinci basım, Oxford: Martin Robertson & Company Ltd. İngiltere, 1978), s.3.

⁷ Frey, a.g.e., s.3.

Kamu kesimin ekonomi içindeki büyüklüğünü ölçmek için genelde kamu harcamalarının toplam ekonomi çıktıları (mesela, GSMH içindeki payı gibi) içindeki oranı kullanılır.⁸ Tanzi ve Schuknecht (1995) yapmış oldukları çalışmada, 14 gelişmiş ülkenin kamu harcamalarının GSMH içindeki payını tarihsel olarak incelemiştir. Toplanabilen veriler incelendiğinde kamu harcamalarının GSMH içindeki payı ortalama olarak 1920’de yüzde 18,2’ye, 1937’de yüzde 22,4’e ve 1960’da yüzde 27,9’a yükselmiştir (Bkz. Tablo1.2). 1960’da, ABD’de kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı ortalama % 27 ile, diğer gelişmiş ülkelerle paralel bir gelişme göstermektedir. 1960’lı yıllarda entellektüel ve politik baskılar nedeniyle kamu harcamalarında bariz artışlar görülmektedir. Bu yıldan sonra kamu harcamalarındaki artış belirgin bir şekilde görülmektedir. 1960 ile 1990 arasında kamu harcamaları ortalama olarak GSYİH’ nin yüzde 27,9’dan yüzde 44,9’a yükseldi. Bu artışın çok büyük bir kısmı 1960 ve 1970’li yıllarda gerçekleşti. 1960 ve 1970’li yıllardaki kamu harcamaları artışı GSYİH ortalaması olarak neredeyse daha önceki 90 yıllık artış kadar olmuştur. Hiçbir savaş veya büyük buhranın olmadığı düşünülürse, bu önemli bir gelişmedir.⁹ Tabii bu artışın en büyük nedeni sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasıdır. Cameron (1978) kamu kesiminin genişlemesine beş çeşit açıklama getirmiştir. Ona göre ekonomik, mali, politik, kurumsal ve uluslararası ilişkiler nedeniyle kamu kesimi büyümüştür.¹⁰

⁸ William D.Berry ve David Lowery, “The Measurement of Government size: Implications for the Study of Government Growth”, **The Journal of Politics**. Cilt no 46, Sayı no 4: (1984), s.1193

⁹ Vito Tanzi ve Ludger Schuknecht, “Reconsidering the fiscal role of government: The international perspective”, **The American Economic Review**. Sayı no 87, Cilt no 2, (Mayıs 1997), s.164-168.

¹⁰ David R. Cameron, “The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis”, **American Political Science Review**. Cilt no 72, sayı no 4, (1978), s.1245-1250.

**TABLO 1.2 Sanayileşmiş Ülkelerde Genel Kamu Harcamalarındaki Artış
1913-2001 (GSYİH'nin yüzdesi olarak)^a**

Ülke	1913	1920	1937	1960	1990	2000	2001
Avusturya	-	14,7 ^b	20,6	35,7	48,6	46,9	52,2
Kanada	-	16,7	25,0	28,6	46,0	51,1	41,9
Fransa	17,0	27,6	29,0	34,6	49,8	47,5	52,5
Almanya	14,8	25,0	34,1	32,4	45,1	44,5	48,3
İrlanda	-	18,8	25,5	28,0	41,2	26,4	26,4
Japonya	8,3	14,8	25,4	17,5	31,7	31,9	38,0
Yeni Zelanda	-	24,6	25,3	26,9 ^{b,c}	41,3	36,4	41,8
Norveç	9,3	16,0	11,8	29,9	54,9	39,4	44,6
İsveç	10,4	10,9	16,5	31,0	59,1	52,2	57,2
İsviçre	14,0	17,0	24,1	17,2	33,5	-	-
İngiltere	12,7	26,2	30,0	32,2	39,9	37,7	40,2
ABD	7,5	12,1	19,7	27,0	33,3	32,7	34,9
Ortalama	12,3	18,7	23,2	27,9	43,0	40,6	43,4

^a Bazı durumlarda, II. Dünya Savaşı öncesi veri hesaplamalarında GSYİH yerine GSMH veya SMH rakamları kullanılmıştır.

^b Bu yıl için merkezi hükümetin verileri kullanılmıştır.

^c Yeni Zelanda verisi 1970 yılı içindir.

Not: 1913-1990 verileri Tanzi ve Schuknecht 'den alınmıştır. 2000 ve 2001 verileri ise, "OECD in Figures" çeşitli sayılarından elde edilmiştir.

1960'lerden sonra devletin ekonomik hayattaki rolü giderek artmıştır. Sosyal devlet anlayışı yerleşmiş, piyasa ekonomisi tarafından üretilmeyen mal ve hizmetler devletten talep edilmeye başlanmıştır. Böylece devlete kamu mal ve hizmetlerinin tahsisi rolü verilmiştir. Bu mallar genelde eğitim, toplu taşıma, savunma, güvenlik, çevre korunması vb. mal ve hizmetlerdir. Piyasa ekonomisi bu tür malları ürettiğinde tüketicilere para ile satacaktır.¹¹ Piyasa ekonomisinde arz ve talebi düzenleyen mekanizma fiyattır. Ekonomide üreticiler, hangi mal ve hizmetleri ve ne miktarda üreteceklerini, kişisel taleplerin toplamına göre karar verirler.

Kamu ekonomisinde ise kamu mallarının arz ve talebi fiyat mekanizması (fiyat süreci) aracılığıyla belirlenmemektedir. Çünkü kamusal malların piyasaya konu olmaması,

¹¹ Frey, a.g.e., s.4.

fiyatlandırılmaması, büyük ölçüde bölünemez, pazarlanamaz ve kimse bu mallardan yararlanmaktan mahrum edilemez nitelikte olması talebin piyasa şartlarına göre belirlenmesini engellemektedir. Kamu mallarından yararlanma sırasında piyasa fiyatının söz konusu olmaması kamu mallarına yönelik talebin belirlenmesinde farklı çözümlenmeleri gündeme getirmektedir.¹² Hiç bedel ödemeyen kimselerde bu mallardan yararlanabilir. Bu nedenle bireyler mallara olan taleplerini çoğunlukla açıklamazlar. Taleplerini belirtmediklerinden dolayı bu mal ve hizmetlerin kullanımından mahrum edilmeyeceklerini bilirler. Bu duruma “bedavacılık sorunu” (free rider) denir. Bedavacılık sorunu, toplumsal tercihlerin bireysel tercihleri yansıtması açısından önemli bir engeldir. Bu nedenle kamu ekonomisinde ne tür malların üretileceği ve ne miktarda üretileceği vb. sorunlar fiyat mekanizmasından farklı süreç aracılığıyla belirlenir. Vatandaşlar, kamu mal ve hizmetleri ile ilgili isteklerini oy verme siyasal süreci ile açığa vururlar. Bu durumda pazar güçlerine göre farklı çıktıların oluşmasına neden olur.¹³

Devlet tarafından üretilen malların finansmanı ise oldukça farklı bir konudur. Malların yararlanan tarafından ödenmesi yerine, genel vergi konulmuştur. Yani genelde malların üretilmesi için özel bir ödeme yoktur, bunun yerine dolaylı veya dolaysız vergiler konulmuştur. Ve bu vergiler kamu servislerinin finansmanından bağımsız olarak kullanılmaktadır. Daha açık ortaya koyarsak, daha fazla savunma ve güvenlik hizmeti isteyen kimse daha fazla vergi ödemez. Kamu mal ve hizmetlerinin arzının giderek artmasıyla aynı zamanda bu malların kullanımı ile ödemelerinin birbirinden ayrışması ortaya çıkmıştır. Bu ayrışma problemlere yol açar. Vergi ödeyenler devletten hizmet isterler, yeni hizmetler maliyet oluşturduğundan diğerleri açısından olumsuz bir durumdur. Yada tersi durumda, kamu mallarının tüketiminde herhangi bir tasarrufta bulunmadan vergi indiriminde bulunulması talebinde bulunabilirler. Fakat toplum için önemli miktarda kaynak yaratılmadan tüm kamu hizmetlerinin arzı mümkün değildir. Devlet bütçesinde dengeyi sağlamak oldukça güç bir iştir. Bütçedeki gelir ve giderleri ayarlama işini küçük bir grup siyasal karar alıcılar yapmaktadır.¹⁴

¹² Fevzi Rifat Ortaç. **Global Kamu Malları ve Finansmanı**. (Ankara: Gazi Kitabevi, Mart 2004), s.27.

¹³ Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici. “Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri”

Kamu Tercihleri ve Anayasal İktisat Dergisi, Sayı no1: (2001), s.2.

¹⁴ Frey, a.g.e., s.5.

Tahsis ve dağıtım fonksiyonu dışında, devletin müdahale edebileceği bir çok ekonomik faaliyet alanı vardır, özellikle de konjonktürel dalgalanmaların kontrol edilmesi problemi vardır. Bu kadar fazla devlet müdahalesiyle tam istihdam ve fiyat istikrarı sağlanabileceği düşünülebilir. Fakat devlet zaman zaman işsizlik ve enflasyondan kurtulamaz. Hatta zaman zaman konjonktürel dalgalanmalar yaratacak politikaları teşvik ettiği gözlenmektedir.¹⁵ Özellikle devletın ekonomi üzerinde yarattığı bu yapay etkiler seçim dönemlerinde belirginleşmekte ve çok sık seçimlere giden gelişmekte olan ülkelerde çarpıcı bir hal almaktadır.

Aslında seçim dönemlerinde ekonomi üzerinde gözlenen bu yapay etkiler sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş pek çok ülkede de gözlenmektedir. Günümüz toplumlarında birbirine bağımlı hale gelen ekonomi ve politika, birbiriyle iç içe girmiştir. Bu gerçeği göz ardı etmek mümkün değildir. Eğer bu gerçek göz ardı edilirse ekonomi politikalarının tek başına ayakta durması mümkün değildir. Bu nedenle siyaset, ekonomi ve devletin karşılıklı etkileşimi göz önünde bulundurulmalı ve ekonomi politikaları uygulamaya konulurken bu realite unutulmamalıdır. Çok önemli bir yere sahip olan politika ve ekonominin etkileşimini daha iyi anlayabilmek için bu kavramın tanımını yapmak gerekmektedir. Bundan sonraki bölümde bu kavramı ve kapsamını belirlemeye çalışacağız.

3 POLİTİK EKONOMİNİN TANIMI

Politik ekonomiyi çok genel olarak tanımlarsak, politika ile ekonominin karşılıklı etkileşimi diyebiliriz. Fakat bu tanım oldukça genel bir tanımdır ve gerçek anlamıyla ne çalışıldığını ifade etmez. Bu nedenle de öncelikle politika ve ekonominin ne olduğunu tanımlamak gereklidir. Ekonomi deyimi, Latince kökenli olup, “oikonomike” kelimesinden alınmıştır. “Oikos” kişinin mallarının toplamı, “Nomos” ise yönetim anlamına gelmektedir.¹⁶ Günümüzdeki tanımıyla ekonomi ise, sonsuz insan ihtiyaçları karşısında, kıt olan kaynakların verimli şekilde kullanılma yollarını arayan bilim olarak

¹⁵ Frey, a.g.e., s. 5.

¹⁶ Sara Onur, “Literatürde Ekonomi Politika ilişkisi”, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. Cilt no 6, Sayı no 1, (2003), s.1.

tanımlanmaktadır.¹⁷ Bu tanım ile ekonomik faaliyetler soyutlanmış ve tercih ve kıtlık durumlarını ele alan “genişletilmiş” bir tanım verilmiştir. Böyle olunca politik iktisadın başlangıç noktası da “karar verme sürecinin politik yapısı” olmaktadır ve siyasetin ekonomik tercihleri nasıl etkilediği ile ilgilenmektedir.¹⁸ Bu tanım ile iktisat kaynakların sonuçlara uyarlanma yöntemi olarak görülmektedir. Politikayı ise, bir taraftan toplumda yaşayan insanlar arasındaki çatışma, mücadele ve kavga olarak görebileceğimiz gibi, diğer taraftan toplumda bütünlüğü sağlamak, özel çıkarlara karşı koyarak ortak iyiliği gerçekleştirmek olarak görebiliriz. Bu iki tanımda politikayı uç noktalarda tanımlamıştır. Bu ikisini birleştirerek politikayı, hem bir çatışma ve iktidar kavgası, hem de toplumun bütün üyelerinin (en azından bir kısmının) yararına olabilecek bir düzen yaratma aracı olarak tanımlayabiliriz.¹⁹ Görüldüğü gibi politika aynı zamanda güç ve otoritenin uygulanmasını da içermektedir. Güç ve otorite genelde toplumdaki aktörler arasında **çıklarların farklılaşması** ve **çikar çatışmaları** ortaya çıktığında uygulanır. Bu durumda kolektif kararlar nasıl alınır? Birey, sınıf veya gruplar toplumsal tercihi kendi tercihlerine göre şekillendirmek için güç ve otoriteyi nasıl elde ederler? Bu tür durumlar da Drazen (2000) politikanın kolektif tercihlerin yapılabilme mekanizması olarak devreye girdiğini belirtmektedir. Aslında güç ve otoritenin elde edilmesi ve kullanılması, kolektif kararlar alınmasında kullanılan mekanizmaların neler olduğu yönündeki genel sorunun spesifik hale dönüştürülmesidir.²⁰

Siyaset ve ekonominin bu tanımları bize politik ekonomide “kaynak tahsisinde güç sahibi olmanın” temel olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ekonomi politikalarının oluşum sürecini ve bölüşüm nedeniyle ortaya çıkan sonuçların incelenmesini politik iktisat ele almamaktadır.²¹

İktisat Bilimi + Siyaset Bilimi = Politik Ekonomi?

Buna cevap verebilmek için iktisat bilimi ile siyaset biliminin ortak ve farklı yönlerine bakmak gerekir. Politika ve ekonominin ortak noktası, bir tarafta devletin politik ve ekonomik ideolojisinin diğer tarafta ise piyasa ekonomisinin karar ve tercihlerinin

¹⁷ İlker Parasız, **İktisadın ABC’si** (Dördüncü Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000), s.4.

¹⁸ Telatar, a.g.e.; 2004, s.78.

¹⁹ Münci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**. (Onikinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000), s.17-18.

²⁰ Allan Drazen, **Political Economy in Macroeconomics** (New Jersey: Princeton University Press. USA. 2000), s.6.

²¹ Telatar, a.g.e., 2004, s.180.

karşılıklı etkileşimine bağlıdır.²² Politika ve ekonominin farklılıkları ise, üç temel noktada toplanır: incelenen faaliyet, incelenen birim ve inceleme yöntemi arasındaki farklılıklar.²³

Ekonominin incelediği temel faaliyet alanı fertlerarası “mübadele işlemi iken, siyasetin temel inceleme alanı ise, “iktidardır” dır. Mübadele işlemi piyasa ekonomisinde gönüllü ve karşılıklı tercihlere göre ortaya çıkar. Siyasal sistemde ise dengeler bazen zorunlu ve karşılıksız olarak ortaya çıkabilir. İktidar zor kullanma, vergi toplama ve para basma yetkilerine sahiptir. Zor kullanma Anayasa ile sınırlandırılabilirken, diğer iki yetkide sınırlandırma olmaması politikanın ekonomiye müdahalesini sağlamaktadır.

Ekonominin incelediği temel birim “birey”dir. Bu birey tüketici olarak hanehalkı, üretici olarak firmaları kapsamaktadır. Bireylerin tercihlerinin homojen olduğu varsayılır ve bir bireye ait tercihin bütün toplumun tercihlerini yansıttığı kabul edilir. Siyaset biliminde ise tercihlerden ziyade kararlar vardır ve bu kararlar belli bir kurumsal yapı içinde bulunan grupların karşılıklı etkileşimi sonucunda alınır. Bu nedenle siyaset biliminde bireyden çok, kurumlar önemlidir.

Ekonomi ve politika arasında inceleme yöntemi olarak alınan rasyonellik açısından da farklar mevcuttur. İktisatçılar fertlerin “rasyonel” davrandığını kabul ederler. Rasyonellik tüketici açısından “fayda maksimizasyonu”, üretici açısından ise “kar maksimizasyonu” olarak belirtilen optimizasyonu gerçekleştirmektir. Optimizasyon ise, siyaset bilimi açısından önemsiz bir konudur. Çünkü politikada kaynaklar ve iktidar eşit dağılmamakta, bilgi edinmek güç ve maliyetli olmakta, mülkiyet haklarını ve mübadele ilişkilerini belirleyen hukuk kurallarının varlığı da etkili olmaktadır.

Bütün bu benzerlik ve farklılıkların ortaya konulmasından sonra politik ekonomiyi **“karar alıcıların siyasal doğasının politika tercihlerini ve bunun sonucunda ekonomik çıktıları nasıl etkilediğini”** araştıran bir disiplin olarak tanımlayabiliriz. Buna göre gerçek dünyada ekonomi politikaları sosyal plancılar tarafından hazırlanmamakta ve ekonomi politikaları, kolektif tercihler sonucunda ortaya

²² Onur, a.g.e.; 2003, s.2

²³ Savaş, a.g.e.; 1986, s.9-12

çıkılmaktadır. Kolektif tercihler ise, çıkar çatışmalarını dengeleyen karar alma sürecinin sonucunda oluşmaktadır.²⁴

Politik ekonomi makro ekonominin olduğu gibi genel ekonominin de en aktif kollarından birisidir. Politikanın ekonomik çıktıları nasıl etkilediği sorusu 1970’li yılların ortalarından itibaren artan bir ilgi kaynağı ve büyüyen bir literatür oluşturmuştur. Siyaset ve ekonominin birbirine bağlanması ve politikanın ekonominin araçlarıyla analiz edilmesi bir çok kişiye “yeni” gelmekle birlikte, aslında 18. yüzyıla kadar giden bir tartışmanın farklı platformlarda yeniden ortaya konulma sürecini ifade eder. Son yıllarda yapılan politik iktisat tartışmaları oldukça yeni gözükmeyle birlikte, aynı zamanda “eski” niteliklerde taşıyan özel bir yere sahiptir.²⁵ Bu nedenle yeni politik ekonomiyi anlayabilmek için öncelikle politik ekonominin tarihsel gelişimine yer vermek gereklidir.

4 YENİ POLİTİK EKONOMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomi ile politikanın farkı ilk defa Yunanlılar tarafından belirtilmiştir. Atina’nın eğitilmiş yurttaşları, ticaret ve endüstri ile uğraşanları küçük görmekteydiler. Politika ile ilgili çok şey öğrenilip, çok şey yazılmasına karşılık ekonomi tamamen ihmal edilmişti ve politikanın bir alt dalı olarak görülmekteydi. Yunan şehir devletleri demokratik olması gerekirken, totaliter yaklaşımlara sahiptiler. Çünkü devlet bütün sosyal ilişkileri kontrol etme yetkisine sahipti. Bu nedenle de Yunan literatüründe politika tamamen ekonominin üzerinde yer almaktaydı.²⁶

Ekonominin bağımsız bir bilim haline gelmesi yıllar sonra olmuştur. Bağımsız bilim olmasında devlet yönetimine yardım etmesi için kraliyet ailelerinin teşviklerinin çok büyük katkısı vardır. Bu teşvikler ve Adam Smith’ in katkılarıyla ekonomi bağımsız bir disiplin olmuş ve kısa bir süre sonra “ politik ekonomi” adını almıştır.²⁷ Adam Smith’ in 1776’da yazdığı Ulusların Zenginliği (Wealth of Nations) kitabından, J.S.Mil’ in

²⁴ Drazen, a.g.e.,2000, s. 20.

²⁵ Drazen, a.g.e.,2000, s.1. Telatar, a.g.e.; 2004, s.3

²⁶ William Anderson, “ Political Science, Economics, and Public Policy”, **The American Economic Review**. Sayı no 34, Cilt no 1: (1944), s.78.

²⁷ Anderson, a.g.e., s. 78.

kitabı Politik Ekonominin Prensiplerinden (Principles of Political Economy) başlayarak bizim şimdi “ekonomi” dediğimiz bilime, o zamanlar genel olarak “politik ekonomi” denilmekteydi. Aslında bu terminoloji ekonomi ile politikanın ayrı düşünülmeceğine verilen bir tepki olarak görülebilir.²⁸

Politik iktisat 18. yüzyılda ortaya çıkmış ve insanların isteklerinin yapısında ve üretim, bölüşümün yapısında meydana gelen değişimleri anlamalarına yardımcı olmuştur. İktisat daha önce belirtildiği gibi Latince kökenli “kişinin mallarının yönetimi”, “hane halkı yönetiminden” türetilmiş bir kelimedir. Bu anlamda bakıldığında politik iktisat “hane halkı” yönetimiyle “devlet yönetimi” arasında benzerlik kurmaktaydı. Tabii o günün politik yaşamı ile günümüz politik yaşamı oldukça farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları ortaya çıkaran en önemli unsurda bireyin tek başına çok önemli olmaması ve sosyal sınıfların kral, aristokratlar, tüccarlar, köylülerden oluşmasıdır.²⁹ Aslında politik iktisadın 18. yüzyılda ortaya çıkması da bir tesadüf değildir. Bu dönem feodalizmin çözülmeye başladığı, ulus devletlerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Zenginlik altın ve gümüşle temsil edilen paradır. Paranın elde edilme yolu da çoğunlukla meslek olan ticaretten olmaktadır. Yeni oluşmaya başlayan politik ekonomi kavramında politik yön devlete ilişkili ve bu iki alan birbirinden farklılaşmamıştı. Daha sonraları, yaklaşık olarak 18 yüzyılın ikinci yarısından sonra “devlet-sivil toplum ayırımı ortaya atılmaya başlandı. Artık ekonomi esas itibarıyla sivil topluma özgü bir alan olarak görülmeye başlandı, böylece siyasetten “bağımsız bir alan” olarak ekonomi düşüncesinin ilk temelleri de atılmış oldu.³⁰

Adam Smith’den on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar sosyal bilimciler ekonomi ile politika arasında çok az ayırımıda bulunmuşlardır. Uyguladıkları metod, ileri sürdükleri argümanlar normatif nitelikte ve birbirine çok benzemektedir. Fakat 1871’de S.Jevons’ın yazdığı Politik Ekonominin Teorisi (Theory of Political Economy) kitabı ile birlikte matematiksel analizin ne kadar önemli olduğu fark edildi. Jevons’ın çalışmasıyla birlikte ekonomide marjinalist yaklaşımın temelleri atıldı ve ekonomi ile politikanın

²⁸ Drazen, a.g.e., 2000, s.3.

²⁹ Telatar, a.g.e.; 2004, s. 10

³⁰ www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/IktisatveToplum_IsayaUsur.pdf (20.8.2004) İşaya Üşür, “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?”

arasındaki fark açıldı. 1890’larda “politik ekonomi” terimi ne iktisadın ne de siyaset biliminin ilgi alanı olarak kabul edilmekteydi. Ekonomistler genellikle piyasadaki fiyat mekanizması üzerinde durmuşlar, matematiksel ve tündengelim metodunu kullanarak pozitif bir bilim olmasına katkıda bulunmuşlardır. Buna karşılık siyaset bilimi bu etkilerin dışında kalarak tümevarımcı, normatif bir yapıya bürünmüştür. 1890’lardan itibaren 70 yıl boyunca iktisat ve siyaset bilimi farklı araştırma gündemleri ve teknikleri benimsemiştir. Siyaset bilimciler iktisadi araç ve kavramları, iktisatçılar matematiksel araçları siyasi aktör ve kurumların davranışlarını anlamak için kullanmamışlardır. Ancak bu durum 1960’lardan sonra değişmiş, iktisatçılar seçmenleri faydalarını maksimize etmeye çalışan ekonomik aktörler olarak görmeye başlamıştır. Yine aynı şekilde bürokratlar piyasada mal üretenler gibi hizmet üreten ve politikacılarda girişimci gibi görülmeye başlanmıştır.³¹ Böylece “pozitif politik teori” yada “yeni politik ekonomi” denilen ve siyaset biliminin geleneksel teorilerinden ayrılan, seçmenin ve seçimlerin modellenmesine dayanan, iktisadın analitik tekniklerini kullanan bir disiplin ortaya çıkmıştır.³²

1970’lerin sonlarında ortaya çıkan yeni politik ekonomi literatürünün temelleri “normatif” Kamu Tercihi Okulu tarafından atıldığı söylenebilir. Kamu Tercihleri “piyasa dışı karar alma mekanizmalarının iktisadi olarak analizi” ile ilgilenmektedir.³³ Kamu tercihleri yaklaşımı analizlerinde neo klasik iktisadın standart araçlarını kullanmaktadır. Yani belli kısıtlar altında optimizasyon yapan karar birimleri ve etkileşimleri incelenmektedir. Yeni politik iktisadı kamu tercihleri alanına da yaklaştıran buna benzer yöntemi benimsemesidir.³⁴ Bununla beraber “yeni politik ekonominin” iki temel özelliği vardır. Birincisi, klasik ekonominin yaptığı gibi gerçek ekonomi politikalarını exojen kabul etmek yerine bu politikaları açıklamayı hedef almıştır. İkincisi ise, yine klasik ekonominin varsayımlarından olan, politikaların sosyal refah fonksiyonunu maksimize etmek için yapıldığı varsayımından uzaklaşmışlardır. Açık olarak politikaların politik mekanizma tarafından belirlendiğini kabul etmiş ve

³¹ Garry Miller, “The Impact of Economics on Contemporary Political Science”, **Journal of Economic Literatür**. Cilt no 35, Sayı no.3: (1997), s.1173.

³² Yasemin Kuzu, “Türkiye Ekonomisinde Politik Devresel Hareketler.” (yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), s.17

³³ David B. Johnson, **Public Choice: An Introduction to the New Political Economy**. (Londra: Mayfield Publishing Company, 1991) s.4

³⁴ Funda Telatar. **Politik İktisat Politikası**. (Ankara: İmaj Yayınevi, 2004), s. 175.

toplumdaki güç odaklarının çıkarlarını göz önüne almışlardır. Bu nedenle vergi yükünün dağılımı, enflasyon, bütçe açıkları, okulların finansmanı, işgücü piyasası politikaları, ticaretin liberalleştirilmesi, özelleştirme, geçiş ekonomilerinin yeniden yapılandırılması vs. gibi çok geniş alanlarla uğraşmışlardır.³⁵

5 YENİ POLİTİK EKONOMİNİN TEORİK KÖKENLERİ

5.1 Konuyla İlgili İlk Çalışmalar

Olters (2001) yapmış olduğu çalışmada politik iktisadın tohumlarının Marxçı sınıf çatışması mantığı ve Keynesyen talep yönetim araçları tarafından atıldığını belirtmektedir. Daha sonra bu konudaki gelişmelere bakıldığında bu iki okulun çok küçük bir rol oynadığı görülse de, akademik dünyaya yeni bir bakış açısının kapılarını açması açısından önemlidir ve bu iki okulun katkısı Kalecki' nin (1943) de yaptığı katkıdan daha azdır. Kalecki kamu harcamalarının hükümet kaynaklı zirve ve durgunluktan oluşan politik konjonktürel dalgalanmalara yol açacağına değinmiştir. Yalnız bu dalgalanmaların Keynesyen talep yönetim araçlarından daha yumuşak olacağını belirtmiştir. Bu iddianın doğrulanması oldukça güçtür.³⁶ Kalecki' ye göre işsizlik ve durgunlukla mücadele yöntemlerini bilmek yeterli değildir. Bu yöntemlerle beraber olaya politik açıdan bakmak gerekmektedir. Çalışmasında tam istihdamı sağlamaya çalışan hükümetlerin ekonomiye nasıl müdahale ettiklerini irdelemiş ve olayı politik açıdan değerlendirmiştir. Ona göre işadamları ve kapitalistler, politik nedenlerle kamu harcamaları yoluyla yaratılan iş olanaklarına karşı çıkmaktadırlar. Çünkü tam istihdam ücretlerin artmasına yol açar, buda kapitalist sınıfın karlarını azaltır. Bu nedenle kapitalist sınıf politik baskı yapar ve sonuç olarak deflasyonist durum ortaya çıkar. Bu politika sonucu ekonomi durgunluğa gider, bu durumu düzeltmek için hükümet kamu harcamalarını arttırır. Buda işsizliğin azalmasına neden olur. Bütün bunların sonucunda işçiler daha az disiplinsiz hale gelirler. Disiplinsiz işçiler ücret artışı talebinde bulunurlar, bu da daha fazla enflasyona ve düşük karlara neden olur. Böylece kapitalistler tekrar hükümet üzerine baskı kurarlar. Yani, Kalecki' ye göre ekonomideki dalgalanmaların ortaya çıkış nedeni, hükümetlerin bunlarla mücadele yöntemlerini

³⁵ Gilles Saint-Paul, "The New Political Economy: Recent Books by Allen Drazen and by Torsten Persson and Guido Tabellini", *Journal of Economic Literature*. Sayı no 38, cilt no4: (2000), s.915.

³⁶ Jan-Peter Olster, "Modelling Politics with Economic Tools: A Critical Survey of the Literature", *IMF Working Paper*. WP/01/10, (2001), s.10.

bilmemeleri değildir. Asıl problem hükümetin müdahalesinden duyulan korku, işçilerin disiplinsizlikleri ve enflasyonist baskılardır. Fakat daha da önemlisi siyasilere seçim kaygılarıdır. Bu kaygılar nedeniyle politikacılar enflasyon veya işsizlik üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Ancak bu yoğunlaşma bazen yeni bir sorun yaratma pahasına da olsa gerçekleşmektedir. Politikacılar birbirine bağlı bu iki sorundan birini çözerken, diğerini ihmal etmekte ve ihmal edilen sorun rahatsız edici bir konuma geldiğinde bu defa tersi bir politika izlemeye başlamaktadır. Böylece seçim kaygısıyla zıt politikalar arasında bocalayan siyasiler ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olmaktadır.³⁷ Fakat Kalecki'yi politik konjonktürel dalgalanmalar teorisinin kurucusu saymak doğru değildir. Onun en büyük katkısı, iktisadi sonuçların (çıktıların) siyasi faktörlerin bir fonksiyonu olabileceğine dikkat çekmesidir.

5.2 Sosyal Refah Fonksiyonu

Politik ekonominin en üst ve son hedefi refahın artırılması, yani sosyal hasılanın maksimizasyonudur.³⁸ Refah ekonomisinin başlangıç dönemi olan 1940'lar aynı zamanda politik ekonominin matematiksel araçları kullanarak analiz yapması ile aynı dönemlere gelmektedir. Ekonominin normatif alanı farklı ekonomik durumların refaha olan etkilerini ve sosyal tercih mekanizmalarını analiz etmektedir. Bu analizlerde politika tavsiyeleri ekonomik araç olarak kullanılmaktadır. Birinci jenerasyon refah ekonomisi analizleri, kişisel refah düzeyinin kardinal olarak ölçülebileceğini ve bireyler arasında karşılaştırma yapılabileceği varsayımlarına dayanmaktadır. Yine bu yaklaşımlarda, kişisel fayda düzeylerinin toplanmasıyla toplam refah düzeyinin elde edileceğine inanılmaktadır. Böylece optimal ekonomi politikaları sosyal refahı maksimize edecektir.³⁹

Birinci jenerasyon sosyal refah fonksiyonuna en büyük tepki Arrow' dan gelmiştir. Kenneth Arrow 1951 yılında yazdığı "Sosyal Tercih ve Bireysel Değerler" isimli çalışmasında kolektif tercihlerin oluşmasında bireysel tercihlerin etkisinin olmadığını

³⁷ Michal Kalecki, "Political Aspects of Full Employment", *Selected Essays on The Dynamics of The Capitalist Economy 1933-1970*. (Londra:Cambridge University Press, 1971), s.138-145.

³⁸ Hüsnü Erkan, *Ekonomi Politikasının Temelleri* (Dördüncü basım. İzmir: İlkem Ofset, 2000), s. 140.

³⁹ Jan-Peter Olters, "Endogenous Ballot Decisions and "optimal" Fluctuations an Economic Model of Politics".(Yayımlanmamış Doktora Tezi, McGill University, Montreal, Kanada, 2000), s.24-26

göstermeye çalışmıştır. Seçmen oyunu kullanırken “akla yatkın bazı ilkelere bağlı kalsa bile, bireysel oylardan sosyal tercih ile ilgili bir sonuca varırken her şartta akla yatkın niteliklere sahip olmayabilir.⁴⁰ Yani Arrow’ a göre bireysel tercihler dizisi, tutarlı bir sosyal ya da kolektif tercih dizisi oluşturmayacaktır. Ona göre uygun bir sosyal düzen kriteri yaratmak olanaksızdır. Bu durum modern iktisatçıların gündemine kolektif karar alma ilkelerinin çözümlenebileceğini getirmiştir. Arrow, sosyal refah fonksiyonunun bir dizi bireysel tercih fonksiyonlarından oluşup oluşamayacağını bulmaya çalışmıştır. Çalışmasında bireysel tercihlerin böyle bir fonksiyon oluşturmadığı sonucuna varan Arrow, kurumların nasıl işlediğiyle değil, kolektif tercihin mantıksal yapısıyla ilgilenmiştir. Arrow, sosyal refah fonksiyonunu her bir birey sıralamasını gösteren bir süreç veya kural olarak tanımlamaktadır. Birey sıralaması sonuç olarak sosyal bir sıralamayı ortaya çıkaracaktır.⁴¹

Arrow sosyal refah fonksiyonunu bireyci yaklaşıma ve ordinal tercih sıralamasına dayandırmıştır. Arrow, öncelikle bir oylama kuralının kabul edilebilmesi için bazı şartların varlığının gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu şartlar şunlardır:

- (1) seçmenler alternatifler arasında serbestçe seçim yapabilmelidirler,
- (2) alternatifler herhangi bir birey tarafından dikte edilmemelidir,
- (3) alternatiflerden birinin ortadan kalkması nedeniyle sosyal refah fonksiyonunda yer alan diğer alternatifler sıralama biçimini bozmamalıdır,
- (4) alternatifler arasında yapılacak sıralama sonucu ortaya çıkan refah fonksiyonu tek bir sosyal sıralamaya imkan vermelidir.

X,Y ve Z adlı seçmenler A, B ve C adlı üç alternatif politika arasında bir tercihte bulunacaklardır. Arrow’ un analizine göre seçmenler sadece bir tercihte bulunma hakkına sahiptirler. Böyle bir durum altında A politikası B’ye, B politikası C’ye, C politikası A’ya karşı seçilmekte bu durumda kesin bir sonuç elde edilememektedir. Bireyler genellikle önem derecesi değişen birden fazla tercihe sahip olduklarından toplumsal kararlar bireysel tercihler ile tutarlı olmayacaktır. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi eğer bir toplumda yaşayan bireyler üç alternatif arasından bir tercihte

⁴⁰Metin Saraçoğlu.”Kamu İktisadı Bağlamında Medyan Seçmen Teorisi”. <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr>

⁴¹ www.canaktan.org/ekonomi

bulunacaklarsa, Arrow' un kolektif karar için öngördüğü koşulları yerine getirecek hiç bir sosyal refah fonksiyonu bulunmayacaktır.

Arrow sosyal refah fonksiyonuna bireysel tercihler ile ulaşılmasının mümkün olmadığını ispatlamaya çalışmakta ve bunun sağlanabilmesi için merkezi bir otoritenin kararına ihtiyaç duyulduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu durumda optimuma ulaşma sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun giderilmesi merkezi otoritenin alacağı kararın bireylerin kararına tam olarak uygun düşmesine bağlıdır.⁴²

Politik ekonomi literatürü açısından Arrow teoremi incelendiğinde, demokrasinin işlemesi her zaman mümkün değildir. Fakat oylama paradoksu olasılığı demokrasinin istikrarı için bir avantaj olabilir. Çünkü demokrasilerde sürekli sömürülen azınlıkların paradoks nedeniyle sömürülmesi şans eseri de olsa azalabilir. Sosyal refah fonksiyonu normatif bir yaklaşımdır. Çünkü hem teorik, hem de ekonometrik bir çok problemi mevcuttur. Şimdiye kadar hiçbir ekonomist bu fonksiyondan çıkarımlarda (türev alma) bulunamadığı gibi yaklaşık tahminlerde de bulunmakta zorlanmışlardır. Fakat bütün bu zorluklarına rağmen, yeni politik ekonomi yaklaşımları açık veya zımni olarak amaç fonksiyonu kullanmaktadırlar ki, buda sosyal refah fonksiyonuna dayanır.⁴³ Refah fonksiyonu bir amaçlar demetinden oluşur. Bu amaçların her birinin görelî ağırlık ve önemleri değişiktir. Bu nedenle amaçların önemleri, ağırlıkları devletten devlete, iktidardan iktidara, hatta zamandan zaman değişmektedir.⁴⁴

Bir toplumun tüm amaçlarından oluşan sosyal refah fonksiyonuna ulaşıp, ulaşılmadığını veya ne ölçüde ulaşıldığını tespit etmek için "optimalite" kavramından yararlanır. Optimaliteye ulaşıp, ulaşılmadığının temel kriteri ise "pareto optimalitesidir." Pareto optimalitesi politik iktisat açısından şöyle yorumlanabilir: "*Eğer amaçlardan birinin seviyesi diğer amaçların amaçlanan seviyeleri azaltılmadan arttırılabiliyorsa optimalite sağlanmamış demektir.*" Mesela, ödemeler bilançosu

⁴²Hakkı Odabaş, "James M. Buchanan'ın Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Alanındaki Katkılarının Değerlendirilmesi," (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001). aktaran www.canaktan.org

⁴³ Olters, a.g.e.,; s.15.

⁴⁴ Erkan, a.g.e.,; s. 141.

denkliğini bozmadan istihdam seviyesini mevcut seviyesinin üstüne çıkarmak mümkünse, ekonomi optimale ulaşmamış demektir. ⁴⁵

5.3 Medyan Seçmen Teoremi

Politikaların üretilmesinin normatif yaklaşımlara dayandırılması A. Downs tarafından eleştirilmiştir. Downs 1957 yılında yayınladığı “Demokrasinin Ekonomik Teorisi” (An Economic Theory of Democracy) adlı kitabında pozitif bir yaklaşım ortaya koymuştur. Buna göre politikacılar çıkarları doğrultusunda hareket eden ajanlardır, bu nedenle de hükümetler bir firma gibi görülüp, mikro düzeyde modellenebilir. (Klasik yaklaşımda hükümetin amacı sosyal faydayı maksimize etmektir ve bu nedenle de hükümet bir sosyal planıcı olarak modellenmektedir.) Buradan politikacıları oylarını maksimize eden ekonomik ajanlar olarak görebiliriz. Çünkü insan doğası gereği bencil bir yaratıktır. Bir çok ekonomik analiz yapılırken insanın bu doğası göz önünde bulundurulmuştur. Downs’ a göre insanın yönettiği her türlü kurum analiz edilirken bu gerçek göz önünde bulundurulmalıdır. ⁴⁶

Downs modern hükümetlerin analizine basit bir ekonomi kuralıyla başlar: Kişiler rasyoneldir, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Siyasi partilerde gelir ve prestij elde etmek amacıyla hareket eden birimlerdir. Hükümetler, temsil ettikleri ideolojinin politikalarını uygulamak için seçim kazanmak yerine, seçim kazandıracak politikalar uygularlar. ⁴⁷ Bu durumda ideolojileri, piyasada firmaların ürettiği mallar gibi, partilerin sunduğu mallar olarak değerlendirebiliriz. Bu durumda Downscu modelde denge koşulu marjinal maliyet ile marjinal faydanın eşitlendiği nokta olacaktır. Yani hükümetler, harcamadan sağlanan marjinal oy kazancı, harcamanın finansmanından kaynaklanan marjinal oy kaybına eşit olana kadar harcamaya devam edeceklerdir. Böylece uygulanan politikalar optimal politikalar değil, seçmenlerin en beğendiği politikalar olacaktır. Asimetrik bilginin olmadığı, seçmenlerin tercih fonksiyonlarının belirli olduğu durumda partiler “medyan seçmeni” memnun etmenin yolunu arayacaktır. ⁴⁸

⁴⁵ Vural Savaş, **Politik İktisat** (Yedinci basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1986), s.23.

⁴⁶ Antony Downs, **An Economic Theory of Democracy** (New York:Harper and Row Publishers, 1957.)

⁴⁷ Downs, a.g.e.; s.28.

⁴⁸ Kuzu, a.g.e.; s.18-19.

Medyan seçmen, uç noktalar arasında yer almayan seçmendir. Ekstrem seçmenleri çıkardığımızda geriye kalan seçmen medyan seçmendir. Örnek verirsek, bir seçim döneminde üç tip seçmen olsun. Bunlardan birinci seçmenin tercihi ekonomik istikrar olsun, ikinci seçmenin tercihi ise sosyal istikrarın sağlanması olsun. Üçüncü seçmen ise tercihini hem ekonomik istikrarın sağlanması, hem de sosyal istikrarın sağlanması yönünde belirlemiş olsun. Hükümet birinci seçmenin tercihleri doğrultusunda politikalar uygularsa, ikinci seçmenin oyunu kaybedebilir, eğer ikinci seçmenin tercihleri doğrultusunda politikalar uygularsa birinci seçmenin oyunu kaybedebilir. Ama üçüncü seçmenin tercihleri doğrultusunda politikalar uyguladığında, seçmenlerin çoğunluğunun oylarını alma şansına sahiptir. İşte hükümetlerin seçimleri kazanabilmek için uygulayacakları politikalarda isteklerini göz önüne bulunduracağı seçmen tipi bu seçmendir. Yani medyan seçmendir.⁴⁹

Medyan seçmen teorisi yapay bir teori ve kuramsal detaylarının eksik olması nedeniyle eleştirilmektedir. Fakat bütün bu eleştirilere rağmen, son yirmi yıldır politik ekonomi ile ilgili yapılan çalışmalarda bu teori bir çok şekilde kullanılmaktadır. Çünkü bu yaklaşım ekonomi ile politik davranış arasındaki etkileşimin açıklanmasını basit bir şekilde ortaya koyarak çalışılması rahat bir teorem olmuştur. Bu teoremle ilgili ilk çalışmalarda transfer harcamaları ve vergilerin büyüme üzerindeki etkilerini politik ekonomi açısından analiz etmek için kullanılmıştır. Daha sonraları değişik alanlarda mesela, gümrük tarifeleri, borçlar ve bütçe açıkları gibi kamu politikalarının seçimi ile ilgili çalışmalarda kullanılmıştır.⁵⁰ Son zamanlarda politik ekonomi ve makro ekonomi kitaplarında da yaygın olarak yer almaktadır.⁵¹

Miller (1997), Downs' ın seçmenlerden ve siyasi liderlerden oluşan politik aktörleri kendi faydalarını maksimize etmeye çalışan rasyonel birer ajan olarak kabul etmesi, bu teorinin demokratik karar alma sürecine yönelik kapsamlı bir teori olmanın da ötesine

⁴⁹ Suphi Varım, "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Ekonomisi." **Türkiye Genç İşadamları Derneği Yayınları.** (Haziran 1997), s.20-21.

⁵⁰ Alex Cukierman ve Yassi Spiegel, "When is the Median Voter Paradigm a Reasonable Guide for Policy Choices in a Representative Democracy?", **Economic and Politics.** Cilt no 15, Sayı no 3: (2003), s.247-248 .

⁵¹ Drazen, (2000) bu konu ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

geçtiğini belirtmiştir. Çok geniş bir fenomen olan politikanın birçok alt dalının incelenmesinde de kullanılmaktadır. Özellikle siyasi partilerin yakınlaşma ve uzaklaşmalarını, seçmenin katılım oranı gibi konuların irdelenmesinde önemli katkıları olmaktadır.⁵²

5.4 Oy ve Popülerlik Fonksiyonu

Sosyal refah fonksiyonu, optimal ekonomi politikalarının oluşturulmasında oldukça seçkin bir yaklaşım olmasına rağmen, normatif yapısı gereği kararsız ölçümler ve toplamlarla özdeşleştirilmesi, politika tavsiye aracı olarak kullanılmasında bir çok pratik sınırlamalarla karşılaşılması pek kullanışlı bir araç olmadığını ortaya koymuştur. Ekonomik analizlerin temel araçları olarak düzenli siyasal oy vermeler ve ekonometrideki gelişmeler kullanılmaya başlandığından beri, araştırmacılar anlaşılması zor sosyal refah fonksiyonu yerine kolektif tercihler hakkında geniş tahminlerde bulunulabilen ampirik olarak test edilebilen yöntemleri tercih etmişlerdir. Özellikle Goodhart (1970), Müeller (1970) ve en önemlisi Kramer (1971)' in çalışmalarından sonra bu konuda hızla büyüyen bir literatür ortaya çıkmıştır.⁵³ Bu literatürde makroekonomik değişkenler ile siyasi liderler veya siyasi partiler arasındaki popülerlik veya oy ilişkisi açıklanmaktadır. Bu ilişki kurulduktan sonra hedef, a-) ekonomik tahminlerin kalitesini yükseltmektir. Böylece standart optimizasyon problemleri tahmini sosyal refah fonksiyonu ile çözülebilir hale gelir. b-) ekonomistlerin politikacılara vermiş oldukları tavsiyelerin politik olarak uygulanabilme şansı artar.⁵⁴

Popülerlik ve oy fonksiyonu aslında aynı şeyi ölçen iki fonksiyondur. Aralarındaki tek fark bağımlı değişkenin tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik görüş açısından oy fonksiyonu gerçek oyları temsil etmesi nedeniyle popülerlik fonksiyonundan daha ilgi çekicidir. Çünkü popülerlik fonksiyonu sadece niyetlenen oyları temsil etmektedir. Fakat bir çok ülkede popülerlik fonksiyonu için çeyrek, hatta aylık dönemler itibarıyla veri elde edilebilirken, oy fonksiyonunda veriler sadece dört-beş yılda bir elde edilebilmektedir. Bu nedenle popülerlik fonksiyonu gözlem sayısı bakımından daha güçlüdür. İki fonksiyonunda seçmen davranışına odaklanmıştır ve

⁵² Miller, a.g.e.;1175.

⁵³ Bölüm 2 de bunların çalışmalarıyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

⁵⁴ Olters, a.g.e.;2000, s.42-43

ekonomik koşullarda meydana gelen değişmelerin siyasi partilere veya liderlere verilen destekleri nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.⁵⁵

Oy ve popülerlik fonksiyonu politik ekonomik sistem içinde seçmenin davranışına odaklanmış iken, olayın birde diğer yönü vardır ki, buda hükümetin davranışıdır. Burada politikacıların davranışlarındaki motivasyonlar önemlidir. Politikacıların davranışlarındaki temel öğe seçmen davranışlarındaki temel öğe ile aynıdır yani kendi çıkarlarını maksimize etmektir. Literatür politikacıların davranışlarını *fırsatçı* veya *partizan* olmak üzere iki grupta incelemiştir. Politikacıların seçimleri tekrar kazanmak için yapmış oldukları fırsatçı veya partizan davranışlar ekonomide konjonktürel dalgalanmalara yol açmaktadır. Fırsatçı ve partizan politikacılar faydalarını maksimize etmek yani tekrar seçilebilmek için enflasyonla işsizlik arasında istikrarlı bir ilişkiye sahip olan Phillips eğrisinden faydalanmaktadırlar.

5.5 Phillips Eğrisi

Phillips eğrisinin politik ekonomi literatürünün gelişmesinde çok büyük katkısı olmuştur. Hatta yeni klasiklerin geliştirdikleri ve çok büyük ilgi gören rasyonel bekleyişler (bir sonraki bölümde değinilecektir) bile ekonomi politikalarının yapılmasında enflasyon işsizlik değiş-tokuşuna (trade off) verilen önemi tamamen ortadan kaldırmamıştır. Phillips eğrisi tarihsel gelişimi açısından üç farklı aşamada incelenebilir. Birinci aşama enflasyon ile işsizlik oranı arasında ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin varlığından yola çıkan aşamadır. Phillips' in orijinal çalışmasında parasal ücretlerdeki değişme ile işsizlik oranı arasındaki ilişki İngiltere için 1861-1913 dönemi ve 1913-1957 dönemi için araştırılmıştır. Her iki dönem içinde parasal ücretlerdeki değişme ve işsizlik oranı arasında doğrusal olmayan ters yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Burada önemli olan bu iki değişken arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığının yanında, bu ilişkinin istikrarlı olduğunun belirlenmesidir. Phillips' in yapmış olduğu bu çalışma herhangi bir teoriye dayanmayan, sadece bu dönemler itibariyle İngiltere verilerine dayanan ampirik bir çalışmadır.⁵⁶

⁵⁵ Olters, a.g.e., 2000, s.43-44.

⁵⁶ Kemal Yıldırım ve Doğan Karaman. **Makroekonomi**. (Üçüncü basım, Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, yayın no:145, 2003), s.334.

İki yıl sonra Paul Samuelson ve Robert Solow, Phillips' in yapmış olduğu çalışmanın benzerini ABD için 1900-1960 dönemi itibariyle yapmıştır. Sonuç, Phillips'e benzemektedir. Onlarda ABD'de işsizlik ve enflasyon arasında negatif, istikrarlı bir ilişki bulmuşlardır. Bundan sonra Phillips eğrisi makro ekonomik düşüncenin ve politikaların merkezi haline gelmiştir.⁵⁷ Samuelson ve Solow'un Phillips eğrisine iki tür katkısı olmuştur. Birincisi parasal ücretlerdeki değişme yerine enflasyon oranı kullanılmıştır. İkincisi ise, Phillips eğrisi ekonomi politikasının bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Phillips eğrisi üzerinde her bir nokta olası bir ekonomi politikası programı olarak yorumlanabilmektedir. Negatif bir eğimi olan Phillips eğrisi üzerindeki herhangi iki nokta enflasyon ile işsizlik oranları arasındaki değiş-tokuş ilişkisini gösterir. Diğer bir deyişle, daha düşük bir işsizlik oranı daha yüksek bir enflasyon oranını kabul etmekle ancak mümkün olabilir. Yine aynı şekilde enflasyonu düşürmek daha yüksek işsizliği beraberinde getirecektir.⁵⁸

İkinci aşama M. Friedman ve E. Phelps tarafından Phillips eğrisinde kısa ve uzun dönem ayırımı yapılan aşamadır. Friedman ve Phelps kısa dönemli Phillips eğrisinin istikrarlı olmadığını belirtmişlerdir. Enflasyon oranı yükseldikçe, enflasyon beklentileri yükselecek, buda Phillips eğrisinin enflasyon beklentilerine bağlı olarak yukarıya kaymasına neden olacaktır. Kısa dönemde Phillips eğrisinin varlığı inkar edilmemekte, fakat enflasyon beklentileri doğrultusunda Phillips eğrisinin kaydığı iddia edilmektedir. Uzun dönemde ise, enflasyon-işsizlik değiş-tokuşu sabittir. Enflasyon beklentilerinin gerçekleşen enflasyona eşit olduğu duruma ekonominin düzenli durağan hali denir. Ekonomi durağan halde iken var olan işsizlik oranına ise doğal işsizlik oranı denir. Doğal işsizlik oranı, her enflasyon oranında (bu oran önceden beklendiği durumlarda) sabit kalan işsizlik oranıdır. Uzun dönem Phillip eğrisi, ekonominin durağan halindeki enflasyon işsizlik ilişkisidir, ve doğal işsizlik oranına karşılık gelecek şekilde dik bir doğrudur.

Üçüncü aşamada ise, rasyonel beklentiler tarafından ortaya atılan işsizlik-enflasyon arasında bir ilişkinin var olduğu fakat, bu ilişkinin sistematik olmadığını iddia edildiği aşamadır. Enflasyon oranının beklenen orandan sistematik sapması, para politikası ile

⁵⁷ Oliver Blanchard. **Macroeconomics**. (ABD: Prentice Hall, New Jersey, 1997), s.339

⁵⁸ Yıldırım ve Karaman, a.g.e.; 2003, s.338-339.

işsizlik oranını etkilemek üzere olmaz. Çünkü ekonomik birimler para arzındaki artış oranında enflasyon beklentilerini arttıracaklar ve Phillips eğrisi de bu doğrultuda kayacaktır. Bu değiş-tokuş sistematik olarak ekonomi politikası aracı olarak kullanıldığında değiş-tokuş ortadan kalkacaktır. Rasyonel bekleyişler altında Phillips eğrisi kısa dönemde bile dikeydir.⁵⁹

Phillips'i (1958) takip eden yıllardan sonra, bir çok akademisyen politik amaç fonksiyonunu enflasyon ve işsizlik makroekonomik değişkenine dayandırmıştır. Buna dayandırılarak yapılan çalışmalardan bazılarında fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ve partizan konjonktürel dalgalanmalar adı verilmektedir.⁶⁰

5.6 Rasyonel Bekleyişler

1970'li yıllara gelindiğinde yaşanan ekonomik krizler nedeniyle (özellikle petrol şoku) Keynesyen ekonomi popülerliğini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle Lucas (1973) ve Sargent ve Wallace (1975)'in yapmış oldukları çalışmalar yeni klasik ekonomi için dönüm noktası olmuştur. Yeni klasik ekonominin yapmış olduğu en büyük katkı rasyonel bekleyişler teorisini ortaya atmaktır.⁶¹ Rasyonel bekleyişler kişilerin ellerindeki verilerle en iyi öngörüü yapması demektir. Bu durumda beklentilerin mutlaka doğru olması gerekmez. Rasyonel bekleyişler altında insanlar hata yapabilir, ama bu hatalar sürekli olmaz.⁶²

Rasyonel bekleyişler altında politik konjonktürel dalgalanmaların olabilmesi için hükümet ile seçmenler arasında asimetrik bilginin var olması gerekir. Seçmenler iktidarın uygulamalarını tam olarak algılamayabilirler veya algılamaları belli bir zaman gecikmesiyle ortaya çıkar.⁶³ Rasyonel bekleyişler altında oluşan konjonktürel

⁵⁹ Kemal Yıldırım ve Doğan Karaman. **Makroekonomi**. (Üçüncü basım, Eskişehir: Eğitim, Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, yayın no:145, 2003), s.334, 339.

⁶⁰ Bölüm dörde bu çalışmalara ayrıntılarıyla değinilecektir.

⁶¹ Olters, a.g.e.; 2001,s.38

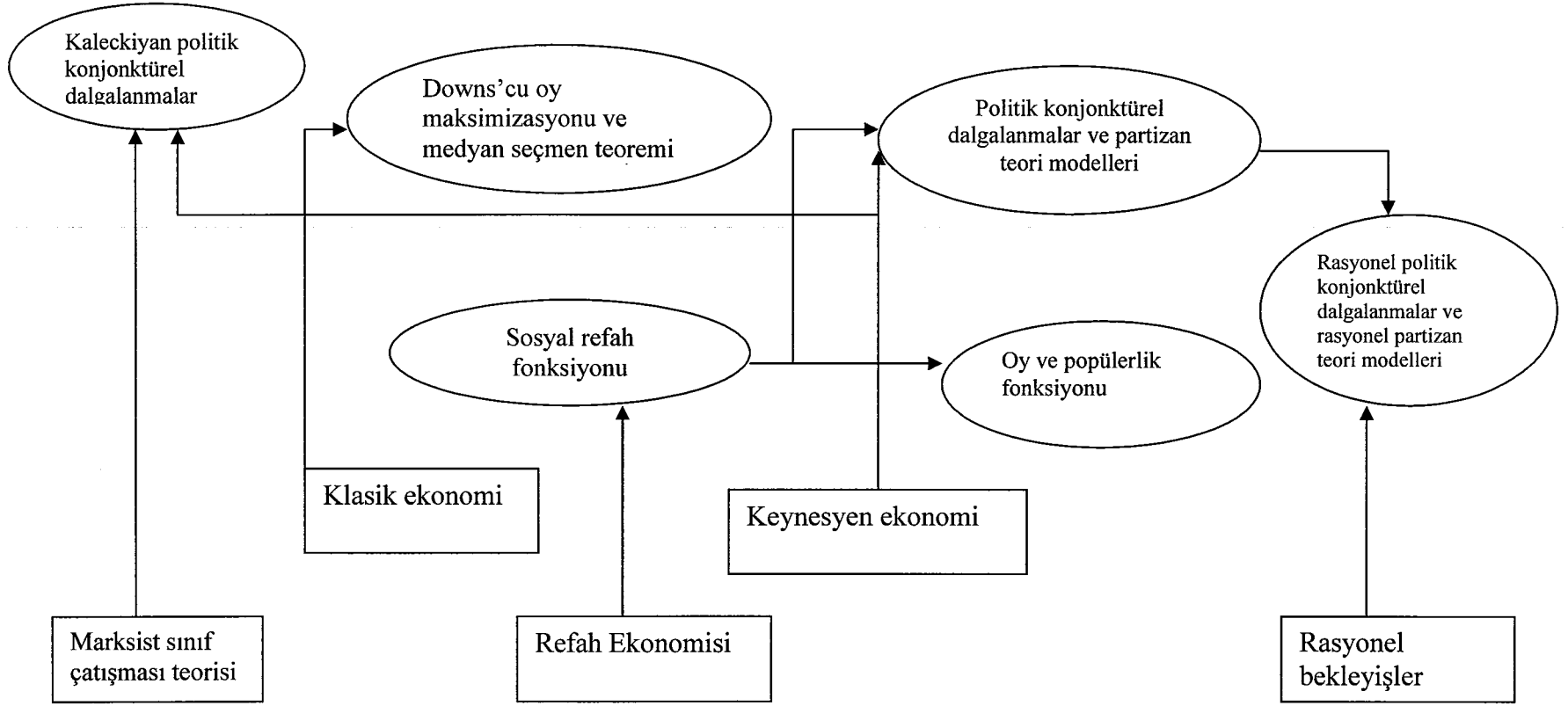
⁶² Yıldırım ve Karaman, a.g.e.; 2003, s.290.

⁶³ Rui Nuno, Baleiras. "Electoral Defeats and Local Political Expenditure Cycles", **Economic Letters**. Cilt no 56: 201-207, (1997), s.201.

dalgalanmalara ise rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan dalgalanmalar adı verilmektedir.⁶⁴

Şimdiye kadar politik ekonomik sistemin gelişiminde önemli rol alan teorik gelişmeler genel hatlarıyla incelenmiştir. Şekil 1.1'de bu gelişmeler gösterilmiştir.

⁶⁴ Bölüm ikide bu dalgalanmalara geniş yer verilmiştir.

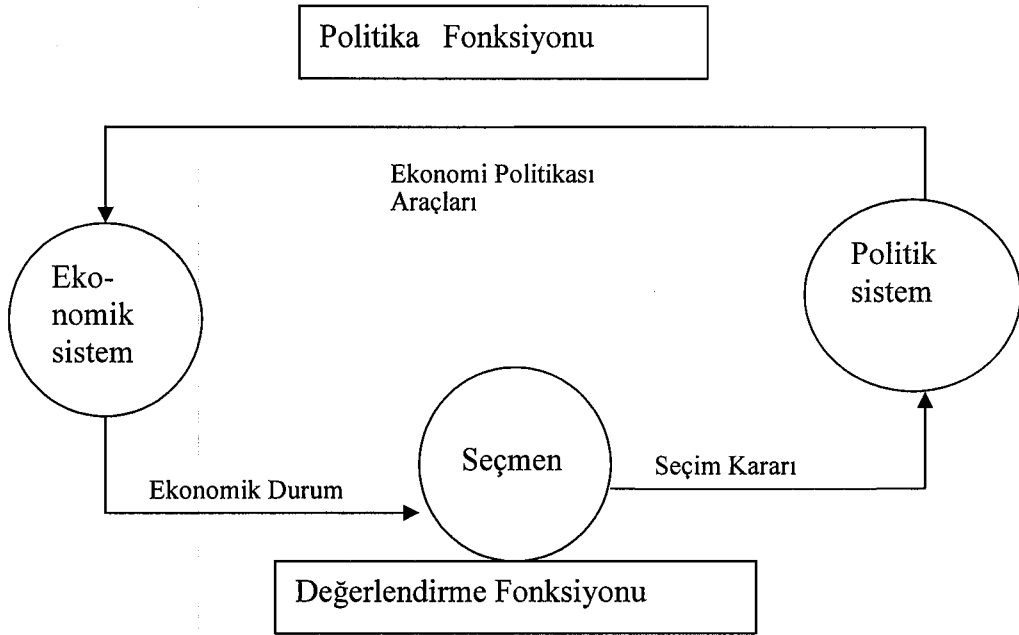

Şekil 1.1 Politik Ekonominin Teorik Dayanakları

Kaynak: Olters, 2001, s.42

6. POLİTİK EKONOMİK MODELİN İŞLEVLERİ

Politik ekonomik model, hükümet ile seçmenler arasındaki karşılıklı etkileşimi, toplumun ekonomik ve politik kesimlerini de ele alarak inceleyen modeldir. Bu modelin temel özelliği, seçmenlerin oy verme kararı verirken hükümetlerin ekonomik performanslarını göz önünde bulundurdıkları, hükümetlerinde yeniden seçilebilmek için ekonomiyi manipüle ettikleri biçimindedir.⁶⁵

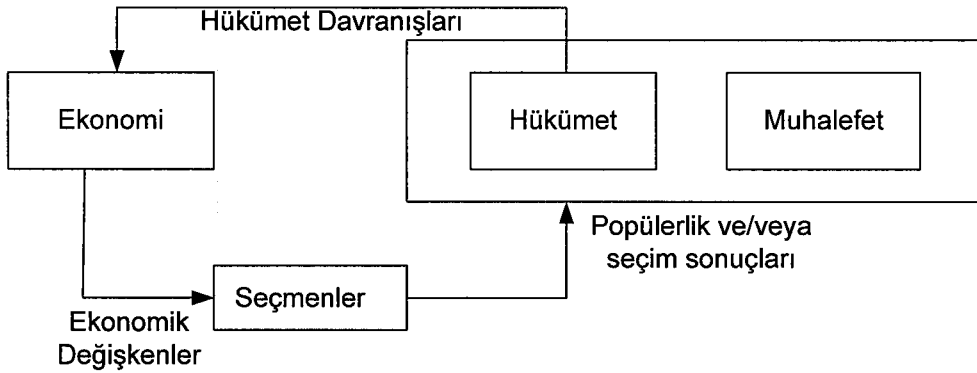
Şekil 1.2 Politik Ekonomik Etkileşimin İşleyişi

Şekil 1.2’de Frey (1978)’in politik ekonomik sistemine yer verilmiştir. Buna göre ekonomi politik etkileşiminin ilk halkası seçmen davranışlarıdır. Seçmenler, ekonomi politikalarının kendilerinde yarattığı etkiye bakarak oy verirler. Buna değerlendirme işlevi denir. Politika işlevi ise, siyasal iktidarın seçmenin desteğini sağlayacak ekonomi politikalarını uygulamasıdır. Frey, değerlendirme işlevine, seçmenin fayda fonksiyonu, politika işlevine ise, hükümetin amaç fonksiyonu olarak değerlendirmektedir. Görüldüğü gibi politik ekonomik sistem seçmen ve hükümetlerin karşılıklı ilişkileri çerçevesinde şekillenmektedir.⁶⁶

⁶⁵ Suphi Varım. “2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Ekonomisi.” *Türkiye Genç İşadamları Derneği Yayınları*, (Haziran 1997), s.11.

⁶⁶ Funda Telatar. *Politik İktisat Politikası*. (Ankara: İmaj Yayınevi, 2004), s. 331.

Politik ekonomik sistem ekonomik sektörü açık olarak tanıtmaya ve ekonomik durumun seçmen tercihlerini nasıl etkilediğini analiz eder. Yine diğer tarafından da hükümetlerin ekonominin durumunu etkilemesini inceler. Yani ekonomi ile politik sektör arasındaki karşılıklı bağımlılık vurgulanmaktadır. Partiler arasındaki rekabet çok önemli değildir, hükümet siyasal hareketin merkezinde bulunmaktadır. Fakat hükümette elindeki gücü muhalefete kaptırmamak için gerekli tedbirleri alır.⁶⁷

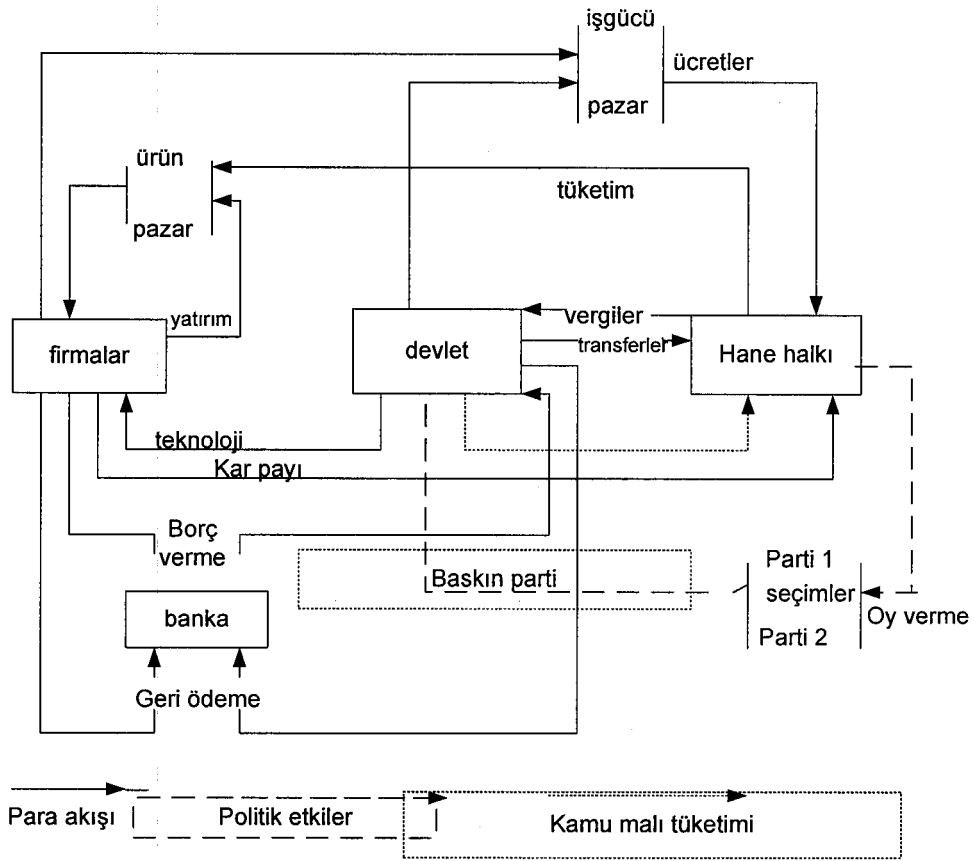

Şekil 1.3 :Ekonomik Sektörü İçeren Politik-Ekonomik Modelin İşleyişi

Şekil 1.3 politik ekonomik sistemin temel mantığını vermektedir. Alt taraftaki oklar ekonominin durumunun (ekonomik değişkenler adı altında toplanmıştır) seçmenleri nasıl etkilediğini ve onların hükümete veya muhalefete oy verme konusundaki motivasyonunu göstermektedir. Hükümetinde ekonomik sektörü etkileyebilme yeteneği vardır. Bu durumda hükümetin davranışları adı altında toplanmıştır. Bu ilişkide üst taraftaki okla gösterilmiştir.

Şimdi de bir ekonominin bütünü ele alarak olası politik-ekonomik sistemi inceleyelim. Genelde makro ekonomik analizlerde ekonomide üç aktörün varlığı kabul edilmektedir. Devlet, firmalar ve hane halkı. Bu üçünün bulunduğu bir makro ekonomi de politik- ekonominin karşılıklı etkileşimini şekil yardımıyla inceleyelim.

⁶⁷ Frey, a.g.e.;1978, s.126.

Şekil 1.4: Bütün bir Politik Ekonomik Model

Kaynak: www.Unibw-hamburg.de

Şekil 1.4 makro ekonomide yer alan hane halkı, devlet, firma ve bankaların ilişkileri politik ekonomik sistem çerçevesinde göstermektedir. Bu şekilde düz çizgi ile gösterilen ilişkide para akışı şemalaştırılmıştır. Hane halkları firma ve devlette çalışmaktan dolayı ücret elde ederler. Ayrıca firmalardan kar payı da alabilirler. Hane halkları bu elde ettikleri gelirler ile firmaların ürettikleri malları satın alırlar, ayrıca devlete vergi öderler. Bunun dışında hanehalkları siyasal iktidarın belirlenmesinde önemli olan oy kullanma işlevini gerçekleştirirler. Devlet firmalara teknoloji sağlayabilir, hane halklarına transferlerde bulunur. Bunun dışında bankalardan borç alıp, geri ödeme ilişkisi mevcuttur. Firmalar ürettikleri malların satışından gelir elde ederler. Yine bankalarla borç alma ve geri ödeme ilişkisinde bulunurlar. Kesik çizgiler ise, siyasal etkileşimi göstermektedir. Burada hane halkları oy kullanma suretiyle partiler arasında tercihlerde bulunur. Dominant olan parti hükümeti kurarak devleti oluşturur. Nokta ile gösterilen çizgilerde ise, hane halklarının kamu mallarını kullanımı gösterilmiştir.

7 POLİTİK EKONOMİK SİSTEMDE YER ALAN AKTÖRLER VE BUNLAR ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

Politik ekonomik modellerin her birinde ortak bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar seçmen, hükümet, siyasal partiler, bürokrasi ve baskı gruplarıdır. Alt başlıklar altında aşağıda açıklanmıştır.

7.1 Seçmenler

Politik-ekonomik modellerin temel aktörlerinden birisi seçmenlerdir. Seçmenler oy kullanarak siyasal katılımında bulunurlar. Bir seçmenin oy kullanması için, oy kullanmaktan beklediği faydanın, siyasal katılım sonucu elde edeceği maliyetten fazla olması gerekmektedir. Matematiksel olarak ifade edersek; i seçmenin oylamaya katılmakla beklediği fayda F_i , oy kullanmanın maliyeti M_i , vazgeçtiği faaliyetin değeri F_{i0} ise,

$$F_i - (F_{i0} + M_i) > 0 \quad (1.1)$$

olduğu zaman seçmen oy vermeyi gerçekleştirecektir.

Bunun dışında seçmenlerin oy kullanmasını sağlayan bir çok nedenler olabilir. Bazı vatandaşlar oy vermeyi bir yurttaşlık görevi olarak kabul edebilirler. Bunun dışında oy kullanmayanlar için bir ceza sistemi getirilmiş olabilir. Aynı şekilde oy kullananlar için belirli şekilde ödüller konulmuş olabilir. Bu durumda yukarıdaki eşitlik şu hale gelecektir.

$$(F_i + \ddot{O}_i + O_i + C_i) - F_{i0} + M_i > 0 \quad (1.2)$$

Burada i seçmenin oy kullanmaktan beklediği fayda F_i , kendisine oy kullanmaktan dolayı sağlanan özel çıkar \ddot{O}_i , oy kullanmaktan dolayı duyduğu tatmin O_i , tehditlerin gerçekleşmesine bağladığı ağırlık C_i olarak tanımlanmıştır.⁶⁸

Fayda maliyet analizi açısından, seçmenin oy kullanırken partiler ile ilgili fazla detaylı bilgi edinmeden ideoloji ve liderlerine bakarak karar vermesi rasyonel bir davranıştır. Kişinin bir bilgiyi edinmesi ve onu kararlarında kullanmasının maliyeti o kararı vermekten dolayı elde edeceği faydadan fazla ise, söz konusu bilgiden yoksun kalmasına Demir (2001) "rasyonel cahillik" denebileceğini belirtmiştir. Ortalama

⁶⁸ Kenan Bulutoğlu. **Kamu Ekonomisine Giriş**. (İkinci basım: İstanbul, Sermet Matbaası, 1977.), s.115

seçmenin bu durumda olduğu düşünülürse, rasyonel cahilce tutumun siyasete yön verdiği söylenebilir.⁶⁹

Oy vermeye katılan seçmenler, hükümetin performanslarını kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirirler ve eğer hükümetin performansından memnun kalırlarsa oylarını iktidardaki partiye verirler. Buna iktidara oy verme denir. Bunun dışında seçmenler oylarını en önemli ekonomik problemle en iyi şekilde mücadele edeceğine inandığı partiye verirler. Buna da politikaya oy verme denir.⁷⁰

Politik ekonomik modelde seçmen tercihleri ile ilgili iki uç alternatif vardır. Seçmen tercihlerinin ya sabit (fixed) olduğu yada değişken olduğu savunulur. Bir çok çalışmada seçmen tercihlerinin dışsal değişken olduğu ve sabitliği göz önüne alarak yapılmıştır. Bu görüşe göre, seçmenler tercihlerini sık sık gözden geçirmezler ve bu nedenle de oyların çoğunluğu yer değiştirmez.

Nordhaus (1975)'un modelinde de seçmenler enflasyon ile işsizlik arasında sabit tercihlere sahiptirler ve enflasyon-işsizlik seviyesine dayanan değerlendirmeyi her iktidar döneminin sonunda yapmaktadır. Bu modele göre hükümet gerçek dünyadaki ekonomik sınırlamalara göre ve bunlardan elde edeceği desteğe göre enflasyonla işsizlik arasında istediği kombinasyonu seçmekte serbesttir. Böylece fırsatçı hükümetler popüler oy fonksiyonuna uygun olan kendilerine en büyük avantajı sağlayan enflasyon- işsizlik oranını seçerler. Böylece periyodik olarak ekonomik döngü ortaya çıkar. Bu döngünün en uzun olduğu dönem iki seçim arasındaki süredir.⁷¹

Hibbs (1977 ve 1979) tarafından geliştirilen partizan modelde seçmenler hakkında farklı varsayımlar vardır. Seçmenlerin sabit tercihleri olmasına rağmen, tercihler homojen değildir. Bu modele göre, her siyasi partinin tercihleri farklı olan seçmen desteği vardır, fakat her seçmenin politika alternatifleri üzerinde kararlılıkları var. Bu nedenle siyasi otoritenin fırsatçı olma şansı yoktur. Partilerinde seçmenin tercihlerini karşılama

⁶⁹ Ömer Demir, "Siyasete Yön Veren Rasyonel Cahil Seçmenler", **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat**. Cilt no 1, Sayı no 1: (2001), s.123.

⁷⁰ Lee Hyeon-Woo, "Policy Voting and Partisan Theory:A Study of Conditional Economic Voting Models", (Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of North Carolina, 1996), s.10.

⁷¹ Hyeon-Woo Lee, a.g.e.; 1996, s.10

konusunda sınırlamaları vardır. Bu nedenle siyasi partilerin kazanmak kadar politik hedefleri de söz konusudur. Bu nedenle ekonomik önceliklerin değişmesi ancak iktidardaki partinin değişmesi ile olmaktadır. Partizan model, iktidardaki partinin değişmesi ile ortaya çıkan ekonomik dalgalanmaları gösteren ve açıklayan bir modeldir. Bu durumda seçmenler nasıl karar verir? Eğer partizan farklılıklar hakkında seçmenlerin bilgisi varsa bu bilgiyi kullanırlar.⁷²

Bunların dışında seçmenlerin rasyonel olup, olmadığına göre de değerlendirme yapılmaktadır. Rasyonel seçmen, ekonominin durumuna göre hükümetin performansını değerlendirip, oyunu ona göre kullanır. Rasyonellik eldeki verilerle en iyi öngörüü yapmayı gerektirmektedir. Politik konjonktürel dalgalanmalar modeli, seçmenlerin rasyonel olup, olmadığına dayanarak da sınıflandırılmaktadır. Diğer taraftan seçmen tercihlerinin rasyonel olması uygulanacak politikalar konusunda doğru bilgilendirilmelerine bağlıdır.⁷³ Fakat bilgilendirme ile ilgili problemler vardır. Her seçmenin, önerilen tekliflerin kendisine sağlayacağı faydaları ve yükleyeceği maliyetleri bilmesi gerekmektedir. Bu konuda iki engel söz konusudur. Birinci engel, oy verme amacıyla bilgiye yapılan yatırımların direkt kazancının olmamasıdır. Bilgi elde etmenin maliyeti az olsa bile, kazanç her zaman daha az olacaktır. Seçmenler genellikle kendi çıkarlarını doğrudan ilgilendiren konular üzerinde en iyi şekilde bilgilendirilirler. Seçmenler kendilerine büyük fayda sağlayacağını ve az maliyet yükleyeceğine inandıkları konularla ilgilenirler. Seçmenler kendilerini ilgilendirmeyen konularla ilgili hemen, hemen hiç bilgilenebilirler. İkinci engel, kamu tercihinin özellikle yanlış bilgi üretimine müsait olmasıdır. Politikacılar genellikle bilgileri çarpıtarak seçmenleri yanıltıp, yeniden seçilebilmeyi garantilemeye çalışırlar. Bilginin kaynağında olan bürokratlarda programların devamı için bu yanlış bilgilendirmeden rahatsız olmazlar.⁷⁴

Fakat Downs rasyonel seçmenin kullanacağı oy ile ilgili olarak çok iyi bilgilendirilmeyi pek önemsemeyeceğini ileri sürmektedir. Çünkü seçmen kullanacağı oyun kendi

⁷² Hyeon-Woo Lee, a.g.e.; 1996, s.11

⁷³ Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici. "Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri" **Kamu Tercihleri ve Anayasal İktisat Dergisi**, Sayı.1: 2001, s.6.

⁷⁴ Gerald Sirkin, "The Anatomy of Public Choice Failure", in: R.D. Leiter and G. Sirkin (Eds.), **Economics of Public Choice**, New York: 1975, pp. 15-26.(Çeviren: Coşkun Can Aktan, "Devletin Başarısızlığının Anatomisi", www.canaktan.org.)

refahını arttırmadaki etkisinin çok az olacağına inanmaktadır. Yapılan ampirik çalışmalar göstermiştir ki, seçmenler bilgilendirme ile çok fazla ilgilenmemektedir. Hatta, seçmenlerin bu genel bilgisizlikleri simetrik değildir. Seçmenler özel çıkar doğrultusunda bilgilenebilirler.⁷⁵

7.2 Hükümet

Seçmen davranışı için geçerli olan rasyonelite kavramı hükümet içinde geçerlidir. Hükümetin fayda fonksiyonu seçmenin fayda fonksiyonundan bağımsızdır. Hükümet ya gelecek seçim için oylarını maksimize etme çabasıdadır yada kendi ideolojik hedefleri çerçevesinde seçimleri kaybetmeme hedefindedir. Ayrıca hükümetin müdahalesine ekonomik sistem karmaşık yollardan tepki verebilmektedir.⁷⁶

Hükümetler davranış kalıplarını belirlerken temelde iki farklı yaklaşım seçebilirler. Birincisi dar tabanlı davranış ve ikincisi geniş tabanlı davranıştır. Dar tabanlı davranış biçimine göre, hükümetler sadece kendi temsil ettikleri grupların politika tercihlerine göre politikaları belirlerler. Geniş tabanlı davranış biçiminde ise, toplumun içinde bulunan çeşitli birey ve grupların tercihlerini dikkate alarak, en çok oy sağlayacak politikaları seçerler.⁷⁷

Hükümetler amaçların seçimi ve amaçlar arasında önceliklerin belirlenmesinde temelde iki modelden yararlanmaktadır. Bu modellerden birincisi refah teorisine dayalı “optimizasyon modeli”, diğeri ise, bu modele yöneltilen eleştirilere dayalı “tatmin modelidir. Optimizasyon modelinde hükümetler sosyal refahı maksimize etmeye çalışırlar. Tatmin modelinde ise, hükümetler optimal çözümü değil, “iyi bir çözüm” isterler, bu nedenle de kendileri için gerekli olan minimum desteği sağlayıcı politikalar uygularlar. Optimizasyon modeli normatif bir modeldir, tatmin modeli ise davranış modelidir. Bu nedenle bu iki model birbiriyle pek mukayese edilemez.⁷⁸ Tatmin modelinden yola çıkan Downs, hükümetin karar verme sürecini incelemiştir. İki partili

⁷⁵ Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici, a.g.e.; 2001, s.6

⁷⁶ Hyeon-Woo Lee, a.g.e.; s.10.

⁷⁷ Vural Savaş, *Politik İktisat*. (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş, 1986), s.160

⁷⁸ Vural Savaş, a.g.e.;1986, s.127

bu model, hükümetin karar verme sürecini seçmen tercihlerine ve muhalefet partisinin stratejisine göre açıklamaktadır.⁷⁹

7.3 Siyasi Partiler

Siyasi Partileri, “halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklar” olarak tanımlayabiliriz.⁸⁰ Buna göre siyasi partilerin işlevlerini şöyle özetleyebiliriz. Organize bir siyasal katılma sağlamak, toplumda oluşan farklı çıkarların benzer olanlarının bir araya getirilerek, uyumlaştırılması ve toplumsal gruplar ile politik sistem arasında iletişim kurmak. Siyasal katılma, bireylerin siyasal sisteme yönelik tutum ve davranışlarının ortaya konulmasıdır. Politik-ekonomik sistemdeki siyasal katılma türü genellikle oy verme şeklinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle de partiler seçmenlerin tercihlerini dikkate almak zorundadırlar. Downs (1957) bir çok güdü ve farklı seçim sistemleri altında siyasi partilerin ortalama seçmen tercihlerine doğru yaklaştıklarını vurgulamaktadır.⁸¹

Siyasi partilerin toplum içinde iki tür rolleri vardır. Birincisi iktidar partisi olduklarında sahip oldukları roller, diğeri ise muhalefet partisi olduğunda oynadığı roldür. İktidar partisi her zaman tek bir parti olmayabilir, bazen birden fazla parti iktidarı paylaşabilirler, o zaman koalisyon hükümeti oluşur. İktidar partisi kamusal faaliyetleri gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Bu yetkilerini aynı zamanda gelecek seçimleri kazanmak içinde kullanmak isteyebilir, bu nedenle de seçmen çoğunluğunun isteklerini karşılamaya çalışacaktır. Muhalefet partisi ise, iktidar olabilmek için yeterli oyu alamamıştır ve bunların hedefi gelecek seçimleri kazanıp, iktidarı ele geçirebilmektir. Bunun içinde toplumun çeşitli kesimlerinden gelen tepkileri değerlendirip, politikalar üretirler. Seçim dönemlerinde hem iktidar partisi, hem de muhalefet partisi kendi programlarını oluşturup seçmenin karşısına çıkarlar ve oylarını maksimize etmeye çalışırlar.⁸²

⁷⁹ Suphi Varım, a.g.e.; 1997, s.20

⁸⁰ Ergun Özbudun, **Siyasal Partiler**. (Birinci Basım, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, 1974), s.4.

⁸¹ Fuad Aleskerov, Hasan Ersel ve Yavuz Sabuncu, “Siyasal Partiler: İşlev ve Davranışları”, **İktisat, İşletme ve Finans**. Sayı no 199: (Ekim 2002), s. 31.

⁸² Suphi Varım, a.g.e.; 1997, s.16.

İktisat politikası yaklaşımına göre de partiler amaçları bakımından iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta fırsatçı partiler vardır. Bu gruptaki partiler oy tabanını oluşturan seçmenlerin görüşlerini veya ekonominin içinde bulunduğu durumu düşünmezler, sadece tekrar seçilmeyi düşünürler. İkinci gruptaki partiler ise, ideolojik partilerdir. Bunların amacı, oy tabanını oluşturan seçmenlerin çıkarını temsil eden ideolojiler doğrultusunda, belli ekonomik ve toplumsal hedeflere ulaşmaktır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için iktidara gelmelerini bilmekle beraber, her türlü siyasal davranışı gerçekleştirerek iktidara gelmeyi de planlamazlar.⁸³

Politik iktisatta bu konuyla ilgili yapılan çalışmalardaki modeller parlamenter sistem varsayımına dayanmakta ve siyasi partilerin rekabeti önemlidir. Genellikle modellerde seçim dönemleri sabittir. Yani değişmeyen ve belirli aralıklarla düzenlenen seçimler söz konusudur.⁸⁴ Fakat bunun yanında seçim dönemlerini sabit değil de, değişken kabul eden modellerde mevcuttur. Mesela, İto Japonya ile ilgili yapmış olduğu çalışmada seçim dönemini endojen değişken olarak ele almıştır.⁸⁵

7.4 Baskı Grupları

Politik ekonomik sistem içinde yer alan diğer bir aktörde baskı gruplarıdır. Baskı gruplarını siyasal iktidarı dışarıdan etkileyerek, kendi çıkarları yada görüşleri çerçevesinde kararlar alınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çalışan topluluklar olarak tanımlayabiliriz. Doğal olarak var olan çıkar grupları örgütlendikleri zaman baskı gruplarını oluştururlar.⁸⁶ İşçi sendikaları, işveren konfederasyonları, meslek odaları, ticaret-sanayi-tarım birlikleri, holdingler, vakıflar vb. çıkar ve baskı gruplarını oluşturmaktadır. İşlevleri açısından baskı grupları ile siyasi partiler arasında benzerlikler mevcut olmasına karşılık, aralarında belirgin farklılıklar vardır. Birincisi, baskı gruplarının amacı siyasal iktidarı ele geçirmek veya ona ortak olmak değildir. Fakat siyasi partilerin amacı siyasal iktidarı ele geçirmektir. İkincisi, baskı grupları belirli seçmenlerin çıkarlarıyla ilgili iken, siyasi partiler daha geniş bir seçmen kitlesinin

⁸³ Ercan Uygur, "Ekonomi, Partiler ve Seçimler", Yeni Yüzyıl Gazetesi, 18.05.1995, s.11

⁸⁴ Dilek Şişeci Musubeyli, "Kamusal Tercihler Kuramı Kapsamında Politik Konjonktürel Dalgalanmalar yaklaşımı.", (Yayınlanmamış Master Tezi. Anadolu Üniversitesi SBE, 1996), s.51.

⁸⁵ Takatoshi İto, "Endogenous Election Timing and Political Business Cycles in Japan", **NBER Working Paper** No: 3128, (Eylül 1989).

⁸⁶ Ahmet Taner Kışlalı, **Siyaset Bilimi**. (Sekizinci basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2000), s.295.

çıkarları savunurlar. Üçüncü olarak, siyasal partiler siyasal faaliyette bulunmak üzere kurulmuş bir örgüttür. Uzmanlıkları siyasi mücadeledir. Baskı grupları ise sadece siyasal faaliyette bulunmak üzere kurulmuş örgütler değildir. Çeşitli faaliyetleri arasında siyasal olanı da vardır. Baskı grupları siyasi iktidardan talepte bulunmak üzere oluşturulmuş örgütlü yapılardır. Uzmanlıkları kuruluş hedefleri ile sınırlıdır.⁸⁷

Detken ve Gartner (1992) baskı gruplarının faaliyetlerini politik konjonktürel dalgalanmalar çerçevesinde incelemiştir. Çalışmada işçi sendikalarının politik ücret döngülerinin genelleştirerek faydalarını nasıl maksimum yaptıkları incelenmiştir.⁸⁸ Baskı gruplarının hükümeti etkileyerek rant elde etme temel işlevi olmakla beraber, hükümet davranışlarının belirlenmesinde de etkisi söz konusudur. Baskı grupları, politik sistemi etkileyerek ekonomi politikalarının kendi istekleri doğrultusunda oluşturulmasını sağlanması hükümet ile baskı grupları arasındaki ilişkilerin bir yönünü oluşturur. Bu karşılıklı ilişkinin bir de diğer yönü vardır. Baskı gruplarının faaliyetleri de hükümetlerin seçmen tercihlerini anlamaları bakımından önemlidir. Çünkü hükümetlerin seçmen tercihlerini tek, tek bilmelerine olanak yoktur. Böylece baskı grupları aracılığıyla hükümetler seçmenlerin farklı taleplerini öğrenebilir ve oylarını maksimize edecek ekonomi politikalarını belirleyebilirler.⁸⁹

Fakat burada baskı gruplarının hükümet üzerinde iki zıt etkisi olabilir. Birinci etkisi, siyasal iktidarın olası bir hata yapmasını engelleyebilir, bu olumlu etkisidir. Mesela, hükümetin almış olduğu bir ekonomik kararın ülke için ne kadar yanlış olduğunu göstererek, bu politikanın uygulanmasından vazgeçilmesini sağlayabilir. İkinci etkisi ise, olumsuzdur. Siyasal otoriteye kendi çıkarları doğrultusunda ve toplumun bütünü için zararlı olan politikaları uygulamak. Bu yanlış politikaların sorumluluğu doğal olarak hükümete aittir, fakat bedelini tüm toplum ödemektedir.⁹⁰

⁸⁷ İlter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. (Üçüncü basım, İstanbul: Der Yayınları, 1986), s.131.

⁸⁸ Carsten Detken ve Manfred Gartner, "Governments, Trade Unions and the Macroeconomy: An Expository Analysis of the Political Business Cycle", *Public Choice*. Sayı No 73: (1992), s.37-53.

⁸⁹ Suphi Varım, a.g.e.;1997, s.15

⁹⁰ İrfan Kalaycı, "Seçim Ekonomisi yada Siyasal Konjontür: 18 Nisan Seçimleri Üzerine Kısa Bir Not", *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. Cilt No 36, Sayı No 7 : (Temmuz 1998), s.29-42.

7.5 Bürokrasi

Bürokrasi kelimesi bir çok anlamda kullanılmakla beraber, kamu bürokrasisi atanma yoluyla göreve gelen bireylerden oluşan, hiyerarşik bir yapıya sahip ve üst otoriteye bağlı örgütler olarak tanımlanabilir. Yani kamusal mal ve hizmet üreten devletin idari mekanizmasıdır. Bu yönüyle bakıldığında bürokrasinin örgütsel boyutunu ele almış sayılırız.⁹¹ Demokratik toplumlarda bürokratların en temel görevi yürüttükleri kamusal faaliyetlere ilişkin bilgileri kamuoyuna ve siyasal iktidara şeffaf bir şekilde aktarmaktır. Fakat halk arasında kırtasiyecilik, niteliksiz memurlar vs. olarak anlaşılan bürokrasi, zamanla siyasallaşmış ve bu görevini yapamaz hale gelmiştir.⁹²

Politik ekonomik modellerde bürokrasi kamu mal ve hizmetlerinin sunulmasında seçmenler ile hükümet arasında köprü niteliğinde görülmektedir. Bu nedenle bürokrasiye politik karar alma mekanizmasının etkinliğini sağlamada önemli görevler düşmektedir. Bürokraside görev alan bürokratlar da politikacıların oy maksimizasyonunu gerçekleştirmeye çalıştıkları gibi, kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Bu çıkarların neler olduğu konusunda tam bir birlik olmasa da Niskanen⁹³ göre bürokratlar bürolarının büyüklüğünü maksimize etmeye, bütçelerini arttırmaya çalışırlar. Böylece maaş, ikramiye, toplumsal saygınlık ve güç elde etmiş olurlar. Bürokratlar bu isteklerini gerçekleştirmek içinde gerekçe olarak “halka hizmet” götürmeyi kullanırlar. Çünkü halkın yani seçmenin bir sonraki seçimlere kadar hoşnut tutulması gerekmektedir. Bürokratlar aslında popülist politikalar uygulamanın ülke çıkarlarına ters olduğunu bildiği halde, çıkarları gereği hükümetle uyumlu çalışırlar.⁹⁴

Bürokrasi sadece hükümet tarafından saptanan politikaları uygulamakla kalmaz, aynı zamanda bütçelerini ve bürolarını büyütme çalışırlar. Bu özelliğiyle bürokrasiyi bir baskı grubuna benzetebiliriz. Bürokratlarda birer seçmen olarak görüldüğünden bürokrasiden gelen talepler hükümet tarafından göz önünde bulundurulur. Örneğin seçim yıllarında daha yüksek bir maaş artışının yapılması gibi.⁹⁵ Yani politik ekonomik modellerde seçmenler faydalarını, siyasal partiler ve politikacılar oylarını, baskı grupları

⁹¹ Mustafa Sakal, “Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller”, www.canaktan.org

⁹² Seyfettin Erdoğan, *Siyaset-Ekonomi İlişkileri*. (İstanbul: Değişim Yayınları, 2004), s.27.

⁹³ W. Niskanen, *Bureaucracy and Representative Government*, (Aldine, U.S.A, 1971)

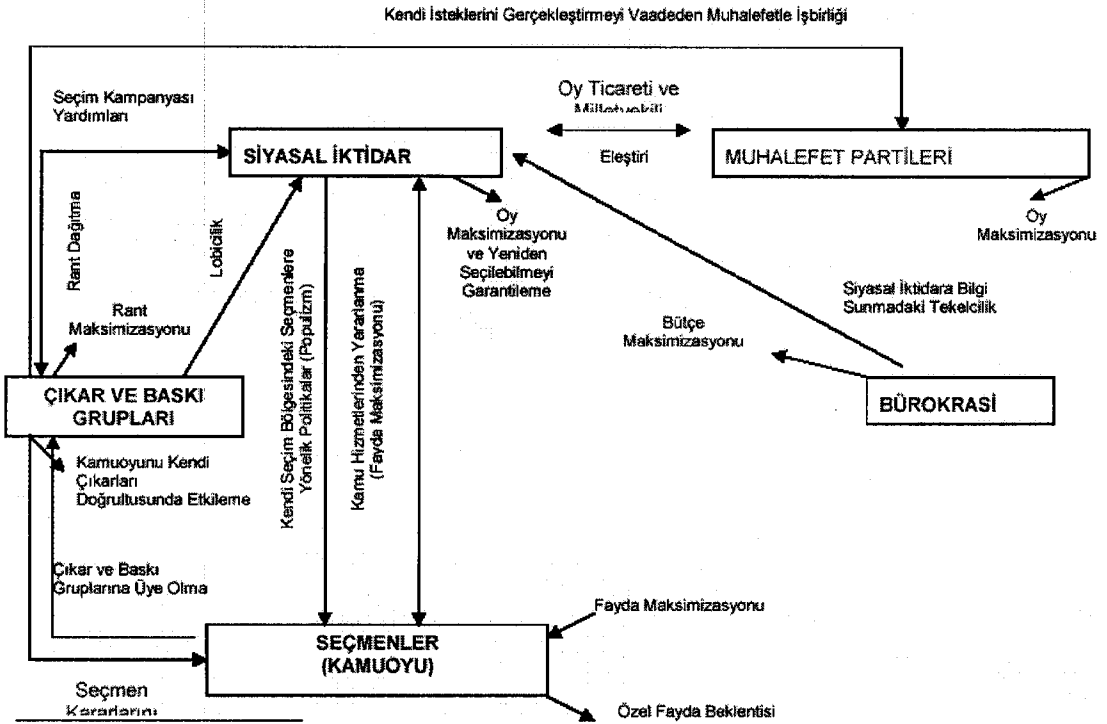
⁹⁴ Kalaycı, a.g.e.; 1999, s.37

⁹⁵ Varım, a.g.e.; 1997, s.22

rantlarını maksimize etmeye çalışırken, bürokratlar da bütçelerini maksimize etmeyi amaçlarlar.

7.6 Aktörler arasındaki etkileşim

Demokratik sistemlerde politik ekonomide yer alan aktörler arasındaki ilişki Şekil 1.5'de gösterilmiştir. Öncelikle siyasal partiler (hükümet ve muhalefet) oylarını, baskı grupları rantlarını, seçmenler kamu mallarından elde ettikleri faydayı ve bürokratlar da bütçelerini ve bürolarını maksimize etme amacındadırlar.

Şekil 1.5 Politik Ekonomik Modellerde Yeralan Aktörler Arasındaki Etkileşim

Kaynak: Coşkun Can Aktan, 1992, s.52

Hükümet ile seçmen arasındaki karşılıklı ilişki oy verme ve kamu hizmetlerinden mümkün olduğunca fazla yararlanma şeklinde olmaktadır. Hükümet seçmenden oy isteyerek, onlara daha fazla mal ve hizmet vaadinde bulunur. Bu mal ve hizmetlerin finansmanı vergiler yolu ile olduğundan bu aşamada bu durum dikkate alınmaz. Çünkü yeni vergi demek, seçmen için yeni külfet demektir. Hükümet ile muhalefet partisi arasında rekabet vardır. Her ikisi de seçmenlerden oy istemektedirler. Muhalefet iktidar partisinin uyguladığı politikaları eleştirerek oylarını arttırmayı planlar. Özellikle seçmenler arasında uygulanan politikalarla ilgili memnuniyetsizlik varsa, muhalefet

iktidar partisinin üzerine daha çok gider ve seçmenlere istedikleri yönde politikalar uygulayacağı sözünü vererek oy toplamaya çalışır.

Hükümetin aldığı kararları uygulayıcı birim olan bürokrasi, siyasal iktidara bilgi sunumu konusunda tekeli durumdadır. Bürokrasinin amacı bütçesini, gelirlerini, kariyerini vs. arttırmak olduğundan ve bilgi tekeline sahip olması nedeniyle siyasi iktidar bürokratların isteklerini karşılamaktadır. Seçmen ise, bürokrasinin ürettiği mal ve hizmetlerden mümkün olduğunca daha fazla yararlanma amacındadır. Siyasal iktidarla çıkarlarını elde etme konusunda en fazla etkileşim halinde olan baskı gruplarıdır. Baskı grupları kendi çıkarlarını destekleyen muhalefet veya iktidar partisine destek verirler. Bu destek seçim öncesinde kendi çıkarlarını gözeterek partinin seçim kampanyalarına maddi ve manevi destek vermek şeklinde olur. Ayrıca kendi üyelerinin çıkarlarını toplumun çıkarları şeklinde yansıtarak, politikaların kendi istekleri doğrultusunda şekillenmesini de sağlayabilirler.⁹⁶

Politik ekonominin ne olduğu, buradaki etkileşimin ve temel aktörlerin davranışları incelendikten sonra, bundan sonraki bölümde politik ekonomide yer alan arz ve talep yönlü iki teori ele alınıp bunlarla ilgili çalışmalar incelenecektir.

⁹⁶ Aktan ve Dileyici, a.g.e.; 2001, s.8-10

İKİNCİ BÖLÜM

POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR TEORİSİ VE EKONOMİK OY VERME

1 GİRİŞ

Siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkiler büyük ölçüde seçimler aracılığı ile gerçekleşir. Yani demokratik toplumlarda politik sektör ile ekonominin etkileşimini seçimler belirler. Seçim ülkeyi yönetecekleri ve kitleleri temsil edecekleri belirlemede başvurulan bir yoldur. Oy verme ise, sıradan vatandaşlar için kendilerini yönetecek kimseleri seçme ve daha önce seçilenlerle ilgili olarak da periyodik olarak değerlendirme yapma yoludur. Böylece seçimler barışçı yolla siyasal değişmeyi sağlayan bir mekanizmadır.⁹⁷ Olaya böyle bakıldığında seçimlerin üç temel işlevi vardır.

- ✓ Daha önce seçilmiş olan politikacıların performansını kontrol ederek, görevlerine devam edip, edemeyeceğini belirlemek,
- ✓ En yetkin olan politikacıların iktidarı kullanma olanağı sağlamak,
- ✓ Seçmenlere, ideolojik tercihleri yada ekonomik öncelikleri ile tutarlı politikaları uygulayacak politikacılara oy verme olanağı sağlamak⁹⁸

Görüldüğü gibi seçimler sadece seçmenlerin hükümeti seçmelerine izin vermekle kalmaz, aynı zamanda seçimler yeniden seçilme şansını arttırmak isteyen siyasi liderlerinde hareketlerini bu yönde sınırlandırır. Bu anlamıyla seçimler, hükümet politikaları ile halkın tutumu arasındaki ilişki demektir. Bu görüşe göre seçimler, seçmenin adaylar arasında yaptığı zekice seçimdir. Fakat bunun tersi görüşte mevcuttur. Bu görüş ise, seçimlerin sadece sembolik olduğunu savunur. Onlara göre seçimler demokrasinin bir geleneğidir ve seçimler gelecekteki kamu politikalarını gerçekten değiştirmese bile, oy verme ile seçmenler ulusal hükümette yer aldıklarını düşünürler. Seçmenler zekice ve bilgilendirilmiş olarak karar vermezler.⁹⁹

Hangi görüş kabul edilirse edilsin, oy verme kamu politikalarını kimin yönlendireceğinin ön kararıdır ve ekonominin durumunun seçmenleri etkilediği, yine

⁹⁷ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler*. (Beşinci Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2000b), s.226.

⁹⁸ Seyfettin Erdoğan, *Siyaset-Ekonomi İlişkileri*. (İstanbul: Değişim Yayınları, 2004), s.4.

⁹⁹ Turcotte, a.g.e.; 1998, s.18.

aynı şekilde hükümetinde seçim kazanmak için ekonomiyi manipüle ettiği düşüncesi çok uzun yıllardır akademisyenler ve halk arasında kabul görmesine rağmen, bu konularla ilgi çalışmalar 1970'li yıllara kadar ciddi olarak ele alınmamıştır. Bu tarihten sonrada birbiriyle çok bağlantılı olan ekonomik oy verme ve politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi ayrı ayrı çalışılmıştır. Siyaset bilimciler çoğunlukla ekonomi nasıl ve ne ölçüde seçmen tercihlerini etkilemektedir sorularına cevap ararken, ekonomistler ise, politik konjonktürel dalgalanmalar üzerinde yani politikacıların ekonomiyi etkileme eğilimleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu nedenle de bu tezde bu iki konu ile ilgili literatür ayrı ayrı ele alınacaktır. Öncelikle politik konjonktürel dalgalanmalar incelenecek, daha sonra ekonomik oy verme teorisi üzerinde durulacaktır.

2. POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR TEORİSİ

Geniş anlamda politik konjonktür dalgalanmaları bazı ekonomik ve politik avantajlar elde etmek amacıyla ekonomiyi hile ile yöneten seçime aday politikacıların ve iktidardaki politikacının seçim döneminde ekonomiye pompaladığı fonlarla artan, kişisel gelir ve ekonomik teşviklerle (genişletici politikalar), seçim beklentilerine uyarlanmış pek çok politikanın (yeniden seçim baskısı) periyodik seçim rekabeti sonucu makro ekonomik değişkenler üzerinde kısa ve uzun dönemde, devresel bir etki yapması olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁰ Yani, politik konjonktürel dalgalanmalar, politikacıların ekonomi üzerindeki her türlü etkilerini kapsar.¹⁰¹ Literatürde dört çeşit politik konjonktürel dalgalanma modelleri üzerinde durulur.

2.1 Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar

Hemen hemen herkesin katılacağı gibi, politikacılar iş başında olmayı severler. Hatta bir çok siyaset kuramına göre de; seçmenler uygulanan politikalara önem verirken, politikacılar sadece seçimleri kazanmayı düşünürler ve bu nedenle de politikalarını seçmenleri memnun edecek doğrultuda seçerler. Bu tür davranışları "fırsatçı"(opportunistic) olarak değerlendirebiliriz. Politikacıların iş başında kalabilmek için para ve maliye politikalarını seçerken ne kadar fırsatçı olduklarını gösteren makro ekonomik politikalar mevcuttur. Bunlardan en popüler olanı; geleneksel fırsatçı politik

¹⁰⁰ Sara Onur, "Politik Bütçe Döngüleri ve Türkiye Ekonomisi (1975-2000)", *Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt no 11, Sayı no2, (2002), 86.

Onur, a.g.e.; s.2

¹⁰¹ Glen Alcoe, a.g.e.; 2001, s.9.

konjonktür modelidir. Bu model Nordhaus¹⁰² tarafından geliştirilmiştir. Nordhaus' un ortaya attığı bu model rasyonel olmayan bir modeldir ve Keynesyen makro ekonomik teori ile ortalama seçmen teorisine dayanmaktadır.¹⁰³ Bu modelde fırsatçı politikacılar Phillips eğrisini istismar ederek, kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Seçmenler geçmiş olayları çok çabuk unuttuklarından, politika belirleyicilerin niyetlerinin farkında olmadıklarından ve ekonominin nasıl işlediğini bilemediklerinden, özellikle enflasyon ve işsizlik arasındaki değişimi hesaba katmadıklarından, politikacılar tarafından kullanılabilirler. Bu geleneksel politik konjonktür modeline göre, iktidardaki hükümet seçimlerden hemen önce yapay olarak ekonomiyi harekete geçirir ve ekonomiyi genişletir, seçimlerden sonra enflasyon sonuçlarını elimine etme yoluna gider. Bu davranışları seçmenler tarafından ödüllendirilir. Çünkü seçimler ekonominin geçişi olarak iyileştiği dönemlerde yapılır ve bu fırsatçı davranışların doğasını seçmenler anlayamadıklarından zaman, zaman onların kandırılması söz konusudur. Seçmenler geçmiş deneyimlerinden ders almazlar ve bir önceki dönem seçim sonrası ekonomik durgunluğu yaklaşan seçimler zamanı unuturlar.¹⁰⁴

2.1.1 Modelin Varsayımları

Nordhaus'un politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili modeli çeşitli varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımları Alesina, Cohen ve Roubini (1991), Alesina ve Roubini (1992), ve Alesina, Cohen ve Roubini (1997) yaptıkları çalışmalarda yedi varsayım altında toplamışlardır. Bu modelin varsayımlarını şöyle sıralayabiliriz.¹⁰⁵

1. Ekonomi, bekleyişler eklenmiş Phillips eğrisi tarafından karakterize edilmiştir. Phillips eğrisi için genellikle aşağıdaki formülasyon kullanılmaktadır.

$$y_t = \tilde{y} + y (\Pi_t - \Pi_t^e) ; y > 0 \quad (2.1)$$

y_t = GSMH büyüme hızı,

\tilde{y} = Doğal büyüme oranı

¹⁰² William D. Nordhaus, "The Political Business Cycle", *The Review of Economic Studies*. Cilt no: 42, Sayı no 2: (Nisan, 1975) s.169-190.

¹⁰³ Motoshi Suzuki, "Political Business Cycle in Public Mind", *Amerikan Political Science Review*. Cilt no 86, Sayı no4: (Aralık, 1992), s.989.

¹⁰⁴ Alberto Alesina, Nouriel Roubini ve Gerald Cohen, *Political Cycles and the Macroeconomy*. (Cambridge: ABD, MIT pres, 1997), s. 16

¹⁰⁵ Alesina, ve arkadaşları, a.g.e.; 1997, s. 17-21. Alesina ve Roubini, a.g.e.;1992,s.665. Alesina ve arkadaşları, a.g.e.; 1991, s.3 .

Π_t = Enflasyon Oranı

Π_t^e = Beklenen Enflasyon Oranını gösterir.

y = pozitif parametre

Eşitliğe göre, enflasyon oranı beklenen enflasyon oranını aştığında ekonominin büyüme oranı, doğal düzeyinin üzerine çıkar.

Bu eşitliği işsizlik bakımından da tanımlamak mümkündür.

$$u_t = \hat{u} - \gamma (\Pi_t - \Pi_t^e) ; \gamma > 0 \quad (2.2)$$

u_t = İşsizlik Oranı

\hat{u} = Doğal İşsizlik Oranı

Basitlik için $y = \gamma = 1$ kabul ediyoruz.

Bu eşitlikte benzer şekilde yorumlanabilir. Enflasyon, beklenen enflasyonu aştığında işsizliğin büyüme haddi, doğal düzeyinin altına düşecektir.¹⁰⁶ Yani, enflasyon beklenen enflasyonun üstünde gerçekleşirse, reel ücretler düştüğünden yüksek işgücü talebi, düşük işsizlik ve hızlı büyümeyi beraberinde getirecektir.

2. Modelin ikinci varsayımı enflasyon beklentilerinin uyarlayıcı (adaptive) olmasıdır. Nordhaus seçmenlerin bekleyişlerinin uyarlayıcı olduğunu kabul etmiş ve bunun sonucunda da kendilerini iktidarın performansına göre uyarlamaktadırlar.¹⁰⁷ Ekonomik beklentilerini geçmiş deneyimler ve şu anda gerçekleşen değerlere göre oluşturmaktadırlar. Nordhaus'un bu modelinde seçmenlerin gelecekle ilgili beklentileri yer almaz. Daha da fazla olarak, bu model seçmenler geçmiş ve şimdiki deneyimlerine eşit davranmazlar. En yakın zamanda edindikleri gözlemlere, geçmiş deneyimlerinden daha fazla değer verirler. Bu durumu bilen iktidar partisi, seçim döneminin ikinci yarısında (oy vermeye yakın zamanda) ekonomiyi genişletmekte, çünkü hükümet seçmenlerin iktidarlarının ilk dönemini çok iyi hatırlamayacaklarını farz etmektedir.

Nordhaus modelini daha spesifik hale getirirsek, seçmenlerin iktidar partisi ile ilgili beklentileri işsizlik ve enflasyona dayanmaktadır. Bu çerçevede uyarlayıcı bekleyişleri şöyle formüle edebiliriz.

¹⁰⁶ Yasemin Kuzu, a.g.e.; 2001, s.25.

¹⁰⁷ Nordhaus, a.g.e.; 1975, s.174

$$\Pi_t^e = \Pi_{t-1} + \lambda (\Pi_{t-1}^e - \Pi_{t-1}); 0 < \lambda < 1 \quad (2.3)$$

Yani geçmiş enflasyon doğru ise beklenen enflasyon ona eşittir. Aksi halde, şimdiki beklentiler geçmiş hatalara göre ayarlanır. Yani, beklenen enflasyon sadece geçmiş gözlemlere dayanmaktadır. Bu varsayıma göre seçmenler zaman içinde sürekli kandırılabilirlerdir.

3. Politikacılar birbirinin benzeridir; işbaşında olmayı muhalefette olmaya tercih ederler. Partiler arası politika farklılıkları dikkate alınmamaktadır. Modelin perspektifinden bakıldığında bu rasyonel davranıştır.¹⁰⁸ İktidar partisi yeniden seçilebilmek için iktidarının ilk yıllarında ekonomiyi daraltıcı, iktidarının ikinci bölümünde ise ekonomiyi genişletici politikalar izlerler. Bu tür davranışlar yeniden seçilme şanslarını arttırıcı niteliktedir.

Nordhaus'un modeli partilerin farklı kimliklerini göz ardı etmekte ve partilerin rasyonel davranmaları üzerinde durarak, seçmenlerin ekonomik olmayan nedenler dışında partilerle ilişki kurmalarını kabul etmemektedir. Modelin varsayımlarına göre, partiler siyasi karla ilgilenmekte, ideoloji ile ilgilenmemektedir. Diğer bir deyişle, politikacıların amacı parti ideolojilerini devam ettirmekten ziyade, yeniden seçilme şanslarını arttıracak politikaları izlemekte serbesttirler. Politik konjonktürel dalgalanmaların diğer modellerinde mesela partizan teori, rasyonel partizan teori de, iktidar partisinin uygulayacağı politik yönlendirmeler belirlenmiştir. Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmaların araştırılmasında bu tür teorilerinin kullanılması mümkün değildir. Çünkü Türkiye modelin gereklerini tam karşılamamaktadır.¹⁰⁹

4. Her seçimde birbirinin rakibi iki parti vardır. İktidar ve muhalefet.

¹⁰⁸ Nordhaus, a.g.e.; 1975, s. 174

¹⁰⁹ İbrahim Derin, "Do Political Business Cycles Exist in Turkey?" (Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Faculty of Claremont Graduate University, California, 2002), s.21.

5- Seçmenler ekonomik büyümeyi severken, enflasyon ve işsizlikten hoşlanmazlar.¹¹⁰ Eğer ekonomi iyi durumda ise, yani düşük işsizlik ve enflasyon , yüksek büyüme var ise, bu durumda seçmenler iktidar partisine oy verirler. Seçmen kararını, seçimlerden hemen önceki dönemdeki ekonomik performans, daha eski dönemlerdeki ekonomik performansa göre daha fazla etkiler.

Halk işsizlikten bilinen nedenlerden dolayı hoşlanmaz. İşini kaybetmek, kişilerde gelir kaybına neden olur. Enflasyondan da üç nedenden dolayı hoşlanmaz. Enflasyon ödemeler dengesinde problem yaratır, kaynakların etkin olmayan şekilde tahsisine yol açar ve gelirin keyfi olarak yeniden dağılımına neden olur. Seçmenler hem enflasyonu, hem de işsizliği sevmemelerine rağmen, düşük işsizlik, düşük enflasyondan daha tercih edilebilir.¹¹¹ Sonuç olarak, Nordhaus' un modeline göre, hükümet seçim döneminde manipülatif ekonomi politikası izleyerek düşük işsizlik oranını sağlar, böylece kamuoyundaki popülerliğini artırır.

6 - Toplam talebi etkileyen politika araçları siyasi karar vericilerin kontrolünde bulunmaktadır. Yani bir politika aracı olan para ve maliye politikaları politikacılar tarafından kullanılmaktadır. İktidar partisi tarafından kullanılan bu politikaların etkin kullanıldığı kabul edilmektedir. Daha da ayrıntılı olarak belirtirsek, makro ekonomik politikalar kullanılarak çıktı düzeyi ve işsizlik sistematik olarak etkilenebilmektedir. İktidarın sistematik olarak işsizlik ve enflasyon seviyesini etkileyebilmesi iki şekilde açıklanabilir. Birincisi, seçmenin ülkenin ekonomik durumu hakkında bilgili değildir. Yani, seçmenler ülkenin ekonomik yapısını önemsememektedir.¹¹² Bu şu anlama gelmektedir, seçmenler enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi anlamamaktadır, bu nedenle de bugünün düşük işsizliği ile geleceğin yüksek enflasyonu arasında bağlantı kuramamaktadır. İkincisi, seçmenin beklentileri adaptiftir, yani bilgileri geçmiş deneyimlerine dayanmaktadır. Bekleyişlerine, geleceğe yönelik bilgilerini dahil etmemektedir. Çünkü geleceğe yönelik bilgilerin nasıl toplanacağını, yorumlanacağını veya bu bilgileri beklentilerine nasıl dahil edileceğini bilememektedirler. Eğer seçmenler rasyonel davranıyorsa, iktidar partisinin politikalarını tahmin edebilir, böylece

¹¹⁰ Nordhaus, a.g.e.; 1975, s. 171-172

¹¹¹ Nordhaus, a.g.e.; 1975, s. 171.

¹¹² Nordhaus, a.g.e.; 1975, s.172.

politikacılar enflasyon ve işsizliği sistematik olarak kullanamazlardı ve ekonomiyi de manipüle etme yetenekleri olmazdı. Seçmenlerin rasyonel davranmaması için olası iki neden olabilir. Bir, ekonominin gelecek durumu ile ilgili bilgilerin toplanması, yorumlanması ve bilgilerin kullanılması seçmen için zaman, para ve enerji olarak maliyetlidir. İki, bazı seçmenler vereceği oyun seçim sonucu üzerinde çok küçük bir etki yapacağına inandığından ekonomik durumla ilgili bilgi toplama, değerlendirme vs. gereksiz bulabilir.¹¹³

7-Seçim zamanı exojenist değişken olarak kabul edilmektedir. Bu varsayım ABD için geçerli olmakla birlikte, bir çok ülke için mesela, OECD ülkeleri, Türkiye, Japonya vb. ülkeler için geçerli değildir. Çünkü bu ülkelerde seçim zamanı sabitlenmemiştir. Yasaların izin verdiği ölçülerde seçim dönemleri değişebilmektedir.

Alesina, Cohen ve Roubini (1991), Alesina ve Roubini (1992), ve Alesina, Cohen ve Roubini (1997), Nordhaus modelinin sabit seçim dönemlerine dayandırıldığını belirtmişlerdir. Fakat Derin (2002) yaptığı çalışmada, bu modelin böyle bir sınırlandırma ile uygulanmasının doğru olmayacağını ileri sürmektedir. Nordhaus' un çalışmasını yakından analiz edilince modelin açık olarak seçim dönemini endojen veya exojen olarak belirtmediği görülmektedir. Çünkü yapmış olduğu ampirik çalışmada ele aldığı ülkeler arasında seçim dönemi exojen olarak belirlenen ülkeler olduğu gibi, seçim dönemi endojen olarak belirlenen ülkelerde vardır. Nordhaus' un örneğinde kullandığı ABD ve İngiltere exojen seçim tarihi kullanan ülkeler iken, Kanada, Avustralya, Fransa, Almanya ve Japonya endojen seçim dönemi kullanan ülkeler arasındadır.

Bu varsayımlar altında test edilebilir bazı sonuçlar şunlardır:

- 1- Her hükümet aynı politikaları takip eder;
- 2- Kısa dönem Phillips eğrisinin avantajlarını kullanabilmek için hükümetler iktidarlarının son dönemlerine doğru ekonomiyi manipüle ederler.
- 3- Seçim öncesi ekonomik genişleme nedeniyle enflasyon oranının arttığı, seçimlerden sonra tersi politikalar nedeniyle enflasyonun düştüğü görülür. Yani

¹¹³ İbrahim Derin, a.g.e.; 2002, s.39.

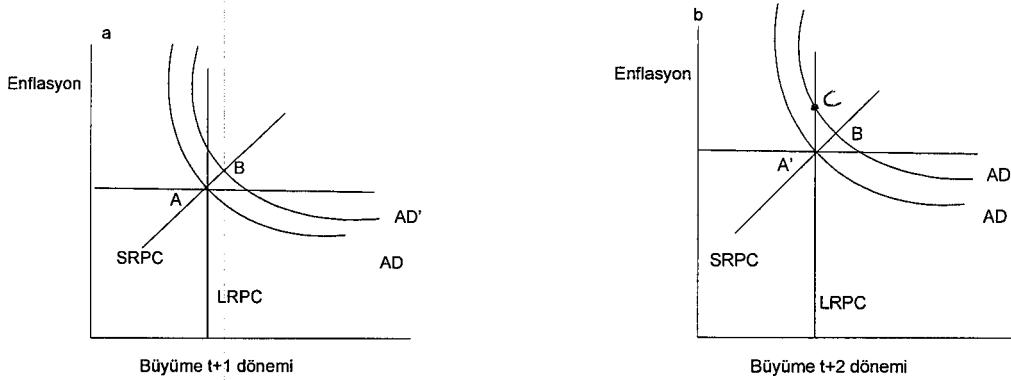
her seçim öncesinde yüksek büyüme ve düşük işsizlik ve seçim sonrasında ise ekonomide resesyona görülür.¹¹⁴

Bu varsayımlar altında hükümet kısa dönem Phillips eğrisini seçim döneminde oylarını maksimize etmek için kullanmaktadır. Eğer kısa dönemde enflasyon–işsizlik arasında değiş–tokuş olmasaydı, hükümet uzun dönem Phillips eğrisi ile toplam oy fonksiyonundan (aggregate voting function) oluşan optimum enflasyon oranını uygulamaya koyacaktı. Kısa dönem Phillips eğrisi ile hükümet oylarını arttırmaya çalışırken, politik konjonktürü de yaratmaktadır (Çünkü bir önceki dönemdeki seçimlerde de hükümet kısa dönem Phillips eğrisini uygulayarak oylarını arttırmaya çalışır). Düşük işsizlik oranıyla hükümet popülaritesini arttırmaya çalışarak, seçilme şanslarını yükseltir. Fakat politika uygulama ve sonuçları uzun dönem Phillips eğrisi üzerinde olmadıkça kalıcı olamazlar. Bu nedenle, hükümet seçimlerden hemen sonra enflasyonu düşürme yönünde girişimlerde bulunur. Kısaca, hükümet seçimlerden önce işsizliği düşürme ve çıktı artışını teşvik edecek, seçimlerden sonra ise, işsizliği arttırıp, çıktıları azaltacaktır.¹¹⁵

¹¹⁴ Alberto Alesina, “Political Models of Macroeconomic Policy and Fiscal Reforms”, **The World Bank Working Papers**. WPS 970, 1992.

¹¹⁵ Ali Al-Nowaihi ve Dean Garratt, “The new political macroeconomics” August, 1998, s. 6

2.1.2 Modelin İşleyişi

Şekil 2.1 Geleneksel Fırsatçı Modelin İşleyişi

- LRPC Uzun Dönem Phillips Eğrisi
- SRPC Kısa Dönem Phillips Eğrisi
- AD Seçim Öncesi Toplam Talep Eğrisi
- AD' Seçim Sonrası Toplam Talep Eğrisi

Yukarıdaki şekil geleneksel fırsatçı modelin nasıl çalıştığını göstermektedir. Şekilde $\Pi_t = \Pi_t^e$ durumlar için uzun dönem Phillips eğrisi (LRPC), $\Pi_t \neq \Pi_{t-1} = \Pi_t^e$ durumları içinde kısa dönem Phillips eğrisi (SRPC) yer almaktadır. A noktasını ele alalım. Burada kısa ve uzun dönem eğrileri kesişmektedir, bu durumda $\Pi_t = \Pi_{t-1} = \Pi_t^e$ olur. t+1 döneminin sonunda seçimlerin olduğunu farz edelim ve para ve maliye politikaları sonucu toplam talep eğrisi (AD) yer değiştirir. İktidarın para ve maliye politikalarını harekete geçirmesiyle, toplam talep genişler ve t+1 döneminde B noktasına hareket edilir. B noktasında enflasyon beklenenden büyüktür, $\Pi_{t+1} > \Pi_t = \Pi_{t+1}^e$, Böylece büyümede normalin üstünde gerçekleşir, yani, $y_{t+1} > \tilde{y}$. Böylece dönem sonunda yapılan seçimler normal üstü büyüme ve orta enflasyon artışının bulunduğu şartlarda gerçekleştirilir.

Yukarıdaki şartlarda gerçekleştirilen seçim sonucunda farz edelim ki iktidar partisi tekrar seçimleri kazansın (Çünkü B noktası ekonomik açıdan oldukça iyi bir noktadır). Şeklin ikinci kısmında görüldüğü gibi t+2 döneminde beklentiler normale dönecektir, çünkü t+1 döneminde bekleyişlerde hata vardır, yani $\Pi_{t+1} > \Pi_{t+1}^e$ (bak denklik 2.3 bekleyişlerin ayarlanabilir olması). Eğer iktidardakiler toplam talebi daha fazla genişletmezlerse, ekonomi toplam talep eğrisi ile birlikte C noktasına doğru hareket

eder. C noktasında büyüme doğal oranında, \hat{y} , fakat enflasyon A noktasından daha yüksek bir düzeydedir. Politikacılar seçimlerden sonra eğer isterlerse, toplam talebi kısımcı politikalarla enflasyonu A noktasına geri getirebilirler. Bu tür politikalar durgunluğa yol açabilir. Fakat gelecek seçim dönemine kadar ekonomi A noktasına gelir ve seçim döneminde B noktasına hareket ettirilmeye hazır hale gelir. Nordhaus (1975) belli özel tercihler altında politikacıların ülke ekonomisini A noktasına getirmeyebileceğini, A'dan daha yüksek bir nokta olan A' noktasında bırakacağını belirtmiştir. Böylece şekil 2.1' de gösterildiği gibi her seçim döngüsünde enflasyon oranının arttığı gözlemlenebilir.¹¹⁶

2.1.3 Fırsatçı Modellere Getirilen Eleştiriler

Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi ampirik olarak her zaman desteklenmemiş olduğu gibi, teorik açıdan da bazı varsayımları eleştirilmiştir. Birinci eleştiri seçmenlerin rasyonel olmadığı varsayımına gelmiştir. Buna göre seçmenler enflasyon beklentilerinde ve siyasi parti adaylarının yeteneklerini değerlendirmede beceriksizdirler. Halbuki ikiden fazla seçim gören seçmenler iktidardaki partinin fırsatçı davranıp, davranmadığını öğrenir. Çünkü seçmen, iktidarı fırsatçılığından dolayı bir sonraki seçimde cezalandırıp, muhalefeti ödüllendirir.¹¹⁷

Yapılan ikinci eleştiri, politik konjonktürel dalgalanmalar varsayımına göre politikacılar kendi istekleri doğrultusunda ekonomiyi manipüle edebilecekleri varsayımdır. Bu durum o kadar açık değildir. Birincisi, günümüzde politikacılara uluslararası güçler tarafından bazı sınırlamalar yapılmaktadır, özellikle de global pazarlarda kabul görme önemlidir. Yine Türkiye için Avrupa Birliğine girme çabası Türk hükümetinin bir çok fırsatçı davranışlarına sınırlamalar getirmektedir. Bunun dışında, politikacıların davranışların ülke içinde bazı güçler tarafından da sınırlandırılmıştır. Günümüzde artık hükümetlerin çoğunluğu tek parti tarafından değil, koalisyonlar tarafından oluşturulmaktadır. Bu da hükümetlerin davranışlarında bir sürü sınırlandırmalar getirmektedir. İkinci olarak, rasyonel beklentiler teorisine göre, hükümetler rasyonel olursa politik konjonktürel dalgalanmalar olmayacaktır, çünkü seçmenler hükümetin

¹¹⁶ Alesina, Roubini ve Cohen, a.g.e.; 1997, s. 21-22

¹¹⁷ Luis Gautier, "Political Business Cycles: A Theoretical Appraisal", www.ceterisparibus.upm.edu.

seçimlerdeki motivasyonlarını anlayıp, ona göre cevap verecektir. Rasyonel beklentiler altında politikacılar reel değişkenleri ancak sürpriz yaparak veya insanları yanıltarak etkileyebilirler.¹¹⁸

Varsayımlara yapılan üçüncü eleştiri ise, maliye politikalarının göz önünde bulundurulmamış olmasıdır. Ampirik çalışmalar transfer harcamalarının çok önemli olduğunu vurgulamış olmasına rağmen çok fazla göz önünde bulundurulmamıştır. Daha sonraki çalışmalar bu vurgulanan eksiklikleri gidermek için ortaya çıkmıştır. Mesela, Rogoff (1990), Cukierman ve Meltzer (1986) bu eksikliği gidermek için Phillips eğrisi yerine hükümet bütçesini göz önünde bulundurmıştır. Bu nedenle bundan sonraki bölümde rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalar modeli incelenecektir.

2.2 Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar

Nordhaus (1975) modeli iki açıdan rasyonel davranışlara uygun düşmemektedir.

a- Phillips eğrisi rasyonel olmayan beklentileri içine almaktadır.

b- Seçmenler rasyonel davranmamaktadırlar.

Bir çok araştırmacı, geleneksel politik konjonktör modelinin içine rasyonel modelin sokulmasını önermişlerdir. Bütün bu modellerde, seçmenlerin rasyonel davrandığı ve elde ettikleri bilgiler doğrultusunda faydalarını maksimize etme çabasında oldukları kabul edilmiştir. Yani bu modelin geleneksel konjonktör teorisinden farkı, kişilerin beklentilerinin rasyonel beklentiler hipotezine dayalı olduğu bir modeldir.¹¹⁹ Yani bu modellerde yer alan aktörler ellerinde var olan bilgiyle en iyi öngörüü yaparlar, fakat bu bilgi eşit dağıtılmamıştır. Hükümet tam bilgiye sahip iken, seçmenler eksik bilgiye sahiptirler, yani bu modellerde asimetrik bilgi söz konusudur.

Rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili ilk çalışmalar Rogoff ve Sibert¹²⁰ (1988), Rogoff¹²¹ (1990), Persson ve Tabellini (1994)¹²² tarafından yapılmıştır. Rogoff

¹¹⁸ Luis Gautier, a.g.e.; s:7.

¹¹⁹ Alesina, Roubini ve Cohen, a.g.e.; 1997, s.22.

¹²⁰ Kenneth Rogoff ve Anne Sibert "Election and Macroeconomic Policy Cycles", **The Review of Economic Studies**. Cilt no 55, Sayı no 1: (1988), s.1-16.

¹²¹ Kenneth Rogoff, "Equilibrium Political Budget Cycles", **The American Economic Review**. Cilt no 80, sayı no 1: (1990), s.21-36.

(1990) modelinin ana kavramı yönetimsel yeterliliklerdir. Yönetimsel yeterlilik, devlet gelirlerinin kamu mal ve hizmeti olarak dağıtılmasıdır. Yeterli olan hükümet, az gelir ile daha fazla mal ve hizmet sağlayandır. Ayrıca Rogoff modeline görünen şokları (looks shock) dahil etmiştir. Görünen şoklar hükümetin ve başbakanın yönetebilme kabiliyetini sınırlandırır, fakat bunlar kamu mallarının üretim ve dağıtımında hükümetin yönetimsel yeterliliği ile doğrudan bağlantılı durumlar değildir.¹²³

Persson-Tabellini'nin modelinin ana yapısı ise, hükümetin düşük enflasyon ve daha fazla üretim konusundaki yeterliliği oluşturmaktadır. Yani, Persson ve Tabellini diğerlerinden farklı olarak hükümetin enflasyon-işsizlik ilişkisini çözmesindeki yeterliliğine odaklanmıştır. Diğerleri ise, hükümetin kamu finansman yönetimindeki yeterliliğine odaklanmışlardır.¹²⁴ Rasyonel fırsatçı modellerde yeterlilik asimetrik bilgi ile birleştirilmiştir. Farklı hükümetler ekonomi konusunda farklı yeterliliklere sahiptirler. Yeterlilik özel bilgi konumundadır. Hükümet kendi yeterliliğini bilirken, seçmenler hükümetin kabiliyetleri konusunda fazla bir bilgileri yoktur. Onlar sadece ekonomik durumu gözlemleyerek hükümetin yeterliliği konusunda bilgi sahibi olurlar. Bu nedenle de hükümetler her seçim öncesinde mümkün olduğu kadar ekonomik problemlerle baş etmede yeterli olduğunu seçmene göstermeye çalışarak, fırsatçı model örneği verirler. Aslında hükümetin tam yeterliliği pareto optimumu sağlandığı durumda gerçekleşir.¹²⁵

2.2.1 Modelin Varsayımları

Rasyonel fırsatçı modelinin varsayımları geleneksel fırsatçı modelin varsayımlarından bazı farklılıklar gösterir. Rasyonel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modelinin varsayımları;

1 -Ekonomi Phillips eğrisi tarafından tanımlanmakla beraber, Phillips eğrisine yeterlilik terimi eklenmiştir.

$$y_t = \bar{y} + y(\Pi_t - \Pi_t^e) + \varepsilon_t \quad (2.4)$$

¹²² Persson ve Tabellini, Monetary and Fiscal Policy

¹²³ Dean Garratt, "An Analysis of Political Business Cycle Theory and Its Relationship with the New Political Macroeconomics", www.ideas.repec.org, 1998, s.28

¹²⁴ Garratt, a.g.e. ; s.27

¹²⁵ William Nordhaus, "Alternative Approaches to the Political Business Cycle", **Brookings Paper on Economic Activity**. Cilt no 1, sayı no 2: (1989), s.6.

ε_t yeterlilik terimidir. Burada yeterlilikten kast edilen, hükümetin problemleri çözme ve ekonomiyi etkin olarak yönetmesidir. Yeterli hükümet doğal büyüme oranını, verilen enflasyon ve beklenen enflasyon kadar arttırabilir. Zaman yapısı olarak yeterlilik terimini şöyle yazabiliriz.

$$\varepsilon_t = \Phi_t + \Phi_{t-1} ; E(\Phi_t) = 0 \quad \text{bütün } t \text{ için.} \quad (2.5)$$

Φ tesadüfi değişkendir ve hükümetin yeterliliğini gösterir. Eşitliğe göre yeterlilik tesadüfü ve zaman içinde kalıcıdır. Hükümetin yeterliliği tesadüfü, çünkü karşılaştığı problemlere bağlı bir durumdur. Diğer taraftan kalıcıdır, çünkü belli bir problemi bugün çözen hükümet, gelecekte de aynı problemi çözmesi çok büyük bir olasılıktır. Bu son eşitlik önemlidir, seçmenler adayların yeterliliklerini seçimden önce bilmemektedirler.

2-Enflasyon beklentileri rasyoneldir.

$$\Pi_t^e = E(\Pi_t / I_{t-1}) \quad (2.6)$$

I_{t-1} bize seçmenlerin bilgiye $t-1$ dönemini sonunda ulaşabildiklerini göstermektedir.

3- Politikacılar birbirinin benzeridir. İş başında olmayı her zaman tercih ederler. Bu varsayımda hafif bir değişim söz konusudur. Politikacılar sadece yeniden seçilmeyi düşünmezler, bunun yanında sosyal refahın arttırılması konusunda da çaba gösterirler.

4- Seçimlerde iki taraf söz konusudur. İktidar ve muhalefet

5- Seçmenler kendi faydalarını maksimize edecek politikacıları seçerler. Bütün seçmenler aynı fayda beklentisi içinde oldukları varsayılır. Fakat politikacılar fırsatçıdır, seçimleri kazanmak isterler. Seçmenler ve hükümet için fayda fonksiyonunu şöyle yazabiliriz.

$$U = E \left\{ \sum_{t=0}^{\infty} \beta^t u_t(y_t, \pi_t) \right\} \quad 0 < \beta < 1 \quad (2.7)$$

Şeklinde tanımlanmaktadır.

U_t : İşsizlik Oranı

Y_t : Ekonomik Büyüme

Π_t : Enflasyon Oranı

Burada seçmenler politikacıların yetenekleri konusunda tam bilgi sahibi olmamalarına rağmen, politikacılar bunu bilmektedirler. Burada asimetrik bilgi söz konusudur.

6- Politika yapıcılar enflasyonu doğrudan kontrol edebilirler. Bu varsayım Merkez Bankasının siyasetten bağımsız olmadığını belirtmektedir. Bağımsız bir merkez bankası politikacıların manipülasyon olanaklarını ortadan kaldıran bir etken olarak görülebilmese rağmen, bazen en bağımsız merkez bankasının dahi hükümetlerin politik kararlarında etkilendiği görülmektedir.

7-Seçim zamanı egzogen olarak belirlenir.¹²⁶

2.2.2 Modelin İşleyişi

t ve $t+1$ dönemi gibi iki dönemin var olduğunu kabul edelim. T döneminde iktidar partisi Φ , tesadüfü değişkeni bilmekte, enflasyon oturmuş ve herkes ekonomideki büyümeyi gözlemleyebilmektedir. Daha sonra, $t+1$ döneminde seçimler yapılmakta, fakat politikacı ve adayların yetenekleri, ε_t , sadece bir seçim dönemi itibarıyla bilinmektedir. Bu dönem boyunca (t), seçmenler Π_t ve Φ_{t-1} gözlemleyebildiler, fakat Φ_t gözlemleyemediler. Bu varsayımlar altında ekonomik büyüme seçmenlere iktidarın yeterliliği konusunda sinyal verebilir. Çünkü iktidar partisi, seçmenlerin yüksek istihdam seviyesi ve yüksek yeterlilik düzeyi (Φ_t) gözlemleyebilmeleri için yüksek enflasyon yaratma güdüsüne sahiptir. $t+1$ iktidar partisi yeniden seçildiğinde ekonomi doğal düzeyinin üzerinde bir büyüme sergiler.

Bu model iki önemli sonuç doğurur. Birincisi, eğer politikacılar yetenekli ise, politik konjonktürel dalgalanmaları genelleştireceklerdir. Çünkü yeterlilik bir dönem boyunca izlenecektir, iktidardakiler kendilerinin yeterli olduklarını göstermek için büyümeyi devamlı teşvik edeceklerdir. İkincisi, modele göre yetenekli politikacılar her zaman iş başına gelecektir. Seçmenlerin ekonominin durumuna bakarak oy vermeleri oldukça akılcı bir yaklaşımdır. Çünkü ekonomik durum politikacıların yetenekleri konusunda çeşitli sinyaller vermektedir. Bu durumda bugünkü ekonomik problemleri çözebilen

¹²⁶ Alesina, Roubini, Cohen, a.g.e.;1997, s. 24; Lui Gautier, a.g.e.; s.8.

politikacıların, gelecekteki problemleri de çözmedeki yeterliliğini göstermektedir. Yani yeterliliğin kalıcılığını (ε_t) gösterir.¹²⁷

2.2.3 Rasyonel Politik Bütçe Döngüleri Modeli

Rogoff ve Sibert (1988) ve Rogof (1990) Phillips eğrisi yerine “hükümet bütçesini” esas alarak modeller geliştirmişlerdir. Rogoff’un politik bütçe dalgalanmaları modeli, üretim ve enflasyondaki döngüler yerine maliye politikasında ortaya çıkan devreleri esas almaktadır.

2.2.4 Bütçe Döngüleri Modelinin Varsayımları

Rogoff’un modeli, dinamik, çok boyutlu sinyal modelidir. Bu modelde seçmenler ve politikacılar rasyoneldir ve faydalarını maksimize etmeye çalışırlar. Rogoff’un modelinde altı tane varsayım olmasına rağmen biz burada üç tanesini ele alacağız.

1- Ekonomide birbirine özdeş çok sayıda vatandaşı vardır. Bu vatandaşların her biri kamu ve özel tarafından üretilen malların tüketiminden fayda sağlamaktadır. Temsili vatandaşın fayda fonksiyonunun beklenen değeri, $E^p_t(\Gamma_t)$ dir. Burada E^p vatandaşların genel bilgi setine dayanan bekleyişlerini temsil etmektedir.

$$\Gamma_t = \sum_{s=t}^T [U(c_s, g_s) + V(k_s) + \eta_s] \beta^{s-t} \quad (2.8)$$

Bu eşitlikteki c , vatandaşların sermaye başına özel mal tüketimlerini, g ise kamu malı tüketimlerini, k , kamu yatırım malını temsil etmektedir. U ve V düzenli konkav fonksiyonlardır. T sonsuz olabilen zaman, η ise, rastsal şoklardır.¹²⁸

2- Hükümetin bütçe kısıdı:

$$g_t + k_{t+1} = t_t + \varepsilon_t \quad (2.9)$$

şeklinde tanımlanmaktadır. Buradaki g , hükümet harcamalarını, k_{t+1} t döneminde yapılan ve üretime geçecek kamu yatırımını, t vergileri, ε ise hükümetin becerikliliğini göstermektedir. Hükümetin yetenekliliğinden kast edilen veri bir gelire daha çok kamu malı üretmesini içermektedir. Seçmenler g_t ve k_t gözlemleyebilmektedirler, fakat k_{t+1} ve

¹²⁷ Luis Gautier, a.g.e.;s. 9

¹²⁸ Rogoff, a.g.e.; 1990, s.22-23

ε_t hakkında tam bilgi sahibi değillerdir. Seçmenler t döneminin sonunda oy kullanırken k_{t+1} ve ε_t bilmemektedirler.¹²⁹

3- Liderin fayda fonksiyonu sıradan vatandaşın fayda fonksiyonu gibidir. Yani diğer vatandaşlar gibi liderde, kamu ve özel kesim tarafından üretilen malları tüketmekte, yatırım mallarını kullanmaktadır. Fakat bunun yanında yöneticiler X zamanı için (iktidarda bulunduğu dönem) “ego tatmini” dediğimiz ekstra durumlar elde ederler. Bunu bir eşitlik şeklinde yazarsak;

$$E_t'(\Gamma_t) + \sum_{s=t}^T \beta^{s-t} X \pi_{s,t} \quad (2.10).$$

Eşitliğin ilk tarafı sıradan vatandaşın fayda fonksiyonuna eşittir, ikinci taraf ise ego tatmini bölümüdür. Bu sıradan vatandaş da yoktur. Burada $\Pi_{s,t}$ tahmini iktidarda bulunma süresini ifade eder, X ise muhtemel ego tatminini göstermektedir.¹³⁰

2.2.5 Modelden Çıkarımlar ve Farklı Yaklaşımlar

Bu modelde politik bütçe dalgalanmalarını yaratan, seçmenlerin iktidardaki yöneticilerin kamu mallarını üretme sürecindeki becerileri hakkındaki geçici bilgi asimetrisidir. Seçimlerden önce reel yatırımlarda (kısa süreli, geçici ve göstermelik olan, seçim kazanmaya yönelik sanal yatırımlar hariç) azalma, kolaylıkla gözlenebilen kamu tüketim harcamalarında artma eğilimi gözlenmektedir. Bu durum verimlilik ve etkinlik için zararlı olmasına rağmen; bu sonuçlar, seçmenler tarafından belli bir gecikmeyle gözlemlenebilmektedir. Böylece, Politik Bütçe Döngüleri, "kamu harcama programları yoluyla, kaynakların dağılımındaki çarpıklıklar olarak, seçim yılını izleyen yıl ve/veya yıllarda görülmektedir."¹³¹

Fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar orijinalinden farklı olarak değişik mekanizmalarla analiz edilmiştir. Baleiras (1997) fırsatçı dalgalanmalara farklı bir bakış açısı vermiştir. Fırsatçı modellerde iktidar partisinin hedefi yeniden seçilme şansını arttırmaktır. Baleiras ise farklı bir bakış açısıyla, iktidarın hedefinin seçimlerde yenilgiyle çıkma ihtimaline

¹²⁹ Kuzu, a.g.e.; 2001, s.33.

¹³⁰ Rogoff, a.g.e.; 1990, s. 23.

¹³¹ Sara Onur, “Politik Bütçe Döngüleri Bağlamında İç ve Dış Borçlanmanın Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi”, **Ekonomi ve Toplum**. Cilt no 5, Sayı no 2, www.işgüç.org.

karşılık kendi refahıyla ilgilenmek olduğunu iddia etmektedir. Seçimle iş başına gelme yoğun rekabetin yaşandığı alanlardır ve buralarda bulunma belli dönemlerle sınırlıdır. Bu nedenle iş başında olanlar seçimde kaybetme olasılığına karşılık alternatif işler bulmak zorundadır. Özellikle bu durum mahalli idareler için daha fazla geçerlidir. Bu nedenle iktidardakilerin rasyonel davranarak maliye politikalarını yaparken farklı gelir elde etmeye yönelmesi normaldir. Baleiras politik konjonktürel dalgalanmaların çıkış nedeni olarak, kişilerin kendi refahlarını maksimize etme çabalarını göstermiştir. Bunun içinde her türlü rasyonel olmayan durumları bertaraf etmek için tam öngörme (perfect-foresight) modeli kullanılarak rasyonel olmayan durumların üstesinden gelinmiştir. Sonuç olarak bu çalışma politik konjonktürel dalgalanmaların nedeninin kişilerin refah maksimizasyonu olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.¹³²

2.3 Geleneksel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar

Geleneksel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar modeli, politikacıların fayda fonksiyonunu kullanmalarından dolayı, işin ideolojik boyutunu ihmal etmektedirler. Siyasal partiler çıkar gruplarıdır. Bunları motive eden şey gücü ve iktidarı ellerinde bulundurmaktır. Parti çıkarlarını ilgilendiren konuları önemsemezler. Partizan teori ise, siyasal partileri sağ partiler ve sol partiler olarak iki grupta kategorize ederler. Sol partilerin ilgi alanları işçi haklarını korumak, sağ partilerin ilgi alanları ise girişimcilerin çıkarlarını korumak olarak tanımlanır. Bu tanımlamaların doğru olduğunu ispatlamak içinde sol partilerin önceliklerini enflasyondan çok işsizlik olduğunu savunurlar. Para ve maliye politikalarını büyüme ve refahı sağlamaya yönelik araçlar olarak görürler. Sağ partilerin öncelikleri ise, işsizlikten ziyade enflasyondur ve sol partilere göre daha sıkı para ve maliye politikaları izlerler.¹³³

Geleneksel partizan model 1977 yılında Hibbs¹³⁴ tarafından geliştirilmiştir. Hibbs genellikle ampirik çalışmalarla ilgilendiğinden, modelin teorik yapısını hiçbir zaman

¹³² Baleiras, Rui Nuno. "Electoral Defeats and Local Political Expenditure Cycles", *Economic Letters*. Cilt no 56: (1997) s. 201-207.

¹³³ Dean Garatt, "An Analysis of Political Business Cycle Theory and Its Relationship with the New Political Macroeconomics", www.ideas.repec.org, 1998, s.11.

¹³⁴ Douglas A. Hibbs, "Political Parties and Macroeconomic Policy", *The American Political Science Review*. Cilt no 71, Sayı no 4: (1977), s:1467-1487.

açıkça belirtmemiştir. Fakat 1960 ve 1970'lerde yaygın olarak kullanılan Phillips eğrisi yaklaşımını kullanmıştır.

2.3.1 Modelin Varsayımları

Partizan modelde kullanılan varsayımlar geleneksel fırsatçı modelde kullanılan varsayımlara bir çok yönden benzemektedir. Aralarında sadece iki varsayımda farklılık vardır.¹³⁵

1. Ekonomi Phillips eğrisi tarafından karakterize edilmiştir.
2. Enflasyon beklentileri adaptiftir.
3. Politikacılar birbirinin benzeri değildir. sol partiler işsizlik ve büyüme ile ilgilenirken, enflasyonla daha az ilgilenirler. Sağ partilerin ise bunun tersi tercihleri vardır.
4. Her seçimde rakip iki taraf vardır. İktidardaki parti ve muhalefet partisi
5. Farklı seçmenin enflasyon ve işsizlik (veya büyüme) üzerinde farklı tercihleri vardır. Seçmenler tercihlerine göre sağ veya sol partileri seçerler. Geçmişteki uygulamaya bakar fakat, geçmişe ilişkin bilgilerini kullanarak geleceğe yönelik tahminde bulunmazlar.
6. Politika yapıcılar toplam talebe göre politika araçlarını seçerler.
7. Seçim zamanı egzojen bir değişkendir.

Görüldüğü gibi varsayımların çoğunluğu Nordhaus (1975)'un varsayımları ile benzerlik göstermektedir. Farklılık 3. ve 5. varsayımlardadır. Geleneksel partizan modele göre, siyasal partiler farklı tercihleri olan, farklı seçmenleri temsil etmektedir. Sağ partiler ortanın üstü sınıfı, iş adamları ve finanssal grupları temsil ederken, sol partiler ortanın altı sınıfı ve sendikal hareketleri desteklemektedirler. Enflasyon ve işsizliğin kaynak dağılımı ile ilgili sonuçları vardır ki, buda farklı tercihlerin olmasını açıklamaktadır. Sonuç olarak, sol partilerin hedefleri enflasyona sebep olsa bile işsizliği düşürmek ve durgunluktan kaçınmak, sağ partiler ise enflasyonu daha büyük problem olarak görmekte ve işsizlikle daha az ilgilenmektedirler.¹³⁶

¹³⁵ Alesina, Roubini and Cohen, a.g.e.; 1997,s.47-48.

¹³⁶ Alesina, Roubini and Cohen, a.g.e.; s.47-48.

Değişen diğer bir varsayım ise, enflasyon ve işsizlik (veya büyüme) üzerinde farklı seçmen grubunun, farklı tercihleri vardır. Seçmenler tercihlerine göre sağ yada sol partileri seçerler. Partizan modele göre, bu iki parti iktidara geldiklerinde farklı, farklı davranırlar. Farklı tercihlerin olması önemli, fakat bunu gerçekleştirmek için yeterli değildir. Gerçekte iki parti sisteminde adaylar kazanmak için ortaya doğru yaklaşır. Hatta partizan politikacı bile kaybederse, arzu ettiği politikaları uygulamaya koyamaz. İki partili sistemde politika yaklaşması oldukça uzun bir analizi gerektirir. Bizim konumuz açısından önemli olan, seçim sonuçları kesin olmadığı sürece iki parti farklı politikaları benimserler. Eğer zafer kazanma olasılıklarını arttıracaksa orta politikalara doğru yaklaşımlarına rağmen, genel olarak iki parti iktidardayken farklı politikaları tercih ederler.¹³⁷

2.3.2 Modelin İşleyişi

Partizan teorisinin özünde siyasi partilerin farklı önceliklerinin olduğu yatmaktadır. Partizan teorisinin geçerliliği birbiriyle bağlantılı iki noktadan gelmektedir. Partizan teorisinin birinci geçerliliği, partizan ilişkiler kavramına dayanmaktadır ki, bu tamamen ekonomik bir yaklaşımdır. Partizan teori, özel kişilerin ekonomik konjonktörden nasıl etkilendiklerini göz önünde bulundurur. Eğer mümkünse, farklı grupları tanımlayıp, ekonomik konjonktörün bu gruplar üzerindeki etkilerini belirleyip, siyasal partilerin her grubun özelliğine göre farklı ekonomik öncelikler önermesidir. Böylece siyasal partiler bu grupların çıkarlarına hizmet etmek için uygun kamu politikalarını belirleyebilirler. En tipik bilinen uygulama GSMH üzerindeki paylaşımıdır. Yani ekonomik konjonktörün rotası sırasında sermayedar ve işçiler arasında GSMH'nın paylaşımının nasıl olacağıdır.¹³⁸

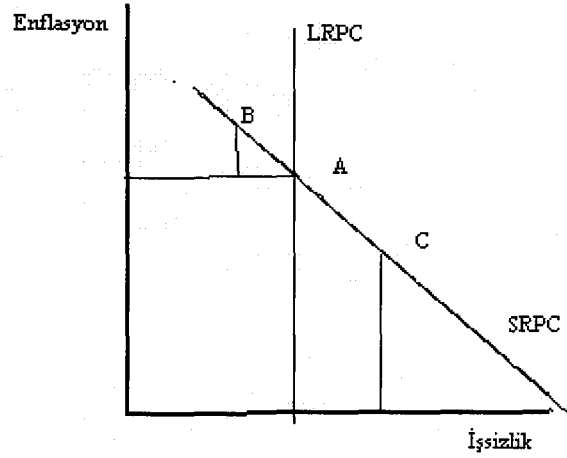
Partizan teorisinin ikinci önemli geçerliliği ise, seçim sonuçları tarafından verilen destektir. Yani bir ülkede vatandaşların ne kadarı işsizliği önemli bir problem olarak görmektedir. Bu oy sandıklarında ortaya çıkmaktadır. Düşük sosyal sınıflar işsizliği her

¹³⁷ Alesina, Roubini and Cohen, a.g.e.; s. 48.

¹³⁸ Garatt, a.g.e.; s.12.

zaman önemli bir problem olarak görmekte-dirler ve oylarını da bu doğrultuda sol partilere yönlendirmektedirler.¹³⁹

Bütün bu anlatılanları şekil yardımıyla açıklarsak; Hibbs sağ ve sol partilerin Phillips eğrisi üzerinde farklı noktaları hedefleyeceğini belirtmektedir.

Şekil 2.2 Geleneksel Partizan Teorinin İşleyişi

Şekil 2.2 de enflasyon ile büyüme ilişkisi yerine, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki tercih edilmiştir. Başlangıçta bulunulan noktanın A noktası olduğunu ve sol partinin seçimleri kazandığını kabul edelim. Bu hükümetin hedefi B noktasına gidebilmektir. Yani istenilen düşük işsizlik (B) oranında yıllarca makul bir enflasyon oranıyla idare edebilir. Burada partizan teorisyenlerin, özellikle Hibbs in üzerinde durduğu bir nokta vardır. Tercih edilen politikalar ile bunların gerçek ekonomi üzerindeki etkileri arasındaki gecikme, önemli bir problem olarak görülmektedir. Sol parti seçimi kazandıktan çok uzun süre sonra SRPC'ye geçebilir. Yani ekonominin A noktasından B noktasına gelmesi çok uzun yıllar sürebilir.

¹³⁹ Garatt, a.g.e.; s.14

Şimdi ekonominin B noktasında olduğunun ve seçimleri sağ partinin kazandığını kabul edelim. İktidardaki sağ parti ekonomiyi daha düşük enflasyonlu C noktasına getirmeye çalışacaktır. Bunu yapmak içinde, yeni hükümet deflasyonist politikaları uygulayarak ekonomiyi A noktasında C noktasına çekmeye çalışacaktır. O noktaya dönüşte zaman alacaktır.¹⁴⁰

Phillips eğrisinin kayması bu şekli biraz karmaşık hale getirecek olsa da taşıdığı anlam değişmeyecektir. İki parti eğrinin üzerinde farklı noktaları hedeflediğinden, kendi seçmenine hitap eden enflasyon ve reel iktisadi faaliyet düzeyine taşıyacaktır.¹⁴¹ Bazı akademisyenler geleneksel partizan teoriyi iki gruba ayırarak analiz ederler. Bunlar güçlü partizan teori ve zayıf partizan teoridir.

2.3.3 Güçlü Partizan Teori

Partisan teoriyi partizan politikaların ekonomi üzerinde kalıcı etki yaratıp, yaratmadığına ve bu tür politikaları hükümetlerin ısrarla takip edip etmediklerine göre kategorize edebiliriz. Güçlü partizan teori de, bu iki özelliklerin ikisinin de olduğunu görmekteyiz. Yani partizan ekonomik öncelikler hem amaçlar ve politik davranışların motivasyonunda, hem de ekonomi üzerinde ısrarcı etkilerde söz konusudur.¹⁴²

Güçlü partizan teoride hükümetin ekonomiyi manipule etme yeteneği vardır. Ekonomiyi partizan hedefler için manipule etme güçlü partizan teorinin bir sonucudur ve aynı zamanda parti kontrol hipotezini de gündeme getirir. Güçlü partizan teori Hibbs' in çalışmalarıyla özdeşleşmiştir. Buna göre, politikacıları motive eden tek şey ideolojidir. Tekrar seçilebilme çok da önemli değildir. Bir adım daha giderek, hükümetin hedeflediği partizan amaçları başarmak için ekonomiyi manipule ettiği kabul edilmiştir.¹⁴³

¹⁴⁰ Alesina, Roubini ve Cohen, a.g.e.; s.50.

¹⁴¹ Kuzu, a.g.e.; 2001, s:38.

¹⁴² Al-Nowaihi, a.g.e.; s. 8.

¹⁴³ Garaat, a.g.e; s. 15.

2.3.4 Zayıf Partizan Teori

Zayıf partizan teoride, partizan ekonomik teori her zaman takip edilmemektedir. Bu teoride fırsatçılık ideolojik yaklaşımlar arasında bir değiş-tokuş söz konusudur. Bu nedenle geleneksel (pür) politik konjonktör teorisinden ve güçlü partizan teoriden farklı bir yönde bulunmaktadır. Bu modelin altında yatan mekanizma, hükümetin popülerliği ana muhalefet partisinin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu da politikaların fırsatçılıktan ideolojik politikalar arasında gidip gelmesine neden olmaktadır. Burada önemli olan hükümetin popülaritesinin ana muhalefet partisinden daha fazla olmasıdır. Hükümetin temel hedefi herkesin sevgisini kazanmak, popüler olmak yani lider olmaktır. Eğer hükümetin gerçek popülerliği, yani liderliği eleştirel popülerlikten daha fazla ise seçimlerde kendini güvende hisseder. Bu olumlu popülerlik döneminde yani popülerliğinin fazla olduğu dönemde hükümet ideolojik davranışlarda bulunur. Olumlu popülerlik döneminin düşük olduğu dönemde yani popülaritesini kaybettiği dönemlerde ise, hükümet fırsatçı tutumlar sergiler.¹⁴⁴

2.4 Rasyonel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar

Rasyonel partizan model Alesina¹⁴⁵ tarafından geliştirilmiştir. Farklı amaçları olan iki partinin etkileşimini inceler, burada aktörler rasyoneldir ve oyun teorisi çerçevesinde analiz yapılır. Bu model geleneksel partizan modelin içine rasyonel beklentiler teorisinin ve eksik bilginin sokulmasıyla geliştirilmiştir.

2.4.1 Modelin Varsayımları

Modelin varsayımları geleneksel partizan modele birkaç modifikasyonla benzemektedir. Modelin varsayımları şunlardır.¹⁴⁶

1. Ekonomi Phillips eğrisi tarafından karakterize edilmiştir.
2. Enflasyon beklentileri rasyoneldir.

¹⁴⁴ Al-nowaihi,, a.g.e.; s. 9.

¹⁴⁵ Alesina Alberto. "Macroeconomic Policy in a Two Party System As a Repeated Game", *The Quarterly Journal of Economics*, Cilt no 102, Sayı no 3: (1987), s. 651-678.

¹⁴⁶ Alesine,Roubini,Cohen, a.g.e.; s. 52.

3. Politikacılar birbirinin benzeri değildir. Sağ partiler işsizlik ve büyüme ile ilgilenirken, enflasyonla daha az ilgilenirler. Sol partilerin ise bunun tersi tercihleri vardır.
4. Her seçimde rakip iki taraf vardır. İktidardaki parti ve muhalefet partisi
5. Farklı seçmenin enflasyon ve işsizlik(veya büyüme) üzerinde farklı tercihleri vardır. Seçmenler tercihlerine göre, kendisine en fazla faydayı sağlayacak olan partiye oylarını verirler. Seçmenler, politikacılarının yeterlilikleri konusunda tam bilgi sahibi değildir, fakat politikacılar yeteneklerini bilmektedir ve bundan faydalanarak kendi lehlerine konjonktürel dalgalanmalar yaratmaktadır. Bu varsayım rasyonellik ve partizanlığın kombinasyonu şeklindedir. Ve geleneksel partizan modelin varsayımlarından sadece beşinci varsayımda farklılık söz konusudur.
6. Politika yapıcılar enflasyonu doğrudan kontrol edebilirler.
7. Seçim zamanı egzojen bir değişkendir. Yani dışarıdan modele getirilir.

Rasyonel partizan teori, zayıf partizan modelden farklıdır. Çünkü bu modele göre, partizan etkinin doğası gereği, fırsatçı ve ideolojik davranışlar arasında değiş-tokuş söz konusu değildir. Rasyonel partizan teori, kişilerin her konuda tam bilgiye sahip olduğunu ve rasyonel beklentiler içinde olduğunu kabul eder. Tek parti sisteminde politikalar doğal olarak var olurlar, fakat politik sürprizler seçim sonuçlarının belirsizliği nedeniyle genelleştirilebilir. Alesina, bunu ücret kontratları üzerinde çalışarak genişletmiştir.

Alesina'nın kullandığı modelin benzeri ilk defa Kydland-Prescott (1977) tarafından ortaya atıldı, daha sonra Barro-Gordon (1983) tarafından geliştirilen bir modeldir. Onların modeline göre, ücret belirleyiciler ilk harekete geçerek nominal ücretleri belirlerler. Daha sonra politika yapıcılar harekete geçer. Düşük enflasyon politikası niyetlerini anons ederler, fakat daha sonra işsizliği düşürmek için beklenmeyen enflasyonu yaratmaya çalışırlar. Ücret koyucular rasyonel ve bilgi sahibi olduklarından, politika yapıcılarının bu niyetlerinin sonuçsuz kalmasını sağlayacak kadar yüksek nominal ücret talebinde bulunurlar. Eğer belli bir taahhüt yoksa, bu oyunun sonunda genelde etkisizlik ortaya çıkar. Genel dengede, işsizlik politika yapıcılar tarafından etkilenmez

ve enflasyon optimal seviyesinden yüksektir. Model tamamen politikanın nötrlüğünü ve enflasyon eğilimini işaret eder.¹⁴⁷

2.4.2 Modelin Açıklanması

Alesina yukarıdaki modeli iki partili sisteme uygulamaktadır. İki partinin de enflasyon ve işsizliğe verdiği önem birbirinden farklıdır. Eğer bu iki parti kısa görüşlü, çıktı ve enflasyon dalgalanmalarını politik döngülerle ilişkilendiriyorsa, bu dalgalanmalar geleneksel dalgalanmalardan farklı olacaktır. Çünkü seçmenler rasyonel davranışlar içindedir ve partiler ideolojik hedefler içindedir. Şimdi Alesina (1987) modelini açıklayalım.¹⁴⁸ Model, Phillips eğrisinin özel ücret sözleşmesi şeklindeki yorumuna dayanır. Reel üretim artışı, nominal ücret artışı ile ters yönlü ilişkilidir. Ekonomi sermayeyi içermeyen arz fonksiyonu ile tanımlanır.

$$\dot{y}_t = \gamma(\Pi_t - w_t) + \dot{y}; \quad \gamma > 0, \quad (2.11)$$

Burada \dot{y}_t çıktı büyüme oranı, Π_t enflasyon oranı, w_t nominal ücretlerde artış oranı ve \dot{y} doğal işsizlik oranı ile uyumlu çıktı büyüme oranını temsil etmektedir. Nominal ücretlerin belirlendiği sözleşmeler dönem başında belirlenir ve dönem boyunca da geçerli olur. Yani bir dönem boyunca yapışkan ücretler söz konusudur. Rekabetçi bir işgücü piyasasında, piyasayı temizleyen reel ücretin o düzeyde sabit kalması için nominal ücretlerin artış hızı, enflasyon oranına eşit olması gerekir. Rekabetçi olmayan işgücü piyasasında ise, sendikalar üyelerinin refahını maksimize edecek ücret talep ederler. Her iki durumda da, nominal ücret artışı beklenen enflasyona eşit olacaktır.¹⁴⁹ Bu durumda ücretler için şu denklik yazılabilir.

$$w_t - \Pi_t^e = E(\Pi_t / I_{t-1}) \quad (2.12)$$

Bu ikinci denklemi üstteki birinci denklemin içine koyarsak;

$$y_t = \gamma(\Pi_t - \Pi_t^e) + \dot{y} \quad (2.13)$$

elde edilir. Bu eşitlik beklenmeyen enflasyon ortaya çıktığında, üretimdeki artışta doğal düzeyinden farklı olabileceğini anlatmaktadır.

¹⁴⁷ Alesina, a.g.e.; 1987, s.653.

¹⁴⁸ Alesina, a.g.e.; 1987, s.654.

¹⁴⁹ Kuzu, a.g.e.; 2001, s.40.

Sağ parti (R) ve sol parti (D) olmak üzere ekonomide iki parti vardır. Bunların farklı öncelikleri vardır. Her iki partide enflasyonun kötü olduğu konusunda anlaşsa da sol parti işsizliğin maliyetine karşı sağ partiden daha duyarlıdır. Bu nedenle sol partinin beklenmeyen enflasyon yaratarak büyümeyi artırma eğilimi, sağ partiye göre daha fazladır. İşsizliğe bakış açıları dışında bu iki partinin optimal enflasyon oranına bakışı da farklıdır.¹⁵⁰ Aşağıdaki maliyet fonksiyonlarıyla sağ parti $R(Z^R)$ ve sol parti $D(Z^D)$ ' in tercihlerini şu şekilde formüle edebiliriz.

$$Z^D = \sum_{t=0}^{\infty} q^t Z_t^D - \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} (\Pi_t - c)^2 - b'y_t \right] \quad (2.14)$$

$$c > 0; \quad b' > 0; \quad 0 < q < 1;$$

$$Z^R = \sum_{t=0}^{\infty} q^t Z_t^R - \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 \right] \quad (2.15)$$

Burada q indirim faktörüdür, her iki parti içinde özdeştir. (2.14) deki çıktı büyümesi doğrusaldır. c ise pozitif parametredir ve parti D için optimal enflasyon oranını temsil eder. Basitlik için R partisinin beklenmeyen enflasyon için herhangi bir değer atfetmediğini kabul ediyoruz ve bu parti için enflasyon oranı sıfırdır. 3 nolu denkliği 4 nolu denklikte yerine koyarsak (basitlik için $\dot{y} = 0$ alınmıştır.) şu denklemi elde ederiz.

$$Z^D = \sum_{t=0}^{\infty} q^t Z_t^D - \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 - b(\Pi_t - \Pi_t^3) - c\Pi_t \right] \quad (2.16)$$

Buradan da görüleceği gibi maliyet fonksiyonu Lucas arz fonksiyonu yerine enflasyon- işsizlik değiş tokuşuyla açıklanabilir bir hale dönüştürülmüştür. Standart Phillips eğrisinin formu (2.15) ve (2.16) form ile özdeştir. Eğer partiler farklı değiş-tokuş oranını benimserlerse(bizim örneğimizdeki iki parti için bu durum söz konusu), bu durumda iki parti içinde optimal enflasyon oranı farklı olacaktır. Basit Phillips eğrisini ele alırsak;

$$y_t = \Pi_t - \lambda \Pi_t^e ; \quad 0 < \lambda < 1. \quad (2.17)$$

(7) numaralı eşitliği (4) numaralı eşitlikte yerine koyarsak;

¹⁵⁰ Alesina, a.g.e.;1987, s.655.

$$\tilde{z}^D = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \Pi_t^2 - b(\Pi_t - \Pi_t^e) - b(1 - \lambda) \Pi_t^e \right] \quad (2.18)$$

elde ederiz. Aslında bu çalışmanın mantığı açısından (2.16) ile (2.18) nolu eşitlik özdeştir. Bu oyunda temel özelliği diğer durumlarla aynıdır: optimal enflasyon oranı her iki partinin de aynıdır, ve parti D için enflasyon oranı optimal orandan daha yüksektir. Bu model üst üste birkaç dönemden daha fazla uygulanan iş sözleşmeleri için ve yapışkan fiyatlar içinde uygulanabilir.¹⁵¹

Bu model, toplu iş sözleşmelerinin seçimlerden önce yapılması durumunda, seçimlerde oy kullanma oranının ve seçmen tercihlerinin dağılımının bilinmemesi durumunda, reel değişkenler üzerinde ortaya çıkacak politik döngüleri genelleştirmektedir. Ücretlerin uyum süreci yavaş olduğundan, hükümet değişikliklerinden kaynaklanan enflasyon oranındaki oynamalar, ekonominin doğal düzeyinden geçiçi sapmalara neden olmaktadır.¹⁵²

Alesina (1987)'nin rasyonel partizan teorisi iki partili ve sabit seçim tarihlerinin olduğu sistemde geçerli bir modeldir. Değişebilir seçim tarihleri bu model için uygun değildir. Bu modele seçim zamanının belirsizliği dahil edilerek, Ellis ve Thoma¹⁵³ ve Heckelman¹⁵⁴ tarafından geliştirilmiştir. ABD, Norveç, İsviçre gibi ülkelerde seçim zamanı anayasa ile sabitlenmiş olmasına karşılık OECD ülkelerinin birçoğu ile ve diğer gelişmekte olan birçok ülkede seçim zamanı sabit değildir. 1961-1988 arasında seçimlerin % 42'si hükümetlerin görev süreleri tamamlanmadan erken seçim şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁵⁵

İki partili sistemde sol partiler işsizlik konusunda daha duyarlı iken sağ partiler daha az duyarlıdır. Bu nedenle sağ partiler politika sürprizleri ve büyümeye açık iken sol

¹⁵¹ Alesina, a.g.e.; 1987, s.656.

¹⁵² Kuzu, a.g.e.; 2001, s.41

¹⁵³ Christopher Ellis ve Mark Thoma, "Partisan effect in economies with variable electoral terms", **Journal of Money, Credit and Banking**. Cilt no 23: (1991) s.728-741.

¹⁵⁴ Jac Heckelman "Partizan business cycles under variable election dates", **Journal of Macroeconomics**, Sayı no 23: (2001) s.261-275.

¹⁵⁵ Jack Heckelman, "Variable rational partizan business cycles: theory and some evidence", **Canadian Journal of Economics**. Cilt no35, Sayı no3, (2002) s.568-585.

partiler daha yüksek refah düzeyi peşindedirler ve bunun içinde para basmaya hazırdırlar.¹⁵⁶ Alesina (1987) çalışmasında eğer bu iki parti özdeş partiler olsaydı yani aynı politikaları takip etseydiler, konjoktürel dalgalanmalardan kaçınılacağını belirtmektedir. Bu durum iki parti arasındaki pazarlık sürecinin sonucu olarak tanımlanabilir. Çünkü pazarlık sonucunda daha popüler olan partinin kendi görüşüne yakın anlaşma kabul edilecektir. Anlaşma uzun dönemde tüm toplumun refahını arttıracaktır. Yani siyasi partilerin tekrarlanan karşılıklı etkileşimleri politikaların volatilitelerini düşürmektedir. Volatilitenin düşmesi ise yönetimle ilgili alınan tedbirlerin maliyetlerini düşürerek, toplumun refahının artmasına yardımcı olacaktır.¹⁵⁷

Rasyonel partizan teori, hükümet ile ekonomi arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkileri inceleyen bir modeldir. Popüler olmak veya olmamak politikaları etkilememektedir, fakat ekonomik dalgalanmaların büyüklüklerini etkilemektedir. Güçlü partizan teoride, ekonomik performanstan ziyade, politikalara göre oy verilmektedir. Bununla beraber, politikaların oy verme göstergesi olarak kullanılabilmesi için, seçmenlerin her türlü bilgiyi ellerinde bulundurdukları varsayımına dayandırılması gereklidir. İdeolojilerin akışkan olduğunu bilmemize rağmen, politik davranışların ideolojik motivasyonlarının bilinmesi, politik ilişkilerin karşılıklı etkileri ve ekonomik sonuçların bilinmesi önemli bir husustur.¹⁵⁸

4.3 Modelin Çıkarımları ve Modele Getirilen Eleştiriler

Rasyonel partizan modelden test edilebilir bazı sonuçlar şunlardır.

- Sağ hükümetler iş başına geldiğinde üretimde büyüme doğal düzeyinin altında, işsizlik oranı ise doğal düzeyinin üstünde olacaktır.
- Bekleyişler, fiyatlar ve ücretler uyum sürecinden sonra üretim düzeyi ve işsizlik oranı doğal düzeyine döner. Uyum süreci sonucunda ortaya çıkan iktisadi faaliyetler hükümetin ideolojik görüşünden etkilenmemektedir.
- İktisadi faaliyetler normale döndükten sonra bile, eğer sol hükümetler iş başında ise, enflasyon oranı her zaman normal düzeyinden yüksek olacaktır.

¹⁵⁶ Garratt, a.g.e.; s.25.

¹⁵⁷ Alesina, a.g.e.; 1987, s. 671.

¹⁵⁸ Garratt, a.g.e. s.26

Rasyonel partizan teoriye yöneltilen eleştirilerin başında, iktisadi birimleri tam seçim öncesi dönemde uzun vadeli nominal iş sözleşmeleriyle kendilerini bağlamaları gelmektedir. Ekonomik hayatta uzun dönemli sözleşmeler (çok sık olmasa bile) yapılmakla beraber, bunun tam seçim öncesi dönemde yapılmasını kimse garanti edemez. Bu açıdan bu teori bir çok eleştiri almaktadır. Ayrıca bunu dışında bu teori ülkede iki partinin varlığını esas almaktadır. Fakat günümüzde bir çok ülke çok partili bir sisteme sahiptir.¹⁵⁹

3 POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARLA İLGİLİ YAPILAN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Politik konjontürel dalgalanmalarıyla ilgili yapılan ampirik çalışmaları yine dört temel gruba ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar, daha öncede belirtildiği gibi, fırsatçı politik konjontürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı politik konjontürel dalgalanmalar, partizan konjontürel dalgalanmalar, rasyonel partizan konjontürel dalgalanmalar. Politik konjontürel dalgalanmaların var olup, olmadığını test etmek için iki tür yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisi, politika çıktıklarına göre, diğeri ise politika araçlarına göre politik konjontürel dalgalanmaların var olup, olmadığını test etmektir. Biz bu çalışmada literatürde var olan dört tür politik konjontürel dalgalanmalar ile ilgili yapılan ampirik çalışmaları inceleyeceğiz. Ve Türkiye açısından önemli olan fırsatçı politik konjontürel dalgalanmaları ise hem politika çıktıklarına göre, hem de politika araçlarına göre değerlendireceğiz.

3.1 Geleneksel Fırsatçı Politik Konjontürel Dalgalanmalar

Politik konjontürel dalgalanmalarla ilgili yapılan ampirik çalışmaları bir çok şekilde gruplandırmak mümkündür. Tek bir ülkeyi ele alıp zaman serisi analizi yapan çalışmalar, birden fazla ülkeyi ele alıp zaman kesiti şeklinde yapılan çalışmalar vardır. Bunların dışında politik konjontürel dalgalanmalar destekleyen veya desteklemeyen çalışmalar olarak da gruplandırılıp analiz edilebilir. Fakat biz bu çalışmada tezin amacına da uygun olarak politik konjontürel dalgalanmalarla ilgili çalışmaları iki gruba ayırarak ele aldık. Politika çıktıklarına göre yapılan analizler ve politika araçlarına

¹⁵⁹ Kuzu, a.g.e.; 2001, s. 42

göre yapılan analizler. Bundan sonraki bölümde bu ampirik çalışmalar kısaca gözden geçirilecektir.

3.1.1 Politika Çıktılarına Göre Yapılan Ampirik Çalışmalar

Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ilk defa Nordhaus (1975) tarafından ortaya atılmış ve test edilmiştir. Avusturya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Yeni Zelanda, İsveç, İngiltere ve ABD'yi kapsayan 9 ülkenin yıllık işsizlik oranını gösteren verileri kullanmıştır. Dönem olarak da 1947-1972 ele almıştır.

Nordhaus modelinin tahminleri işsizliğin iktidarın ilk yıllarında artması (bu dönem seçim sonrası dönem) ve iktidarın ikinci yarısında (seçim öncesi dönem) ise düşmesidir. Yaptığı ampirik çalışmada bu tahminin bazı ülkelerde geçerli, diğer bazılarında ise geçersiz olduğunu görmüştür. Özellikle modelin tahminleri Avusturya, Kanada, Japonya, ve İngiltere için tutmamakla beraber, Yeni Zelanda, ABD, Almanya, Fransa ve İsveç için geçerli olmaktadır. Fakat Fransa ve İsveç için işsizlik dalgalanma hipotezi çokta güçlü değildir.¹⁶⁰

Nordhaus (1975) ABD için ise, beş başkanlık seçiminden sadece üçünde modelinin tahminlerini güçlü destekleyen sonuçlar (1948, 1952, 1956 seçimleri) elde etmiştir. Buna karşılık 1960 ve 1968 seçimlerinde modelin tahminlerini destekleyen sonuçlara ulaşamamıştır. Bütün bunlara rağmen 1964 ve 1972 seçim öncesi dönemdeki işsizlik ve 1968 seçim sonrası dönemdeki işsizlik çizgisi Nordhaus modelinin tahminlerini doğrulamaktadır. Yani, Nordhaus'un çalışması fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modeline orta düzeyde desteklemektedir.

Nordhaus'un modelini geliştiren Mac Rae (1977) ekonomi politikalarını, politik aktörler tarafından geliştirilen dinamik maksimizasyon sürecinin sonucu olarak tanımlamaktadır. Mac Rae' nin modeli seçim döngülerine göre oluşmuş makro ekonomi politikalarını tahmin etmektedir. Nordhaus' un modeli enflasyonla işsizlik arasındaki dinamik

¹⁶⁰ Nordhaus, 1975, a.g.e.; s.

değişim döngüsünü ele almakta, fakat bu döngünün istikrarını analiz etmemektedir.¹⁶¹ Mac Rae, Nordhaus'un varsayımlarında bazı değişiklikler yapmıştır.

1-Hükümet seçmenlerin miyobik olduğuna inanır.

2-yine hükümet seçmenlerin stratejik oy verdiklerine inanır.

Bu modeli test etmek için ABD 1957-1972 dönemi ele alınmıştır. Enflasyon ve işsizlik verileri kullanılarak 4 başkanlık seçimi verileri analiz edilmiştir. İlk adımda 1954-1973 dönemi, dinamik enflasyon-işsizlik ilişkisi analiz edilmiştir. Daha sonra yukarıda belirtilen alternatif varsayımlar altında her seçim döneminde iktidardaki parti tarafından fiyat istikrarının ve tam istihdamın birbirine karşı ayrı ayrı görelî değerleri ele alınır. Son olarak da dört yıllık dönemler halinde her iki hipotezde birbirleriyle karşılaştırılarak açıklama gücüne bakılır.¹⁶²

Sonuç olarak Mac Rae, hükümetin önem verdiği bir durum olan “minimum oy kaybı davranışı” benimsendiğinde, seçmenlerin miyobik olduğu durumlarda enflasyon-işsizlik arasındaki değiş-tokuş dinamiği istikrarlı bir konjonktürel döngüye yol açar. Fakat, eğer seçmenler rasyonel ve stratejik oy veriyorlarsa, minimum oy kaybı davranışı uzun dönemde sosyal optimumu sağlamaktadır.¹⁶³

Paldam¹⁶⁴ ve Paldam¹⁶⁵ Fırsatçı politik konjonktürel modeli test etmiştir. Her iki çalışmada da 1948-1975 dönemleri 17 OECD ülkeleri için ele alınmış ve iki yönlü varyans analizi ile test edilmiştir. Ele alınan ülkeler Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, İrlanda, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Japonya, Yeni Zelanda, Norveç, Avusturya, İsveç, İngiltere ve ABD'dir. İlk çalışmasında piyasa fiyatlarıyla GSMH ve gayri safi faktör gelirlerindeki politika döngüsünü tanımlamaya çalışmıştır. İkinci çalışmada ise, (1983) işgücü piyasasını işsizlik, ücret paylarındaki artış, ücretlerdeki artış, fiyat artışları ve endüstri ile ilgili diğer faktörleri ele almıştır.

¹⁶¹ Duncan Mac Rae. “ A Political Model of the Business Cycle”, **The Journal of Political Economy**. Cilt no 85, Sayı no 2: (1977), s. 240.

¹⁶² Mac Rae, a.g.e.; 1977, s. 254

¹⁶³ MacRae, a.g.e.; 1977, s.262

¹⁶⁴ Martin Paldam, “ Is There An Election Cycle? A Comparative Study of Natioanal Accounts.” **Scandinavian Journal of Economics**. Cilt no 81: (1979), s.323-342.

¹⁶⁵ Martin Paldam, “Industrial Conflicts and Economic Condition- A Comparative Emperical Investigation”, **European Economic Review**. Cilt no 20: (1983), 231-256.

Her iki çalışmada da politika çıktılarına göre gözlenen konjonktürel dalgalanmaların sadece istikrarlı hükümetler için geçerli olacağını öne sürmüştür. Çünkü sadece istikrarlı hükümetler iktidar dönemlerini tamamen kontrol edip, ekonomi politikalarını etkileyebilirler. Paldam' a göre istikrarlı hükümet parlamentoda çoğunluğu olan ve anayasanın belirttiği süre boyunca iktidarda kalan hükümetlerdir. Paldam analizini istikrarlı hükümetlerle sınırlandırmıştır. Paldam çalışmasında 49 istikrarlı hükümetleri incelemiş ve 17 OECD ülkesini örnek olarak ele almıştır.

Paldam (1979) fırsatçı konjonktürel dalgalanmaları test etmek için GSMH ve Gayri safi faktör gelirlerini(GSFG) kullanmıştır. Daha özel olarak Paldam GSMH ve GSFG'nin bileşenlerinden cari büyüme, reel büyüme ve gizli fiyat deflatöründeki büyümeyi kullanmıştır. 1983 yılındaki çalışmasında ise, işsizlik, fiyat artışları, ücretlerdeki artış ele alınmıştır. Her iki (1979, 1983) çalışmasında da fırsatçı konjonktürel dalgalanmaların tahminlerine zayıf bir destek bulmuştur. Fakat bu modelin tahminlerinin her zaman ve her yerde geçerliliği desteklenmemiştir.

Soh (1986) gelişmiş 20 ülkeyi 1961-1980 dönemleri itibariyle analiz etmiştir. Bu ülkeler Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Batı Almanya, İzlanda, İrlanda, İtalya, Luxemburg, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Kanada, ABD'dir. Soh çalışmasında politika çıktılarından işsizlik oranı, reel kullanılabilir gelirdeki artış, enflasyondaki artışı seçimlerden önceki bir yıl ile seçim olmayan yıllarla karşılaştırmıştır. Bu üç makro ekonomik değişkenin artış oranı seçim yıllarında, seçim olmayan yıllara göre daha fazla olduğunu hesaplamıştır. Bunlara ek olarak, bu üç politika çıktıının yıllık ortalamasını seçim yılları ve seçim olmayan yıllar olarak hesaplamıştır. Soh, hipotezine göre seçim yıllarında reel harcanabilir gelirdeki artış oranı, seçim olmayan yıllara göre daha fazladır. Yine aynı şekilde enflasyon ve işsizlik oranı ise, seçim yıllarında diğer yıllara göre daha düşüktür.

Soh, ortalama reel harcanabilir gelirdeki artış oranını 20 ülkeden 13 de seçim yıllarında oldukça fazla bulmuştur. Enflasyon oranı ise, 8 ülkede seçim yıllarında birden azdır. İşsizlik oranının ise, seçim yıllarında birden düşük olan 11 ülke tespit etmiştir. Bütün

olarak bakıldığında 11 ülkenin en az iki ekonomik çıktı verisini politik döngü çerçevesinde teyit ettiğini görmekteyiz. Belçika ve Avusturya dışındaki bütün ülkelerde en az bir ekonomik çıktıda politik dalgalanmaların yaratıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Soh (1986), Danimarka, Luxemburg, İsveç, Japonya ve ABD'de güçlü fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar tespit etmiştir. İşsizlik açısından Avusturya, Batı Almanya, İrlanda, İsveç, Norveç, İsviçre, İngiltere ve Kanada birbirine benzerdir. Enflasyon için ise, İrlanda, Norveç, İsveç ve Yeni Zelanda benzer özellikler gösterir. Diğer taraftan Belçika, Fransa; Finlandiya, İzlanda, İtalya, Hollanda ve Avustralya politika çıktıları açısından Soh' un hipotezini desteklememektedir. Yani 20 ülkeden 12'si fırsatçı dalgalanmaları destekleyecek niteliktedir.¹⁶⁶

Eren (1988) Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını 1954-1987 dönemi itibariyle incelemiştir. Beklentileri seçim dönemlerinde, büyüme, istihdamın artması, seçim sonrasında ise fiyatların yükselmesidir. Yine seçim yıllarında para arzı, bütçe açıkları, transfer harcamalarının artacağı, vergi oranlarının indirilmesi ve reeskont haddinin düşeceği beklentisine sahiptir. Fakat veri eksikliği nedeniyle vergi indirim ve istihdamı ele alamamıştır. Kullanılan metot, seçim yıllarını seçimden bir önceki ve bir sonraki yılla karşılaştırmaktır. Bu karşılaştırmada kullandığı değişkenler TEFE, reel gelir artışı (İstihdam endeksi olarak görmüştür) gibi politika çıktıları olduğu gibi, M₁, Merkez Bankası kredileri gibi politika araçlarına da yer vermiştir. Sonuç olarak, Türkiye'de 1957, 1973, 1977 ve 1987 seçim dönemlerinde politik döngüleri destekler bazı bulgulara rastlamıştır.¹⁶⁷

Veiga (1999) politik ekonomi ile ilgili yapmış olduğu tezin bir bölümünde 14 gelişmiş ülkenin 1960-1996 yılları arasındaki politik konjonktürel dalgalanmalar testinin dayanıklılığını tespit etmiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak, daha ayrıntılı politik veriler kullanılmış, hükümetlerin ideolojilerinden sadece dikkati çeken yerine, devamlılıkları olan ele alınmıştır. Ayrıca ülkeler arasındaki kurumsal yapıdaki

¹⁶⁶ Byung Hee Soh, "Political Business Cycles in Industrialized Democratic Countries", *KYKLOS*. Cilt no 39, Sayı no 1: (1986), s. 31-46.

¹⁶⁷ Ercan Eren, "Siyasal Konjonktür Dalgaları ve Türkiye", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt no 11, Sayı no 1-2, (Mart-Kasım 1988), s.41-52.

farklılıklara dikkat çekilmiştir. İşsizlik, ekonomik istikrar ve siyasal istikrar üzerindeki partizan ve fırsatçı etkiler panel data kullanılarak test edilmiştir. Sonuçta Nordhaus tipi, yani hükümetin seçim öncesinde ekonomiyi uyarması, seçim sonrasında ise durgunluğa sürüklemesi ile ilgili delil bulunamamıştır. Fakat özellikle rasyonel partizan etkiler tespit edilmiştir. Ayrıca koalisyon hükümetlerinin tek parti hükümetlerine göre daha yüksek işsizlikle özdeşleştiği saptanmıştır.¹⁶⁸

Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili diğer bir çalışma da Alesina, Cohen ve Roubini (1991) tarafından yapılmıştır. OECD üyesi 18 ülkeyi 1960-1987 dönemi için ele almıştır. Ele alınan ülkeler şunlardır. Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Japonya, İrlanda, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'dir. Bu çalışmada hem politika çıktılarına göre hem de politika araçlarına göre analiz yapılmıştır. Politika çıktılarına göre kullanılan veri seti, GSMH, işsizlik ve enflasyondur. Politik konjonktürel dalgalanmaların GSMH ve işsizlik oranına etkisini ölçmede şu modeli kullanmışlardır.

$$Y_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{it-1} + \alpha_2 Y_{it-2} \dots \dots \dots + \alpha_n Y_{it-n} + \alpha_{n+1} yw_{it} + \alpha_{n+2} PBC_{it} + e_{it} \quad (2.19)$$

Y_{it} i ülkesinde t zamanında ekonomik büyüme oranı, yw_{it} dünya ekonomisinin yaklaşık büyümesi, PBC kukla değişken, e ise hata terimidir. Analiz sonucunda, ekonomik çıktılar açısından GSMH, büyüme ve işsizlik için seçim öncesinde çok az etki bulunmuştur. Alesina, Cohen, Roubini (1991) yapmış oldukları çalışmada Nordhaus tipi politik konjonktürel dalgalanmaları ret etmiştir. Gerçekte panel data ile GSMH ve işsizlikle ilgili herhangi bir döngü bulunamamış, fakat para ve maliye politika araçlarıyla enflasyon üzerinde konjonktürel dalgalanmalar gözlemlenmiştir. Bu sonuca göre hükümetler politika araçlarıyla ekonomiyi daha kolay manipüle ederken, politika çıktılarını manipüle etmekte zorlanmaktadırlar.¹⁶⁹

Tony Spanakos (2001) yaptığı çalışmada Brezilya için fırsatçı ve rasyonel politik konjonktürel dalgalanmaları politika çıktıları açısından incelemiştir. Yaptığı çalışmada

¹⁶⁸ Linda Rosa Fanseca Gonçalves Veiga, " Voters, Policymakers and the Macroeconomy; An Emphasis on Employment." (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of South Carolina, 1999), 185.

¹⁶⁹ Cohen, Nouriel, Roubini, a.g.e.; 1991.

savaş sonrası dönemde büyüme değişkeni için güçlü politik konjonktürel dalgalanmalar tespit etmiştir. Fakat Brezilya ekonomisi için enflasyonla ilgili aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Brezilyalı politikacılar iktidarlarının başlangıcında enflasyonu düşürmeye çalışırlar ve genelde büyüme ile enflasyonun birlikte gittiğini düşünürler. Bu durum OECD ülkeleri için geçerli olmasına rağmen Brezilya için pek doğru olmadığı savunulur. Hiperenflasyon farklı güdülerini gündeme getirir. Spanakos, Brezilya’da üç dönem (1956-60, 1974-78, 1985-89) hükümetlerin iktidarlarının ilk dönemlerinde enflasyonu düşürmeye çalıştıklarını, sonra ise enflasyonun arttığını gözlemlemiştir.

Spanakos yaptığı çalışmada Brezilya’lı politikacıların fırsatçı davrandıklarını tespit etmiştir. Politikacılar seçim öncesinde yüksek büyümeden sağlayacağı kazancı, yüksek enflasyondan dolayı kaybedeceği zarardan daha fazla önemsemektedir. Yine yaptığı çalışmada Brezilya için rasyonel politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını tespit etmemiştir.¹⁷⁰

Treisman ve Gimpelson (2001) yaptıkları çalışmada Rusya’yı ele almışlardır. 1993 yılında referandum, yine 1993 ve 1995 de yapılan parlamento seçimleri ile 1996 başkanlık seçimleri olmak üzere 4 seçimi T-test metodu ile ele alıp, incelemişlerdir. Rusya’da fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını hem politika çıktılarına göre, hem de politika araçlarına göre incelemişlerdir. Kullandıkları model:

$$Y_t = \alpha + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 E + e \quad (2.20)$$

Burada Y ekonomik değişkendir, hem politika çıktıları, hem de politika araçlarını temsil etmektedir. Ele alınan politika çıktı değişkenleri, işsizlikteki değişme (%), reel ortalama ücretlerde değişme (%), ödenmeyen maaşlardaki değişme (%), yoksul nüfustaki değişme oranı (%), enflasyon oranındaki artış (%) ele alınmıştır. E ise, kukla değişken seçimlerden önceki aylar için 1, diğer aylar için 0 değeri alır. e ise hata terimidir. Çalışmada özellikle seçim öncesi dönemde ekonominin manipüle edilip edilmediğine yoğunlaşmışlardır. Bunun içinde her değişken tek, tek ele alınıp, seçim

¹⁷⁰ Tony Spanakos, “Political Business Cycles in the Emerging Markets: The Case of Brazil”, Latin American Studies Association Konferansında sunulmuştur., 2001

öncesi dönemdeki görece değerleri hesaplanmıştır. Bu analizlere göre, ekonomik çıktı değişkeni açısından politik konjonktürel dalgalanmalar tespit edilememiştir.¹⁷¹

Andrikopoulos ve arkadaşları (2004) AB üyesi 14 ülkenin hükümetlerinin maliye politikalarını ulusal ekonomilerini istikrarlı hale getirmek için mi? Yoksa politik konjonktürel dalgalanma yaratmak için mi kullandığını araştırmıştır. Bu ülkeleri incelerken hem fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaları, hem de partizan konjonktürel dalgalanmaları 1970-1998 dönemi itibariyle ele almıştır. Bu incelemelerde 5 tane politika çıktılarına göre değişken, 8 tane mali araç yani politika araçlarına yer verilmiştir. Politika çıktıları, GSMH, kişisel harcanabilir gelir, özel tüketim harcamaları, işsizlik oranı ve enflasyondur. Düzenli seçim döngüleri tespit edebilmek için bu politika çıktı değişkenleri zaman serisine göre regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı AB ülkelerinde desteklenmemiştir. Bulgular AB ülkelerinin politik döngüleri arttıracak politikalar yerine, daha çok AB ülkelerinin 1970-1980 ortaya çıkan enflasyon işsizliği azaltmaya yönelik istikrar politikalarını takip ettiklerini göstermiştir. Aynı sonuçlara partizan dalgalanmalar içinde ulaşılmıştır.¹⁷²

Akçoraoğlu ve Yurdakul (2004) Türkiye’de büyüme, enflasyon ve bütçe açıklarının siyasal yönlerini incelemişlerdir. 1987-2003 dönemini üçer aylık veriler ile alıp, Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını araştırmışlardır. Yapmış oldukları ekonometrik analizde seçim dönemlerinde bütçe açıklarının arttığı saptanmış, fakat seçimlerin enflasyon ve büyüme üzerinde bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yani Türkiye’de iktidar partileri yeniden seçilebilmek için popülist bir politika izleyerek, bütçe açığı değişkeni üzerinde devresel dalgalanmalar yaratılmaktadır. Ayrıca bu çalışmada makroekonomik performans üzerinde partizan etkiler araştırılmıştır. Fakat siyasal iktidarların ideolojik farklılıklarının Türkiye’de

¹⁷¹ Daniel Treisman ve Vladimir Gimpelson, “Political Business Cycles and Russian Elections or the Manipulations of “chudar”.”, *British Journal of Political Science*. Sayı no 31. (2001), s.225-46.

¹⁷² Andreas Andrikopoulos, Ioannis Loizides ve Kyprianos Prodromidis, “Fiscal Policy and Political Business Cycles in the EU” *European Journal of Political Economy*, (baskıda), 2004.

uygulanan iktisat politikalarını önemli ölçüde etkilediğini gösterir bir delile rastlanmamıştır.¹⁷³

3.1.2 Politika Araçlarına Göre Yapılan Ampirik Çalışmalar

Golden ve Poterba (1980) yaptığı çalışmada ABD’de makro ekonomi politikalarının açıklanmasında politik konjonktürel dalgalanmaların geçerliliğini incelemiştir. Parasal ve mali araçları kullanarak ABD başkanının kamuoyu desteğini artırma yeteneğini göz önünde bulundurmuştur. Popülerlikten olası elde edilecek kazançların neler olacağını analiz etmiştir. Popülerlik katsayısını kullanarak ABD başkanının bir puanlık popüleritesini arttırmak için 5 milyar doların üstünde harcama yapması gerektiğini hesaplamıştır. Yine aynı şekilde, makro ekonomi politikalarının açıklanmasında seçim döngüleri ile başkanın popülerliğinin önemine değinmiştir. Bunu içinde para politikası, maliye politikası ve transfer politikalarını analiz etmişlerdir ve istatistik olarak anlamlı bir etki bulunamamıştır. Onların bulgularına göre, konjonktürel döngüyü anlamak için siyasi faktörleri de göz önünde bulundurmak gereklidir.¹⁷⁴

İto, politik konjonktürel dalgalanmalar hipotezini savaş sonrası Japonya’nın verileri ile test etmiştir. Japonya’da parlamenter sistem uygulandığından, başkanlık sisteminden farklı olarak seçim zamanı parlamento tarafından belirlenen içsel (endogenous) bir değişkendir. Bu durumda parlamenter sistemlerde seçimler mi konjonktürel dalgalanmalara neden olmakta, yoksa ekonomik genişlememi seçimleri tetiklemektedir sorusu gündeme gelmektedir.

Bu sorunun cevabı için İto (1989) Japonya’yı ele almıştır. Savaş sonrası Japon deneyimi başkanlık sistemindeki politik konjonktürel dalgalanmalarda olduğu gibi hükümet ekonomiyi manipüle etmemiştir. Bunun yerine genel seçimler genellikle otonom ekonomik genişlemenin olduğu dönemde yapılmıştır. Diğer bir deyişle, Japon

¹⁷³ Alpaslan Akçoraoğlu ve Funda Yurdakul, “Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. Cilt no 59, Sayı no 1 (2004).

¹⁷⁴David G. Golden, ve James M.Poterba.”The Price of Popularity:The Business Cycle Reexamined”, *American Journal of Political Science*. Cilt no.24, Sayı no 4: (1980), s.713.

hükümetinin fırsatçılığı ekonomiyi manipüle etmekten ziyade seçim zamanını manipüle etmekten kaynaklanmaktadır.¹⁷⁵

Alesina, Cohen ve Roubini (1991) tarafından yapılan çalışma politika araçlarına göre de yapılmıştır. Aynı 18 OECD üyesi ülkeyi 1960-1987 dönemi için ele almıştır. Ele alınan politika araçları para arzı atış oranı, vergiler, transferler ve hükümet harcamalarıdır. Politika araçları açısından testi şu modeli kullanarak yapmışlardır.

$$M_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 m_{it-1} + \dots + \alpha_n m_{it-n} + \alpha_{n+1} PBCN_{it} + e_{it} \quad (2.21)$$

M_{it} , M_1 para arzındaki yıllık değişme oranı, PBCN kukla değişken ve e_{it} ise hata terimidir. Politika araçları açısından, seçim yılında politik parasal döngü tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde seçim öncesinde politik bütçe döngüsü veya gevşek para politikasının varlığını tespit etmişlerdir.

Alesina, Cohen ve Roubini 'nin OECD ülkelerini incelemesinden sonra Remmer (1993) Latin Amerika ülkelerini incelemiştir. Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Ekvator, Peru, Uruguay ve Venezüella olmak üzere 8 Latin Amerika ülkesindeki politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını yerli para biriminin Amerikan doları karşısındaki değişim oranı zaman serisi kullanılarak incelenmiştir. Remmer, seçim tarihlerine bağlı olarak makro ekonomik dalgalanmaların varlığını saptamış, fakat bu dalgalanmaların geleneksel dalgalanmalardan farklı olduğunu vurgulamıştır. Çalışmasında üç önemli noktaya işaret etmiştir. Birincisi, politikacılar seçimleri kazanmak için ekonomiyi manipüle etmek istemekle beraber, bu işi gerçekleştirmedeki kapasiteleri sınırlıdır. Özellikle ekonominin istikrarlı olmaması ve politika seçeneklerinin sınırlı olmasından dolayı istedikleri etkiyi yaratamamaktadırlar. İkincisi, Latin Amerika'da seçimlerin etkileri politika yapanların alt yapısına ve rejimin etkilerinin genelleştirilmemiş olmasına bağlı olarak çeşitlenmektedir. Bu çeşitlilik, politika yapanların uzmanlık derecesi, kontrol altında tuttukları politika araçlarına bağlı olarak demokrasiden, demokrasiye farklı manipülasyonların oluşmasına neden olmaktadır. Üçüncüsü, seçimler makro ekonomik politika seçimlerini ve performansı etkilemektedir. Burada

¹⁷⁵ İto, a.g.e.; 1989.

seçimler, yerinde makro ekonomik politika uygulamalarıyla hükümetin yeteneğini arttırıcı bir etki yapmaktadır. Buda Latin Amerika'da geleneksel politik konjonktürel dalgalanmalar teorisinin belirttiği şekilde bir dalgalanmanın olmadığını, fakat onların ihmal ettiği yönüyle bir politik döngünün varlığını göstermektedir.¹⁷⁶

Schultz (1995) yapmış olduğu çalışmada hükümetin manipülasyonlarının bir seçimden, diğer seçime farklılaştığını vurgulamaktadır. Çünkü hükümetin motivasyonları her seçimde birbirinden farklıdır. Bu nedenle geleneksel fırsatçı Nordhaus modelinin aksine Schultz (1995) hükümetin seçim öncesi ekonomiyi manipülasyonu, her seçim öncesinde farklı derecede olmaktadır. Oysa Nordhaus modelinde hükümetin ekonomiyi her seçim öncesinde hep aynı ölçüde manipüle ettiklerini ileri sürmektedir.¹⁷⁷

Bu çalışmaya göre ortaya atılan hipotez, hükümetin ekonomiyi manipülasyonları ile kamu oyundaki popülerlikleri arasında negatif korelasyon vardır. Bu hipotezi test etmek içinde tek bir ülkeyi, İngiltere'yi ele almış ve 1961-1992 dönemini analiz etmiştir. Bu analiz için hükümetin transfer ödemelerini ele almış ve üç model üzerinde tahminde bulunmuştur. Tahmin sonuçlarına göre kamu oyu yoklamalarında kötü olduğu durumda, transfer harcamalarında artış gözlenmiştir. Ters durumda, yani anketlerde büyük farkla önde gittiği durumlarda transfer harcamalarında küçük artışlar veya negatif hareketler gözlenmiştir.¹⁷⁸ Schultz'un literatüre katkısı, hükümetlerin ekonomiyi her seçim döneminde aynı şekilde manipüle etmediklerini vurgulamasıdır.

Schultz' un bu çalışmasını destekler sonuçlar Brezilya ekonomisi için bulunmuştur. Brezilya ekonomisi için çok sınırlı çalışmalar yapılmış, bu çalışmalarda petrol fiyatları ile seçimler arasında negatif bir ilişki kurulmuştur. Yine seçimler ile GSMH ve M_1 arasında bir artış bulunurken, enflasyon ve işsizlik arasında bir artış bulunamamıştır.

¹⁷⁶ Karen L Remmer, "The Political Economy of Elections in Latin America, 1980-1991." *American Political Science Review*. Cilt no 87, Sayı no 2: (1993) 393-407.

¹⁷⁷Kenneth A. Schultz, "The Politics of the Political Business Cycle." *British Journal of Political Science*. Cilt no 25, Sayı no 1: (Ocak 1995), s: 89.

¹⁷⁸ Schultz, a.g.e.; 1995, s. 98.

Ogura' nın yapmış olduğu çalışmada 1980-1999 yılları arasındaki Brezilya ekonomisi ele alınmıştır. Veri yetersizliği nedeniyle transfer harcamaları, vergi indirimleri veya bütçe yerine kamu fiyatları göstergesi için enerji fiyatları kullanılmıştır. Elektrik enerjisi dış şoklara kapalı ve ithalata bağlı olmadığı için daha güvenilir veri olarak gözükmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlar teorik modeli ret etmemektedir, fakat belirtiler her seçimlerde gözlenmemektedir. Mesela 1986, 1989, 1990 ve 1994 yıllarında seçim öncesinde güçlü bir politik konjonktürel dalgalanma bulunmuştur. Seçim sonrasında ise, işsizliğin arttığı, kamu işçilerine yapılan harcamaların, GSMH ve enflasyonun düştüğü görülmüştür. Aynı zamanda kredi vermenin azaldığı görülmektedir. Tartışmaya açık olmakla birlikte, fırsatçı dalgalanmalar iktidar partisinin popülerliği düştüğünde dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Hatta, Ogura her seçimde belli politikaların seçildiğini ileri sürmektedir. Çünkü bütün politikaları aynı anda manipüle etmek oldukça zordur.¹⁷⁹

Kenneth (1995) politik konjonktürel dalgalanma anlayışını daha da geliştirerek, kamu tarafından verilen ihale ve yapılan kontratların bir seçim döngüsü yaratıp, yaratmadığını incelemiştir. Kontratlar, bunu veren tarafından doğrudan seçilebilen ve kontrol edilebilen bir araçtır. Kenneth (1995) hipotezine göre hükümetin kontratlarla ilgilenen birimi, başkanlık seçiminden hemen önce, ihalelerin verilmesi işini hızlandırırken, devlete olan borçların ödenme düzeyini düşürmektedir. Bu döngü harcama düzeyinde herhangi bir artışa neden olmamaktadır. Analizde toplanmış zaman serisi (pooled time series) 1985-1992 yılları itibariyle kullanılmıştır. Bu yıllar arasında ABD'de Savunma Bakanlığı ve Sivil Kontrat departmanından kontratlar ve sorumluluklarla (deobligation) ilgili her eyaletin aylık verileri toplanmıştır. Sonuçta beklenildiği gibi, kontratların sayısı başkanlık seçimlerinden hemen önce artarken, devlete karşı yerine getirilecek sorumlulukların durduğu gözlemlenmiştir. Seçim yıllarında toplan ekonomik faaliyetlerin düzeyi değişmediği halde, seçim döngüsü mevcuttur. Bu politik döngünün makroekonomik etkileri çok az olsa da, siyasi açıdan oldukça etkilidir.¹⁸⁰

¹⁷⁹Laudo Massaharu Ogura, "Political Business Cycles in Brazilian Economy", www.orbita.starmedia.com.

¹⁸⁰Kenneth R. Mayer, "Electoral Cycles in Federal Government Prime Contract Awards: State-Level Evidence From the 1988 and 1992 Presidential Elections", *American Journal of Political Science*, Cilt no, 39, Sayı no 1: (Şubat 1995), s. 162-185.

Khemani (2000) çalışmasında 14 Hindistan eyaletinin parlamento seçimlerinin eyalet hükümeti politikası üzerindeki etkilerini 1960-1994 dönemini ele alarak incelemiştir. Bu incelemeyi maliye politikası ve kamu hizmetlerinin dağıtımını açısından ele almıştır. Bu çalışmada üç model test edilmiştir. Birinci test edilen model, miyobik ve bilgisiz seçmenin yer aldığı fırsatçı konjonktürel dalgalanma modeli, ikincisi asimetrik bilgiyi içeren sinyal (signalling) modeli, üçüncüsü de ahlaki çöküş modelidir.

Maliye politikası ele alınarak yapılan çalışmada, seçim yıllarında vergiler için negatif etki, yatırım harcamaları için pozitif etki bulunmuştur. Fakat tüketim harcamaları düşürüldüğünden bütçe açıkları için herhangi bir etki yaratılmamıştır. Kamu hizmetlerinin dağıtımını açısından yol yapım çalışmalarının büyük ölçüde arttığı görülmektedir. Özellikle dikkati çeken, mali etkinin yol yapımının yarattığı etkiyle karşılaştırıldığında oldukça küçük kaldığı görülmektedir. Bu çalışmada 1 ve 2 model, yani miyobik seçmen ve asimetrik bilgi modellerinde elde edilen sonuçlar tutarsız ve kararsızdır. Ahlaki çöküş modelinde ise politik döngünün güçlü olduğu görülmektedir. Çünkü politik zayıflık ve kariyer kaygısı nedeniyle kamu yöneticileri tarafından seçim yıllarında bu döngüyü arttıracak çabalara rastlanmaktadır. Yani bu çalışmada Nordhaus tipi politik döngülere rastlanmamaktadır.¹⁸¹

Ergün (2000) Türk hükümetlerinin 1985-1999 döneminde yeniden seçilebilmek için fırsatçı para ve maliye politikalarını seçim öncesi dönemde uygulayıp, uygulamadığını araştırmıştır. Bunun ötesinde seçim öncesi uygulanan bu politikaların seçim sonrası döneme etkilerine bakılmıştır. Belirtilen dönemler itibariyle aylık datalar ele alınmış, seçim gölge değişkenleri ile otoresif modeller kullanılmıştır. Seçimlerin politika araçları ve ekonomik çıktılar üzerindeki etkilerine bakılmıştır.¹⁸²

Ergün (2000) çalışmasında Türkiye’de çeşitli politika araçlarıyla politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını desteklemiştir. Seçim öncesinde genişlemeci maliye politikaları saptanmıştır. Hatta hükümet harcamalarının hem seçim öncesi, hem de

¹⁸¹ Stuti Khemani, “Political Cycles in a Developing Economy Effect of the Elections in the Indian States” **World Bank Working Paper**, 2000.

¹⁸² Mine Ergün, “Electoral Political-Business Cycles in Emerging Markets: Evidence from Turkey”, **Russian and East European Finance and Trade**. Cilt no 36, Sayı no 6, (Kasım-Aralık 2000), s. 6-32.

seçim sonrasında arttığı görülmüştür. Vergi gelirlerinde ise, seçim öncesinde azalma gözlenmiştir. Artan harcamalar ve azalan vergi gelirlerinin sonucunda seçim öncesinde bütçe açıkları artmaktadır. İlginç olan bu durumun seçim sonrasında da devam etmesidir. Para politikasına baktığımızda, seçim öncesinde genişlemeci para politikası takip edilmektedir. M_2 ve M_2Y seçim öncesinde arttığı görülmüştür. Politik konjonktürel dalgalanmaların hipotezi olan seçim sonrasında enflasyonun artışı, Türkiye’de de saptanmıştır. Kamu kesiminin toptan eşya fiyat indeksi seçimlerden sonra bariz bir şekilde arttığı gözlenmiştir.¹⁸³

Eski sosyalist bloğu ülkeleriyle ilgili olarak Hallerberg, Vinhas de Souza ve Clark (2001) fırsatçı döngüleri politika araçları açısından ele almıştır. Döviz kuru rejimi, sermaye hareketliliği ve Merkez Bankası bağımsızlığını ele alarak, bu araçlar politik konjonktürel dalgalanmaları teşvik mi etmekte, yoksa sınırlandırmakta mı, olduğunu incelemiştir. Mundell-Fleming modelini kullanarak 1990-1999 döneminde 10 Doğu Avrupa ülkesini ele almıştır ve bu ülkeler AB’ye üyelik aşamasındaki ülkelerdir. İncelenen ülkeler Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya’ dır. Mundell-Fleming modeli, sermaye hareketliliğinin ve döviz kurlarının makro ekonomiyi etkilemede para ve maliye politikalarından hangisinin daha etkili olduğunu bulmaya çalışır. Sermayenin mobilitesinin olmadığı dönemde para ve maliye politikası ekonomik büyümeyi etkiler. Sermayenin hareketli olduğu dönemde döviz kuru önemli bir değişken haline gelir. Eğer sabit döviz kuru uygulanıyorsa para politikası etkinliğini yitiren politika aracı haline gelir ve maliye politikası hükümetin ekonomiyi etkileyebileceği tek araçtır. Esnek döviz kurunda ise maliye politikası etkisiz, para politikası ise etkilidir.

Clark ve Hallerberg bu çerçevede fırsatçı konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını tartışmaktadır. Ayrıca ulusal kurumların bu dalgalanmaları önlemedeki önemine değinmektedirler. Bağımsız Merkez Bankasının sermayenin hareketli ve döviz

¹⁸³ Ergün, 2000, a.g.e.; s. 6-32.

kurunun sabit olduğu durumda bile politik konjonktürel dalgalanmaları bertaraf etmesini beklemektedirler.¹⁸⁴

Sonuç olarak, AB'ye aday statüsünde olan bu 10 ülke hükümetleri seçimlerden önce ekonomilerini manipüle etmektedir. Bunun içinde kullandıkları politika araçları döviz kuru rejimi ile kurumsal yapılardır. Eğer ülkeler esnek döviz kuruna sahiplerse, parasal genişleme mekanizmasını, sabit döviz kuruna sahipse, mali genişlemeyi kullanmaktadırlar. Bağımsız para otoriteleri bu tür seçim döngülerini esnek döviz kuru rejimi ile bertaraf edebilirler.¹⁸⁵

Hallerberg ve arkadaşları (2001), buldukları bu sonuçları AB ülkeleri içinde genelleyerek EMU (European Monetary Union) altında politik konjonktürel dalgalanmaların devam edeceğini, fakat sadece para politikasının kullanılabilceğini belirtmişlerdir.

Thames (2001) çalışmasında eski doğu bloğu ülkelerinden sadece Rusya Cumhuriyetini ele alarak, Yeltsin döneminde politik konjonktürel dalgalanmaların olup, olmadığını araştırmıştır. Ele alınan dönem 1993-1999 Rusya İkinci Cumhuriyet dönemidir ve bu dönemde 1993- Duma (Parlamento alt kanadı) seçimleri, 1995- Duma seçimleri, 1996- Başkanlık seçimi, 1999- Duma seçimleri olmak üzere dört seçim ele alınmıştır. Sosyo-ekonomik ve kamu harcamaları verileri kullanılarak Rusya'da politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığı araştırılmıştır. Bunun içinde dört farklı araç kullanılmıştır. Bu araçlar, aylık reel federal bütçe harcamaları, aylık reel federal sosyal politika araçları (işsizlik parası, diğer sosyal yardımlar vb.), aylık reel ortalama emekli aylığı (Rusya emeklilik fonu bütçe dışıdır, bu nedenle federal bütçenin sosyal harcamalar bölümünde yer almaz.), dördüncüsü, aylık reel ücret borçlarında azalmalardır.

Thames (2001) bu çalışmasında Rusya'da politik konjonktürel dalgalanmaların varlığına rastlamıştır, fakat bu dalgalanmalar sınırlı bir şekildedir. Yeltsin hükümeti seçimlerden

¹⁸⁴ Mark Hallerberg, Lucio Vinhas de Souza, William Roberts Clark, "The Political Business Cycle of EU Accession Countries", **European Union Politics**. Cilt no 3, Sayı no 2: (2000), s: 235.

¹⁸⁵ Hallerberg, Souza ve Clark, a.g.e.; 2000, s.249.

önce ve seçim sırasında daha önce ödenmeyen maaşları ödeyerek, ödenmemiş maaş borcunu azaltmıştır. Fakat diğer üç araç bakımından politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı sonuçsuz kalmıştır. Bununla beraber, Yeltsin döneminde politik konjonktürel dalgalanmaların varlığından söz edilebilir. Hatta makro ekonomik durum kontrol edildiğinde dahi politik döngü mevcuttur.¹⁸⁶

Treisman ve Gimpelson (2001) Rusya ile ilgili yapmış oldukları çalışmada politika araçlarına göre de konjonktürel dalgalanmaların olup olmadığını test etmişlerdir. Bunun için yapılan 4 seçimi ele almışlardır. Kullandıkları politika araçları, reel minimum ücretlerdeki değişme, reel minimum emeklilik maaşındaki değişme, sağlık, eğitim ve sosyal politika ile ilgili reel federal harcamalar, bölgesel transferlerle ilgili reel federal harcamalar, reel para tabanındaki artış oranıdır. Ekonomik araçlar açısından yapılan analiz, aynı ekonomik çıktılar açısından yapılan analiz gibidir. Yani her değişkeni tek, tek ele alıp, seçim öncesi dönemde görece değerlerini hesaplamışlardır. Genel seçim öncesinde reel minimum ücretler, emekli maaş artırımını, sağlık, eğitim harcamalarının artması ve belli bölgelere yapılan transfer harcamalarının artması görülmekle beraber, bunun her seçimde gerçekleşmediğini grafiklerle göstermişlerdir.¹⁸⁷

Berger ve Woitek (2001) yaptıkları çalışmada dünyanın en bağımsız merkez bankasına (Bundesbank) sahip olan Almanya’da sürpriz bir şekilde parasal göstergelerden kaynaklanan fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar bulmuşlardır. (temelde inanılan fırsatçı konjonktürel dalgalanmaların bağımsız merkez bankası tarafından önleneyeceğidir). Para talebindeki kaymalardan kaynaklanan bu dalgalanmaları standart fırsatçı modellerle açıklamak mümkün değildir. Bundesbank aktif olarak fırsatçı dalgalanmalar yaratmamakla beraber, para talebinin kaymasına neden olarak dalgalanmalar yaratmaktadır. Bunun içinde faiz oranı aracını kullanmaktadır. Berger ve Woitek’e göre ispatlanması güç olmakla beraber, Bundesbank faiz oranı artışlarını seçim sonrası döneme ertelemektedir. Tabii, tek başına bu hareket politik konjonktürel dalgalanmalara neden olmamaktadır. Fakat siyasi partilerin farklı enflasyon tercihlerinin olması ve seçim sonuçlarının kesin olmaması nedeniyle, rasyonel yatırımcılar seçim

¹⁸⁶ Frank C. Thames. “Did Yeltsin Buy Elections? The Russian Political Business Cycle, 1993-1999”.

Communist and Post-Communist Studies. Cilt no 34: (2001), s.63-76.

¹⁸⁷ Treisman ve Gimpelson, a.g.e.; 2001, s. 225-246.

öncesinde uzun vadeli finanssal sözleşmeler yapmamaktadır. Bu durumda para talebinde seçim öncesi ve seçim sonrasında kaymalara neden olmaktadır. Bundesbank bu durumu önlemek için her hangi bir tedbir almamaktadır.¹⁸⁸

Veiga (2002) yapmış olduğu çalışmada Portekiz’de bulunan tüm belediyeleri 1979-1999 dönemi için ele almıştır. Çalışmanın amacı, Portekiz belediyelerinin yatırım harcamaları üzerinde siyasi faktörlerin etkisini ölçmektir. Bunun içinde 278 belediyenin yatırım harcamaları 6 seçim dönemi için incelenmiştir. Her belediyenin seçim öncesi ve seçim sonrası dönemdeki yatırım harcamaları ve bileşimleri basit regresyon analizine tabii tutulmuştur.

Elde edilen sonuçlara göre, yatırım harcamaları iktidarın ikinci döneminde yüksek, özellikle seçim yıllarında daha da yüksek olmaktadır. Yatırım harcamaları ayrıntılı incelenip, bileşimlerine baktığımızda, özellikle köy yolları, caddeler, üst geçitlerin yoğun şekilde yapıldığı görülmektedir. Buda politik konjonktürel dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu çalışmanın sonucuna göre, iktidardaki partinin hakim olduğu belediyelerde yatırım harcamalarının diğer belediyelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Portekiz belediyelerinin incelenmesinde partizan konjonktürel döngüler bulunamamıştır. Sol partilerin sosyal harcamaları daha fazla yaptıklarına dair delil bulunamamıştır. Ayrıca bu çalışmada sağ iktidarların diğerlerine göre daha az fırsatçı davrandıkları tespit edilmiş olmasına rağmen, görece olarak yatırım harcamalarını daha fazla yapmaktadırlar.¹⁸⁹

Merkez Bankası ile politik konjonktürel dalgalanmalar arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok araştırma yapılmıştır. Yine aynı şekilde döviz kuru rejimi ile politik konjonktürel dalgalanmalar arasındaki ilişkide araştırılmış olmasına rağmen, ikisinin birden bileşimi pek fazla incelenmemiştir. Leertovwer ve Maier (2002) yapmış oldukları çalışmada kısa dönem faiz oranlarını temsili değer (Proxy) olarak ele alıp, bu ikisini birleştirmişlerdir. Yapılan analizlerde 16 OECD ülkesini ele almışlardır. Kısa dönem faiz oranları

¹⁸⁸ Helge Berger ve Ulrich Woitek, “The German Political Business Cycle: Money Demand Rather Than Monetary Policy”, *European Journal of Political Economy*. Cilt no 17: (2001), s.609-631.

¹⁸⁹Linda Gonçolves Veiga, “Political Business Cycles in Local Public Finance”, www.eeg.uminho.pt/economia.

açısından politik konjonktürel dalgalanmaları destekleyecek bir gelişme tespit edilememiştir. Bunun iki olası açıklaması vardır. Birincisi, Merkez Bankası seçimlerden önce faiz oranlarını manipüle etmemektedir. Bu durumda ya hükümet merkez bankasına bir baskıda bulunmamaktadır, yada böyle bir baskı varsa bile merkez bankası buna direnmektedir. İkinci olarak, merkez bankası kısa dönem faiz oranlarını bizim farz ettiğimiz kadar sıkı kontrol etmemektedir. Eğer teorinin önerdiği gibi merkez bankası faiz oranlarını parasal büyüme için manipüle ediyorsa, ve bu seçim öncesinde kısa dönem faiz oranları üzerinde hiçbir etki yaratmıyorsa, politik konjonktürel dalgalanmalar merkez bankasının tutumundan kaynaklanmamaktadır. Çünkü merkez bankasının hareketleri etkisiz kalmaktadır. Yani herhangi bir şekilde politik konjonktürel dalgalanmalar oluşuyorsa, bu durumdan merkez bankası sorumlu değildir.¹⁹⁰

Türkiye ile ilgili diğer bir çalışmada Derin (2002) tarafından yapılmış olan çalışmadır. Derin tezinde Türkiye'yi 1986-2000 yılları itibariyle ele almış ve politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını incelemiştir. Temelde iki savı mevcuttur. Bu dönem itibariyle iktidarda bulunan hükümetler yeniden seçilme şansını arttırmak için maliye politikası araçlarını kullandılar mı? Yine aynı dönemler itibariyle iktidar partileri yeniden seçilmek için para politikası araçlarını kullandılar mı? Çalışmasında Box-Tiao's intervention analizini kullanmıştır. Veri yetersizliği nedeniyle politika çıktılarına göre analiz yapılamamış, sadece politika araçlarına göre analiz yapılmıştır. Ele alınan politika araçları kamu harcamaları, kamu iktisadi teşebbüslerine yapılan transferlerdir ve bu araçlar üçer aylık çeyrek dönemler itibariyle ele alınmıştır.

Sonuç olarak, bu tez 1986-2000 dönemi itibariyle Türkiye'de politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını tespit etmiştir. Özellikle maliye politikası araçlarını kullanarak, ekonomik genişleme yaratılıp, yeniden seçilme şanslarını arttırmayı hedeflemiştir. Genellikle bu mali genişleme kamu harcamalarında artış şeklinde gerçekleşmektedir. Maliye politikası araçlarının kullanımı yoluyla, kamu iktisadi kuruluşlarına ve sosyal güvenlik ödemeleriyle ilgili transferler en dikkati çekenler

¹⁹⁰ Erik Leertouwer ve Philipp Maier."International and Domestic Constraints on Political Business Cycles in OECD Economies: A comment", **International Organization**, Cilt no 56: (Kış 2002), s.209-221.

olarak görülmüştür. Para politikası araçları açısından ise, özellikle Merkez Bankasının aktif olarak politik konjonktürel dalgalanmalar yaratmadığı tespit edilmiştir. Fakat TCMB'nin para politikasını sistematik olarak maliye politikaları ile uyumlaştırdığı tespit edilmiştir. Yani TCMB seçim dönemlerinde para arzını ve iç kredileri genişleterek maliye politikası ile uyumlu olmuştur. Bu uyum nedeniyle hükümetler kolay maliye politikası izleyerek seçmenin ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmiştir.¹⁹¹

Andrikopoulos ve arkadaşları (2004) AB üyesi ülkelerin hükümetlerinin maliye politikaları ulusal ekonomilerini istikrarlı hale getirmek için mi? yoksa politik konjonktürel dalgalanma yaratmak için mi kullandıklarını tespit etmede politika araçlarına göre de analizde bulunmuşlardır. Kullanılan politika araçları, hükümet harcamaları ve alt bileşenleri hükümet tüketim harcamaları, hükümet safi yatırımları ve toplam transfer harcamaları. Transfer harcamaları bileşimleri itibariyle incelenmiştir. Hane halklarına yapılan cari transfer harcamaları ve firmalara yapılan transfer harcamaları olarak ikiye ayrılmıştır. Direkt vergiler ve dolaylı vergiler ele alınan diğer politika araçlarıdır. Sonuçta AB hükümetlerinin maliye politikası araçlarını ekonomiyi istikrarlı hale taşımak amacıyla kullandıklarını saptamıştır.¹⁹²

3.2 Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar İlgili Ampirik Çalışmalar

Politik konjonktürel dalgalanmalar seçim yıllarında reel değişkenler (işsizlik, reel harcanabilir gelir vs.) üzerinde önemli etkiler yaratılması sonucu ortaya çıkar. Fakat rasyonel beklentiler altında reel değişkenler üzerinde etki yaratmak ancak beklenmeyen durumlar ortaya çıktığında mümkündür. Beklenen durumlar reel değişkenler üzerinde etki yaratmaz. Çünkü ekonomik birimler durumlarını beklenen duruma göre ayarlayabilirler.

¹⁹¹ Derin, 2002, a.g.e.

¹⁹² Andrikopoulos, Andreas, Ioannis Loizides ve Kyprianos Prodromidis, "Fiscal Policy and Political Business Cycles in the EU" **European Journal of Political Economy**. Cilt no 20, (Mart 2004), s.125-152.

Richards¹⁹³ çalışmasında Amerikan merkez bankası Federal Rezerv Bank'ın 1960' dan beri politik konjonktürel dalgalanmaları bu beklenmeyen yapıda oluşturup oluşturmadığını incelemiştir. Bunun içinde Barro'nun beklenen para büyümesi denkliğini yeniden düzenleyerek, ARIMA modeliyle son 25 yıllık para büyümesini tahmin etmiştir. Bu modeldeki tahmin hatasının politik zamanlama ile ilişkisini incelemiştir. Richards çalışmasında kullandığı politika aracı M_1 para artış hızını, 1940-1984 yılları arasında yıllık verilerle analiz etmiştir. Kullanılan denklik , Barro' nun çıktı ve beklenmeyen para denkliğidir.

$$GM_t = a_{0t} + a_{1t}GM_{t-1} + a_{2t}GM_{t-2} + a_{3t}UN_{t-1} + a_{4t}FEDV_t + a_{5t}EY_t + V_t \quad (2.21)$$

$GM = M_1$ deki büyüme oranı (ilk farklarının log alınır.)

$UN =$ İşsizlik değişkeni

$FEDV =$ “normal” federal harcama değişkeni

$EY =$ politik zaman değişkeni. Başkanlık seçimini takip eden iki yıl sıfır, seçim yılı bir alınır.

Sonuç, 1960-1984 arasında ABD 'de politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını desteklememektedir. Fakat bu tür devresel hareketler 1975 kadar var olabilir. 1970'lerin ortalarından sonra bu döngüler ortadan kalkmıştır. Bunun bir çok nedeni olabilir. O dönemdeki yönetimin bu tür döngüler yaratmadaki beceriksizlikleri olabilir. Bunun yanında kongre ile Federal Rezerv Bank'ın ilişkilerinin değişmesi sonucu olabilir. Alternatif olarak, halkın kamu politikaları anlayışındaki gelişmeler olabilir. Kamunun algılamasındaki gelişme, ekonomistlerin rasyonel bekleyişleri ve makro ekonomi politikalarının arkasındaki politik motivasyonları açıkça anons etmesidir. Bu algılamadaki gelişme nedeniyle politikacıların ekonominin manüplasyonunun daha maliyetli olacağını fark etmiş olmasıdır. Nedeni ne olursa olsun politik konjonktürel dalgalanmalar ABD, akademisyenlerin bu konuyu çalışmaya başlamalarından sonra kaybolmuştur.¹⁹⁴

¹⁹³Daniel J.Richards, "Unanticipated Money and Political Business Cycle." *Journal of Money, Credit and Banking*. Cilt no18, Sayı no 4: (Kasım 1986), s. 447-457.

¹⁹⁴ Richards, a.g.e.; 1986, s.447-457.

Politik konjonktürel dalgalanmaların çoğunlukla kurumsal yapıdan kaynaklandığı ve özellikle seçimlerin rekabetçi ortamda yapılmasının bir sonucu olduğu kabul edilir. Artık bu konulardaki çalışmaların bir kısmı yeni demokratikleşmekte olan ülkelere doğru kaymıştır. Bu nedenle Block ve arkadaşları (2001) Afrika'da bulunan 44 ülkeyi ele alıp, iki hipotezi geliştirmiş bir yöntem olan dinamik panel ekonometri metodu ile analiz etmiştir. Ampirik olarak test edilen hipotezleri: 1- Politik konjonktürel dalgalanmalar sadece çok partili seçim sisteminde görülmektedir. 2- İlk çok partili seçimlere geçişte, diğer seçimlere göre daha büyük konjonktürel dalgalanmaların görülmesi beklenmektedir. Bu tür ülkelerde otoriter liderlerin seçim öncesi ekonomiyi manipüle etmede takdir yetkisi çok fazladır. Özellikle diğer partilere karşı yapılan sınırlamalar, bağımlı Merkez Bankası, basınla ilgili sansürler ve aynı zamanda para ve maliye politikasını çok rahat ve kuralsız olarak uygulayabilme olanağı söz konusudur. İlk defa çok partili seçimleri yapan bu ülkelerin hem iktidarı, hem de seçmenleri için seçimler bir belirsizlik kaynağıdır. Bu belirsizlik, politik konjonktürel dalgalanmaları kurumsal ve geçici bir parça haline getirmektedir. Daha önce rekabetçi seçimlerle ilgili deneyimi olmayan seçmenler sadece ellerindeki bilgiyi değerlendireceklerdir. Bütün bu nedenlerden dolayı Afrika'da çok partili seçimlerin analizine en uygun model Rogoff'un rasyonel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar modelidir.¹⁹⁵

Yaptıkları çalışmanın sonucunda iki hipotezinde güçlü olarak desteklendiği görülmektedir. Politik konjonktürel dalgalanmalar çok partili seçim sistemiyle var olmaktadır ve çok partili seçim önceki sisteme göre daha büyük konjonktürel dalgalanmalar yaratmaktadır. Bu bulgulara seçim yıllarında artan kamu harcamaları, hükümetten talepler (net claims on government) ve seçim sonrası senyorejda artışlar analiz edilerek ulaşılmıştır. Ayrıca çok partili seçimlerin ilkinde çok büyük politik konjonktürel dalgalanmaların yaratıldığı güçlü bir şekilde tespit edilmiştir.¹⁹⁶

Block (2002) politik konjonktürel dalgalanmaların bir çok gelişmiş ülkede test edilmesine karşılık, asıl incelenmesi gereken alanın gelişmekte olan ülkeler olduğunu belirterek, Afrika'yı ele almıştır. Afrika'da Gana, Nijerya ve Zambia' yı 1980-1945

¹⁹⁵ Steven A. Block, Smita Sing and Karen E.Ferree."Multiparty Competition, Founding Election and Political Business Cycles in Africa", **Harvard University CID Working Paper**, No:80, October 2001.

¹⁹⁶ Block ve arkadaşları, 2001, a.g.e.s. 22.

dönemi itibariyle gözlemlemiştir. Dört maliye politikası değişkeni (bütçe açığı, kamu harcamaları, hükümet tüketimi) ve beş para politikası değişkeni (para arzı artışı, faiz oranı, enflasyon, senyoraj ve değişim oranı) ele alınmıştır. Afrika'da yeniden seçilebilmek için politikacıların para ve maliye politikalarını rasyonel adaptif seçmenin desteğini almak için manipüle ettiğini saptanmıştır. Fakat seçmenlerin rasyonelliği, elde edebildikleri bilgilerle sınırlıdır. Burada seçmenler ekonomik çıktıları gözlemleyerek değerlendirmede bulunurlar. Bu nedenle fırsatçı hükümetler seçimlerden önce yeterliliklerini göstermek için politika araçlarını manipüle etme eğilimindedir. Bu model, seçmenler ile politikacılar arasında politikacıların yeterlilikleri konusunda bilgi asimetrisine dayanır. Politikacılar seçimden önce kendi yeterliliklerini bilirken, seçmenler bunu belli bir süre sonra öğrenirler.¹⁹⁷

Rasyonel fırsatçı dalgalanmalar teorisini test etmek için enflasyon, işsizlik ve büyüme döngüsünden çok, harcamalar, bütçe açığı, para arzı artışı ve senyoraj döngülerine bakılmaktadır. Harcamalar, bütçe açığı ve para arzının seçim öncesinde artması, senyorajın ise seçimlerden sonra artması beklenir. Block (2002) yapmış olduğu çalışmada, seçim yıllarında hızlı parasal genişleme ve düşük faiz oranını tespit etmiştir. Yine aynı şekilde deliller seçim sonrasında tersi durumu öngörmektedir. Enflasyon ve senyoraj seçim sonrasında belirgin şekilde artmaktadır. Dönüşüm oranı (exchange rate) devalüasyonu seçim sonrasında görülür. Maliye politikasına bakarsak, seçim yıllarında bütçe açıklarının, kamu harcamalarının, hükümet tüketiminin GSMH'ya oranının arttığı görülür.¹⁹⁸

3.3 Partizan ve Rasyonel Partizan Politik Konjonktürel Dalgalanmalar İlgili Ampirik Çalışmalar

Rasyonel partizan teoriye göre, iş sözleşmeleri seçim sonuçları bilinmeden önce imzalandığından dolayı, seçim sonrası ekonomide oluşan çıktı dalgalanmaları sonucu ortaya çıkar. Eğer seçimleri sol hükümetler kazanırsa seçimlerden sonra ekonomi genişler, sağ hükümetler kazanırsa seçimlerden sonra ekonomide daralma ortaya çıkar.

¹⁹⁷ Steven A. Block, "Political Business Cycles, Democratization and Economic Reform: The Case of Africa", *Journal of Development Economics*. Cilt no 67, (2002), s. 205-228.

¹⁹⁸ Block, a.g.e.; 2002, s.205-228.

Yani rasyonel partizan dalgalanmaların ortaya çıkış nedeni, seçim sonuçlarındaki belirsizliklerdir.

Alesina ve Sach (1988) çalışması siyasi partilerin partizan tutumlarına dayanmakta ve rasyonel ve geleceğe yönelik beklentiler göz önünde bulundurulmaktadır. Sadece “beklenmeyen politikalar” önemli olmakla beraber, zaten seçimler başlı başına belirsizlik kaynağıdır. Halk hangi partinin iktidara geleceğini seçimlerden önce bilemez. Çalışma ABD 1949-1984 yılları arasında iş başında olan 9 yönetimi kapsamaktadır. Bilindiği gibi ABD’de Demokratlar ve Cumhuriyetçiler olmak üzere iki parti vardır. Modelin başlangıç noktası maksimizasyon problemidir, iki partinin reaksiyon fonksiyonundan elde edilmiştir ve teorinin öngördüğü değişkenlerle doğrusal olmayan analiz yapılmıştır.

Sonuç olarak, ABD’de 1949-1984 dönemi için para politikalarında partizan tutum ampirik olarak desteklenmiştir. Bu çalışma Demokratik ve Cumhuriyetçi parti dönemlerinde aynı tür makro ekonomik politikaların varlığını ret etmektedir. Çıktı büyümesindeki sapmalar genellikle dönemin ilk yarısında olur, paradaki artış oranı ise, teorinin de tahmin ettiği gibi, tüm yönetim boyunca sistematik olarak farklılaşmaktadır. Bu çalışmada iki nokta vurgulanmaktadır. Birincisi, Demokratik parti iktidara geldiğinde çıktı hedefini gerçekleştirmeye, enflasyon hedefini gerçekleştirmekten daha fazla önem vermektedir. İkincisi, yeni politikaların reel etkileri yönetimin başlangıcında güçlüdür. Eğer genişlemeci hükümet seçilirse, kısa dönem Phillips eğrisinin avantajlarını kullanır. Fakat ekonomi yeni duruma uyum sağladıktan sonra, aynı genişlemeci politikaların reel değişkenler üzerindeki etkisi çok az olacaktır. Ters durumda, yani siyasi iktidar enflasyonla daha çok ilgileniyorsa, kısa dönem çıktıda azalma olacaktır. Buna göre Partizan teori, ABD’de makro ekonomi politikalarının sonuçlarının açıklanmasına ışık tutmaktadır.¹⁹⁹

Ellis ve Thoma (1995) partizan politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili model geliştirip, bunu da test etmiştir. modellerinde partizan etkilere sahip iki açık ekonomiyi ele almıştır. Birinci modelinde, değişim oranı (exchange rate) için küçük bir ülke

¹⁹⁹Alberto Alesina and Jeffrey Sachs. “Political Parties and the Business Cycle in the United States, 1948-1984”, *Journal of Money, Credit and Banking*. Cilt no 20, Sayı no 1: (Şubat 1988), s. 63-82.

kullanılmıştır. İkinci modelde, her biri bir mal üretiminde uzmanlaşmış iki ülkeyi ele almıştır. Bu modellerden ticaretteki davranışlar, reel ve nominal değişim oranlarıyla ilgili tahminler elde etmiştir. Modelin test edilebilir tahminleri şunlardır:²⁰⁰

- 1- liberal ve muhafazakar hükümetlerin seçilmesi ödemeler bilançosunu ters yöne yönlendirmektedir.
- 2- liberal ve muhafazakar hükümetlerin seçilmesi durumunda reel değişim oranı ters yöne doğru hareket eder.
- 3- muhafazakar parti seçimleri kazandığında ticaret hızlı bir şekilde artarken, liberaller kazandığında ise azalmaktadır.

Modelin bu tahminleri daha sonra 14 OECD ülkesi için, 1960-1992 dönemi itibariyle test edilmiştir. Bu ülkeler: Avusturya, Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İngiltere, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, İsveç ve ABD'dir. Analiz sonuçları modelin tahminlerini destekler niteliktedir. Analize göre, işsizlik, büyüme ve enflasyon gibi içsel ekonomik değişkenlerle partizan politik konjonktürel dalgalanmalar yaratılabileceği gibi, değişim oranı, ticaret ve ödemeler bilançosu da dalgalanmaların nedeni olabilmektedir. Yani bu 14 OECD ülkesinde değişim oranı, ticaret ve ödemeler bilançosu üzerinde sistematik partizan etkiler tespit edilmiştir. Bu analiz genel olarak, partizan politik konjonktürel dalgalanmaların hem kapalı, hem de açık ekonomilerde var olabileceğini hem teorik, hem de ampirik olarak göstermiştir.²⁰¹

Vaubel (1997) çalışmasında bağımsız merkez bankasının personel büyüklüğünü ve parasal partizancılığı nasıl etkilediğini araştırmıştır. Örnek olarak, Alman Merkez Bankasını ele alıp, politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi açısından incelemiştir. Eğer hükümet merkez bankası konseyinde partizan çoğunluğa sahipse, Bundesbank hükümetin seçilme şansını arttırmaya çalışır. Eğer muhalefet merkez bankası konseyinde çoğunluğa sahipse hükümetin seçilme şansını azaltmaya çalışır. Vaubel buna "parti tercihi hipotezi" demektedir. Yani Bundesbank bağımsız bir banka olmasına

²⁰⁰ Christopher Ellis ve Mark A. Thoma. "The Implications for an Open Economy of Partisan Political Business Cycles: Theory and Evidence", *European Journal of Political Economy*. Cilt no, 11: (1995), 635-651.

²⁰¹ Ellis ve Thoma, 1995, a.g.e.; s.651.

karşılık, siyasi olarak nötr değildir. Çalışmada Bundesbank konseyindeki siyasi çoğunluğun araştırması yapılmıştır. Bunun içinde (mevsimsel ayarlanmış) M_1 para politikası göstergesi olarak ele alınmıştır.²⁰²

Bu konseydeki üyeler federe hükümetler tarafından aday gösterilmektedir. Aday gösterilmek için iktidar partisine sempatik davranma eğiliminde olabilirler. Çalışmada “parti tercihleri hipotezi” delillerle desteklenmiştir. Bundesbank konsey üyeleri, sıradan vatandaşlar gibi tercih ettikleri partinin seçilmesinden faydalanmaya çalışırlar. Eğer bunlar bağımsızsa, güçlerini tercih ettikleri partinin seçilmesi için kullanırlar. Çalışma halkın ve Bundesbank konsey üyelerinin rasyonel beklentiler altında bulunması durumunda bu sonucu vereceğini iddia etmektedir. Merkez bankasının ve siyasi partilerin tercihleri ise merkez bankasının tarafsızlığını sürdürmesi yönündedir. Çünkü merkez bankasının tarafsızlığı durumunda parasal genişlemede küçük artışlar ortaya çıkar ve seçim öncesi enflasyon artışı da böylece daha az olacaktır.²⁰³

Abdel-Rahman (1997) Hibbs tipi partizan davranışların gelişmekte olan ülkelerde var olup, olmadığını araştırmıştır. Örnek ülke olarak da Sudan 1956-1992 dönemi itibariyle ele alınmıştır. Bu dönem içinde Sudan’da 8 askeri darbe yaşanmıştır. Yani rejim sivil otorite ile askeri otorite arasında 8 defa el değiştirmiştir. Askeri rejimler Phillips eğrisi üzerinde düşük işsizlik yüksek enflasyonu tercih ederken, sivil rejimler ise tersini tercih etmektedirler. Bu durumun varlığını analiz etmek için ARIMA modeli ile büyüme, enflasyon, bütçe açıkları, senyorej, enflasyon vergisi, para sürprizi verileri kullanılmıştır. Sudan da Nordhaus tipi politik konjonktürel dalgalanmaların varlığından söz edilemez, çünkü iktidar tam 8 kere demokratik olmayan şekilde el değiştirmiştir. Fakat burada sivil iktidarı sağ, askeri iktidarı da sol kabul edip Hibbs tipi analiz yapılabilir. Buna göre, askeri rejimler enflasyonla büyümekte, bütçelerinin genişlemesini etkisiz enflasyon vergisi ile finanse etmeye ve sivil hükümetlerin tersine sürpriz para politikaları uygulamaktadırlar. Politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı kesindir ve para sürprizleriyle sağlanmaktadır.²⁰⁴

²⁰² Ronald Vaubel, “The Bureaucratic and Partisan Behavior of Independent Central Banks: German and International Evidence”, **European Journal of Political Economy**, cilt no, 13: (1997), s.201-224.

²⁰³ Vaubel, 1997, a.g.e; s:201-224.

²⁰⁴ A-M.M. Abdel-Rahman, “The Partisan Theory and Macroeconomic Policy Under Unscheduled Regime Transfers: A Case Study of an LDC”, **Journal of Economics Studies**, Cilt no, 24, Sayı no.4: (1997) ,s.222-241.

Carlsen ve Pedersen (1999) çalışmasında seçim sonuçlarıyla ilgili ex ante belirsizlikleri tahmin etmeye çalışmışlardır. Çalışmasında OECD üyesi 7 ülkede yapılan 62 seçimde ortaya çıkan belirsizlikleri rasyonel partizan teori çerçevesinde test etmiştir. Ülkeler ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya, Batı Almanya, İsveç ve Norveç'tir. Bu ülkeler düzenli verilere ve iki partili sisteme sahip olmalarından dolayı seçilmiştir. Bulunan sonuçlar karışıktır. İngiltere için sonuç rasyonel partizan teoriyi destekler niteliktedir. Ara dönem için Kanada ve Avustralya'da olumlu sonuç alınmıştır. ABD ve İsveç'te güçlü partizan etkiler bulunmasına karşılık, rasyonel partizan teori için destekleyici sonuçlar yoktur. Batı Almanya ve Norveç için ise belirsiz sonuçlar bulunmuştur.²⁰⁵

Blomberg ve Hess (2003) çalışmalarında reel ve politik konjonktürel dalgalanmaları birleştiren makro ekonomik modeli oluşturup, bu modeli ABD için test etmiştir. Bilindiği gibi reel konjonktürel dalgalanmalar ekonomideki dalgalanmaların nedenini maliye politikası ve üretim teknolojisindeki değişimler gibi reel değişimlere bağlamaktadır. Bu çalışmada politik şoklar dinamik genel denge modelinin içine konulmuştur.²⁰⁶

Bu çalışmada ABD hükümetlerinin partizanlığı ve yeterliliği İkinci Dünya Savaşı sonrası datalarla test edilmiştir. Buna göre ilk tespit edilen sonuç, Cumhuriyetçi ve Demokratik Parti Başkanlarının farklı olduklarıdır. Demokrat parti Başkanları iktidarda iken kamu hizmetlerini arttırmak istemekte, buna karşılık Cumhuriyetçi Başkanlar iktidarda iken kamu hizmetlerini azaltıp, özel tüketim için kaynakları serbest bırakmayı tercih etmektedir. İkinci olarak, politika değişikliklerinin uygulanması zaman almakta ve mali uyarımların etkilerini hissetmek en az bir yıl sürmektedir. Üçüncüsü, aynı partiden olan liderlerde birbirinin aynısı değildir. Yeterli olan Demokrat başkan aynı maliyetle daha fazla hizmet verirken, yetersiz olan vergileri arttırmaktadır.²⁰⁷

²⁰⁵ Fredrik Carlsen ve Elin F.Pedersen, " Rasyonel Partizan Theory: Evidence for seven OECD Economies " **Economics & Politics**. Cilt no 11, Sayı no 1: (1999), s.13-32.

²⁰⁶ S.Brock Blomberg ve Gregory D. Hess, "Is the Political Business Cycle For Real", **Journal of Public Economics**, Cilt no 87: (2003), s.1091-1121.

²⁰⁷ Blomberg ve Hess, 2003, a.g.e.;s.1091-1121.

Partizan konjonktürel dalgalanmalarla ilgili gelişmekte olan ülkeler içinde çalışma yapılmıştır. Block ve arkadaşları (2003) çalışmalarında gelişmekte olan ülkeler için özel risk belirleme kuruluşları tarafından belirlenen borç verme ve yatırım risk oranlarının bu ülkelerdeki seçim politikaları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmalarında 19 gelişmekte olan ülke için 1987-2000 yılları arasında 482 kuruluş sıralamasını probit regresyon analizi ile değerlendirmiştir. Analiz sonucuna göre, bu kuruluşların yapmış oldukları puanlamaların sağ partiler üzerindeki etkisi sol partilere göre daha fazla olmaktadır. Çünkü sağ parti iktidarlarında fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar desteklenmekte iken, sol parti iktidarlarında ise, fırsatçı döngüler bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.²⁰⁸

şimdiye kadar gözden geçirilen çalışmalar literatürün sadece bir kısmını kapsamaktadır. şüphesiz politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili daha bir çok çalışma mevcuttur. Fakat burada önemli görölen çalışmalara yer verilmiştir. Bu alanda yapılmış fakat direkt konumuzla bağlantısı olmayan bazı çalışmalarda ek A verilmiştir. Burada incelenen geleneksel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar politika çıktılarına ve politika araçlarına göre tablo halinde sunulması yararlı olacaktır.

²⁰⁸Steven Block, Burkhard N. Schrage ve Paul M.Vaaler."Demokratization's Risk Premium:Partisan and Opportunistic Political Business Cycle Effects on Sovereign Ratings in Developing Countries", **William Davidson Working Paper**, No:546, şubat 2003.

Politik Konjonktürel Dalgalanmalarla ilgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

Tablo 2.1- Politika Çıktılarına Göre Yapılan Çalışmalar

Çalışmayı yapanlar	Ülkeler	Politik Konjonktürel Dalgalanmaları destekleyip /desteklemediği	Açıklama
William Nordhaus (1975)	Kanada, Almanya, Fransa, Japonya, Y.Zelanda, İsveç, Avusturya, İngiltere, ABD	Orta düzeyde bir destek bulunmuştur	İşsizlik iktidarın ilk döneminde artacak, ikinci döneminde ise azalacaktır. Avusturya, Kanada, Japonya, İngiltere için desteklenmemektedir. Fakat Y.Zelanda, ABD, Almanya, Fransa, İngiltere için desteklenmektedir.
Mac Rae (1977)	ABD	Politik Konjonktürel dalgalanmaların varlığının kabul etmektedir.	Miyobik seçmen varsayımında, hükümetin "minimum oy kaybı" ile hareketi istikrarlı politik döngü yaratmaktadır. Ama seçmenlerin stratejik oy verdikleri varsayımında ise sosyal optimum sağlanmaktadır
Martin Paldam (1979)	Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, İrlanda, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Japonya, Yeni Zelanda, Norveç, Avusturya, İsveç, İngiltere ve ABD	Zayıf bir destek bulunmuştur	piyasa fiyatlarıyla GSMH ve gayri safi faktör gelirlerindeki politika döngüsünü tanımlamaya çalışmıştır.
Martin Paldam (1983)	Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, İrlanda, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, Japonya, Yeni Zelanda, Norveç, Avusturya, İsveç, İngiltere ve ABD'	Zayıf bir destek bulunmuştur	işsizlik, ücret paylarındaki artış, ücretlerdeki artış, fiyat artışları ve endüstri ile ilgili diğer faktörleri ele almıştır

Çalışmayı yapanlar	Ülkeler	Politik Konjonktürel Dalgalanmaları destekleyip /desteklemediği	Açıklama
Alberto Alesina, Gerald Cohen , Nouriel Roubini(1991)	Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Japonya, İrlanda, İtalya, Hollanda, Y.Zelanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD.	Nordhaus türü döngü bulunamamıştır. Fakat politika araçlarıyla döngüler tespit edilmiştir.	GSMH ve işsizlikte politik konjonktürel dalgalanmalar yoktur. Para ve maliye politikası araçlarıyla enflasyon üzerinde manipülasyonlar bulunmuştur.
Linda Rosa Fonseca Gonçalves Veiga (1999)	Avusturya, Belçika, İrlanda, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç, İngiltere, ABD.	Nordhaus tipi konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmemiştir. Fakat rasyonel partizan etkiler tespit edilmiştir.	Koalisyon hükümetlerinin tek parti hükümetlerine göre daha yüksek işsizlikle özdeşleştiği tespit edilmiştir.
Tony Spanakos (2001)	Brezilya	Politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını kabul etmektedir	Yüksek büyüme hükümet tarafından manipüle edilmekte. Yüksek enflasyondan dolayı meydana gelen kayıplar, yüksek büyüme ile telafi edileceğine inanılmaktadır.
Alpaslan Akçoraoğlu ve Funda Yurdakul (2004)	Türkiye 1987-2003 dönemi	Politika çıktıları açısından fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar tespit edilememiştir.	Enflasyon ve ekonomik büyüme açısından Türkiye’de politik döngülerin var olmadığını tespit etmişlerdir. Fakat bütçe açıkları açısından devresel politik hareketlerin varlığı saptanmıştır. Ayrıca Partizan politik konjonktürel dalgalanmaların bu dönemler itibarıyla var olmadığını tespit etmişlerdir

- Tablo 2.2.Politika Araçlarına Göre Yapılan Çalışmalar

Çalışmayı yapanlar	Ülkeler	Politik Konjonktürel Dalganmaları destekleyip /desteklemediği	Açıklama
Golden ve Poterba (1980)	Amerika Birleşik Devletleri	Politika araçları açısından fırsatçı döngüler tespit edilmiştir.	Para politikası, maliye politikası ve transfer harcamaları politika aracı olarak kullanılmıştır.
Takatoshi İto (1989)	Japonya	Geleneksel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar bulunamamıştır	Japon hükümetleri ekonomiyi manipüle etmek yerine, seçim dönemlerini manipüle etmeyi tercih etmişlerdir
Alesina, Cohen ve Roubini (1991)	18 OECD ülkesi	Politika araçlarına göre fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmiştir.	Para ve maliye politikası araçlarıyla enflasyon üzerine manipülasyonlar bulunmuştur.
Remmer (1993)	8 Latin Amerika Ülkesi	Geleneksel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmemekle beraber, seçimlere bağlı olarak ekonomi manipüle edilmektedir.	- Politikacıların ekonomiyi manipüle etme kapasiteleri sınırlıdır. - seçimler makro ekonomik performansı ve para ve maliye politikalarının seçimini etkilemektedir.
Kenneth Schultz (1995)	İngiltere	Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaları desteklemektedir.	Transfer harcamalarını analiz etmişlerdir. Hükümetlerin her seçim öncesinde ekonomiyi manipülasyon derecesi farklıdır
Kenneth R. Mayer (1995)	ABD 1985-1992	Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmiştir.	Hükümetin kontratlarla ilgilenen birimi, başkanlık seçiminden hemen önce, ihalelerin verilmesi işini hızlandırırken, devlete olan borçların ödenme düzeyini düşürmektedir.
Laudo Massaharu Ogura	Brezilya 1980-1999	Fırsatçı konjonktürel dalgalanmaların varlığını ret etmemekte, fakat her seçimde gözlenmemektedir.	Kamu fiyatları göstergesi olarak enerji fiyatlarını ele almıştır. Seçim sonrasında işsizliğin arttığı, kamu işçilerine yapılan harcamaların, GSMH ve enflasyonun düştüğü gözlenmiştir.

Çalışmayı yapanlar	Ülkeler	Politik Konjonktürel Dalganmaları destekleyip /desteklemediği	Açıklama
Frank C. Thames (2001)	Rusya 1993-1999	Sınırlı olarak fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar görülmüştür.	Reel federal bütçe harcamaları, reel federal sosyal politika araçları, reel ortalama emeklilik aylığı, reel ödenmemiş maaşlar kullanılan araçlardır. Ödenmemiş maaşlar toplamında seçim öncesinde azalma görülmüştür. Diğer üç değişkende herhangi bir değişiklik yoktur.
Helge Berger ve Ulrich Woitek (2001)	Almanya 1951-1996	Nordhaus tipi fırsatçı dalgalanmalar değil, para talebinin kaymasından kaynaklanan dalgalanmalar saptamışlardır.	Merkez bankası seçimlerden önce faiz oranını düşük tutmakta, seçimlerden sonra ise arttırmaktadır.
Daniel Treisman ve Vladimir Gimpelson (2001)	Rusya	Her seçim döneminde olmasa bile, bazı seçim yıllarında güçlü fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmiştir.	Reel minimum ücrette değişme, reel minimum emeklilik maaşında değişme, sağlık, eğitim vs. harcamaları, bölgesel transfer harcamaları analiz için kullanılan politika araçlarıdır.
Linda Gonçolues Veiga (2002)	279 Portekiz belediyesi ele alınmıştır. 1979-1999	Güçlü fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar bulunmuştur.	Kullanılan politika aracı belediyelerin yatırım harcamalarıdır.seçim öncesinde belediyelerin yatırım harcamalarını arttırdıkları saptanmıştır.özellikle yol, cadde inşaatlarında artış vardır. İktidar partisinin belediyeleri diğer belediyelere göre daha fazla yatırım harcaması yapmaktadır.
Erik Leertouwer ve Philipp Maier (2002)	16 OECD ülkesini ele almıştır.	Bu ülkelerde Merkez Bankasının politik konjonktürel dalgalanmalar yaratmadığını tespit etmiştir.	Kısa dönem faiz oranlarını temsili değişken olarak ele almışlardır. Kısa dönem faiz oranları açısından politik konjonktürel dalgalanmaları destekleyecek bir gelişme tespit edilmemiştir.

Çalışmayı yapanlar	Ülkeler	Politik Konjonktürel Dalgalanmaları destekleyip /desteklemediği	Açıklama
İbrahim Derin (2002)	Türkiye 1986-2000 dönemi itibariyle ele alınmıştır.	Maliye politikası araçları açısından Türkiye’de fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar tespit edilmiştir.	Maliye politikası araçları kamu harcamaları, kamu iktisadi kuruluşlarına ve sosyal güvenlik ödemeleriyle ilgili yapılan transferlerdir. Para politikası açısından ise, özellikle TCMB aktif olarak politik konjonktürel dalgalanmalar yaratmadığı tespit edilmiştir. Fakat TCMB’nın para politikasını sistematik olarak maliye politikaları ile uyumlaştırdığı tespit edilmiştir.
Adrikropoulos ve arkadaşları (2004)	14 Avrupa Birliği üyesi ülkeyi ele almıştır.	Kullanılan politika araçları politik konjonktürel dalgalanma yaratmaktan ziyade, ekonomik istikrarı sağlamak amaçlı olmuştur.	Kullanılan araçlar, hükümet harcamaları ve bileşimi (hükümet tüketim harcamaları, hükümet safi yatırımları, toplam cari transfer harcamaları. Yine aynı şekilde transfer harcamaları bileşenleri, hane halkına yapılan transfer harcamaları ve firmalara yapılan transfer harcamaları) ile direkt vergiler ve dolaylı vergilerdir.

4 EKONOMİK OY VERME

Ekonomik oy verme, seçmen davranışının bir alt dalının incelenmesi olarak kabul edilebilir. Demokratik toplumlarda, siyasal iktidarın belirlenmesinde seçmen davranışı en temel etkidir. Bilindiği gibi seçmen davranışını etkileyen sınıf, din, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek vb. pek çok faktör vardır. Bunlar dışında ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar ve seçmenin kişisel ekonomik durumu oy verme davranışını etkileyen diğer faktörler olarak görülmektedir.²⁰⁹ Günümüzde ekonomik koşulların oy tercihlerini etkilediği araştırmacılar tarafından genel kabul görmüştür. Bu nedenle ampirik çalışmalar ekonomik koşulların oy vermeyi etkileyip etkilemediğinden çok, ekonomik şartların tercihleri nasıl etkilediği üzerine yoğunlaşmıştır.²¹⁰

Ekonomik oy verme ile ilgili literatür genellikle sofistike değildir. Sorumluluk hipotezi üzerine kurulmuştur. Buna göre, ekonomik şartlar iyi gittiğinde seçmen hükümeti ödüllendirmekte, ekonominin durumu kötüye gittiğinde seçmen iktidar partisini cezalandırmaktadır. Bu ekonomik oylamanın en basit teorisidir. Daha gelişmiş teoriler ise, duruma göre bu hipoteze yeni değişkenler ekleyerek, hangi şartlar altında ve ne derece de hükümet cezalandırılmakta veya ödüllendirilmektedir bunu analiz etmeye çalışır.²¹¹

Ekonomik oy vermenin başlangıç noktası ekonomi ile oy verme arasındaki süreçtir. Yani seçmen gözlem yapar ve ekonomiyi değerlendirir. Ekonomi hem makro düzeyde, hem de mikro düzeyde gözlemlenebilir. Kişiler bu gözlemleri yapıp oy verirken kendi ekonomik durumları ile, ülkenin ekonomik durumundan daha fazla ilgilenebilirler. Yada tersi olabilir. Yine seçmenler bu değerlendirmeleri yaparken geçmiş tecrübelerine veya gelecekteki beklentilerine göre yapabilirler. Kısaca ekonomi ile oy verme arasında karmaşık bir ilişki ortaya çıkar

²⁰⁹ Mary Ann Stegmaier, "Voting Behaviour Transition Country" (Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Iowa), s. 26

²¹⁰ Robert S. Erikson, "Economic Conditions and the Presidential Vote" **The American Political Science Review**, Cilt:83, Sayı2: (1989), 567-573.

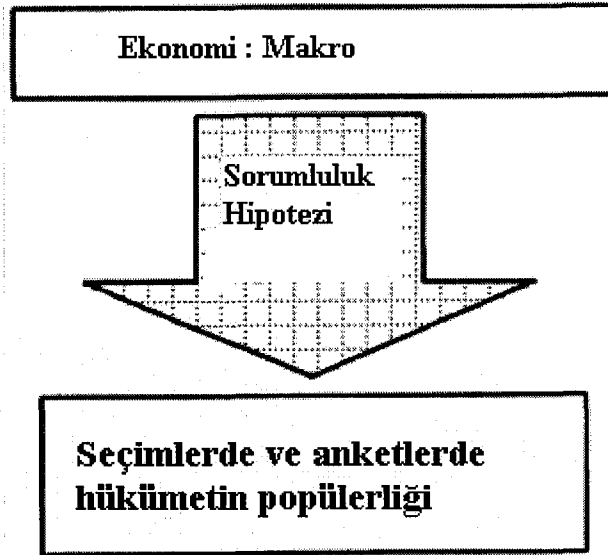
²¹¹ Alcoe, a.g.e.; 2001, s.1

4.1 Ekonomik Oy Vermenin Teorisi

Ekonomik oy verme teorisi, oy verme fonksiyonu ile popülerlik fonksiyonunu kapsamaktadır. Kısaca VP (vote-popularity function) olarak adlandırılmaktadır ve ekonomik ve politik çıktılarının fonksiyonu olarak hükümete verilen desteği açıklar. Buradaki VP açılımını ele alırsak; V (vote) seçimlerde hükümetin oylarındaki değişimleri açıklar, P (Popularity) popülerlik anket sonuçlarına dayanır. Çoğunlukla iktidarın gerçek oylarındaki değişim ile anket sonuçları birbirinin benzeri kabul edilir.²¹² VP fonksiyonu ile ilgili ilk çalışmalarda, makro ekonomik verilerdeki (işsizlik, enflasyon) yükselme ve azalma ile hükümete seçimlerde veya anketlerde verilen destek ölçülmektedir. VP fonksiyonu ile ilgili 3 aşamadan söz edilebilir.

1- Aşama: Sorumluluk Hipotezinin Kullanılması

Sorumluluk hipotezinin başlangıç noktası oldukça basittir. Ekonomideki değişimler hükümetin popülerliğinde değişimlere yol açar. Basit olarak söylersek, seçmenler ekonominin durumundan hükümeti sorumlu tutarlar. Aşağıda Şekil 2.3'de görüldüğü gibi popülerlik fonksiyonu Frey (1978) tarafından geliştirilen politik-ekonomik etkileşim teorisinin bir parçasıdır. Bu basit bir denklik modelidir ve hükümetin popülaritesi ekonomik şartların bir fonksiyonudur.

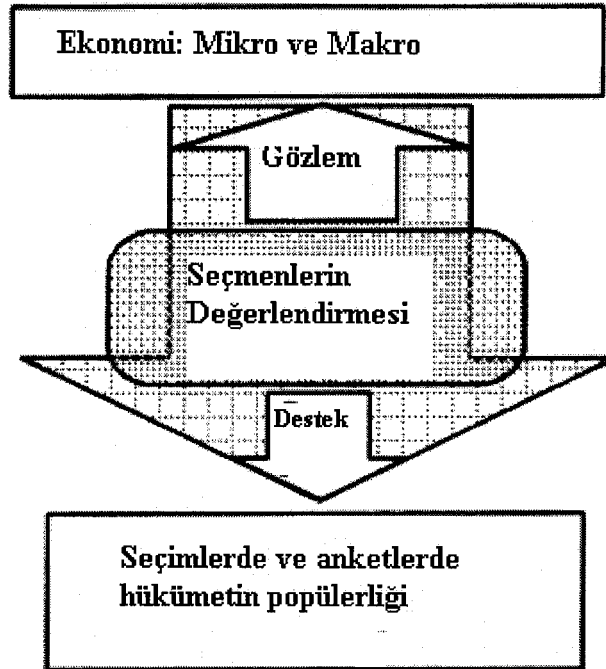

Şekil 2.3 Basitleştirilmiş Model

²¹² Peter Nannestad ve Martin Paldam, "The VP- Function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Function After 25 Years", *Public Choice* , Cilt no 79: (1994) s. 213.

Bu bakış açısı ele alındığında, siyasal iktidarlar işsizlik ve enflasyon oranı yükseldiğinde cezalandırılırken, düşük olduğunda ise ödüllendirilmektedir. Yani seçmenler partileri sağ ve sol olarak ayırt etmeyip, sadece ekonomik performansa göre oy kullanmaktadırlar²¹³

2.-Aşama : Gözleme ve Değerlendirme

Şekil 2.4 Gözleme ve Değerlendirme

Şekil 2.4’de, VP fonksiyonu daha gelişmiş teorik açıdan formüle edilmektedir. Bu formülasyona göre, seçmenler hükümeti desteklemeye veya desteklememeye karar vermeden önce, ekonomiyi gözlemlemekte ve değerlendirmede bulunmaktadır. Bu modelde iki denklem vardır.

a- Ekonomi ile seçmen idraki arasında bağlantı kurarak modelleme,

b- Seçmen idraki ile hükümet popülarlığı arasında bağlantı kurarak modelleme.

Hemen fark edileceği gibi birinci aşama, ikinci aşamanın basitleştirilmiş bir versiyonudur. İkinci aşamada oluşan denkleme seçmenler tam olarak ne

²¹³ Mark Thomas Warren. “Reconsidering The Impact of Economic Conditions In Individual Vote Choice Models”. (Yayınlanmamış Doktora tezi. The University of Texas. 1998), s.1.

gözlemlerler ve nasıl değerlendirirler sorusunu sorduğumuzda daha karmaşık olan 3. aşamaya geçeriz.

3. Aşama: Karmaşık ilişkilerin ortaya çıktığı aşama.

Bu aşamada ilişkinin bir çok yönü ele alınıp incelenir. Nannestad ve Paldam (2000)²¹⁴ ilişkinin beş kompleks yönünün varlığına işaret etmişlerdir.

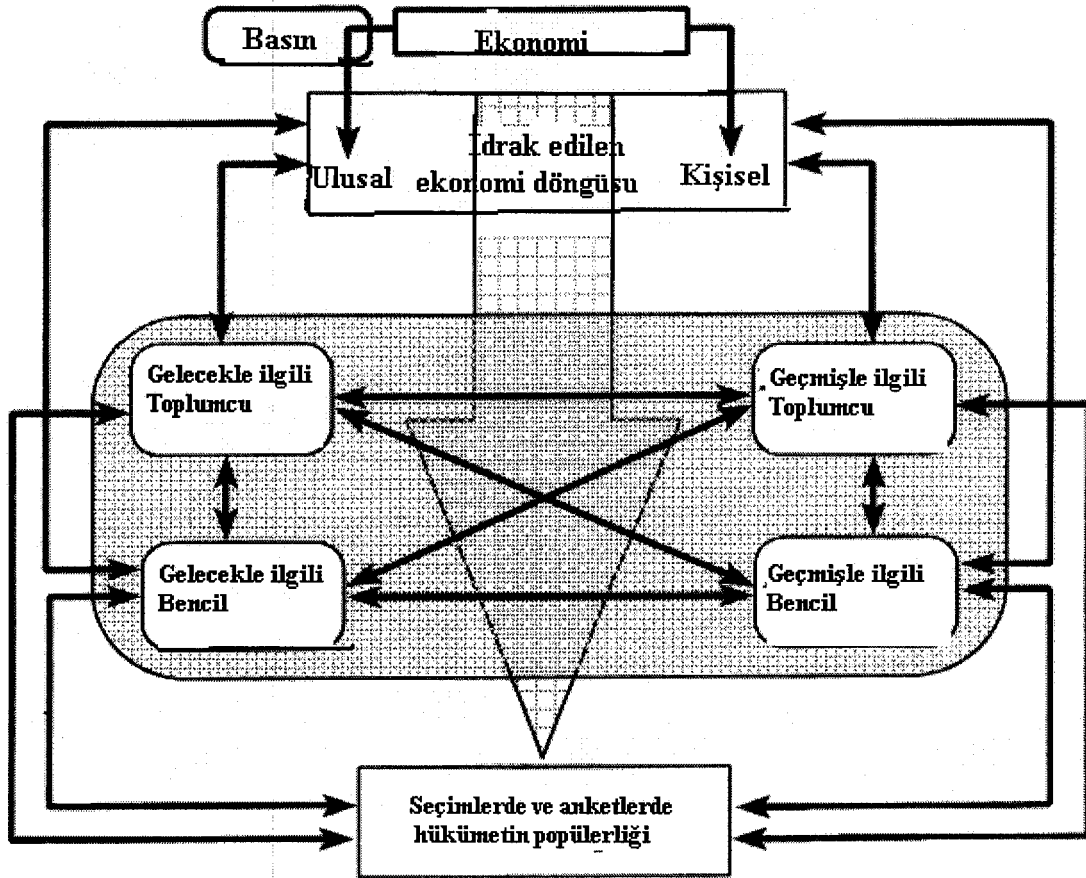
- **İdrak Süzgeci:** Ekonomi ile ilgili bilgileri içeren vektöre X diyelim. Genelde sıradan insanların makro ekonomi ile ilgili bilgileri çok derin değildir. Bu nedenle insanlar makro veya mikro düzeydeki ekonomik durumu değerlendirirken az veya çok sübjektif olarak tepki verirler. VP fonksiyonunda makro göstergelerle çalışırken, $\Phi(X)$ idrak süzgecinden geçirilerek, değerlendirme yapılır. Φ bir filtre olarak X'den başka faktörler tarafından etkilenir.
- **Geçmişe Yönelik veya Geleceğe Yönelik (Retrospective or prospective):** Buradaki temel soru çoğunluğun yapmış olduğu değerlendirmenin geleceğe mi? Yoksa geçmişe mi yönelik olduğudur. Yani X (ekonomi ile ilgili bilgileri içeren vektör) X_{-1} veya X^e olarak değerlendirilir. Eğer X^e (geleceğe yönelik) X'in geçmiş gözlemlerine dayanıyor ve başka hiçbir şey göz önünde bulundurulmuyorsa, iki olasılık birbirinin aynı olur. Durum böyle olmakla beraber, rasyonel beklentiler olduğunda X_{-1} ve X^e birbirinden farklıdır. Her iki görüşte hem teorik olarak, hem de ampirik olarak destek gören görüştür. Genelde bu tezde insanların gelecekle ilgili beklentilerinin geçmiş tecrübelerinden etkileneceği farz edilmiştir. Bir çok çalışma insanların geçmiş deneyimlerinin şimdiki an ile ilgili kararlarını ve hatta gelecekle ilgili kararlarını etkilemektedir
- **Bencil veya toplumcu (Egotropic or sociotropic) :** Diğer bir soru ise, ekonomik değerlendirmelerin şahsi (seçmenin kendi ekonomik durumuna göre) veya toplumcu (seçmenin ülke ekonomisinin bütününe bakması) olarak yapılmasıdır. İnsanların etrafında bulunan değer verdiği kimseler ailesi, arkadaşları vs. bencil veya toplumcu olabilir. Bunun yanında, ülkenin ekonomik durumunun değerlendirilmesinde kişisel ekonomik durum gerçek

²¹⁴ Peter Nannestad ve Martin Paldam, "Into pandora's box of economic Evaluations: a study of the danish macro VP- function, 1986-1997", *Electoral Studies*, cilt.19: (2000), s.126-128.

değerlendirmeden uzaklaşılmasına neden olabilir. Kişiler ulusal ekonominin durumunu değerlendirirken, kendi ekonomik durumlarından etkilenebilirler. Bu nedenle bencil ve toplumcu değerlendirmeler arasında basit nedensellik ilişkisi olmayabilir.

- **Tersine nedensellik (Reverse Causality)** : Burada önemli nokta, ekonomik değerlendirmede hükümeti desteklemek dışsal bir faktör müdür? Bunun tespit edilmesi önemlidir. Hükümeti destekleyenler ekonomik durumun (ülkenin veya kendisinin) parlak tarafını göreceklerdir. Desteklemeyenler ise bunun tersini yapacaklardır.
- **Bütün (Aggregation)** : Bu konu makro düzeyde çalışılmasına rağmen seçmen davranışını ele alması bakımından mikro temellidir. Buda toplam, bütün probleminin olmadığını işaret eder. Çünkü bütün seçmenleri homojen kabul etmektedir. Fakat gerçekte böyle olmayabilir. Bazı seçmenler lider niteliğinde iken diğerleri onu takip eden niteliğinde olabilir. Fakat bizim çalışmamız açısından böyle bir ayırma gitmek pek mümkün değildir. Çünkü kullanacağımız veriler bu denli ayrıntılı çalışmaya izin vermemektedir.

Aşağıdaki Şekil 2.5 de ekonomik veriler ile hükümet desteği arasındaki olası ilişkiler gösterilmiştir. En büyük ok birinci aşamadaki ilişkiyi göstermektedir. Ortadaki ekonomik değerlendirmeyi gösteren yuvarlak kutu ikinci aşama göstermektedir. Bütün siyah oklar ise olası nedensellik bağlantılarını göstermektedir.

Şekil 2.5 Ekonomik Oy vermede Muhtemel İlişkiler

Seçmen davranışının ekonomik yönlü analizinde sorumluluk hipotezinin en büyük alternatifi olarak, konu önceliği (issue-priority) hipotezi görülmüştür. Konu önceliği hipotezine göre oy verme, sorumluluk hipotezinden varsayımları açısından farklılıklar gösterir. Buna göre seçmenler hükümetleri deneyimlerine göre değerlendirirler ve ekonomik şartlardan dolayı hükümetin suçlanıp ödüllendirileceği ile çok az ilgilenmektedirler. Konu önceliği modeline göre, seçmenler en önemli ekonomik problemi en iyi çözeceğine inandığı partiyi desteklerler. Bu modelin temel varsayımı seçmenler politika boyutundaki farklılıkları ayırt edebilmekte ve değerlendirmeleri geçmişe ve geleceğe yönelik olabilmektedir. Konu önceliği hipotezinin teorik çerçevesi rasyonel beklentiler tarafından çizilmiştir. Tartışmalar enflasyon ve işsizlik değiş tokuşuna dayanmaktadır. Buda iyi bilinen sağ ve sol parti tartışmalarını gündeme getirmektedir. Sol partiler düşük işsizliği sağlamak için yüksek enflasyona izin verirken, sağ partiler tersini yapmaktadır. Böylece seçmen tabanını arttırmayı planlarlar. Sol partilerin seçmen tabanı düşük ve orta gelir grupları daha fazla işsizlikle ilgilenirken,

sağ partilerin seçmen tabanı orta ve yüksek gelir gruplarıdır ve enflasyona daha duyarlıdır.

Bu hipotezi Dorussen ve Taylor (2001) Hollanda'da çok partili sistem çerçevesinde koalisyon hükümetine uygunluğunu test etmiştir. Hollanda'da 1970-1999 döneminde ekonomik faktörler parti desteğini nasıl etkilemektedir sorusuna cevap aramışlardır. Sonuç olarak, Hollanda'nın kompleks parti ve koalisyon yapısı olmasına rağmen konu önceliği modeline dayalı oy vermenin desteklendiği görülmüştür.²¹⁵

Konu önceliği hipotezine benzer hipotez Swank²¹⁶ tarafından geliştirilmiştir. Swank bu hipoteze müvekkil hipotezi (Clientele Hypothesis) adını vermiştir. Buna göre yüksek işsizlik oranları sol partilerin, yüksek enflasyon oranı ise sağ partilerin popülerliğini arttırmaktadır. Swan (1998) bu hipotezini de ABD üzerinde geliştirdiği model ile test etmiştir. Demokrat parti başkanlarının önceliği ekonomik büyüme olurken, Cumhuriyetçi başkanların önceliği ise, enflasyonla mücadele olmaktadır. Bu durumu fark eden seçmenler politik desteklerini nasıl kullanacaklarını GSMH ile enflasyon değişkenlerine göre belirlerler. Yani, enflasyonun yükseldiği dönemlerde Cumhuriyetçi başkanların enflasyonla mücadele politikaları talep edilirken, düşük büyümenin gerçekleştiği dönemlerde ise genişletici politikalar benimseyen Demokrat Parti başkanları tercih edilmektedir.²¹⁷

4.2 Ekonomik Oy Verme İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

Ekonomi ile seçimler arasındaki ilişkiye ilk işaret eden Anthony Downs (1957), "An Economic Theory of Democracy" adlı kitabında seçmenlerin oy vermeden önce kişisel ekonomik durumlarını gözden geçirdiğini ileri sürmektedir. Downs'ın bu yaklaşımına günümüzde cüzdanına göre oy verme (pocketbook voting) denir. Bu varsayıma göre seçmenler doğası gereği kişisel ekonomik şartları düşünerek hareket ederler. Cüzdanına bağlı oy verme teorisinin en önemli varsayımı, seçmenler kendi ekonomik servetleri

²¹⁵ Han Dorussen ve Michael Taylor, "The Political Context of Issue- Priority Voting: Coalitions and Economic Voting in the Netherlands, 1970-1999", *Electoral Studies*. Cilt no 20, (2001), s.399-426.

²¹⁶ Otto H. Swank, "Popularity Functions Based on the Partisan Theory", *Public Choice*, Cilt no 75, (1993), s.339-356.

²¹⁷ Erdogan, a.g.e.; 2004, s.112

için iktidar partisini sorumlu tutmaktadırlar. Bu teorinin ışığı altında bir çok çalışma yapılmıştır.

Ekonomik şartlar ile seçmen tercihleri arasındaki ilişkiyi sistematik olarak ilk inceleyen öncü çalışmalardan biri Kramer (1971)'dir. Kramer'in çalışması bu alanda kullanılan ilk gelişmiş istatistik tekniği olması açısından önemlidir. Bu çalışmada çok değişkenli istatistik model kullanılarak ABD kongre seçimlerinde kullanılan oyları 1896-1964 yılları itibariyle değerlendirmiştir. Kramer'in çalışmasındaki bağımlı değişken Cumhuriyetçilerin bu dönemler arasındaki kongre seçimlerinde aldığı oy oranlarıdır. Bağımsız değişken ise, işsizlik, tüketici fiyat indeksi, kişi başına düşen reel gelir, kişi başına düşen parasal gelir ve iki tane siyasal değişken vardır. Çalışmasında ekonomik dalgalanmaların kongre seçimlerini etkilediğini ve ekonomideki iyileşmenin iktidar partisi kongre adaylarına yardımcı olduğunu, buna karşılık ekonomik kötüleşmeden muhalefet adaylarının faydalandığını belirtmiştir. Bu çalışmanın sonucunda kişi başına düşen reel gelirdeki %10'luk azalma, iktidar partisinin kongre adaylarının %4-5'lik oy kaybına neden olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmada işsizlikte meydana gelen dalgalanmaların toplam oylar üzerinde çok etkili olmadığını, fakat buna karşılık harcanabilir gelir ve enflasyondaki dalgalanmaların seçimler üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.²¹⁸

Kramer'in yapmış olduğu bu çalışma Stigler (1973) tarafından metodolojik olarak eleştirilmiştir. Stigler, Kramer'in kullandığı verileri modifike ederek ve analiz dönemini de 1900-1970 olarak değiştirerek tekrar analiz etmiştir. Ona göre Kramer'in sonuçları ele alınan analiz dönemi değiştiğinde değişmektedir. Yani sonuçlar zamanla ilgili olarak farklı olabilmektedir. Ayrıca bağımlı değişkeni oy yüzdesi olarak değil de, oy yüzdesindeki değişme olarak ele alındığında elde edilen sonuçlar çok önemli bir şekilde değişmektedir. Sonuç olarak Stigler' de genel ekonomik şartların seçmen davranışını etkilediğini ortaya koymuştur. Fakat Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında işsizlik ve kişi başına düşen gelir açısından bir farklılık olmadığını tespit etmiştir.²¹⁹

²¹⁸ Gerald H.Kramer, "Short Term Fluctuations in U.S. Voting Behavior, 1896-1964", *The American Political Science Review*, Cilt:65, Sayı:1: (Mart 1971), s. 140-141.

²¹⁹ Geoerge J.Stigler, "General Economic Conditions and National Elections", *The American Economic Review*, Cilt:63, Sayı: 2: (Mayıs 1973), s.166.

ABD ile ilgili yapılan diğerk bir çalışma Edward Tufte (1975)'nin yapmış olduğu çalışmadır. Bu çalışmada iki başkanlık dönemi arasında yapılan dönem ortası kongre seçimlerinde başkanın partisinin seçimleri kaybetmesinin ekonomik yaklaşımla açıklamaya çalışmıştır. Onun modeline göre başkanlık dönemi ortasında yapılan kongre seçimlerinde seçmenler başkanın performansını değerlendirmekte ve özellikle ekonomiyi yönetmedeki becerisine göre oy vermektedir. Tufte'nin modeli iki aşamalıdır. Birinci aşamada, seçimlerden bir yıl önce Gallup Poll (bir anketör şirketi) tarafından yapılan anketlerde Başkanın partisinin kaybedeceği oylar ile ekonomik performans arasındaki ilişki ortaya konulmaktadır. İkinci aşamada ise, bu sonuçlar gerçek seçim sonuçları ile karşılaştırılmaktadır. Bu çalışma 1938-1970 yılları arasında kapsayan bir çalışmadır ve çalışma sonucunda kişilerin harcanabilir gelirindeki \$100 değişme, oy oranında %3,5 bir değişmeye yol açmaktadır. Gallup Poll sonuçlarında gelirden %10'luk bir değişmenin, oy oranında %1,3'lük etki yapacağı hesaplanmıştır. Buna göre Tufte'nin modeli, dönem ortasında yapılan kongre seçimlerini %91,2'lik bir varyansla açıklamaktadır.²²⁰

Bir çok akademisyen ekonomik koşulların seçim sonuçlarını etkilediği konusunda hem fikir olmasına karşılık, bazıları yüksek işsizliğin daha çok Demokratların oylarını arttırdığını, yüksek enflasyonun ise daha çok Cumhuriyetçilerin oylarını arttırdığını iddia etmişlerdir. Arcelus ve Meltzer (1975) bu iddiayı test etmek için farklı ekonomi politikalarının fayda ve maliyet analizini yapmıştır. Bu analizi iki aşamada gerçekleştirmiştir. Birinci aşama oy kullanıp, kullanmamaya karar verme, ikinci aşama hangi parti veya adaya oy verileceğine karar verme aşamasıdır. Seçmenlerin her iki aşamada da fayda ve maliyet analizi yapıp, ona göre karar verdiklerini kabul etmişlerdir.²²¹

Ayrıca ekonominin oy vermedeki tercihlerden ziyade seçimlere katılımı etkilediğini tespit etmişlerdir. Reel gelir veya büyüme oranı gibi veriler düştüğünde iktidar partisini

²²⁰ Edward R. Tufte, "Determinant of the outcomes of midterm Congressional Elections", **The American Political Science Review**. Cilt:69, Sayı: 3, (Eylül 1975), s.812-826.

²²¹ Francisco Arcelus ve Allan H. Meltzer, "The Effect of Aggregate Economic Variables on Congressional Elections", **The American Political Science Review**. Cilt no 69, Sayı no 4: (Aralık, 1975), 1232-1239.

anlamli oranda oy kaybina veya kazancina sahip olamamaktadır.²²² İşsizlikteki değişme hem katılmada, hem de parti tercihlerinde sistematik olarak küçük etkide bulunmaktadır. Tarım fiyatları, stok fiyatları ve diğer ekonomik veriler aynı küçük etkiye sahiptir. Sadece enflasyon bunun dışında kalmıştır. Enflasyon oranı arttığında Demokratik partinin oyları düşmekte, fakat Cumhuriyetçilerin oy oranı aynı kalmaktadır. Sonuç olarak Arcelus ve Meltzer, enflasyon dışındaki diğer ekonomik verilerin ne kongre seçimlerine katılma oranını, ne de partilerin görelı güçlerini etkilediğini ifade etmiştir.

Ekonomik oy verme ile ilgili diğer bir hipotez asimetri hipotezidir. Bu hipotez Bloom ve Price (1975) tarafından ortaya atılmıştır. Ekonominin seçmen davranışı üzerindeki etkisini, ekonominin genişleme dönemindeki etkisi ve daralma dönemindeki etkileri diye ikiye ayırarak incelemiştir. Onlara göre, ekonominin iyiye gitmesi ile kötüye gitmesinin oy verme üzerindeki etkileri farklı olmaktadır. Bağımlı değişken olarak ABD’de Cumhuriyetçilerin aldığı oy oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişken ise, reel gelirdeki değişmedir. Eyaletler ve federal düzeyde, zaman serisi ve karşılaştırmalı anket verileri kullanılarak yapılan analizde ekonominin kötüye gittiği dönemlerde kongre seçimlerinde başkanın partisinin oy kaybettiği saptanmıştır. Bu durum hem Cumhuriyetçiler için, hem de demokratlar için aynıdır. Fakat ekonomi genişleme yada iyileşme dönemine girdiğinde yapılan kongre seçimlerinde başkanın partisinin oylarında bir değişme olmadığı gözlenmiştir.²²³ Bu hipotez daha sonraları başka araştırmacılar tarafından da desteklenmiştir (Örneğin, Clagget W.(1986)).²²⁴

Frey ve Schneider (1978) çalışmalarında 1953-1975 dönemleri arasında seçilen ABD başkanlarının popürlüğünü ölçmeye çalışmışlardır. Onların hipotezine göre, işsizlik ve enflasyon oranı yükseldiğinde ve tüketimdeki artış düştüğünde başkanın popürlüğü de düşmektedir. Fakat ABD’de başkanın popürlüğünün sadece ekonomik şartlara bağlı olmadığını vurgulamaktadır. Ekonomik şartların yanında başkanın kişiliğinin de etkili

²²² Arcelus ve Meltzer, a.g.e.; s. 1237.

²²³ Howard S.Bloom ve H.Douglas Price.”Voter Response to Short Run Economic Conditions:The Asymmetric Effect of Prosperity and Recession”, **The American Political Science Review**, Cilt:69, Sayı:4: (Aralık 1975), 1240-1254.

²²⁴ Clagget W. “A Reexamination of the Asymmetry Hypothesis: Economic Expansions, Contractions and Congressional Elections”, **Western Political Quarterly**, Cilt:39, 1986, s:621-633”(Alcoe, 2001, s.24 den alıntı)

olduğunu vurgulayıp, modellenmeyi ona göre yapmaktadırlar (parlamentar sistemlerde bu durumun çok da geçerli olmadığını vurgulamışlardır).²²⁵ Popülerliği ölçmek için kullandıkları denklik:

$$\begin{aligned} \text{Popülerlik} = & \Pi_1 (\text{Enflasyon})_{t-1} + \Pi_2 (\text{İşsizlik}) + \Pi_3 (\text{Tüketimdeki} \\ & \text{artış}) + \Pi_L (\text{her başkanın popülerlik düzeyi}) + \Pi_D (\text{her başkanın} \\ & \text{popülerliğini azaltan faktörler}) + \Pi_{Wat} (\text{Nixon için Watergate} \\ & \text{değişkeni}) + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (2.22)$$

Sonuç olarak popülerlik fonksiyonu (aynı zamanda seçim fonksiyonu) hem ekonomik şartları, hem de her başkanın kişiliğinin etkilerini hesaba katmak gerekliliği üzerinde durmuştur, bunun yanında ekonomik şartların etkileri ölçülebilmektedir. Enflasyondaki bir puanlık artış, başkanın popülerliğinde yarım ile bir puan arasında azalmaya neden olmaktadır. Yine aynı şekilde işsizlikteki 1 puanlık (%1) artış, başkanın popülerliğinde 4 puanın üzerinde azalmaya neden olmaktadır. Cari tüketimdeki yüzde bir puanlık artış, başkanın popülerliğinde % 0.7 bir artışa neden olmaktadır.²²⁶

Yine Frey ve Schneider (1978) İngiltere’de ekonomi ile politikanın karşılıklı ilişkisini başarı ile test etmiştir. Ele alınan dönem 1959-1974 dönemleridir ve Gallup tarafından yapılan popülerlik anketleri kullanılmıştır. Burada yapılan basit regresyon analizinde beklenen, enflasyon ve işsizlik oranındaki artışın hükümetin popülerliği üzerinde negatif, gelirdeki artışın ise pozitif etkiler yaratmasıdır. Basit regresyon analizinde kullanılan ekonomik değişkenler, yıllık enflasyon oranı (yüzde olarak), işsizlik oranı (yüzde olarak), harcanabilir reel gelirdeki artış (yüzde olarak) dır. Analiz sonucuna göre, enflasyon oranındaki %1 lik artış hükümetin popülerliğinde yaklaşık olarak %0,6 lık , işsizlik oranındaki % 1 lik artış ise hükümetin popülerliğini % 6 oranında azaltmaktadır. Kullanılabilir reel gelirden % 1 lik artış, iktidarın popülerliğini % 0,8 arttırmaktadır.²²⁷

²²⁵ Bruno S. Frey ve Friedrich Schneider, “An Empirical Study of Politico-Economic Interaction in the United States”, *The Review of Economics and Statistics*. Cilt no 60, Sayı no, 2: (1978), 175.

²²⁶ Frey ve Schneider, a.g.e.; 1978a, s. 175-177.

²²⁷ Bruno S.Frey ve Friedrich Schneider, “A Politico-Economic Model of the United Kingdom”, *The Economic Journal*. Cilt no 88: (1978), s.243-253.

Birçok çalışma seçimler ile makro ekonomik koşullar arasında bağlantı kurarken, Fiorina (1978) kişisel ekonomik koşulların oy verme üzerinde etkilerini araştırmıştır. Özellikle, seçmenler iktidar partisinin lehine veya aleyhine oy verirken kişisel ekonomik koşullardan ne kadar etkilenmektedir? Bu sorunun analizini Michigan Survey Research Center tarafından yürütülen anketlerden elde ettikleri verilerle yapmışlardır. Bu anketler 1956-1974 dönemini kapsamaktadır. Seçmenlere finanssal durumlarıyla ve oy kararlarıyla ilgili sorular sorulmuştur. Anket sorusu: son birkaç yılda ekonomik durumunuz daha iyiye gidiyor, daha kötüye gidiyor veya aynı mı kalıyor, şeklindedir. Fiorina, yaptığı çalışmasında seçmenlerin kişisel ekonomik durumlarının başkanlık seçimlerini etkilediğini belirtmiştir. Fakat kongre seçimlerinde 1960 yılına kadar pozitif etki bulunurken, bu tarihten sonra negatife dönüş olmuştur. Daha önce yapılan bir çok çalışmanın aksine bu çalışmada kişisel ekonomik şartlar ile oy kullanıp, kullanmama arasında sistematik bir ilişki tespit edilmemiştir.²²⁸

Lewis-Beck (1980) çalışmasında enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin Fransa'da başkanın popülerliği üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada son 20 yıldır yapılan aylık ulusal anketler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kötü ekonomik koşulların Fransız Cumhurbaşkanının popülerliğine zarar verdiği tespit edilmiştir. Enflasyondaki yüzde birlik artış, halkın desteğinde yüzde ikilik bir düşüşe neden olmaktadır. İşsizlikteki yüz binlik artış, yüzde bir buçukluk kamu oyu desteğinin azalmasına yol açmaktadır. Hatta kullandıkları modeli başbakana uyguladıklarında ekonomik koşullardaki kötüleşmenin getirdiği popülerlik azalması, cumhurbaşkanından daha fazla olmaktadır.²²⁹

Son dönemlerde ekonometrideki gelişmeler bir çok değişkenin durağan olmadığını ortaya koymuştur. Zaman serileri ile yapılan dağıtımsal gecikme modellerinde (distributed lag models) ekonomi ile hükümetin popülerliği arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur. Norpoth (1983) yaptığı çalışmasında eğer seriler durağan olmayan özellikler içeriyorsa ve analizlerde bu durum dikkate alınırsa yine aynı sonuç bulunacak

²²⁸ Morris P. Fiorina "Economic Retrospective Voting in American National Elections: A Micro Analysis", *American Journal of Political Science*. Cilt no 22, Sayı No 2: (Mayıs 1978), 426-443.

²²⁹ Michael S. Lewis-Beck, "Economic Conditions and Executive Popularity; The French Experience", *American Journal of Political Science*. Cilt no 24, Sayı no 2: (Mayıs 1980), s. 306-323.

mıdır? Bunu test etmek için Box Jenkins (ARIMA) yöntemi kullanılarak işsizlik, enflasyon ve hükümetin popülerliği arasındaki ilişki 1961-1980 yılları arasında test edilmiştir. Bulunan sonuçlar göstermiştir ki, ekonomi ile hükümetin popülaritesi arasındaki ilişki sanıldığı kadar güçlü değildir.²³⁰

Northport (1987) İngiltere'nin 1979-1985 dönemini ele alarak Falklands savaşı ile makro ekonomik değişkenlerin Thatcher hükümetinin popülerliğini nasıl etkilediğini incelemiş, bunun içinde Thatcher hükümetinin aylık popülerlik sonuçlarını Box-Tia modeli ile analiz etmiştir. Analiz sonucuna göre bu savaş diğer savaşlardan istisna olarak iktidar partisinin popülerliğini olumsuz şekilde etkilememiştir. Makro ekonomik değişkenler açısından ise, işsizlik İngiliz muhafazakar hükümetinin popülerliğini olumsuz şekilde etkilerken, enflasyonun popülerlik üzerinde etkisiz olduğu bulunmuştur.²³¹

Radcliff (1988) çalışmasında bütün olarak (aggregate) ve kişisel ekonomik şartları göz önünde bulundurarak yapılan ekonomik oy verme çalışmalarının sonuçları arasındaki uyumsuzluklara alternatif açıklamalar getirmeye çalışmış ve bütünü ele alan zaman serilerini genişletmiştir. Genelde bütünü ele alarak yapılan çalışmalar ekonominin gidişatı ile yakın ilişkiler tespit ederken, kişisel ekonomik durum düzeyinde yapılan çalışmalarda savaş sonrası dönem ile 1960'lara kadar ilişki bulunurken, bu tarihten sonra kişisel ekonomik durum ile oy tercihleri arasında çok az veya hiç ilişki bulunamamıştır.²³²

Radcliff (1988) ülkenin genel ekonomik durumuna göre ve kişisel ekonomik duruma göre yapılan ekonomik oy verme çalışmaları arasındaki bulunan sonuçların uyumsuzluklarını araştırırken, ABD'yi 1930-1980 dönemi itibariyle ele almıştır. Çalışmasında ekonomik dalgalanmaların kongre seçim sonuçları üzerindeki etkilerinin gittikçe önemsiz hale geldiğini tespit etmiştir. Buda açıkça bütünsel ve kişisel ekonomik

²³⁰ Helmut Norpoth ve Thom Yantek, "Macroeconomic Conditions and Fluctuations of Presidential Popularity: The Question of Lagged Effects", *American Journal of Political Science*. Cilt no 27, Sayı no 4: (Kasım 1983), s. 785-807.

²³¹ Helmut Norpoth, "Guns and Butter and Government Popularity in Britain", *The American Political Science Review*. Vol no 81, Sayı no 3: (Eylül 1987), s.949-959.

²³² Benjamin Radcliff, "Solving the Puzzle; Aggregate Analysis and Economic Voting Revisited", *The Journal of Politics*, Vol no 50, Sayı no 2: (Mayıs 1988), s. 440-455.

durumları ele alarak yapılan analizlerin niye birbiriyle uyumsuz olduklarını açıklamaktadır. Ülkenin genel ekonomik şartlarının oy verme üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar daha anlamlı sonuçlar verirken, kişisel ekonomik şartların oy verme üzerindeki etkilerinin araştıran çalışmalar ise, 1958'lere kadar kişisel ekonomik şartların seçmen tercihlerini etkilediği kabul etse de, 1960' dan sonra çok az veya hiçbir etki bulunamamıştır. Çünkü kişisel ekonomik durum büyük buhran ve savaş sonrası dönemdeki gibi çok kötü değildir, artık belli bir refah seviyesini yakalanmış olunmasından dolayı, bu konu önemini kaybetmeye başlamıştır.

1960'lardan sonra kişisel ekonomik durum ile seçim sonuçları arasındaki ilişkinin azalması bir ölçüde kongre seçimlerinin doğasının değişmesinden de kaynaklanmış olmaktadır. Kongre seçimleri yerel olay olarak görülmeye başlanmış ve başkanın siyasetinden ve ulusal konulardan ayrı olarak görülmeye başlanmıştır. Fakat ekonomi ile kongre seçimleri arasındaki ilişkide siyasal davranışta negatif eğilimler yeniden incelenmelidir. Ekonomik şartlara asimetrik tepkiler tamamen ortadan kalkmadığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.²³³

Oy ve popülerlik fonksiyonu ile ilgili bir çok çalışma seçmenlerin politikacılarla ilgili değerlendirmelerini geçmiş makro ekonomik çıktılara göre yaptıklarını kabul etmiştir. Halbuki seçmenlerin geçmişteki olaylarla ilgilenmeleri onların "sofistike" seçmen oldukları hipotezini ret etmeyi gerektirmez. Bu nedenle de Chappell (1983) sofistike seçmen hipotezini geliştirmiş ve test etmek içinde Gallop'un başkanlık popülarite anketini 1957-1980 dönemleri itibariyle kullanmıştır. Bu modelin sonuçları sofistike olmayan seçmenle karşılaştırıldığında benzerdir. Sofistike seçmenden kast edilen, ekonomik çıktıların kısa ve uzun dönem sonuçlarını anlayabilen ve gelecekteki, şimdiki ve geçmiş ekonomik performansla ilgilenen kimsedir.²³⁴

Kullanılan modelde bağımlı değişken POP_t Gallop Pool anketinde sorulan "başkanın işleri hal etme tarzını destekliyor musunuz? Sorusuna verilen "evet" cevaplarıdır. Popülerlik fonksiyonu şöyle yazılmıştır.

²³³ Radcliff, 1988, a.g.e.; s.440-455.

²³⁴ Henry W. Chappell, "Presidential Popularity and Macroeconomic Performance: Are Voters Really So Naive?", *The Review of Economics and Statistics*. Cilt no 65, Sayı no 3: (Agustos 1983), s. 385-392.

$$POP_t = \sum_{k=0}^{31} (a_0 + AX_{t-k}) D_{t,t-k-1}^{gk} + b_0 + BV_t + u_t \quad (2.23)$$

X_t = Ekonomik performansı gösteren değişkenler vektörü

V_t = Popülerliği etkileyen ekonomi dışı değişkenler vektörü

$D_{t,t-1}$ = kukla değişken t ve t-1 döneminde yönetim iktidarda iken 1'e eşit diğer zamanlar -1 eşittir.

A, B = vektör parametreler

a_0, b_0, g = sayısal parametreler.

Bu eşitliğe göre t zamanındaki popülerlik 32 geri çeyrek döneme uzanan ekonomik performansın fonksiyonudur. Sonuç olarak, seçmenler uygulanan ekonomi politikalarının gelecekteki sonuçlarıyla ilgilenmekte ve ekonomik gerçekler tarafından konulan sınırlarında farkındadırlar. sofistike seçmen modeli miyop ve az bilgili seçmen modeli kadar, hatta ondan daha iyi sonuçlar vermektedir. Tabii bu sonuç, bütün seçmenlerin sofistike olduklarının delili değildir. Burada sadece bazı değişkenler ve belli bir dönem test edilmiştir.²³⁵

Erikson (1989) çalışmasında ekonomik şartların başkanlık seçimleri üzerindeki kaçınılmaz etkilerini 1948-1984 dönemleri itibariyle göstermeye çalışmıştır. Tufte ve Hibbs' in modellerinden esinlenerek istatistiki kontrol yapmıştır. Bu istatistiki çalışmanın amacı tahmin yapmaktan çok ekonomik oy verme teorisini geliştirmektir. Ölçü olarak gelirdeki değişme ele alınmıştır. Kişi başına gelirdeki değişme Demokratik ve Cumhuriyetçi adayların cazibesinden daha fazla başkanlık seçimleri sonuçlarını etkilemektedir.²³⁶

Gartner (1999) çalışmasında, rasyonel bekleyişler altında rasyonel seçmenle rasyonel olmayan seçmeni incelemiştir. Rasyonel beklentiler altında para politikaları açısından rasyonel ve rasyonel olmayan seçmenin gözlemlerinin eşit olduğunu ileri sürmüştür. Bu iki seçmenin gözlem eşitliği doğal oran ortadan kalktığı durumda oluşmaktadır. G-7

²³⁵ Chappell, 1983, a.g.e.; s. 385-392.

²³⁶ Robert S.Erikson,"Economic Conditions and the Presidential Vote" **The American Political science Review**. Cilt no 3, Sayı no 2: (Haziran 1989), 567-573.

ülkelerinde enflasyon analiz edildiğinde talep şoklarının kalıcı olduğu, para politikalarının adaptif (geçmişe dayalı) beklentilere sahip seçmene hitap ettiği görülmüştür. Bu sonuç merkez bankası bağımsız hale geldikçe zayıflamakta, fakat ortadan kalkmamaktadır. Enflasyon eğiliminin azaltılması daha bağımsız merkez bankasına ihtiyaç duymaktadır.²³⁷

Chappel (1990) ABD için makro ekonomik koşulların seçmen tercihlerini etkilemesi ile ilgili olarak, hem başkanlık popülerlik anketine dayalı, hem de başkanlık seçim sonuçlarına dayalı tahminler yapmıştır. Bu iki yaklaşımı açık bağlantısız regresyon (seemingly unrelated regression) yöntemiyle tahmin etmiştir. Başkanlık seçimleri için 1948-1988 dönemini, popülerlik anketi için 1953-1988 dönemleri kapsamıştır. Seçim sonuçları ve anket sonuçları benzeri makroekonomik performanslar ile test edilmiştir. Tahmin sonucuna göre, hem oy hem anket sonuçları GSMH artışı ve enflasyondan etkilenmektedir. İşsizliğin etkileri ise daha zayıftır. Bununla beraber seçmen ve ankete katılanların davranışlarında bazı farklılıklarda mevcuttur. Ankete katılanlar, seçmenlere göre enflasyonla daha fazla ilgilenirken, GSMH artışı ile daha az ilgilenmektedirler.²³⁸

Powell ve Whitten (1993) çalışmalarında ekonomik ve politik faktörlerin seçimler üzerindeki etkilerini ölçmeyi hedeflemektedir. Bunun içinde 19 gelişmiş ülkenin 109 seçim sonuçlarını 1969-1988 dönemi itibariyle çok değişkenli (multivariate) metotla analiz etmiştir. Bu analizde bağımlı değişken olarak iktidar partilerinin kazandığı ve kaybettiği oy oranları kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre, hükümetlerin partizan doğasının işsizlik ve enflasyon üzerindeki etkilerinin önemli olduğu bulunmuştur. Sağ hükümetlerin düşük enflasyondan yararlandığı, yüksek enflasyondan zarar gördüğü tespit edilmiştir. Sol hükümetlerin ise enflasyondan daha az etkilendiği, buna karşılık işsizliğin bu hükümetleri daha fazla etkilediği görülmüştür. Ülkeler siyasal sorumlulukların açıkça belirlendiği ve sorumlulukların belirgin olmadığı ülkeler olarak gruplandırılmıştır. Sorumlulukların açıkça belirgin olduğu 11 ülkede oy verme üzerindeki ekonomik etkilerin çok güçlü olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık

²³⁷ Manfred Gartner, "The Election Cycle in the Inflation Bias: Evidence from G-7 Countries" *European Journal of Political Economy*. Cilt no 15 : (1999), 705-725.

²³⁸ Henry W. Chappell, "Economic Performance, Voting and Political Support: A Unified Approach", *The Review of Economic and Statistics*. Cilt no 72, Sayı no 2, (Mayıs 1990), s. 313-320.

sorumlulukların hükümet ile muhalefet arasında tam olarak ayrılmadığı 8 ülkede ise, ekonominin seçmen kararları üzerindeki etkisinin zayıf olduğu tespit edilmiştir.²³⁹

Ekonomik oy verme ile ilgili çalışmaların çoğunluğu ABD ve Batı Avrupa ülkelerini kapsamaktaydı. Fakat 1990'lardan itibaren Latin Amerika ülkeleri, eski sosyalist blok ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeleri de kapsayan çalışmalar yapılmaya başlandı.

Alexander C. Pacek (1994) Bulgaristan, Çek ve Slovak Cumhuriyeti ve Polonya üzerinde çalışmalar yapmıştır. Çalışmasında bu ülkelerdeki seçmen davranışının batı ülkeleriyle aynı mı, yoksa farklı bir çizgi mi izlediği üzerinde durmuştur. Pacek' in hipotezi ekonomik reform programlarının ekonomik oy verme üzerinde doğrudan etkisinin var olduğudur. Özellikle seçim öncesi ekonomik şartlar seçimlere katılımı ve parti veya aday seçimini etkilemektedir.²⁴⁰ Özellikle bu ülkelerde işsizlik seçimler üzerinde en etkili ekonomik değişkendir. Bu çalışmada ekonomik şartlar ile seçmen davranışı standart doğrusal model (OLS) ile tahmin edilmiştir. Bağımlı değişken olarak seçimlere katılma ve parti veya aday ele alınmıştır. Bağımsız değişken olarak ise, işsizlik oranı, reel harcanabilir gelir ve enflasyon alınmıştır. Bu ülkelerde işsizlik problemi çok büyük boyutlara ulaştığından anahtar değişken işsizliktir.

Bu analizler sonucunda Pacek, bu ülkelerde makro ekonomik koşulların seçmen kararlarını iki açıdan etkilediğini bulmuştur. Birinci olarak, ekonomik şartların kötüye gitmesi seçimlere katılma oranını azaltmaktadır. İkinci özellik ise, zor durumda olan vatandaşların en belirgin yaklaşımı reformcu iktidardan uzaklaşarak, geleneksel ve "ekstremist" muhalefete doğru yaklaşmasıdır.²⁴¹

Yine Veiga (1999) tezinde politik konjonktürel dalgalanmaların yanı sıra, ekonomik oy verme teorisine de yer vermiştir. Bu bölümde gelişmiş 14 ülkenin 1960-1997 dönemlerinde yapılan 136 parlamento seçimlerini değerlendirmiştir. Ampirik sonuçlara

²³⁹ G. Bingham Powell ve Guy D. Whitten, "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context", **American Journal of the Political Science**. Cilt no 37, Sayı no 2: (Mayıs 1993), s.397-414.

²⁴⁰ Alexander C. Pacek, "Macroeconomic Conditions and Electoral Politics in East Central Europa", **American Journal of Political Science**. Cilt no. 38, Sayı no. 3: (1994), 724.

²⁴¹ Pacek, 1994, s.723-744

göre, seçim sonuçları ekonomik performans tarafından etkilenmektedir ve bu etkilenme siyasal sorumluluk değişkenleri tarafından şartlandırılmamıştır. Ayrıca bu ülkelerde seçim sonuçlarını etkileyen en önemli değişken enflasyon iken, en az önemli olan işsizliktir.²⁴²

Anderson (2000) yapmış olduğu çalışmasında 13 demokratik Avrupa ülkesini ele alarak, kişisel düzeydeki anketlerle seçmenlerin oy verme niyetleri ile ekonomik durumu algılamaları arasındaki ilişkiyi siyasal yapının nasıl etkilediğini ölçmeye çalışmıştır. Bu çalışmada üç alternatif model kullanılmıştır. Bu modeller, sorumlulukların kurumsal olarak açıkça tanımlanması, iktidar partisinin hedef büyüklüğü ve mümkün olan alternatiflerin açıkça belirlenmesidir. Modellerde kullanılan bağımlı değişken, anket sorusudur: “Yarın genel seçimler olsaydı, hangi partiye oy verirdiniz?”. İktidar partisi için 1, diğer partiler için 0 nosyonları kullanılmıştır. Sonuç açıkça siyasal yapının ekonomik algılama ile bağlantılı olarak oy verme davranışını etkilediğini ortaya koymuştur. Kimin politika yapıcı olarak iş başında olduğu siyasal yapılar tarafından açıkça belirlendiği durumda, suçlanacak ve ödüllendirilecek hedeflerin geniş olduğu durumlarda ekonomik durumun etkisinin güçlü olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, sorumlulukların karmaşık ve sorumluluk düzeyinin düşük olduğu durumda iktidar partileri seçmenlerin ekonomi ile ilgili değerlendirmelerinden daha az etkilenmektedir. Bütün olarak elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, seçmenlerin ekonomik durum ile ilgili değerlendirmeleri sorumluluk mekanizması basit olduğunda artmaktadır.²⁴³

Chappell ve Veiga (2000) çalışmalarında 13 Avrupa ülkesinin 1960-1997 dönemindeki makro ekonomik koşulları ile parlamento seçim sonuçlarının analizi yapılmıştır. Bu analizde iki tema üzerinde durulmuştur. Farklı makro ekonomik teoriler seçmenler için farklı ekonomik değişkenlerin önemli olduğunu işaret etmişlerdir. İkincisi ise, seçmenin ekonomik performansa cevap vermesi siyasal sorumluluğunun bir koşulu olmalıdır.²⁴⁴

²⁴² Veiga, 1999, a.g.e.; s.1,181.

²⁴³ Christopher J. Anderson, “Economic Voting and Political Context: A Comparative perspective”, **Electoral Studies**. Sayı no 19, (2000), 151-170.

²⁴⁴ Henry W. Chappell, ve Linda Gonçalves Veiga, “Economics and Elections in Western Europe: 1960 - 1997”, **Electoral Studies**. Cilt no19 : (2000), 183-197.

Chappell ve Veiga'nın kullandıkları modelde ekonomik performans ve siyasal sorumluluk karşılıklı etkileşim halinde seçim sonuçlarını belirlemektedir. Kullandıkları oy fonksiyonunu şöyle yazabiliriz.

$$\Delta V_{it} = \gamma Z_{it} + R(w_{it})E(x_{it}) + e_{it} \quad (2.24)$$

ΔV_{it} = Bağımlı değişkendir. İ ülkesinde t zamanında iktidardaki hükümetin seçimden seçime oylarındaki değişme oranını temsil eder.

Z_{it} = Oy vermeyi etkileyebilecek ekonomik olmayan değişkenleri içerir.

$E(x_{it})$ = Genel ekonomik performansı gösterir. (x_{it} vektörünü de içeren kişisel performansın fonksiyonu olarak.)

$R(w_{it})$ = ekonomik performansından dolayı iktidarın ödüllendirip veya cezalandırıldığını gösterir. R fonksiyonu w_{it} içeren siyasal sorumluluk göstergesidir.

Analizde, 13 Avrupa ülkesi (Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve İngiltere) 1960-1997 döneminde yapılan 136 seçim sonucu kullanılmıştır. Sonuç olarak, ekonomik çıktıların seçim sonuçlarını etkilediği tespit edilmiştir. Fakat oy vermeyi etkileyen siyasal sorumluluklar ayırt edilememiştir. En güçlü elde edilen sonuç, enflasyon yükseldiğinde seçmenler iktidarı cezalandırmaktadır. Bütün makro ekonomik teoriler enflasyonu istenmeyen ve politika yapıcılar tarafından kontrol edilebilir kabul etmişlerdir. Daha zayıf sonuç ise, seçmenlerin ekonomik büyümede iktidarı ödüllendirdikleridir. Bu durum belki de seçmenlerin enflasyona daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir veya büyüme enflasyondan daha az kontrol edilebilir olarak görülmektedir. Buda seçmenlerin karakterlerinin “keynesyen olmayan” şeklinde yorumlanmasına yol açabilir. Ama bu yorumda çok abartılı olarak değerlendirilebilir.²⁴⁵

Türkiye ile ilgili bu konuda oldukça az sayıda çalışma vardır. Az sayıda çalışma olmasının nedenlerinin başında veri yetersizlikleri gelmektedir. Bu az sayıdaki çalışmalardan biri Bildirici ve Donduran (2000)' ın yapmış olduğu çalışmadır. Bu

²⁴⁵ Chappell ve Veiga, 2000, a.g.e.; s.183-197.

çalışmada 1987-1999 dönemleri arası Türkiye'deki seçmen davranışı incelenmiştir. Kullandıkları değişkenler hem ekonomik, hem de ekonomik olmayan değişkenleri içermektedir. Bu değişkenler şunlardır; işsizlik, enflasyon, büyüme, din ve terör. VAR (Vektör otoregresif model) yöntemiyle yapılan analizde enflasyon bütün partiler için olumsuz etki yaratmaktadır. Dinsel nitelikte parti olan Fazilet Partisi dinden olumlu etkilenirken, terör olumsuz etki yaratmaktadır. Merkez sağ partiler için bütün egzojenist değişkenler olumsuz etkilemektedir. Terör merkez sol (MSOL) ve MHP (milliyetçi parti) için pozitif etki göstermektedir. MSOL Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından dolayı oylarını arttırmıştır.²⁴⁶

Yine Türkiye ile ilgili yapılan diğer bir çalışma Akgün'ün yapmış olduğu çalışmadır. Türkiye'yi 1945-1995 dönemleri itibariyle sorumluluk hipotezi çerçevesinde test etmiştir. Bu çerçevede makroekonomik göstergelerle ve seçim sonuçları arasındaki ilişki incelenerek, iktidar partisinin oy oranındaki değişimler regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Akgün, Türk seçmenin ekonomik şartlara duyarlı olduğunu tespit etmiştir. İktidardaki partilerin oyları enflasyona bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir. Ekonomik büyüme hükümetlere siyasal destek sağlamada avantaj sağlamakla beraber, etkisi nispeten azdır. Ayrıca bu çalışmada seçmenlerin negatif ekonomik göstergelere daha fazla tepki verdiği tespit edilmiştir. Yani seçmen daha çok cezalandırmakta, fakat daha az ödüllendirmektedir.²⁴⁷

Gelişmekte olan ülkelerle ilgili yapılan çalışmalardan biriside Lee (2001)'nin Kore ve Tayvan ile ilgili yaptığı tezdir. Lee, tezini iki ana tema üzerinde yürütmüştür. Ekonomik koşullar ile seçimlere katılma oranı arasında bir ilişkinin var olup olmadığını araştırmıştır. İkinci olarak, ekonomik şartlar ile seçmen tercihleri arasında bir ilişkinin var olup olmadığı incelenmiştir. 1990 yıllarda Kore ve Tayvan'da yapılan ulusal parlamento ve Başkanlık seçim sonuçları ile bu seçimlerde yapılan anket verileri probit logit kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Kore ve Tayvan'da ekonomik şartlar ile seçimlere katılma oranı arasında herhangi bir ilişki yoktur. Yine

²⁴⁶ Melike E. Bildirici ve Murat Donduran "The Impact of Non-Economic and Economic Indicators on Voting Behavior in Turkey", **Yapı Kredi Economic Review**. Cilt no 11, Sayı no 2, (Aralık 2000), s.37-47.

²⁴⁷ Birol Akgün "Türkiye'de Seçmen Davranışının Ekonomi Politik'i Üzerine Bir Model Denemesi", **Liberal Düşünce Topluluğu**. www.liberal.dt.org.tr/dergiler

aynı şekilde seçmen katılımında etnik farklılık ve bölgecilik anlamlı olmamaktadır. 1990'ların sonlarına doğru yapılan seçimlerde ekonomik oy vermenin varlığı tespit edilmiştir.²⁴⁸

Bengtsson (2002) çalışmasında iktidar partisinin seçim başarısı ile ekonomi arasındaki ilişkiyi iki soru ile test edilmektedir. Birinci soru, böyle bir ilişkinin var olup olmadığını, ikinci soru ise, bu ilişkinin gücünü hangi şartlar etkilemektedir. Bu soruları cevaplamak için 21 Batı Parlamenter Demokrasi ülkesi 1950'den sonra yapılan toplam 283 seçimle test etmiştir. Bu analizde yer alan ülkeler Avusturya, Avustralya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç ve İsveç'tir. Kullanılan bağımsız değişken işsizlik ve enflasyondur. İki tanede bağımlı değişken kullanılmıştır. Birincisi iktidarın seçim başarısı, ikincisi ise başbakanın partisinin seçimlerde elde ettiği destektir. Aslında iki bağımlı değişkende parti/partilerin seçimden, seçime değişen oy destekleri ölçülmektedir.²⁴⁹

Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler regresyon analizi ile yapılmıştır. Analizin ilk aşamasında ekonomi ile seçim sonuçları arasında ilişkinin var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmış, daha sonra bu ilişkiyi etkileyebilecek kurumsal ve siyasi yapı, volatiliti ve siyasi katılım analiz edilmiştir. Analiz sonucunda evrensel "homo economicus" un olmadığı tespit edilmiştir. Seçmenler sadece ulusal ekonominin durumuna göre oy vermemektedir. Aslında ortak olan diğer bazı değişkenler oy tercihlerini etkilemektedir. Oy vermede önemli görülen diğer konular seçmenin ait olduğu gruba dayalı olarak, sosyal, dinsel veya azınlık dilleri olabilir. Diğer önemli bir konuda, seçmenlerin her zaman ekonominin durumuna göre oy vermesi mümkün değildir, çünkü pek çoğunun iktidardaki partinin sorumluluklarını tanımlama kapasiteleri yoktur. Yine aynı şekilde seçmenin ne ekonomi konusunda, nede diğer siyasi gelişmeler konusunda sorumluları tayin edebilmesi pek de mümkün gözükmemektedir. Fakat yinede hükümetin seçilme şansını en fazla etkileyen

²⁴⁸ Junhan Lee, "Economics and Elections in South Korea and Taiwan." (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Michigan State University, 2001), s.1

²⁴⁹ Asa Bengtsson "Economic Voting: The Effect of the Political Context, Volatility and turnout on voters assignment of responsibility", NOPS (Nordic Conference of Political Science), 15-17 Ağustos, 2002 de sunulmuştur.

faktörlerden birisi, ekonomik hesaplardır ve ekonomik oy vermenin var olması da büyük bir ölçüde siyasal yapı tarafından belirlenmektedir.²⁵⁰

Oy verme ile reel gelir, enflasyon, faiz oranı ve işsizlik arasında anlamlı ilişkilerin bulunmuş olması seçmenin ekonomik olarak rasyonel olduğuna delil gösterilmiştir. Fakat Blount (2002), işsizliğin bu göstergelerden farklı olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre işsizliğin anlamı tam olarak anlaşılamamıştır. Avustralya'yı 1990-1998 dönemleri itibariyle ele alan Blount, faktör analizleri metodunu kullanmıştır. Bu metot araştırmacının sübjektif yargılamalarına açık bir analizdir. "Avustralya seçim çalışmaları" anketi kullanılmış ve şu soru sorulmuştur: Aşağıdaki konulardan hangisi size göre önemlidir? Her konunun yanına "çok fazla önemli", "çok önemli", "çok önemli değil" cevaplarından birini koymaları istenmiştir. Konular ise, enflasyon, faiz oranı, işsizlik, eğitim, çevre, sağlık ve vergidir. Bu anketler her seçimde yapılmıştır.²⁵¹ Analizde konular iki set halinde (sosyal ve ekonomik faktörler) ele alınmış ve korelasyonlarına bakarak, enflasyon, faiz oranları ve vergilerin ekonomik faktörler içinde yer aldığı görülmüştür. Sosyal faktörler içinde ise, eğitim, çevre, sağlık birbirleriyle korelasyon halinde olduğu görülür. Fakat işsizliğin ekonomik faktörlerden ziyade, sosyal faktörlerle korelasyon halinde olduğu görülmüştür. Yani seçmenler işsizliğe sosyal faktörler arasında düşünmektedirler. Buda işsizliğin ekonomik oy verme modellerinde kullanılmasında iyi bir ölçü olmadığını vurgulamaktadır. Son olarak da İşsizlik ve oy verme arasındaki ilişkinin analizinde seçmenlerin rasyonel olduğu işaret edilse bile, bu onların ekonomik anlamda rasyonel olduklarını göstermez.²⁵²

Daha önce yapılan çalışmalarda oy ve popülerlik fonksiyonu objektif ekonomik şartlara veya algılamalara göre modellenmekteydi.²⁵³ Bu çalışmalarda genellikle zaman serilerinde bütünü (aggregate) ele alan veriler veya zaman kesitinde kişisel düzeydeki veri setleri kullanılmıştır. Son yıllarda araştırmacılar, seçim sonuçları ve hükümete verilen desteği açıklamada ekonomiyi algılama ölçütlerini kullanmaya başlamışlardır.

²⁵⁰ Bengtsson, 2002, a.g.e.; s.21-22.

²⁵¹ Simon Blount, "Unemployment and Economic Voting", *Electoral Studies*, Cilt no 21: (2002), s. 91-100.

²⁵² Blount, 2002, a.g.e.; s. 91-100.

²⁵³ Nannestad ve Paldam, 1994.

Anderson ve arkadaşları (2004) bu çalışmada seçim sonrası ekonomik algılama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu incelemede İngiltere 1997 seçimleri öncesi ve sonrası anket sonuçları ile yapılmıştır. İki hipotezleri vardır:

- 1- işçi partisine veya liberal demokratlara oy veren seçmenlerin muhafazakar partiye oy verenlere göre daha fazla negatif geçmişe yönelik, toplumcu ekonomik algılama geliştirmeleri beklenir.
- 2- işçi partisine oy veren seçmenlerin muhafazakar veya liberal demokratlara oy verenlere göre daha fazla geleceğe yönelik toplumcu ekonomik algılama geliştirmeleri beklenir.²⁵⁴

Bu hipotezleri test etmek için kullanılan bağımlı değişken anket sorusuna verilen cevaplardır. Geçmişe ve geleceğe yönelik toplumcu ekonomik algılamanın ölçülmesinde şu sorular sorulmuştur.

- 1- Geçmiş yıla bakarak İngiltere ekonomisinin daha güçlü, daha zayıf veya aynı kaldığını söyleyebilir misiniz?
- 2- Gelecek yılı düşünerek, İngiliz ekonomisi daha güçlü, daha zayıf veya aynı kalacaktır?

Bağımsız değişkenler, oy tercihleri, seçim öncesi ekonomik algılama, particiliktir. Bu değişkenlerle birlikte psikolojiden de davranış teorilerinden yararlanılmıştır. Buna göre işçi partisine ve liberal demokratlara oy verenler muhafazakar hükümet döneminde ülkenin ekonomik durumunu 1997 seçimlerinden daha negatif olarak algılamaktadırlar. Bu durumda seçmenler, ekonominin değerlendirilmesi ve oy tercihleri arasındaki uyumsuzlukları azaltmayı araştırmakta, buda ekonominin değerlendirilmesini etkilemektedir. Buradan da şu sonuca ulaşabiliriz, seçmenin seçim sonrası ekonomik algılaması en azından belli ölçüde oy tercihleri tarafından içsel olarak etkilenmektedir. Bu bulgunun iki temel etkisi olabilir. Birincisi, zaman kesiti modellerinde, ekonomik algılamanın oy verme üzerindeki etkisi fazla hesaplanmaktadır. İkincisi, demokratik sorumluluk mekanizması olarak, ekonomik algılamanın içsel olması ekonomik oy vermenin kalitesini tehlikeye atabilir.²⁵⁵

²⁵⁴Christopher J. Anderson, Silvia M.Mendes, and Yuliya V.Tverdova."Endogenous economic voting: evidence from the 1997 British Election" **Electoral Studies**, (baskıda) 2004.

²⁵⁵ Anderson ve arkadaşları, 2004.

Ekonomik oy verme ile ilgili yapılan ampirik çalışmaları bir tablo ile özetlemek bulguları toplu olarak görmek açısından faydalı olacaktır.

TABLO 2.3 Ekonomik Oy Verme İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

	ÇALIŞMA	DÖNEMİ	AÇIKLAMA
1	Kramer (1971)	ABD 1896-1964 dönemleri analiz edilmiştir.	Bağımlı değişken Cumhuriyetçilerin oy oranları, bağımsız değişken ise işsizlik, tüketici fiyat indeksi, kişi başına düşen reel gelir, kişi başına düşen parasal gelir ve iki tane siyasal değişkendir. Reel gelirdeki % 10 azalma, iktidar partisinin % 4-5 oy kaybına neden olmaktadır. İşsizlik ABD seçmeni üzerinde etkili değil iken, harcanabilir gelir ve enflasyon seçmenler üzerinde etkili bir değişkendir.
2	Stigler (1973)	ABD 1990-1970 dönemleri analiz edilmiştir.	Kramer (1971) kullandığı değişkenleri kullanmıştır. Ekonomik koşulların seçmen davranışını etkilediğini tespit etmiştir.
3	Tufte (1975)	ABD 1938-1970 dönemleri analiz edilmiştir.	İki aşamalı bir analiz yapmıştır. Birinci aşamada seçimlerden bir yıl önce Gallup tarafından yapılan popülerlik anketlerinde başkanın kaybedeceği oylar ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi inceler. İkinci aşamada ise elde ettiği sonuçları, gerçek seçim sonuçlarıyla karşılaştırmaktadır. Modeli gerçek seçim sonuçlarını % 91,2 varyansla açıklamaktadır.
4	F. Arcelus ve A.Meltzer (1975)	ABD 1956-1974 dönemleri analiz edilmiştir.	İki aşamalı analiz yapmıştır. Birinci aşamada ekonomik şartların seçimlere katılımı etkileyip, etkilemediği, ikinci aşamada hangi parti ve adaya oy verileceğini etkileyip, etkilemediği fayda-maliyet yöntemi ile analiz edilmiştir. sonuçta, ekonomik koşulların seçimlere katılmayı etkilediğini, fakat aday ve parti tercihlerinde etkili olmadığını tespit etmiştir. Sadece enflasyonun Demokrat partinin oylarını etkilediğini, fakat Cumhuriyetçilerin oy oranını etkilemediğini tespit etmiştir.
5	Bloom ve Price (1975)	ABD	Cumhuriyetçilerin aldığı oy oranları bağımlı değişken, reel gelirdeki değişme bağımsız değişkendir. Ekonominin kötüye gittiği dönemlerde iktidar partisinin (hem Cumhuriyetçilerin, hem de Demokratların) oy kaybettiğini, fakat ekonominin genişleme dönemlerinde iktidar partisinin oylarının değişmediğini tespit etmiştir.
6	Bruno S. Frey ve Friedrich Schneider (1978a)	ABD 1953-1975 dönemleri analiz edilmiştir	İşsizlik, enflasyon, tüketim oranı ve başkanının kişiliği verileriyle ABD başkanlarının popülerliğini ölçmüştür. Hem ekonomik koşulların, hem de başkanların kişiliklerinin popülerlikte etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

	ÇALIŞMA	DÖNEMİ	AÇIKLAMA
7	Bruno S. Frey ve Friedrich Schneider (1978b)	İngiltere 1959-1974 dönemleri analiz edilmiştir.	Hükümetin popülerliği ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişki ölçülmüştür. Kullanılan ekonomik değişkenler enflasyon, işsizlik ve harcanabilir reel gelirdir. Enflasyon oranındaki %1 lik artış hükümetin popülerliğinde yaklaşık olarak %0,6 lık, işsizlik oranındaki % 1 lik artış ise hükümetin popülerliğini % 6 oranında azaltmaktadır. Kullanılabilir reel gelirden % 1 lik artış, iktidarın popülerliğini % 0,8 arttırmaktadır.
8	Morris P. Fiorina (1978)	ABD 1956-1974 dönemlerini analiz etmiştir	Kişisel ekonomik koşulların oy vermedeki etkilerini incelemiştir. Kişisel ekonomik durum başkanlık seçimlerini etkilerken, kongre seçimlerini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.
9	Michael S. Lewis-Beck (1980)	Fransa 1960-1970 dönemi	Olumsuz ekonomik koşullar Fransız Cumhurbaşkanı'nın popülerliğine zarar vermektedir. Enflasyondaki % 1 artış, popülerlikte % 2 lik bir azalmaya neden olmaktadır. Ekonomik etkilerin iki aylık gecikme ile hissedildiğini bulmuştur. Aynı model başbakanı uygulandığında, ekonomik koşullardaki kötüleşmenin getirdiği popülerlik düşmesi, cumhurbaşkanından daha fazla olmaktadır.
10	H. Norpoth ve T.Yantek (1983)	ABD 1961-1980 dönemi analiz edilmiştir.	Ekonomi ile hükümetin popülerliği arasında yapılan çalışmalarda eğer seriler durağan olmayan özellikler taşıyorsa, bu serileri durağan hale getirmek gereklidir. Çalışmada Box Jenkins (ARMA) modeli kullanılmıştır. Bu modelle yapılan testlerde ekonomi ile popülerlik arasında çok da güçlü ilişkiler bulunamamıştır.
11	Helmut Nortpoth (1987)	İngiltere 1979-1985 dönemi analiz edilmiştir.	Thatcher hükümetinin popülerliğini Box-Tia modeli ile analiz etmiştir. Buna göre işsizlik hükümetin popülerliğini etkilerken, enflasyonun popülerlik üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını tespit etmiştir.
12	Benjamin Radcliff (1988)	ABD 1930-1980 dönemi ele alınmıştır.	Ülkenin bütün ekonomik koşullarına göre ve kişisel ekonomik koşullara göre oy vermeyi inceleyen çalışmaların sonuçları arasındaki uyumsuzlukları araştırmıştır. Genelde genel ekonomik koşullara oy vermede etkili iken kişisel ekonomik koşullar 1960 lara kadar etkili, bu tarihten sonra ise çok az veya etkisiz olmaktadır.
13	Robert S. Erikson (1989)	ABD 1948-1984 dönemi analiz edilmiştir.	Ekonomik şartlar ile başkanlık seçimleri arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Kişi başına gelirdeki değişme, Demokratik ve Cumhuriyetçi adayların cazibesinden daha fazla başkanlık seçimleri sonuçlarını etkilemektedir.

	ÇALIŞMA	DÖNEMİ	AÇIKLAMA
14	Henry W. Chappell (1990)	ABD 1953-1988 başkanlık popülarlık anketi verileri, 1948-1988 başkanlık seçim oyları	Belirtilen dönemler itibariyle seemingly unrelated regression metoduyla hem gerçek başkanlık seçim sonuçlarını, hem de popülarlık anket sonuçları benzeri makro ekonomik performanslar ile tahmin edilmiştir. Tahmin sonucuna göre, hem gerçek oy, hem de anket sonuçları GSMH artışı ve enflasyondan etkilenmektedir. İşsizliğin ise etkileri daha azdır. Fakat ankete katılanlar seçmenlere göre enflasyonla daha fazla ilgilenirken, GSMH artışı ile daha az ilgilenmektedir.
15	G.Bingham Powell ve Guy D. Whitten (1993)	Y.Zelanda, Yunanistan, Fransa, İngiltere, Kanada, Avusturya, İrlanda, ABD, Japonya, Avusturya, İsveç, Almanya, Belçika, İsviçre, Danimarka, Norveç, İtalya, Hollanda, Finlandiya.	Ekonomik oy vermenin anlaşılması açısından, hükümetlerin ideolojik imajları ve siyasal sorumlulukların açıkça belirlenmesi önemli faktörlerdendir. Siyasal iktidara yönelik destek önceden vaat edilen hedeflere ulaşıldığı ölçüde devam eder.
16	Alexander C. Pacek (1994)	Bulgaristan, Polonya, Çek ve Slovak Cumhuriyeti	Bağımlı değişken seçimlere katılma ve partiler, bağımsız değişken işsizlik oranı, reel harcanabilir gelir ve enflasyondur. İşsizliğin seçmen davranışında etkin faktör olduğunu tespit etmiştir.
17	Linda Rosa Fonseca Gonçalues Veiga (1999)	Avusturya, Belçika, İrlanda, Danimarka, ABD Finlandiya, Fransa, Almanya, İtalya, İsveç Hollanda, Portekiz, İspanya, İngiltere.	Seçim sonuçları ekonomik performans tarafından etkilenmektedir. Bu ülkelerde seçim sonuçlarını etkileyen en önemli değişken enflasyon iken, en az önemli değişken işsizliktir.
18	Chistopher J. Anderson (2000)	Belçika, Danimarka, Fransa,Almanya,Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İngiltere, Norveç	Seçmenlerin oy verme niyetleri ile ekonomik durumu algılamaları arasındaki ilişkinin siyasal yapı tarafından nasıl etkilendiğini ölçmeye çalışmıştır. Açık olarak siyasal yapının ekonomik algılama ile bağlantılı olarak oy verme davranışını etkilediğini saptamıştır. Seçmenlerin ekonomik durum ile ilgili değerlendirmeleri sorumluluk mekanizması basit olduğunda daha da artmaktadır

	ÇALIŞMA	DÖNEMİ	AÇIKLAMA
19	Henry W. Chappell ve Linda G. Veiga (2000)	Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, İsveç, Hollanda, Portekiz, İspanya ve İngiltere	Enflasyon yükseldiğinde seçmenler iktidarı cezalandırmaktadır. Bütün makro ekonomik teoriler enflasyonu istenmeyen ve politika yapıcılar tarafından kontrol edilebilir kabul etmişlerdir. Daha zayıf sonuç ise, seçmenlerin ekonomik büyümede iktidarı ödüllendirdikleridir. Bu durum belki de seçmenlerin enflasyona daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir veya büyüme enflasyondan daha az kontrol edilebilir olarak görülmektedir.
20	M.Bildirici ve M.Donduran (2000)	Türkiye 1987-1999 dönemleri analiz edilmiştir	Ekonomik ve ekonomik olmayan değişkenler analizde kullanılmıştır. Enflasyon, işsizlik, büyüme, terör ve din değişkenleri VAR modeliyle analiz edilip, seçmen üzerindeki etkileri saptanmıştır. Sonuçlara göre enflasyon bütün partiler için olumsuz bir durum olmakla beraber, parti oylarında ekonomik olmayan faktörlerin (din ve terör gibi) etkilerinin daha fazla olduğu gözlenmiştir.
21	Biröl Akgün	Türkiye 1945-1995 dönemleri analiz edilmiştir.	İktidar partisinin oy oranındaki değişimler regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Bulduklar sonuca göre Türk seçmeni oy kullanırken ekonomik şartlara duyarlıdır. Enflasyon, iktidar partisinin oylarını etkilemektedir. Negatif ekonomik gelişmelere karşı daha fazla tepki verilmektedir.
22	Asa Bengtsson (2002)	Avusturya, Avustralya, Belçika, Kanada, İsveç Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç.	İşsizlik, enflasyon bağımsız değişkeni ve iktidar partilerinin seçimden seçime değişen oy oranları bağımlı değişkeni ile 283 seçim sonucuna regrasyon analizi yapılmıştır. Buna göre, seçmenler sadece ulusal ekonominin durumuna göre oy vermemektedir. Seçmenin ait olduğu gruba dayalı olarak, sosyal, dinsel veya azınlık dilleri de bazen önemli olmaktadır. Fakat yinede hükümetin seçilme şansını en fazla etkileyen faktörlerden birisi, ekonomik hesaplardır ve ekonomik oy vermenin var olması da büyük bir ölçüde siyasal yapı tarafından belirlenmektedir.
23	Simon Blount (2002)	Avustralya 1990-1998 dönemi analiz edilmiştir.	Değişkenleri sosyal ve ekonomik faktörler olarak iki gruba ayırıp, faktör analizine tabi tutmuşlardır. Bu analize göre enflasyon, faiz oranları, vergiler ekonomik faktörler içinde yer almakta, eğitim, çevre, sağlık ise sosyal faktörler içinde yer almaktadır. İşsizlik ise, daha çok sosyal faktörlerle korelasyon halindedir. Bu durumda işsizliğin ekonomik oy verme modellerinde kullanılmak için çok da iyi bir gösterge olmadığı vurgulanmıştır.

	ÇALIŞMA	DÖNEMİ	AÇIKLAMA
24	C.J. Anderson, S.M.Mendes, Y.V.Tverdova (2004)	İngiltere 1997 seçim öncesi ve sonrası yapılan anketleri değerlendirmiştir	Ekonomiyi algılama ile seçmen davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Seçmenlerin, seçim sonrası ekonomik algılamaları belli bir oranda oy tercihleri tarafından içsel olarak etkilenmektedir.

Bütün bu çalışmaları özetleyecek olursak, Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi, seçimleri kazanmak isteyen iktidar partilerinin ekonomiyi manipüle etmeleriyle ortaya çıkan döngülerdir. Burada konjonktürel hareketlerin ortaya çıkması siyasal partilerin serbestçe örgütlenip, rekabet edebilecekleri demokratik sistemin varlığına bağlıdır. Konjonktürel hareketlerin niteliğini ise, siyasal partilerin yapılanma biçimi ve ülkenin seçim sistemi tarafından etkilenmektedir. Buna göre tespit edilen dört tip politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı söz konusudur. Bunlar, fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar, partizan politik konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan politik konjonktürel dalgalanmalar modelleridir.

Uygulamada fırsatçı konjonktürel dalgalanmaları tespit etmek, partizan konjonktürel dalgalanmalara göre daha kolaydır. Çünkü siyasi partilerin partizan eğimli iktisat politikaları uygulayıp, uygulamadıklarını tespit etmek için düzenli ve sağlıklı kamuoyu araştırmalarına ihtiyaç vardır. Ayrıca seçimlerin sağ ve sol eğilimlere göre ayrılmış parti blokları arasında geçmesi gerekir.²⁵⁶ Yapılan bir çok çalışmada partizan politik konjonktürel dalgalanmaların iki parti sisteminin geçerli olduğu ABD, İngiltere gibi ülkelerde var olduğu tespit edilmiştir. Koalisyon hükümetleri tarafından yönetilen ülkelerde uygulanan ekonomi politikalarının niteliğini tespit etmek oldukça güçtür.

Literatüre bakıldığında fırsatçı ve partizan konjonktürel döngülerin varlığını test eden çok fazla çalışma yapılmıştır. Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını test etmek için iki tür yaklaşım söz konusudur. Bunlardan birincisi, politika çıktılarına göre, diğeri ise politika araçlarına göre konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını test etmektir. Politika çıktıları ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon gibi temel makro ekonomik değişkenlerdir. Politika araçları ise, para arzı artışı, vergiler, transferler, kamu harcamaları gibi iktisat araçlarında gözlenen değişimlerdir.

Bu tezde de fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalarla ilgili yapılan ampirik çalışmalar politika çıktılarına ve politika araçlarına göre ayırma tabii tutularak gözden

²⁵⁶ Erdoğan, a.g.e.; 2004, s. 84.

geçirilmiştir. Fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar ile ilgili gözden geçirilen toplam 23 çalışmanın 9 tanesi politika çıktılarına göre, 14 tanesi ise politika araçlarına göredir. Politika araçlarına göre yapılan çalışmaların çoğunluğu politik konjonktürel dalgalanmaların varlığının tespit etmiştir. Politika çıktılarına göre yapılan çalışmaların % 50 si politik döngü tespit edememiştir. Bununla ilgili olarak genel kanı, politika çıktılarına göre ekonomiyi manipüle edebilmek, politika araçlarına göre daha zor olduğudur. Yani iktidar partileri istedikleri gibi ekonomiyi manipüle etme şanslarının olmadığı görülmektedir. Politika araçları ise, ekonomiyi manipüle etme açısından daha kolay kullanılabilir durumdadır. İşte literatürde olan genel eğilimin Türkiye için geçerli olup, olmadığını test etmek amacıyla bir sonraki bölümde politika çıktıları (büyüme ve enflasyon) ile politika araçlarının (kamu harcamaları, para arzı, bütçe açıkları) seçimler dolayısı ile manipüle edilip, edilmediği analiz edilecektir.

Ekonomik oy verme ile ilgili literatüre baktığımızda, ampirik çalışmaların çoğunluğunda ekonomik performans ile hükümetin popülerliği veya oy niyetleri arasında istikrarlı ilişkiler bulunmuştur. Bundan sonraki bölümde böyle istikrarlı bir ilişkinin Türk seçmeni içinde geçerli olup, olmadığına bakılacaktır. Bu nedenle bir sonraki bölümde, Türkiye’de 1950 yılından itibaren başlayan çok partili demokratik hayatın özeti verildikten sonra hükümetlerin seçim kazanmak için ekonomiyi uyarıp, uyardıkları incelenecek. Daha sonra ise, Türk seçmenin popülerlik/oy verme davranışlarının ekonomik şartlardan ne ölçüde etkilendiğine bakılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR VE EKONOMİK OY VERME İLE İLGİLİ AMPİRİK UYGULAMA

1 GİRİŞ

Bir önceki bölümde politik konjonktürel dalgalanmalar ve ekonomik oy verme ile ilgili teori ve ampirik uygulamalar gözden geçirilmiştir. Bu bölümde ise politik konjonktürel dalgalanmalar ve ekonomik oy verme ile ilgili olarak Türkiye uygulaması yapılacaktır. Ampirik uygulamaya geçmeden önce Türkiye'deki politik ekonomik sistem üç devre halinde incelenecek daha sonra ise analiz bölümü gelecektir.

2 TÜRKİYE'DE POLİTİK EKONOMİK SİSTEM

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında kurulduğundan 1946 yılına kadar geçen dönemde yapılan 1927, 1937, 1935, 1939 ve 1943 seçimlerinin demokratik özellikler taşıdığını söylemek güçtür. Çünkü bu seçimlere Cumhuriyet Halk Partisinden (CHP) başka partinin katılmasına izin verilmemiştir. Aslında Türkiye Cumhuriyeti tek parti olarak doğmadı. Aksine “Kuva-yı Milliye ruhunu” temsil eden Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi demokratik ve çoğulcu yapıdan, zaman içinde tek parti hegemonyasına dönüşmüştür.²⁵⁷

Bu tarihe kadar altı siyasal partinin kurulma çabaları olmuştur. Bu partiler Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası (Kasım,1924), Serbest Cumhuriyet Fırkası (Ağustos 1930), Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi (Ağustos 1930), Sosyal Demokrat Fırka (Ağustos 1930), Ahali Cumhuriyet Fırkası (Eylül 1930), Milli Kalkınma Partisi (Eylül 1945).²⁵⁸ Bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere Türkiye Cumhuriyeti kurulurken çok partili siyasal rejime geçmeyi hedeflemiştir. Fakat siyasi alt yapının yetersizliği ve siyasi ortamın CHP'nin (Cumhuriyet Halk Partisinin) tek parti iktidarına dayanması, bu partilerin pek fazla uzun ömürlü olmasını engellemiştir. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası irticai

²⁵⁷ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*. (Altıncı Basım: İstanbul, Cem Yayınevi, Nisan 2000), s.127.

²⁵⁸ Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940), (Dördüncü basım: İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2003), s.72, 146.

faaliyetlere yer verdiği için 1925 yılında kapatılmıştır. Sosyal Demokrat Fırka ve Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisinin kurulmasına izin verilmemiştir. Ahali Cumhuriyet fırkasının etkisi son derece sınırlı olmuştur ve Aralık ayında hükümet emriyle kapatılmıştır. Milli Kalkınma Partisi ise, genel kurulunu zamanında toplayamadığı için “münfesi” sayılmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası da 1930 yılında olumsuz gelişmeler nedeniyle kendi kararıyla kapanmıştır.²⁵⁹

Genç Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda dünya ekonomisi içinde hammadde ihraç eden, sanayi malları ithal eden ve çok yüksek dış borcu olan bir ekonomik yapıya sahipti. Bu dönemde İzmir İktisat kongresi ile fikri gelişmeler başlamış, ekonominin envanteri çıkarılarak, ekonomik hedefler tayin edilmiştir.²⁶⁰ 1930 yıllarına kadar devlet işletmeciliği ve müdahalelerinin minimum olduğu ve piyasa ekonomisi ile sanayileşmenin benimsendiği, dışa açık bir yapının var olduğu yıllardır. İktisat politikalarında da, sıkı para politikasının ve denk bütçe maliye politikasının izlendiği görülür. 1929 yılında ortaya çıkan Büyük Buhran nedeniyle, izlenen politikalar değişmiş korumacı-devletçi iktisat politikaları benimsenerek, dışa kapalı, devlet eliyle sanayileşme çabaları başlamıştır. Bu dönemdeki devletçi iktisat politikaları iki şekilde yürütülmektedir. Birincisi devlet işletmeciliği, ikincisi ise fiyat mekanizması, dış ticaret gibi konularda ekonomik hayatın devlet tarafından kontrol edilmesidir. 1940-45 yılları ise savaşın olduğu yıllardır ve bu dönemde savaş ekonomisi uygulanmıştır. Temel ve ara malların dağıtımı devlet eliyle yapılmakta, özel kesime bırakılan alanlarda ise Milli Koruma Kanunu uygulanmaktadır.²⁶¹

2.1 1946-1960 Dönemi

İkinci Dünya Savaşının bittiği yıllarda Türkiye’de “siyasal güç” ile “ekonomik güç” arasındaki çatışma yeni boyutlara büründü. Hükümetin pek çok muhalefete karşılık çıkardığı “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” büyük toprak sahiplerinin ve bazı ünlü politikacıların tepkisine yol açmıştır. Bu kanun ile büyük toprak sahipleri bir kısım

²⁵⁹ Varım, 1997, a.g.e., s. 31.

²⁶⁰ Ahmet Kılıçbay, **Türk Ekonomisi**. (Dördüncü Basım, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınlar, 1992), s.100

²⁶¹ Nadir Eroğlu, “Türkiye’de İktisat Politikalarının Gelişimi”, Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Araştırma Ve uygulama Merkezi’nin düzenlediği 80. yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumunda sunulan bildiri (İstanbul. 29-31 Ekim 2003).

topraklarını, topraksız köylüye vererek onlarında toprak sahibi olmasını sağlamaktadırlar. Fakat bu kanun CHP içinde hizipleşmenin son noktası olmuş ve A. Menderes, Fuat Köprülü, C. Bayar ve K. Koraltan' ın bu partiden ayrılarak 7 ocak 1946'da Demokrat Partiyi (DP) kurmasına neden olmuştur. Devletçi olmayan iktisat politikalarını savunan DP, hükümeti erken seçim kararı almaya zorlamıştır ve erken seçimlerin temmuz 1946 yapılması kararlaştırılmıştır.²⁶²

1946 seçimlerinin Türkiye'nin demokratikleşme süreci açısından üç türlü etkisi olmuştur.²⁶³ Birincisi iktidar partisinin (CHP) yanında, muhalefet partisinin de katılacağı ilk seçimdir. Muhalefet partisi Demokrat parti (DP), CHP'den ayrılan bazı milletvekilleri tarafından kurulan ve tek partinin otoriter yönetiminden şikayetçi olan gruplarında desteğini alan bir partidir. Özellikle ekonomi anlayışları özel kesimi destekler nitelikte olduğundan, bürokrasinin denetlediği ve bürokrasiye bağımlı hale gelmekten öfke duyan menfaat gruplarının desteklediği bir parti olmuştur.²⁶⁴

İkinci önemli gelişme ise, bu dönemde hızlanan partileşme sürecidir. DP hariç bu dönemde 13 yeni parti daha kurulmuştur. Bu partilerden Türkiye Sosyalist Partisi (14 Mayıs 1946) ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (20 Haziran 1946) daha sonra Aralık 1946' da kapatılmış, diğer bir kısmı da siyasi arenada pek varlık gösterememişlerdir.²⁶⁵ Yine Türk siyasi hayatında 1946 yılı çok partili hayata geçilmesi ve pek çok siyasi partinin kurulması açısından önemlidir.

Üçüncü olarak, çok partili siyasi hayata geçişin ekonomi politikaları üzerinde yaratmış olduğu etkiler önemlidir. Çünkü çok partili siyasi hayata geçmekle birlikte artık iktidar partileri toplumun ekonomik ve sosyal isteklerini dikkate almak ve onların isteklerine cevap vermek zorunda kalacaklardır. Yani artık geniş halk kitleleri seçimden seçime de

²⁶² Erdinç Tokgöz, "Türkiye İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri (1923-2000)", **Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz**. Ed.: Ahmet Şahinöz (Ankara: İmaj Yayınevi, 2001, s.11.)

²⁶³ Varım, 1997, a.g.e; s.31

²⁶⁴ Şerif Mardin, "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve A.Yaşar Sarıbay (İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1986, s.128)

²⁶⁵ Birsen Gökçe, **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, (Birinci Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, Ekim, 1996) s.31

olsa, toplum sahnesinde seyirci olmak yerine aktör olarak yer alacaklardır.²⁶⁶ Böylece siyasi partiler oylarını artırmak amacı ile birbirleriyle rekabet edecek ve oylarını maksimum yapmaya çalışacaklardır. Bunun yollarından biride politikalarını, özellikle ekonomi ile ilgili olanları, seçmenleri memnun edecek şekilde seçmesi bu politikaları uygulamasıdır.

21 Temmuz 1946'da yapılan ilk çok partili seçimleri CHP kazanmıştır. DP ülke çapında örgütlenmesini tamamlayamadığından 465 milletvekilliği için, sadece 273 yerde aday gösterebildi ve seçimler tek dereceli çoğunluk sistemine göre yapıldığından sadece 62 milletvekili çıkarabildi. Aslında Atatürk'ün mirasına sahip çıkan her iki partinin arasında önemli bir ideolojik fark yoktu.²⁶⁷ CHP ve DP arasında baş gösteren mücadele, çok partili demokratik sistemi kurma konusunda idi. 1946 seçimlerini kazanan CHP içinde bazı iç anlaşmazlıklar belirdi. Bunu gidermek için parti içindeki genç üyeler 1947-1948' de bir takım liberalizasyon hareketine girişmişler ve bir ölçüde partinin itibarını arttırmış olsalarda, 1950 seçimlerindeki yenilgiyi önleyememişlerdir.²⁶⁸

14 Mayıs 1950 seçimleri Demokrat Partinin başarısıyla sonuçlanmıştır. Seçmenlerin %53 desteğini alarak, meclisteki milletvekilliği sayısının çoğunluğunu ele geçirmiştir. 22 Mayıs'ta yeni meclis toplanarak Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar'ı, Başbakanlığa ise Adnan Menderes'i getirmiştir.²⁶⁹ CHP ise bu dönemde çağa ayak uydurma yolunda pek başarılı olamamış, sürekli eleştirdiği DP ye karşı alternatif sunamadığından 1954 yılında yapılan seçimlerde daha da büyük yenilgiye uğramıştır. DP bu seçimde oyların % 58'ini alarak, mecliste % 92 çoğunluk elde etmiştir. Fakat tek parti döneminin kurumlarıyla devam eden, beklenen liberalleşmeyi sağlamayan ve aydın kesimin beklediği özgürlükleri veremeyen DP'den 1954'den sonra kopmalar başlamıştır. Bu partiden ayrılanlar Hürriyet Partisini kurmuşlardır. İktisadi sorunların büyümesi, DP'deki iç çekişmeler nedeniyle partisinin yıprandığını düşünen Menderes 1958'de yapılması gereken seçimleri, durumun daha da kötüleşeceğini düşünerek 1957 yılına almıştır.²⁷⁰

²⁶⁶ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi**, (Sekizinci Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2004), s.93-94.

²⁶⁷ Feroz Ahmad, "Demokrasiye İlk Adım", **Cumhuriyet Ansiklopedisi** (1923-1940), (Dördüncü basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2003), s.90

²⁶⁸ Kemal H. Karpat, "Türk Demokrasi Tarihi", (İstanbul: AFA yayıncılık, 1996), s.348.

²⁶⁹ 1950 ve daha sonraki dönemlerde kurulan hükümetler liste halinde Ek B' de verilmiştir.

²⁷⁰ Ahmad, 2003, a.g.e.; s.92.

Türk kamuoyu bu dönemde, batı ülkelerinde ekonomik buhran nedeniyle benimsenen Keynesçi yaklaşımın tersine, anti-devletçi bir partiyi iktidara getirmiştir. Kongar (1999) bunu sınıfsal olarak da açıklamaya çalışmıştır. Ona göre Osmanlıdan itibaren Türk siyasal hayatına hakim iki çizginin varlığı söz konusudur. Bunlardan birisi devletçi-seçkinci cephe, diğeri ise gelenekçi-liberal cephedir. Devletçi seçkinci cephe “Batılılaşma” düşüncesi çevresinde oluşmuştur. Gelenekçi-liberal cephe ise, devletçi-seçkinci cepheye tepki olarak doğmuştur. Liberalizmi hem ekonomik, hem de siyasal eğilimde benimsemektedirler. Demokrat Parti, Cumhuriyetin devrimci kadrosunu oluşturan “seçkinci-devletçi” aydın tarafından oluşturulmakla beraber, Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle “devletçi-seçkinciler” in iktidarı bitmekte, yerine “gelenekçi-liberaller” geçmektedir. DP İktidara gelir, gelmez devletçi-seçkinci grubun dayandığı asker ve sivil bürokrasiyi atama ve yer değiştirme yöntemiyle kırmaya ve denetimi eline geçirmeye çalışmıştır.²⁷¹ Demokrat Parti’nin siyasal söylemine popülist bir anlayışın hakim olduğu da görülür. Bu durum beraberinde halkı yücelten ve ona gerçek değerini atfetmeyi vadeden bir retoriği getirmiştir. Parti liderleri konuşmalarında ve beyanlarında sürekli olarak halk üzerine bir vurgu yapmışlardır.²⁷²

Demokrat parti desteğinin büyük bir kısmını kırsal kesimden almaktaydı ve toprak sahiplerinin çıkarlarına yakın bir parti konumunda idi. Bu nedenle de 1948 yılında 13.9 milyon hektar olan tarım alanları 1959 yılında 22.9 hektara yükselmiştir. Yine aynı şekilde tarımda makineleşmeye önem vererek, aynı dönemler içinde traktör ve biçer döver sayısını önemli ölçüde arttırmıştır. Bir tarım makinesinin dokuz kişinin işini yaptığı düşünülürse, bu kesimde bir çok kişinin işsiz kaldığı ve köyden kasaba ve kentlere göçün bu dönemde başladığı görülür. Yine oy kaygısı ile tarım kesimine ucuz kredilerin verildiği bir dönem olmuştur. Kırsal alanda 1954 yılına kadar yaşanan bu bolluk ve refah diğer faktörlerle birlikte nüfus artışının da tetikleyicisi olmuştur. Nüfus artış oranı 1940’larda 1.7 iken 1950 lerin ortasında 2.77 yükselmiştir. Yine bu dönemde

²⁷¹ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye** (Yirmibirinci basım, İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş., 1999), s.155

²⁷² Fulya Özkan, “1950’lerin Popülizm Açısından Bir İncelenmesi”, **Journal of Historical Studies**, Sayı no, 2: (2004), s.32-47.

toplumsal değişme sürecini hızlandırmak için baraj sayısı arttırılmış, karayolları yapımına hız verilmişti. (Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolları yapımı önemliydi).²⁷³

DP'nin iktidara gelmesiyle ekonomi politikaları da belirgin bir şekilde değişmeye başlamıştır. Menderes hükümetinin üç temel iktisadi hedefi mevcuttu. Tarım sektörüne öncelik verilmesi, sanayileşmenin özel kesimin öncülüğünde yapılması ve dış ekonomik ilişkilerde liberalleşmedir. Bu hedefler doğrultusunda iktidara gelmelerinde payı büyük olan köylü kesimini memnun etme girişimi başlamıştır. Aslında tarımın önemsenmesinin diğer bir nedeni de, Kore savaşı nedeniyle uluslararası piyasalarda hammadde ve tarım ürünleri fiyatlarının hızla yükselmesidir. Tarımsal üretimi arttırmak amacı ile, yeni topraklar tarıma açılmış, çiftçinin ürettiği buğday dünya fiyatlarının üstünde satın alınmış ve tarımda makineleşme hızlandırılmıştır. Hava koşullarının da elverişli olması nedeniyle 1954 yılına kadar çiftçinin refahı artmıştır. Bu dönemde "toprak zenginleri" ortaya çıkmıştır. Fakat 1954 yılından sonra iklim koşullarının elverişsizliği tarım üretimin azalmasına ve dolayısıyla da tarıma dayalı iç ve dış dengenin bozulmasına neden olmuştur. Bu nedenle de hükümet tarım yerine artık sanayiye dayalı büyümeye öncelik vermeye başlamıştır.²⁷⁴

DP döneminin ikinci temel özelliği olan özel kesimin öncülüğünde sanayileşme politikaları çerçevesinde, yabancı sermayede dahil olmak üzere, özel girişimcilik desteklenmiştir. Bu kapsamda yabancı sermayenin ülkeye gelip yatırım yapması için çeşitli yasalar çıkarılmıştır. Özel sanayinin kurulması teşvik edilmesi için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Böylece özel kesim kısa ve uzun vadeli sanayi yatırım kredisi alabilmiştir. Bu dönemde özel sektörün tekstil, gıda, inşaat malzemeleri ve metal endüstri alanında yatırım yapması bu bankanın tavsiyesi ile olmuştur.

Üçüncü iktisadi hedef ise, dış ekonomik ilişkilerde liberalleşmedir. Savaş sonrasında yeterli döviz rezervi olan hatta dış ticaret fazlası bulunan Türkiye, serbestleşme etkisiyle dış yardım arayan ve Marshall planı çerçevesinde dış yardım alan ülke konumuna gelmiştir. Bu dönemin ilk yarısında serbest dış ticaret rejimi ve dış ticarete yönelik

²⁷³ Ahmad, 2003, a.g.e.; s. 90-91.

²⁷⁴ Tokgöz, 2001, a.g.e.; s. 12.

kalkınma anlayışı benimsenmiştir.²⁷⁵ Bu nedenle de liberalizm kendini en fazla dış ticaret politikasında göstermiştir. Dönemin ilk yarısında ithalat %75 oranında serbest bırakılmıştır. Fakat 1954 yılında ülke döviz darboğazına girmiş, bu nedenle de ithalatta liberalizme son verilmiştir.

Bir taraftan ithalatın giderek artması, diğer taraftan tarımsal üretimde elverişsiz hava koşullarından dolayı düşüş dış ticaret açığının büyümesine neden olmuştur. Aynı zamanda para arzındaki artış, kredilerin çoğalması ve bunlara bağlı olarak fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi ekonomi politikalarında yeni kararlar alınmasını gerektirmiştir. 1956 yılında Milli Korunma Kanunu tekrar yürürlüğe konularak ekonomi büyük ölçüde korunma altına alınmıştır. Fakat enflasyonun artması, karaborsa ve döviz yolsuzluklarının varlığı ihracatı baltalayarak azalmasına neden olmuştur. Birde bunun üzerine dış borçların taksitlerinin ödenme zamanı gelince 4 Ağustos 1958'de "İktisadi İstikrar Tedbirleri" ilan edilmiştir. Yeni bir devalüasyon yapılmıştır.²⁷⁶ Anti-devletçi sloganlarla gelen, liberal politikalara öncelik tanıyan ve politikaları dört yıl boyunca başarı ile uygulayan DP iktidarı, 1954'den sonra yeniden kamu kesimine öncelik tanımaya ve devletin denetleyici ve yönlendirici olmasına önem vermeye başlamıştır.²⁷⁷

2.2 1960-1980 Dönemi

Türkiye'de politik ekonomik sistemin ikinci dönemini 1960-1980 dönemi kapsamaktadır. Bu dönem demokratik rejimin ciddi sınavlardan geçtiği, koalisyon hükümetlerinin bol olduğu ve Adalet Partisinin (AP) iktidar yılları olarak tanımlayabiliriz. 27 Mayıs 1960' da askeri darbe ile başlayan bu dönem yine 12 Eylül 1980 Askeri darbesi ile sona ermiştir. Bu dönemde beş genel seçim yapılmıştır. İhtilalden bu dönemin ilk seçimi olan 15 Ekim 1961'e kadar atama yoluyla göreve gelmiş Milli Birlik Hükümeti ülkeyi yönetmekteydi. Bu dönemde yapılan ilk seçimde hiçbir parti mecliste salt çoğunluğu sağlayacak sayıda milletvekili çıkaramamış CHP 173 ve AP ise 156 milletvekili çıkarabilmiştir. 10 ekim 1965 yılında yapılan genel seçimlere kadar üç koalisyon ve bir azınlık hükümet kurulmuştur. Koalisyon

²⁷⁵ Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.4-5.

²⁷⁶ Koray Başol, **Türkiye Ekonomisi**, (Yedinci Basım, İzmir: Anadolu Matbaası , 2001), s.51.

²⁷⁷ Tokgöz, 2001, a.g.e.; s.15.

hükümetleri CHP, AP, YTP (Yeni Türkiye Partisi) ve CKP (Cumhuriyetçi Köylü Partisi) şeklinde oluşmuştur.²⁷⁸

CHP liderliğinde kurulan bu koalisyonlar döneminde partiler seçmen gözündeki popülerliklerini arttırmak amacıyla, kamu kaynaklarını politik hesaplara göre kullanma olanaklarına sahipti ve bu olanaklardan da en fazla yararlanabilen parti CHP idi. Çünkü Başbakan bu partidir ve hükümetin en büyük ortağıdır.²⁷⁹ 1965 seçimlerine AP, YTP ve CKP' den oluşan ve bağımsız bir başbakanın başkanlığında girilmiştir. Her ne kadar bağımsız bir başbakanın başkanlığında kurulan bir hükümet olsa da, bu dönemin en güçlü partisi AP' nin seçmenlerini memnun edecek uygulamaları gerçekleştirmesi olanak dahilindedir. Çünkü önemli pek çok bakanlık bu partinin elinde idi. Böyle bir ortamda girilen 1965 seçimlerinde AP % 52.9'luk oy ile 240 milletvekili çıkarmış ve tek başına iktidara gelmiştir.²⁸⁰ Arkasından 12 Ekim 1969'da yapılan seçimleri de AP kazanmıştır. Bu dönemde AP' nin seçimleri kazanmak için ekonomiyi manipüle etme olasılığı bir hayli yüksektir.

AP' nin başarısının ardında yatan nedenlerden biride, seçmenlerin 27 Mayıs ihtilalinden CHP'yi sorumlu tutmasıdır. Diğer bir neden ise, seçmenlerin AP' yi DP'nin bir uzantısı saymasıdır.²⁸¹ DP'nin devamı olarak AP bu partinin seçmenlerinin çoğunluğunu bir parti içinde toplamayı başarmasına rağmen, aşırı milliyetçi eğilimli CKMP (daha sonra MHP) ve dini-muhafazakar Milli Nizam Partisi (MNP)'nin kurulmasını önleyememiştir. Çünkü DP, kültürel ve siyasal açıdan muhafazakar, iktisadi açıdan ise liberal, çok geniş bir ittifakı içine almaktaydı.²⁸² AP' nin tek başına iktidarı uzun ömürlü olmamış, kendi içinde yaşadığı problemlerden dolayı 1970 yılında partiden ayrılan 41 milletvekili Demokrat Parti (DP) adında yeni bir parti kurmuşlardır. Böylece AP' de meclisteki çoğunluğunu kaybetmiştir.²⁸³

²⁷⁸ TUGİAD, "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Sistemi", Seri no: 18, 1986, s.28.

²⁷⁹ Varım, 1997, a.g.e; s. 45

²⁸⁰ Tügiad, 1986, a.g.e; s.29

²⁸¹ Kongar, 1999, a.g.e.; s. 165

²⁸² Ahmet İnsel, "Demokrasinin Sancılı Yıllar", **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980)**, (Dördüncü Basım, İstanbul: Cilt. 3, Ocak 2003), s.3

²⁸³ Tügiad, 1986, a.g.e.; s.31.

AP, 12 Mart 1971'de ordu tarafından verilen muhtıra ile iktidardan uzaklaştırılmıştır ve 14 Ekim 1973'de yapılan seçimlere kadar partiler üstü bir nitelik taşıyan ara rejim hükümeti görev yapmıştır. Bu hükümet parlamento içinde bulunan AP ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CHP'den ayrılan bir grup tarafından kurulmuştur.) tarafından oluşturulmuştur. Bu nedenle de bu hükümeti diğer ara rejim hükümetleri gibi değerlendirmemek gereklidir. 1973 seçimlerinde AP ve CGP' nin oylarını maksimize etmek amacı ile ekonomiyi manipüle edebilecekleri göz ardı edilmemelidir.²⁸⁴

1973'de yapılan seçimlerde %33.3 oy oranı ile en fazla oyu CHP almakla beraber, çoğunluğu sağlayamamıştır. CHP 1961 yılından beri ilk defa birinci parti durumunda olmasına rağmen 1961 yılındaki %36.8'lik oy oranına yetişememiştir. AP' nin oy oranı DP'nin etkisiyle büyük ölçüde düşmüş ve %29.8'lere gerilemiştir. DP %11.9 ve Milli Selamet Partisi (MSP)²⁸⁵ %11.8 oy oranı ile çok yüksek düzeyde olan sağ oyları parçalamışlardır. Oyların dağılımı tek partinin iktidara gelmesine izin vermediğinden CHP, Milli Selamet Partisi (MSP) ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu koalisyon hükümeti Ocak-Eylül 1974'e kadar devam etmiştir. Daha sonra AP' nin önderliğinde sağ partilerden oluşan Milliyetçi Cephe adı verilen koalisyon hükümeti 5 Haziran 1977 genel seçimlerine kadar görev yapmıştır.²⁸⁶

1977 seçimlerinde CHP % 41.4, AP ise % 36.9 oy olarak, bir önceki seçime göre oy oranlarını arttırmıştır. DP ve MSP' nin oylarında azalma meydana gelirken, MHP oy oranını iki katına çıkarmıştır. Ancak elde edilen oylar seçim sistemi nedeniyle hiçbir partinin tek başına iktidara gelmesi için yeterli olmadığından, ilk önce CHP azınlık hükümeti kurulmuş ve 1 ay görev yapabilmiştir. Daha sonra ise, AP, MHP ve MSP' nin oluşturduğu İkinci Milliyetçi Cephe hükümeti kurulmuş ve bu hükümet 1977 yılının sonuna kadar görevde kalmıştır. 1975-1977 dönemini AP' nin liderliğindeki koalisyon hükümetleriyle karakterize edebiliriz. Bu dönemde koalisyon partilerinin seçmen tabanı için seçim yatırımları yapmaları olasılık dahilindedir.²⁸⁷ 1978 yılının başında CHP, CGP ve DP'nin desteğiyle hükümet kurmuş, fakat Ekim 1979'da yapılan ara seçimlerde

²⁸⁴ Varım, 1997, a.g.e.; s.46

²⁸⁵ Milli Nizam Partisi laiklik karşıtı bulunması nedeniyle 1971 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. MNP'lilerde 1972 yılında Milli Selamet Partisi Adında yeni bir parti kurmuşlardır.

²⁸⁶ Tügiad, 1986, a.g.e.; s.32

²⁸⁷ Varım, 1997, a.g.e.; s.47

bütün milletvekillerini AP' nin alması nedeniyle görevi bırakmışlardır. Bu defa AP, MHP'nin desteğiyle hükümeti kurmuş, fakat 12 Eylül 1980 darbesiyle demokrasi tekrar kesintiye uğramıştır.²⁸⁸

Bu dönem içinde özellikle 1960'dan sonraki siyasi rejimin en belirgin özelliği "popülist" bölüşüm politikalarını izlemiş olmasıdır. Aslında bu sonuç çok partili parlamenter rejimin bir sonucu olarak da görülebilir. Bu popülist politikaların sonucu olarak, Kamu İktisadi Teşebbüslerinde "gevşek" ücret politikaları ve istihdam politikaları uygulanmıştır. Tabi bu uygulamalar sadece kamu kesimi ile sınırlı kalmamakta, emek piyasaları bir bütün olduğundan yüksek ücret politikaları özel kesimi de etkilemektedir. Bu politikaların diğer bir yansıması ise, sosyal güvenlik kurumlarında ortaya çıkmıştır. İşçi sınıfı ücret dışında diğer bazı önemli güvencelere de kavuşmuşlardır. Popülist politikalar kırsal kesimi de içine almış, bu dönemde elde edilen tarım ürünlerinin büyük bölümü tarım satış kooperatifleri, Toprak Mahsulleri Ofisi vb kuruluşlar tarafından alınmaya başlamıştır. Böylece tarım ürünleri fiyatları hükümet tarafından saptanarak, seçim öncesi dönemlerde bu ürünlerin fiyatları piyasa değerinin üstünde belirlenebilmektedir.²⁸⁹

DP döneminde yaşanan bütün ekonomik sorunların kaynağı olarak bir ekonomik planın olmayışı gösterilmiştir. Bu dönemde planlamayı destekleyen grupların başında sivil ve asker bürokratlar gelmektedir. Bunun dışında planlamayı savunanlar arasında sanayiciler ve dış kredi çevreleri de vardır. Ayrıca bu dönemde kapitalist sistemi benimsemiş ülkelerde Keynesçi politikaların popüler ve demokratik planlamacılığın moda olduğu dönemlerdir. Bu gelişmeler çerçevesinde planlama 1961 Anayasasına girmiştir ve 1961 yılında çıkarılan bir kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Ayrıca Anayasa'da Türkiye'de ekonominin karma ekonomik sistem ilkelerine göre yürütüleceği belirtilmiştir. Yani kamu ve özel kesim yan yana ekonomik kalkınmayı gerçekleştireceklerdir.²⁹⁰

²⁸⁸ Tügiad, 1986, a.g.e; s.34.

²⁸⁹ Boratav, 2004, a.g.e.; s.123-125.

²⁹⁰ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**. (Altıncı Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000), s. 127.

Türkiye'nin 1960-1980 arasındaki gelişimine kalkınma planları damgasını vurmuştur. Planlar kamu kesimi için bağlayıcı nitelikte, özel kesim için ise özendirici niteliktedir. Bu planlarla Türk ekonomisinin karma niteliği bir amaç olarak alınmıştır.²⁹¹ Bu dönemde dört tane kalkınma planı hazırlanmıştır. Birinci kalkınma planı 1963-1967 dönemini, ikinci beş yıllık kalkınma planı 1968-1972 dönemini, üçüncü beş yıllık kalkınma planı 1973- 1977 dönemini, dördüncü beş yıllık kalkınma planı 1979-1983 dönemini kapsamaktadır. Bu dört planın ortak özellikleri şunlardır. a-) tüm reform tartışmalarına karşılık ekonomik ve toplumsal yapıyı veri almaları, b-) ekonomik büyümeyi ve yıllık büyüme oranını temel değişken almaları c-) sanayileşmeye öncelik vermeleri, d-) planlar uzun dönem stratejisinin bir parçası olmasıdır.²⁹² Bu planların amaçlarını milli gelirin arttırılması, hızla artan nüfusa üretken çalışma alanları yaratılması, dışa bağımlılığın azaltılması, sosyal adalet ve gelir dağılımının sağlanması olarak özetleyebiliriz.

Bu dönemin kendine özgü başka bir ekonomik özelliği de ithal ikameci sanayileşmenin bilinçli olarak uygulanmış olmasıdır. Bu politika ile amaçlanan sanayileşmeye ve büyümeye hız vermek yanında, döviz tasarrufu sağlamak ve ithalatı azaltarak ödemeler bilançosu açığını kapatmayı hedeflemiştir. Fakat sonuç bunun tersi olmuştur. Kurulan yeni sanayiler için yatırım malları ithalatı ihtiyacı olduğu için, yatırım malları ve girdi ithalatında artış olmuştur. İthalat artıp, ihracatta çok fazla artış olmadığından dış ödemeler dengesi giderek büyümüştür. Bu durum modelin bir çelişkisidir.²⁹³ Yine ithal ikameci sanayileşme politikaları aşırı devlet müdahalesini gerektirse de, bu müdahaleler genellikle özel kesimin sermaye birikimini sağlanmasına yönelik olmuştur.²⁹⁴ Bu dönemde kamu kesimi ara mallarda, özel kesim ise tüketim mallarının üretiminde uzmanlaşmıştır. 1980 yılına kadar ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sanayi dallarına pek önem verilmemiş, daha çok dayanıklı tüketim malı üretiminde ithal ikameci bir politika izlenmiştir. 1970'lerin sonlarına kadar izlenen ithal ikameci sanayileşme politikası dışa bağımlılığı ve döviz ihtiyacını arttırmıştır. İthalata bağımlı olan yatırımlar durmuş, kapasite kullanımları %30-40 inmiş, temel mallarda kıtlıklar

²⁹¹ Kongar, 1999, a.g.e.; s.362.

²⁹² Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**. (Onbirinci basım, Ankara: Remzi Kitabevi, 2000), s. 144.

²⁹³ Süreyya Hiç, **Türkiye Ekonomisi**. (İstanbul: Menteş Kitabevi, 1988), s.85

²⁹⁴ Nadir Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.6.

ortaya çıkararak karaborsa ve kuyrukları doğurmuştur. Artan enflasyon, bozulan yatırım tasarruf dengesi, faizlere müdahale, sabit kur politikaları ekonomik bunalımı daha da arttırmış ve 24 Ocak 1980’de istikrar kararlarının alınmasına yol açmıştır.²⁹⁵

Yaşanan bu ekonomik bunalımlar sosyal hayata da yansımış, öğrenci ve işçi hareketleri hız kazanmış, anarşi tırmanmaya başlamıştır. Bu dönemde yoğun olarak açılan imam hatip ve kuran kurslarının yarattığı şeriat düzeni talebi, köyden kente göç ile ortaya çıkan gecekondulaşma problemleri, çok partili hayatın bir türlü işlerlik kazanamaması, istikrarsız koalisyonların yarattığı problemler bu dönemde ortaya çıkıp, 1990’lara kadar devam etmiştir. Dış ilişkilerde de bir çok sorun yaşanmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, AT ile ilişkilerin gerginleşmesi, petrol krizinin yaşanması, Ermeni terör örgütü ASALA’nın Türk diplomatlarını öldürmesi, PKK olayının başlangıcı hep bu dönem içindedir.²⁹⁶

2.3 1980-2003 Dönemi

Politik ekonomi açısından incelenen üçüncü dönem 1980’den başlayıp 2003 yılı sonuna kadar geçen dönemdir. Bu yılları yeniden demokrasiye geçiş çabalarının olduğu, Anavatan Partisi (ANAP), daha sonra Doğru Yol Partisi (DYP) ve Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidar yılları yani sağ partilerin iktidar yılları olarak tanımlayabiliriz. Bu dönem içindeki önemli politik ekonomik gelişmeleri kısaca şöyle özetleyebiliriz.

1980 yılı Cumhuriyet tarihinin bir dönüm noktası olmuştur. 1970’lerin ortalarında başlayan ekonomik kriz, politik görüş farklılıklarının şiddet eylemlerine dönüşmesi, iki büyük partinin (AP-CHP) uzlaşmaması siyasal gerilimi artırarak, ülkeyi kaos ortamına sürüklemiştir. Artık 1980 yılının başına gelindiğinde 1950’lerin uzantısı ekonomi ve siyaset anlayışı ile ülkenin yönetilemeyeceği görülmüştür. Bu nedenle azınlık Demirel hükümeti 1979’un sonlarında “24 Ocak Kararları” denilen reform paketini hazırlayıp uygulamaya koymuştur.²⁹⁷ Bu kararlar ile “İthal İkameci” sanayileşme politikasından, “ihracata yönelik” sanayileşme politikasına geçilmiştir. Yine yapılan düzenlemelerle,

²⁹⁵ Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**. (Altıncı basım: İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, 1999), s.230.

²⁹⁶ Gülten Kazgan, **Tanzimattan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. (İstanbul: Altın Kitaplar, 2002), s.101-102

²⁹⁷ Seyfettin Gürsel, “1980’li Yıllar ve Sonrası”. **Cumhuriyet ansiklopedisi 1981-2000**, (Dördüncü Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Cilt no 4 , 2003), s.2

ekonominin dışa açılması, piyasa ekonomisinin yerleştirilmesi, kamu kesiminin küçültülmesi, enflasyonun düşürülmesi, yabancı sermayenin teşvik edilmesi hedeflenmiştir.²⁹⁸

Yeni bir ekonomik anlayışın uygulanmasına neden olan sorunlar toplum içindedeki çeşitli gruplar arasında kutuplaşma ve çatışmalara neden olmuştur. Uzun zamandır devam eden şiddet olayları demokratik yollarda çözülemediği için 12 Eylül 1980'de ordu yönetime el koymuştur. 1983 seçimlerine kadar orduya bağımlı bir sivil hükümet göreve getirilmiş ve yeni bir anayasa hazırlamak için danışma meclisi kurulmuştur. Bu meclis tarafından hazırlanan Anayasa 1982 yılında referanduma sunularak kabul edilmiş ve Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Artık ülkenin yeni seçimlere gitmesi kararlaştırılmıştır. Fakat bu seçimlere de her isteyen parti kurarak katılmasına izin verilmemiştir. Bu dönemde Milli Güvenlik Konseyi (MGK) sadece üç partinin seçimlere girmesine izin vermiştir. Turgut Sunalp'ın kurduğu Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Necdet Calp'ın kurduğu Halkçı Parti (HP) ve Turgut Özal'ın kurduğu (ANAP) 6 Kasım 1983'de yapılan seçimlere katılmıştır. Büyük Türkiye Partisi (BTP) ve Sosyal Demokrasi Partisi'nin (SODEP) seçimlere katılmaları MGK tarafından engellenmiştir.²⁹⁹ Bu seçimlerde ANAP oyların % 45.2 olarak iktidar olmuş, HP % 30.5 ve MDP ise % 23.3 oy almıştır.

1983 seçimleri yapıldığında MGK tarafından oluşturulan Bülent Ulusu başkanlığında sivil bir hükümet görev yapmaktaydı ve siyasi partilere dayanmamaktaydı. Bu açıdan bakıldığında seçim öncesinde hükümetin seçim kazanmak amacı ile ekonomiyi manipüle etmeyeceği düşünülebilir. Fakat olayı seçimlere katılan MDP açısından ele aldığımızda siyasal iktidar ele geçirme açısından bağlantı ortaya çıkmaktadır. MDP MGK'ya yakın olan emekli bir general tarafından kurulmuştur. Yine MDP listesinden bağımsız aday olan dönemin başbakanı yaptığı konuşmada "12 Eylül'le birlikte oluşan siyasi ve ekonomik istikrarın bozulmaması için" oyların MDP'ye verilmesini istemiştir. Zaten MDP' de seçim beyannamesinde 12 Eylül'ün ruh ve felsefesine bağlı olduğunu açıklamıştır. Bütün bunlardan dolayı dönemin askeri denetimli sivil hükümeti kendisi seçimleri kazanmak için değil ama kendi görüşleri doğrultusundaki bir partiye seçim

²⁹⁸ Nadir Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.8

²⁹⁹ Kongar, 1999, a.g.e. s. 218-219.

kazandırmak amacı ile ekonomi politikalarını etkileme çabasına girmiş olabilir. Bu nedenle 1983 seçimlerini bu bağlamda değerlendirmek gereklidir.³⁰⁰

1983 seçimlerini ANAP'ın kazanmasıyla birlikte Türk siyasi yaşamında "Özal dönemi" başlamıştır. Bu dönem ANAP'ın 1991 seçimlerini kaybettiği zamana kadar sürmektedir. Bu dönemin ikinci seçimi Kasım 1988'de yapılması gereken normal seçimlerin, erkene alınarak Kasım 1987'de yapılan seçimdir. Bu dönem içinde Özal siyasi rakipleri de yasaklı olduğundan zayıf bir muhalefetle ülkeyi yönetmiş ve tek söz sahibi olmuştur.³⁰¹ Seçim kanunlarını da değiştirerek seçim sistemine % 10 ülke barajı ve kontenjan aday uygulaması eklenerek karma bir sistem oluşturulmuştur. Daha çok iktidar partisinin avantajına olacak düzenlemeler yapılmıştır ve bunun sonuçları da 1987 erken seçimlerinde alınmıştır. Erken seçim kararı Eylül 1987'de verilmiş ve seçimler Kasım 1987'de yapılmıştır. Kararın kısa bir sürede verilmiş olmasından dolayı ANAP'ın seçim ekonomisi uygulayacak çok kısa bir zamanı olmuştur. Fakat 12 Eylül darbesi ile siyasi yasak getirilen bazı liderlerin yasaklarının kalkıp, kalkmaması konusunda referandum yine 1987 baharında yapılmıştır. ANAP bu referandumu bir seçim havasında yürütmüş ve yasakların kalkmaması konusunda bir taraf olmuştur. Fakat referandum sonucunda yasaklar kalkmıştır.³⁰² Siyasi yasakların kalkmasıyla 1987 seçimlerinden sonraki siyasi rekabeti kızıştırmış ve ANAP hükümetleri genişlemeci ve daraltıcı ekonomi politikaları arasında gidip, gelmiştir.³⁰³

1987 seçimlerine yedi parti katılmıştır. Bu katılan partiler ANAP dışında, merkez solda iki parti (SHP VE DSP), merkez sağda Demirel'in yeni partisi DYP, Erbakan'ın partisi Refah Partisi ve MHP'nin devamı Milliyetçi Çalışma Partisidir. Fakat katılan bu partilerden yalnızca üç tanesi ülke barajını aşabilmişlerdir. Barajı aşan üç partiden ANAP % 36.3'lük oy oranı ile mecliste % 64.9'lük temsil oranına, SHP % 24.8 oy oranı ile parlamentoda % 22 temsil oranına, DYP ise % 19.1 oy oranı ile parlamentoda % 13.1'lik temsil hakkına sahip olmuştur. Yasakları referandum ile kalkan eski siyasi liderlerin kurdukları DSP; RP; MÇP ve IDP yüzde onluk ülke barajını aşamamışlardır.

³⁰⁰ Varım, 1997, a.g.e.; s.60.

³⁰¹ Seyfettin Gürsel, 2003, a.g.e., s. 3

³⁰² Varım, 1987, a.g.e.; s. 61

³⁰³ Seyfettin Gürsel, 2003, a.g.e.; s. 4

Fakat bu üç partinin toplam oyları % 20'leri bulmasına rağmen parlamentoda hiç temsil hakkı bulamamışlardır.³⁰⁴

Bu dönemin ekonomik yapısına baktığımızda, bir önceki dönemden oldukça farklı olduğunu görürüz. Ekonomik anlamda bu dönemdeki dönüşüm 24 Ocak kararlarıyla başlamıştır. Bu kararların dayandığı temel felsefe Neo-liberal yaklaşımdır. Artık Keynesçi yaklaşımlardan uzaklaşmaya başlanmıştır. Devletin ekonomiye müdahalesi minimum düzeyde olmalı yani devletin yerini özel kesim almalı, ekonomideki makro ve mikro dengelerin belirlenmesinde idari kararların yerine fiyat mekanizmasının geçerli olması hedeflenmiştir. Bunların gerçekleştirilebilmesi içinde mal ve faktör piyasalarına müdahaleler kaldırılmıştır. Yine bu program kapsamında ithal ikameci politikadan ihracata dönük sanayileşme politikasına geçilmiştir.³⁰⁵ Bu kararların ilk aşaması tipik bir istikrar programı niteliğindedir ve ilk aşama 1980-1983 yıllarında askeri rejimin denetiminde uygulanmıştır ve ekonomiye ilk müdahale devalüasyon yapmak olmuştur. İkinci aşaması, genelde ekonominin, daha özeldense mal ithalatının serbestleştirilmesidir. Bu süreç 1984 yılında demokrasiye geçişle birlikte hızlanmıştır. Üçüncü aşama ise, TL'nin konvertibilitesi ve mali piyasaların serbestleştirilmesi ve küreselleşmedir. Tabii bu gelişmeleri böyle kesin tarihlerle ayırmak mümkün değildir. Bu dönemler gelişme itibariyle birbiri içine girerek gelişmiştir.³⁰⁶

1989 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in görev süresi dolması nedeniyle, meclis çoğunluğuna sahip olan ANAP, Özal'ı Cumhurbaşkanı seçmiştir, başbakanlığa da Yıldırım Akbulut getirilmiştir. Birçok çevrenin tepkisini alan bu durum, muhalefetin eleştirilerine de hedef olmuştur. 1990 yılı sonunda patlak veren körfez krizi ve olumsuz ekonomik etkiler, yeni ANAP başkanı olarak seçilen Mesut Yılmaz'ı erken seçim kararı için zorlayan koşulların başında gelmiştir.³⁰⁷ Normal koşullarda 1992 yılında yapılması gereken seçimler için Eylül 1991'de erken seçim kararı alındı ve 20 Ekim 1991'de seçimler yapıldı. Seçim kararı ile seçim tarihi arasında çok kısa bir süre bulunmasından dolayı ANAP hükümetinin uzun vadeli seçime yönelik iktisat politikası uygulaması pek

³⁰⁴ Tügiad, 1986, a.g.e.;s. 36-37.

³⁰⁵ Şahin, 2000, a.g.e.; s.183.

³⁰⁶ Kazgan, 2002, a.g.e.; s.127.

³⁰⁷ Seyfettin Gürsel, 2003, a.g.e.; s.5

mümkün gözükmemektedir. Ama bu seçimlerden önce siyasete dönen eski politikacılar nedeniyle politik rekabetin çok fazla olduğu görülmektedir. Çünkü bu eski politikacıların kurdukları partiler DYP, RP ve MÇP ANAP la aynı seçmen tabanına hitap etmektedir. ANAP bu tehditleri hissedip genişlemeci politikalarda takip etmiş olabilir.

Ekim 1991 seçimlerinde daha önceki seçimde olduğu gibi karma bir sistem uygulanmış, fakat küçük partilere birleşerek seçime girme olanağı tanınmıştır. Böylece bu partiler % 10 barajını aşip mecliste temsil imkanı bulmuşlardır. IDP, MÇP ve RP birleşerek RP listelerinden seçime girerken, HEP, SHP listelerinden seçime katılmış ve MDP' de seçim öncesinde DYP'ye katılmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda seçimlere altı parti katılmış, % 0.44 gibi çok düşük oy alan SP dışında bütün partiler mecliste temsil olanağı bulmuştur. Seçim sonuçlarına göre en fazla oyu %27 ile DYP almış, fakat tek başına hükümeti kurmaya bu oy oranı yeterli olmamıştır, DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmuştur.³⁰⁸

1984-1989 döneminde Türkiye ekonomisi bir genişleme dönemine girmiştir. Aynı dönemde Batı ekonomilerinde yaşanan ekonomik canlanma, Türkiye'nin izlediği ihracata yönelik sanayileşme ile birleşmiş ve ekonomi açısından olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Fakat 1990'lara gelindiğinde dünya ekonomisinde bir daralma yaşanmaya başlanmış, bunun yanında İran-Irak savaşının sona ermesi ve Körfez Krizi ülkenin ihracatı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.³⁰⁹ Bütün bu gelişmelerin yanında, DYP-SHP koalisyon hükümeti iktidarlarının ilk iki yılı popülist bir politika uygulanmış, genişlemeci bir iktisat politikası ile çok yüksek bir büyüme hızları elde edilmiştir. Ama bozulan makro dengeler nedeniyle cari işlemler açığında aşırı büyüme meydana gelmiştir. Türkiye tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biri 1994 yılında yaşanmıştır. Yaşanan kriz nedeniyle 5 Nisan 1994'de ekonomik önlemler paketi adı altında sert tedbirler alınmıştır.

5 Nisan istikrar programının kısa vadeli amacı, bozulan dış dengeyi sağlamak, döviz piyasalarını yeniden istikrara kavuşturmaktır. Orta vadeli amacı, kamu açıklarını

³⁰⁸ Tügiad, 1986, s. 37

³⁰⁹ Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.8

azaltmak ve enflasyonu düşürmek, uzun vadede ise, sürdürülebilir bir büyüme sağlamaktı. Bu istikrar programının 24 Ocak kararlarından farkı, sadece mal ve emek piyasalarının dengeye gelmesini sağlamak değil, bunun yanında sermaye piyasaları, para ve döviz piyasalarını da dengeye getirmektir. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere hazırlanan program kamu harcamalarının kısılıp, gelirlerinin artırılmasına dayanan sıkı maliye politikası ile parasal genişlemenin kontrol edilmesine dayanan sıkı para politikasıdır. Yine ücret, faiz, kur, fiyat vb değişkenlerin belli bir süre kontrol altında tutulmasına dayanan bir program benimsenmiştir.³¹⁰

Bu arada Özal'ın ölümünden dolayı Cumhurbaşkanı seçilen Süleyman Demirel'in yerine DYP başkanlığına Tansu Çiller gelmiştir. SHP başkanı İnönü'de aynı dönemde siyasetten ayrıldı, SHP genel başkanlığına Murat Karayalçın getirildi. CHP yeniden kuruldu ve başkanlığına Deniz Baykal seçildi. Bir süre sonra SHP , CHP ile birleşme kararı aldı ve başkanlığına da Deniz Baykal, geldi.³¹¹ Ekonomik hayatta da kamu finansmanındaki dengesizliği gidermek için yapılan yatırım ve cari harcamaları kısma, geçici vergileri arttırarak dengeyi sağlama 1994 ve 1995 yılının ortalarına kadar başarılı olmuştur. Fakat bütün bu siyasi gelişmelerden dolayı bir kere daha erken seçimin gündeme gelmesi, kamu harcamalarının artmasına, ek gelirlerin sağlanamamasına neden olmuş, böylece başlanılan noktaya geri dönmüştür.³¹²

Kasım 1996'da yapılması gereken Milletvekili Genel Seçimleri erkene alınarak Aralık 1995'de yapılmıştır. Bu seçimlere 12 parti katılmış, fakat bunların yedisi ülke barajını aşamamıştır. 1995 seçimlerinde RP %21.4'lük oy oranı ile en yüksek oyu almıştır. DYP ve ANAP ikinci ve üçüncü sırada kalmışlar, CHP ve DSP'de barajı aşan diğer partiler olmuştur. 1995 seçimlerinde %14,6 oranında oy alan DSP merkez solun ana partisi durumuna gelmiştir. CHP ise barajı kıl payı geçen parti olmuştur. Bu partilerin hiç biri tek başına iktidara gelecek kadar çoğunluğu sağlayamadığından ikili üçlü koalisyon hükümetlerini zorunlu hale getirmiştir.³¹³ 9 Ocak 1996 günü Süleyman Demirel, meclise giren parti liderleriyle görüşme yaparak, hükümeti kurma görevini

³¹⁰ Sema Bahçeci, "Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Deneyimleri ve Türkiye Örneği", 1997, DPT uzmanlık tezi, 1997, <http://ekutup.dpt.gov.tr>, s.95-96.

³¹¹ Seyfettin Gürsel, 2003, a.g.e.; s.5

³¹² Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.9

³¹³ Tügiad, 1986, a.g.e.; s.43.

Necmettin Erbakan'a verdi. Erbakan, parti liderleriyle yaptığı görüşmeler sonucunda, Mecliste çoğunluğa sahip bir ortak hükümetin tabanını oluşturamadığı gerekçesiyle görevi Cumhurbaşkanına iade etti. Sıra "ikinci büyük partinin" genel başkanına gelmişti. Hükümeti kurma görevi alacak olan genel başkanın, DYP-ANAP koalisyonunda başbakanlığı da yüklenmesi gibi bir avantaj söz konusu olduğundan iki parti arasında kimin "ikinci parti" olduğu konusunda bir tartışma başladı. Çünkü seçim sonuçlarında, ANAP, DYP'den binde 4 puan daha fazla oy almış ama buna karşılık DYP'de Meclise ANAP' dan üç milletvekili daha fazla sokmuştu.³¹⁴

Kabine kurma görevinin verilmesindeki parti sıralamasının, alınan oydan çok Meclis'te sahip olunan sandalye sayısına göre yapılması hem mantığa, hem de geleneklere daha uygun olduğundan, Demirel görevi, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e verdi. Çiller'de yaptığı görüşmelerden sonuç alamayınca görevi Cumhurbaşkanına iade etti. Bu defa Cumhurbaşkanı görevi ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi ve sonunda dönüşümlü başbakanlık formülü ile ve ilk sıra Yılmaz'da olmak kaydıyla, basında "ANAYOL" adıyla tamamlanan 53. hükümetin protokolü imzalandı.

Uzun pazarlıklar sonucu kurulan ANAYOL hükümeti de ekonomik sorunların çözülmesinde başarılı olamamıştır. Siyasi belirsizlikler alınması gereken önlemlerin gecikmesine neden olmuş, o tarihe kadar Türkiye ile bir stand-by anlaşması yapabileceğini söyleyen İMF, bu belirsizlikler nedeniyle bundan vazgeçmiştir.³¹⁵

53. hükümet aldığı güven oyunun Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmesi ve iç çekişmeler nedeniyle çok kısa ömürlü oldu, 6 Haziran 1996 Başbakan Mesut Yılmaz istifa etti. Bunun üzerine hükümeti kurma görevi tekrar Refah Partisine verildi ve sonunda yine dönüşümlü başbakanlık formülü ile ve ilk sıra Erbakan'da olmak üzere Refah-DYP (Refahyol) koalisyonu kuruldu. Refahyol hükümetinin kurulmasından sonra laiklikle ilgili tartışmalar gündemin ilk konusu olmaya başlamıştır. Başta Silahlı Kuvvetler ve MGK olmak üzere birçok kamu kurumu tarafından hükümetin laiklik karşıtı davranışlarda bulunduğu yönünde sert eleştiriler yapılmaktadır. MGK'nın 28 Şubat toplantısında da hükümete bu yönde sert tepkiler verilerek, çeşitli düzenlemeler

³¹⁴ Cumhuriyeti Ansiklopedisi, Cilt 4, 1981-2000, Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2003, İstanbul, s.498-499.

³¹⁵ Eroğlu,2003, a.g.e.; s.9

yapılmıştır. 18 Haziranda Erbakan başkanlığı koalisyon ortağı Çiller'e devretmek üzere istifa etmiştir. Bu istifa Refahiyol koalisyon hükümetinin sonu olmuştur. Cumhurbaşkanı Demirel hükümeti oluşturma görevini Mesut Yılmaz'a vermiş ve 12 Temmuz 1997'de Yılmaz ANAP- DSP-DTP'den oluşan koalisyon hükümetini kurmuştur. Bu hükümet 25 Kasım 1998'de CHP'nin verdiği gensoru ile düşürülmüştür. Bunun üzerine 17 Ocak 1998'de Bülent Ecevit'in kurmuş olduğu azınlık hükümeti göreve başlamış ve 1999 erken seçimlerine kadar görevine devam etmiştir.³¹⁶

1996-1998 döneminde kısa dönemli hükümetlerin varlığı nedeniyle, ekonomide belirsizlik hakim olmuştur. Bu belirsizlikler nedeniyle orta ve uzun vadeli istikrar programlarının uygulanması pek mümkün olmamıştır. Genelde günü kurtarmaya yönelik kaynaklar bulunmuştur. Türkiye'de 1995 yılında başlayan hızlı büyüme 1998 yılının ortalarına kadar devam etmiş, fakat bu tarihten sonra hem yurt içindeki siyasi istikrarsızlıkla, hem de yurtdışındaki Güney Doğu Asya ve Rusya'daki mali kriz nedeniyle olumsuz etkilenmiştir.³¹⁷

18 Nisan 1999'da yapılan seçimler bir erken seçim olmasına rağmen önceki erken seçimlerden farklı özellikler taşımaktadır. Erken seçimlere genellikle bir bunalımı aşmak üzere başvurulur. O nedenle erken seçimin tarihi, en kısa sürede seçimlere gidilmesini sağlayacak biçimde belirlenir. Gerçekten, geçmişte alınan erken seçim kararları ile seçimler arasında 40-60 günlük bir fark olurken, bu erken seçim kararı ile seçim arasında 9 ay gibi bir uzun süre belirlenmiştir.³¹⁸ Erken seçim kararının, parlamentonun büyük çoğunluğuyla (11 ret oyuna karşılık 486 kabul oyuyla) alınmış olmasına karşın seçimlerin kararlaştırılan tarihte yapılıp yapılmayacağı konusundaki tereddütler ve tartışmalar son ana kadar gündemde kalmıştır. Böylece, 9 ay önce kararlaştırılmış bulunan seçimlerin belirlenen tarihte yapılabileceği, seçimlere ancak 20 gün kala kesinlik kazanmıştır.³¹⁹

³¹⁶ Cumhuriyet Ansiklopedisi, Cilt 4, s. 542, 599.

³¹⁷ Eroğlu, 2003, a.g.e.; s.9

³¹⁸ Ek C'de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde alınan bütün erken seçim kararı ile seçim tarihleri arasındaki süreler verilmiştir.

³¹⁹ Erol Tuncer, "Seçim '99", 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, (1999, Ankara), Tesav Yayınları, s. 2-3

1999 seçimlerinde 21 parti seçimlere katılma hakkını elde etmiş, ancak bu partilerden Demokratik Halk Partisi (DEHAP) bu hakkını kullanmadığı için, seçimlere giren parti sayısı 20 olmuştur. Bu seçimlerde de %10 ülke barajını aşan parti sayısı beştir. (DSP, MHP, FP, ANAP ve DYP). Seçimlerde birinci parti durumuna gelen DSP'nin oy oranı %22.9 dur. 1977'den bu yana ilk kez bir merkez sol parti (DSP), ülke düzeyinde birinci. sıraya gelmiştir. İkinci ve üçüncü sırayı ise, radikal sağ partiler (MHP ve FP) almıştır. Bu partilerin oy oranları % 15-20 arasındadır. Dördüncü ve beşinci sırada bulunan merkez sağ partiler (ANAP ve DYP), %10-15 oy oranları ile baraj çizgisine yaklaşmıştır.³²⁰ Seçimlerin ardından Cumhurbaşkanı Demirel hükümeti kurma görevini DSP genel başkanı Bülent Ecevit'e verdi. Ecevit, MHP ve ANAP ile anlaşarak koalisyon hükümeti kurdu ve bu hükümet 9 Haziran 1999'da meclisten güven oyu alarak göreve başlamıştır.³²¹

Büyüme için dış kaynaklara ihtiyacı olan Türkiye, Doğu Asya krizi ve daha sonra ortaya çıkan Rusya krizinden 1998 yılının ikinci yarısından itibaren etkilenmeye başlamıştır. Bu yılın sonlarına doğru ekonomi daralma sürecine girmiştir. Bunun üzerine birde 1999 yılında yaşanan İzmit ve Düzce depremleri eklenince ekonominin içinde bulunduğu daralma daha da şiddetlenmiştir. Kamu açıkları daha da artmış, bütçe açığının GSMH' ya oranı % 11 den % 15 lere yükselmiştir. Bu gelişmeler üzerine koalisyon hükümeti yapısal bir reformun gerekli olduğunu kabul etmiş ve bunu gerçekleştirebilmek için İMF' den yardım alınmıştır. Bu programın birinci hedefi, kamu kesiminin çalışma biçiminin değiştirilmesinin hedeflenmiş olmasıdır. İkinci hedefi ise, enflasyonun düşürülmesidir. 2000 yılı başında uygulanmaya konulan program çok uzun ömürlü olmamıştır. Ülke önce Kasım ayında, daha sonrada 2001 Şubat ayında büyük bir mali kriz yaşamıştır. Bunun üzerine Türk lirası serbest dalgalanmaya bırakılarak, sabit kur hedefinden vazgeçilmiştir. Bu karar hükümetin krebilitesini azalttığı için Dünya Bankası başkan yardımcısı Kemal Derviş ekonomiden sorumlu devlet bakanlığına getirilmiştir.³²²

³²⁰ www.die.gov.tr

³²¹ Cumhuriyet Ansiklopedisi, cilt 4, s. 628.

³²² Cumhuriyet Ansiklopedisi, cilt 4 s.680.

Kemal Derviş'in 2001 krizinin arkasından ekonominin başına gelmesinden sonra 2002 yılında imzalanan 18. Niyet Mektubu ile hızlandırılan yapısal reformlar Başbakanın hastalığı ve koalisyon ortaklarının çekişmeleri nedeniyle başarılı şekilde uygulanamamıştır. Faiz oranları ve döviz kurları artmaya başlamış, piyasalara çöken karamsar hava, erken seçim kararının alınmasını ile biraz rahatlamıştır. Seçim kararının alınmasıyla birlikte kamu harcamaları ve yatırımlarda bir artış gözlenmiştir. Özel sektörde bu politikalara belli bir gecikme ile cevap vermiştir. 2001 yılında ekonomide meydana gelen küçülmenin ardından 2002'de %7,8'lik bir büyüme yaşanmıştır. Fakat erken seçim kararı, bütçe dengelerini bozmasına ve faiz dışı fazlanın tutturulamamasına neden olmuştur. Yinede kamu kesimi borç stokunun GSMH' ya oranı, milli gelirdeki artışın etkisiyle bir önceki yıla göre azalma göstermiştir.³²³

3 Kasım 2002'de yapılan erken genel seçimlere 18 parti katılmış olmasına rağmen, yalnızca Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Meclise girmiştir. Geriye kalan 16 siyasi parti Meclis dışında kalmıştır. TBMM'de temsil edilen partiler ve bağımsızlar geçerli oyların % 54.7 almış, geçerli oyların % 45.3 mecliste temsil edilememiştir. Bu seçimlerde siyasi yelpazenin sağındaki partiler toplam oyların % 76.2'sini, sol partiler ise, % 22.8'ni almıştır.³²⁴

3 Kasım seçimlerinden sonra Türkiye'de uzun zamandan beri ilk defa tek parti iktidarı ortaya çıkmıştır. AK partinin meclis çoğunluğu nedeniyle yasaları hızlı geçirebileceği beklentisi piyasalar tarafından olumlu algılanmış, faizler düşmeye başlamıştır. AK Parti iktidara geldikten sonra bekleyen AB, Kıbrıs ve Irak konularındaki tutumları 2002 sonu ve 2003 yılı içinde zaman zaman iyimser ve kötümser tablolar ortaya koysada,³²⁵ enflasyonun düşmesi, faiz dışı fazlanın tutturulmuş olması ekonomide olumlu bir havanın yakalanmasını sağlamıştır.

³²³ Müsiad Araştırma Raporları : 40, **Türkiye Ekonomisi 2003**. (İstanbul: Girişim Kağıtçılık Ltd. Şti.) s.12

³²⁴ Erol Tuncer, Coşkun Kasapbaş ve Bülent Tuncer, **Seçim 2002 Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**. (Ankara: Tesav Yayınları, No:20, Haziran 2003), s.61

³²⁵ Müsiad, a.g.e. s.12.

3. TÜRKİYE'DE POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR: AMPİRİK BULGULAR

Türkiye'de çok partili hayata geçildikten sonra yaşanan politik ve ekonomik gelişmeler kısaca özetlendikten sonra, bu bölümde Türkiye'de çok partili hayata geçiş ile politik konjonktürel dalgalanmaların var olup, olmadığını irdelemeye çalışacağız. Burada önemle üzerinde durulması gereken konu çok partili hayata geçiştir. Çünkü politik konjonktürel dalgalanmaları analizinin temel hareket noktası demokrasinin varlığıdır. Çok partili, serbest seçimlerin olmadığı ülkelerde bu tür hareketlerin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu nedenle incelememize Türkiye'de çok partili hayata geçildikten sonraki dönem dahil edilecektir. Türk siyasal yaşamında çok partili dönem 1946 seçimleri ile başlamakla beraber (bizde tarihsel incelememizi böyle başlatmış olmakla beraber) bu seçimlerin tam bir politik rekabet içinde yapılmadığı ve seçimler üzerinde şaibeler olması nedeniyle (açık oy, gizli sayım esasının uygulanması, Demokrat partinin örgütlenmesini tamamlanmadan seçimlerin yapılması vs.) analizlere 1950 seçimleri ve sonrası dahil edilmiştir.

3.1 Model

Bu çalışmada seçimleri kazanmak isteyen iktidar partilerinin makro ekonomik göstergeleri seçim dönemlerinde sistematik olarak manipüle edip, etmedikleri incelenecektir. Bu amaçla Alesina, Cohen ve Roubini (1991) tarafından OECD üyesi 18 ülkeyi kapsayan çalışmada benimsenen model kullanılmıştır. Geleneksel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmaların ölçülmesinde çoğunlukla bu modelin versiyonları değişik çalışmalarda kullanılmıştır. Bu modelde ekonomik bekleyişler Phillips eğrisi tarafından karakterize edilmiştir ve enflasyon beklentileri uyarlayıcıdır. Politikacılar birbirlerinin benzerleridir. Birden çok partinin bulunduğu seçimlerde seçmenler ekonomik büyümeyi severken, işsizlikten ve enflasyondan hoşlanmazlar. Alesina, Cohen ve Roubini (1991) bu çalışmada hem politika çıktılarına göre hem de politika araçlarına göre analiz yapmıştır. Benzer bir model Treisman ve Gimpelson (2001) tarafından Rusya yı ele alan çalışmada kullanılmıştır. Modelin esası ekonomik değişkenin açıklanmasında seçimlerin etkili olup olmadığına bakılarak politik konjonktür dalgalanmaların varlığını tespit etmektir. Bu model şu şekilde özetlenebilir.

$$Y_t = \alpha + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 PBC + \varepsilon_t \quad (3.1)$$

Burada Y ekonomik bir değişkendir, hem politika çıktılarını, hem de politika araçlarını temsil etmektedir. Ekonomik değişkenin açıklayıcısı olarak Y_{t-i} kullanılmıştır. Ve bu değişkenin açıklama niteliğine göre gecikme birden çok dönemi kapsamaktadır. PBC politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını ölçmek amacıyla kullanılan gölge değişkeni göstermektedir. Bu değişken analizin yıllık veya çeyrek dönemlik analiz olması durumuna göre seçim dönemlerinde 1 değerini alırken diğer dönemlerde 0 değerini almaktadır. ε hata terimini göstermektedir.

Türkiye'deki politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını ölçmek amacıyla kullanılan değişkenler ekonomik çıktılarına ve ekonomik araçlara göre bir sınıflamaya tabi tutulacaktır. Ekonomik çıktı değişkenleri ekonomik büyüme ve enflasyondur. Politik konjonktürel dalgalanmaların varlığını enflasyon oranı ile test etmek önemlidir. Çünkü Türkiye'nin son 30 yıldır en önemli ekonomik problemi enflasyon olmuştur. Ayrıca hükümetlerin KİT ürünlerinin fiyat artışlarını seçim sonrası döneme erteleyerek enflasyonda düşme olduğu izlenimini verme çabaları gözlenmektedir. Ayrıca işsizlik verileri çok uzun yıllara gitmediği gibi Türkiye için çok da güvenilir bir değişken değildir. İş arayan kişiler İş ve İşçi Bulma Kurumuna kayıt olmamaktadır. Çünkü son yıllara kadar işsiz kalınca ödenen bir işsizlik ödeneği olmadığı için, bu tür resmi kurumlara kayıt olmanın bir getirisi olmamaktadır. Bunun dışında Türkiye'de kayıt dışı çok fazla iş gücü çalıştırıldığı da bilinen bir gerçektir. Bu nedenlerden dolayı analizimize önemli bir politika çıktısı olan işsizlik değişkenini dahil edemedik.

Ekonomik araç değişkenleri ise kamu harcamaları, bütçe açığı, para arzı, faizler olarak ele alınmıştır. Bunun dışında birde politik konjonktürel dalgalanmaların sektörler üzerinde etkili olup olmadığı test edilmiştir. Bunun içinde eğitim, sağlık ve savunma harcamaları ile sanayi, ticaret ve tarım sektörlerindeki değişkenler ekonomik değişken olarak analizde kullanılacak ve tahmin edilecektir.

3.2 Veriler

Çalışmada kullanılan veriler öncelikle IMF International Financial Statistics'lerin değişik sayılarından elde edilmiştir. Bunun yanında DİE ve DPT verileri gerekli olduğu

durumlarda kullanılmışlardır. Maliye Bakanlığı Bütçe istatistikleri ve Hazine Müsteşarlığı Hazine İstatistikleri Eğitim, Sağlık ve Savunma harcamalarının politik konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkilerini tahmin etmede kullanılmıştır. Bütün finansal veriler gerektiğinde GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve bunların artış oranları bulunmuştur. Tahminler artış oranları üzerinden yapılmıştır. Artış oranlarının kullanılması büyük ölçüde birim kök sorununun oluşmamasını sağlamıştır. Eğitim, sağlık ve savunma harcamaları tahmin edilirken artış oranları yerine logaritmik form kullanılmıştır. Bu durumun esneklikler vasıtasıyla daha verimli sonuçlar vereceği varsayılmıştır. Seçimlerle ilgili veriler DİE seçim istatistiklerinden alınmıştır. Çalışmada işsizlik ile ilgili güvenilir verilere ulaşamamıştır. Bu nedenle tahminlerde işsizlik analiz dışı bırakılmıştır.

3.3 Tahminler

1950-2003 yıllarını kapsayan yıllık analizde kullanılan modeller ve kısaltmalar şu şekildedir.

$$GSMHBUY = \alpha + \sum \beta_1 GSMHBUY_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$$GSMHBUY = \alpha + \sum \beta_1 GSMHBUY_{t-i} + \beta_2 YATIR + \beta_3 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$$TUF E = \alpha + \sum \beta_1 TUF E_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

$$KAHAR = \alpha + \sum \beta_1 KAHAR_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.5)$$

$$BUTACIK = \alpha + \sum \beta_1 BUTACIK_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.6)$$

$$M1 = \alpha + \sum \beta_1 M1_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.7)$$

$$VERGI = \alpha + \sum \beta_1 VERGI_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.8)$$

GSMHBUY: Gayri safi milli hasıladaki yıllık artışları göstermektedir. 1951-2003 yılları arasındaki yıllık GSMH değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak 1987 sabit fiyatlarına çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır.

YATIR: Yatırımlardaki reel yüzde değişmeyi ifade etmektedir

TUFE: Seçimlerin enflasyon üzerindeki etkilerini ölçmek üzere tüketici fiyatları endeksindeki artışlar TUFE değişkeninin oluşturmuştur. (yıllık yüzde değişim oranı)

PBCDUMM: Politik konjonktürel dalgalanmaları ölçmek amacıyla kullanılan kukla değişkendir. Seçim yılları için 1 değerini alırken diğer yıllarda 0 değerini almaktadır.

KAHAR: Kamu harcamalarındaki artışları ölçen değişkendir. Cari değerler GSMH deflatörü aracılığıyla sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranları hesaplanmıştır

BUTACIK: Bütçe açıklarındaki değişimleri gösteren değişkendir. Konsolide bütçe içinde yıllar itibariyle oluşan açıklar (fazlalar) sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranları hesaplanmıştır.

M1: Para arzındaki artışları ifade eden değişkendir. Yukarıdaki şekilde hesap edilmiştir (yıllık yüzde değişim oranı).

DUMM1980: Para arzı ile ilgili yapılan tahminde 1980 yılından sonrası için step kukla değişken kullanılmıştır. 1980 yılından sonra koklu parasal sistemlerdeki değişiklikleri absorbe etmesi için 1951-1980 yıllarına 0 değeri verilirken 1980-2003 yılları 1 değerini almaktadır.

VERGİ: Kamu gelirlerini temsilen 1950-2003 yılları arasındaki toplam vergi gelirleri önce sabit fiyatlara çevrilmiş ve daha sonra artış oranları hesaplanmıştır.

3.3.1 1950-2003 Yıllık Politika Çıktılarına Göre Genel Analiz

Tablo 3.1. 1953-2003 Ekonomik Büyüme ve Politik Konjonktürel dalgalanmalar İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	5,194	4,715***	0,00
GSMHBUY_1	-0,105	-0,785	0,43
GSMHBUY_2	0,115	0,882	0,38
PBCDUMM	-3,035	-2,207**	0,03
R ²	0,121		
F (3, 47)	2,159*		
AR 1-2F (2, 45)	0,276		

Büyüme politik konjonktürel dalgalanmaları belirlemede kullanılan en önemli değişkendir ve tüm ekonomik değişkenlerin bütününe kapsamaktadır. Bu amaçla yapılan tahminde 1950-2003 yılları arasında ekonomik büyüme ve seçimler arasındaki ilişkinin varlığı ölçülmüştür. Sonuçlar böyle bir ilişkinin varlığını doğrulamaktadır. Ekonomik büyüme ve seçimler arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Sonuç bu yönde çıkmakla birlikte, açıklayıcı gecikmeli büyüme değişkenlerindeki t istatistiklerinin ve r karenin düşük çıkması bu tahminin güvenilirliğini şüpheli hale getirmektedir. Bu nedenle gecikmeli açıklayıcı değişkenlerin yerine, büyümenin temel belirleyici olan yatırımları kullanarak analizimizi tekrar yapma ihtiyacı doğmuştur.

Tablo 3.1A. 1965-2003 Ekonomik Büyüme Politik Konjonktürel Dalgalanmalar İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	4,202	7,148***	0,00
GSMHBUY_1	-0,297	-3,310***	0,00
YATIR	33,432	9,228***	0,00
PBCDUMM	-1,594	-1,747*	0,08
R ²	0,734		
F (3, 35)	32,263***		
AR 1-2F (2, 33)	0,705		

Tablo 3.1A da ekonomik büyümenin geçmiş yıl ekonomik büyümesi, yatırımlar ve seçimler tarafından belirlendiği varsayımı altında ikinci regresyon analizi görülmektedir. Bu analizde r kare yeterince yüksek ve t istatistikleri de böyle bir tahmin için tatmin edici değerleri almıştır. Seçimler ile büyüme arasındaki negatif yönlü ilişki bu tahminde de geçerlidir. 1950-2003 dönemi dikkate alınarak Türkiye’de ekonomik büyüme seçimlerden negatif yönde etkilenmektedir sonucuna varmak mümkün görünmektedir. Seçimlerin büyüme üzerindeki olumsuz etkisi sistematik ve güçlü bir etkidir. Yani Türkiye’de seçimlerin olduğu yıl ekonomik büyüme negatif yönde etkilenmektedir.

Tablo 3.2. 1953-2003 Fiyatlar (TUFE) Politik Konjonktürel Dalgalanmalar İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	5,615	1,710*	0,09
TUFE_1	0,897	6,090***	0,00
TUFE_2	-0,009	-0,065	0,94
PBCDUMM	-4,453	-0,981	0,33
R ²	0,811		
F (3, 47)	67,345***		
AR 1-2F (2, 45)	1,226		

Yıllık data ile politika çıktılarına göre analizimizde son yapılan tahmin fiyatlar genel düzeyinin diğer deyişle enflasyon ile seçimler ilişkisidir. Hükümetlerin seçim öncesi genişletici politikalar uygularken seçim sonrası daraltıcı politikalar izleyerek enflasyonu düşürme yönüne gitmeleri şeklindedir. Böyle bir ilişkinin Türkiye için de beklenmesine rağmen regresyon sonuçları bu ilişkinin varlığına ilişkin herhangi bir işaret göstermemektedir. Seçimleri gösteren PBCDUMM değişkeni istatistiki olarak anlamlı değildir. Buradan anlamlı bir ilişkinin çıkmaması, enflasyon sürecinin yapısından kaynaklanmış olabilir. Türkiye’de yaşanan çok uzun süreli, kronik enflasyon problemi, hükümetin seçim sonrası enflasyonu düşürme çabalarını sınırlandıran bir etken olabilir. Bunun dışında enflasyonun seçim sonrası dönemlerde düşürülememesi hükümetlerin ekonomiyi tam anlamıyla kontrol edemedikleri anlamına da gelebilir. Buda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin enflasyon, işsizlik gibi politika çıktılarını tam anlamıyla kontrol edemediklerini göstermektedir. Ayrıca Türkiye’nin çok uzun yıllar çok yüksek oranlarda enflasyon oranı ve ekonomik krizlerle yaşaması nedeniyle, modelimiz enflasyondaki seçimler nedeniyle oluşacak değişiklikleri gözlemlemede yetersiz kalıyor olabilir. Enflasyonun daha dengeli dalgalanmalar gösteren gelişmiş ülkelerde bu değişkenin politik konjonktürü ölçmede daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

3.3.2 1950-2003 Yıllık Politika Araçlarına Göre Genel Analiz

Politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı politika araçlarına göre de test edilebileceğinden, bu bölümde politika aracı olan kamu harcamaları, para arzı, vergiler, bütçe açıklarının 1950-2003 dönemi itibariyle seçimlerden nasıl etkilendiği test edilecektir.

Tablo 3.3. 1953-2003 Kamu Harcamaları Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	-0,380	-0,278	0,99
KAHAR_1	0,919	6,590***	0,00
PBCDUMM	2,627	2,830***	0,00
R ²	0,863		
F (3, 47)	99,398***		
AR 1-2F (2, 45)	1,325		

Analizimize ekonominin tümü yerine sadece kamu harcamalarının seçimlerden nasıl etkilendiği yönünde geliştirecek, Tablo 3.3 deki sonuçlara ulaşırız. Kamu harcamaları ile seçimler arasında güçlü pozitif ilişki söz konusudur. Hükümetler seçim dönemlerinde kamu harcamalarını hızla artırıp, iktidar güçlerini oylarını maksimize etme yönünde kullandıklarını gösteren bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Kamu harcamalarının artışı ile ekonomik büyümenin negatif ilişkisini bir arada düşündüğümüzde. Hükümetin kamu harcamaları artışı, özel harcamaları dışlayıcı etki gösterdiği bu nedenle büyümeye negatif etki ettiği sonucuna varılabilir. Seçim yıllarında kamu harcamalarının artması, büyümenin ise negatif olması aslında düşündürücü bir sonuçtur. Fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar teorisine göre seçim yılında ve seçimlerden hemen önceki dönemde ekonomik büyümenin var olması gerekir. Oysa Türkiye’de bu durum tersinedir. Bu bize Türkiye’de hükümetlerin ekonomiyi tam anlamıyla kontrol edemediklerini göstermektedir. Ayrıca seçim yıllarında özel sektörde bir bekleyiş içine girip, yatırım yapmadığını işlerin bu yıllarda yavaş yürüdüğünü düşünebiliriz.

Tablo 3.4 1953-2003 Konsolide Bütçe Açığı Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,031	0,098	0,92
BUTACIK_1	0,664	4,885***	0,00
BUTACIK_2	0,336	2,234**	0,03
PBCDUMM	-1,407	-2,675**	0,01
R ²	0,851		
F (3, 48)	85,517***		
AR 1-2F (2, 45)	4,480		

İktidardaki hükümetin kamu harcamalarını artırarak seçimlerden avantajlı çıkma uğraşısını önceki tahminde destekleyen bulgular elde etmiştik. Tablo 3.4 teki tahminde ise seçim dönemlerinde bütçe açığının nasıl etkilendiği test edilecektir. Bütçe açığı ile seçimler arasında negatif yönlü ilişki beklenmektedir. Çünkü iktidardaki hükümetler kamu harcamalarını artırırken bunun vergilerle hemen finansmanı yoluna gitmeyi istemeyeceklerdir. Vergilerdeki artışlar seçmenlerin tercih ettiği bir durum değildir. Bu nedenle bütçe açığının konjonktürel politik dalgalanma söz konusuysa artması beklenmelidir. 1950-2003 yıllarını kapsayan yıllık verilerle yaptığımız tahmin beklentiler yönündedir. Seçimler ile bütçe açığı arasında negatif ilişki söz konusudur ve bu ilişki istatistiki olarak anlamlıdır. Yıllık verilerle yapılan şu ana kadar tahminler Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmaları doğrular niteliktedir.

Tablo 3.5. 1953-2003 Para Arzı Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,996	2,025**	0,04
M1_1	0,298	2,028**	0,04
M1_2	0,272	1,828*	0,07
PBCDUMM	0,141	0,264	0,79
DUMM1980	1,436	1,759*	0,08
R ²	0,611		
F (3, 48)	18,078***		
AR 1-2F (2, 44)	0,620		

Para arzı politik konjonktürel dalgalanmalar konusunda dikkat edilmesi gereken politika araçlarından bir tanesidir. İktidardaki hükümetler özellikle kamu harcamalarını artırırken bunun en kolay aracı olarak Merkez Bankasını kullanmak isterler. Para arzında seçim öncesi dönemde meydana gelecek artışlar halkın refah düzeyini artırdığı hissine neden olacak ve bu durumda oy maksimizasyonunu sağlayacaktır. Para arzı seçimler arasındaki bu yönde pozitif bir ilişki beklemekle birlikte bu yönde bir regresyon sonucu elde edilememiştir (Tablo3.5). 1980 yılında parasal sistemde meydana gelen büyük değişiklikleri absorbe etmesi amacıyla 1980 yılından itibaren step dummy değişken kullanılmış yine bu durumda da PBCDUMM değişkeni yani seçimler ile para arzı arasında bir ilişki görülmemiştir. Politik konjonktürel dalgalanmalar diğer tahminlerde desteklenirken para arzı konusunda aynı sonuç gözlenmemiştir. Bu durum, Türkiye’de Merkez Bankası kaynaklarını iktidarların rahatça kullandığı savını çürütmektedir. Burada Derin (2002) yaptığı çalışma ile bir uyum görülmektedir. Derin’de TCMB aktif olarak politik konjonktürel dalgalanmaların sebebi olmadığını vurgulamıştır.

Tablo 3.6. 1953-2003 Vergi Gelirleri Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	1,387	0,807	0,42
VERGİ_1	0,721	5,069***	0,00
VERGİ_2	0,201	1,315	0,19
PBCDUMM	0,596	0,764	0,44
R ²	0,684		
F (3, 47)	33,95***		
AR 1-2F (2, 45)	0,147		

İktidarların iktidar gücünü kullandıkları en önemli araçlardan bir diğeri de vergilerdir. Kamusal ihtiyaçların karşılanmasında finansman kaynağının tartışmasız en önemlisi ve en büyüğü vergilerdir. Vergiler seçmenlerin ödemeyi çok sevmedikleri bir olgudur. Bu nedenle hükümetler seçim öncesinde vergilerle hiç oynamamakta yada vergi indirimlerine gitmektedirler ve seçim sonralarında, artan bütçe açığını kapatmak üzere vergi artırımına gitmektedirler. Bu bilgiler ışığında bu regresyon tahmininde beklenen sonuç vergiler ile seçimler arasında negatif bir ilişkinin varlığının olmasıdır. Yapılan tahminler neticesinde vergiler ile seçimler arasında sistematik bir ilişkiyi destekleyen sonuçlar görülmemiştir (Tablo 3.6). Vergiler seçimlerden bağımsız bir değişken olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum vergi artırım yada indirimlerinin etkilerinin hemen görülmemesi, belli bir gecikmeyle ortaya çıkması nedeniyle tahminlerde yakalanmamış olmasıyla açıklanabilir. Vergiler politikacıların hemen kullanabilecekleri, çabuk reaksiyon veren değişkenlerden değildir.

Yıllık datalar ile yapılan tahminler bir yılın değerlerinden oluşmaktadır ve bir yıl uzun bir süredir. Daha kısa süreli değişkenler kullanılarak yapılacak analiz, politik konjonktür hakkında bize çok daha fazla bilgi sunabilecektir. Politik konjonktürün varlığından Türkiye’de söz edebilmemiz için ayrıca çeyrek dönemler itibariyle yapılacak analize ihtiyaç vardır. Bu tip analiz daha güvenilir sonuçlar vermekle birlikte çeyrek dönemlik

dataları özellikle gelişmekte olan ülkelerde uzun dönem için bulmak pek mümkün değildir. Türkiye’de düzenli çeyrek dönemlik verilerin başlangıç tarihi 1987 yılından itibaren. Analizimizin bundan sonraki bölümünde 1987-2003 yılları arasında çeyrek dönemler halinde benzer analiz yapılmaya çalışılacaktır.

3.3.3 1987-2003 Çeyrek Dönemlik Data İle Analiz

1987-1/2003-4 yıllarını kapsayan çeyrek dönemlik analizde kullanılan ampirik model ve kısaltmalar şu şekildedir.

$$GSMHBUY = \alpha + \sum \beta_1 GSMHBUY_{t-i} + \beta_2 MEVS_{t-i} + \beta_3 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.9)$$

$$M1 = \alpha + \sum \beta_1 M1_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.10)$$

$$TEFE = \alpha + \sum \beta_1 TEFE_{t-i} + \beta_2 MEVS_{t-i} + \beta_3 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.11)$$

$$FAIZ = \alpha + \sum \beta_1 FAIZ_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.12)$$

$$KAHAR = \alpha + \sum \beta_1 KAHAR_{t-i} + \beta_2 MEVS_{t-i} + \beta_3 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.13)$$

$$YATIR = \alpha + \sum \beta_1 YATIR_{t-i} + \beta_2 MEVS_{t-i} + \beta_3 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.14)$$

GSMHBUY: Gayri safi milli hasıladaki çeyrek dönemlik artışları göstermektedir. 1987-1/2003-4 dönemini kapsayan GSMH değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır.

PBCDUMM: Politik konjonktürel dalgalanmaları ölçmek amacıyla kullanılan kukla değişkendir. Seçim yapılan çeyrek dönemler 1 değerini alırken diğer dönemler 0 değerini almaktadır.

MEVS: değişkenlerin mevsimlik dalgalanmalardan arındırılması için kullanılan kukla değişkendir.

M1: Para arzındaki artışları ifade eden değişkendir. Yukarıdaki şekilde hesap edilmiştir (çeyrek dönemlik yüzde değişim oranı).

TEFE: Seçimlerin enflasyon üzerindeki etkilerini ölçmek üzere toptan eşya fiyatları endeksindeki artışlar TEFE değişkenini oluşturmuştur. (çeyrek dönemlik yüzde değişim oranı).

FAİZ: Çeyrek dönemlerdeki faiz oranlarındaki yüzde değişimleri ifade etmektedir.

KAHAR: Kamu harcamalarındaki artışları ölçen değişkendir. Cari değerler GSMH deflatörü aracılığıyla sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranları çeyrek dönemler itibariyle hesaplanmıştır.

YATIR: Kamu yatırımlarındaki reel yüzde değişmeyi ifade etmektedir.

Tablo 3.7. 1988-2003 Ekonomik Büyüme Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	-0.056	-1.329	0.18
GSMHBUY_1	-0.341	-3.920***	0,00
GSMHBUY_2	-0.390	-3.468**	0,00
GSMHBUY_3	-0.208	-1.691*	0,09
PBCDUMM	-0.027	-2.050**	0,04
MEVS_1	0.164	2,005**	0,04
MEVS_2	0,440	6,964***	0,00
R ²	0,97		
F (6, 57)	440.03***		
AR 1- 4F(4, 53)	2,386		

Çeyrek dönemlik analizlerde ilk olarak ekonomik büyüme ile seçimler arasındaki ilişki regresyon işlemine tabi tutulmuştur. Çeyrek dönemlik analizlerde mevsimlik dalgalanmaların dikkate alınması gerekmektedir. Bir çok değişken mevsimsel dalgalanmalara sahiptir. Bu nedenle mevsimlik dalgalanmalar modele dahil edilmiştir. Tahminler genelden spesifikçe yöntemiyle her değişkene dört gecikme verilerek yapılmış ve anlamsız çıkan gecikmeler tahminlerden çıkarılarak devam edilmiştir. Büyüme ile ilgili tahminde üç gecikme anlamlı sonuçlar vermiştir. Yine mevsimsel

dalgalanmalardan iki gecikme dönemi kadar etki söz konusudur. Bu tahminden çıkan esas sonuç ekonomik büyümenin seçimlerden negatif yönde etkilendiğidir. Bu sonuç istatistiki olarak anlamlıdır. 1950-2003 arasını kapsayan yıllık analizlerde bulunan sonuçlar Tablo 3.7 de bulunan sonuçlar birbirleriyle uyum göstermektedir. Her iki analizde de negatif anlamlı ilişki söz konusudur. Türkiye’de seçimlerim ekonomik büyüme üzerindeki etkisi negatiftir yargısına varmak mümkündür.

Tablo 3.8. 1988-2003 Para Arzı Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,016	1,076	0,28
M1_1	-0,394	-3.182***	0,00
M1_2	-0,567	-5.230**	0,00
M1_3	-0,217	-1,761*	0,08
PBCDUMM	0,008	0,281	0,77
R ²	0,34		
F (5, 59)	7,733***		
AR 1- 4F(4, 55)	2.8533		

Çeyrek dönemlik analizin para arzı kullanılarak yapılmış hali Tablo 3.8 de görülmektedir. Bu analizden çıkan sonuçlar göstermektedir ki para arzı artışları ile seçimler arasında sistematik bir ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuçlarda yıllık veri ile yapılan analizde bulunan sonuçlarla uyum göstermektedir. İlgili dönemlerde bulunan sonuçlar göstermektedir ki para arzı artışı seçimlerden bağımsız bir değişken olarak yer almaktadır. Uzun yıllar yaşanan yüksek oranlı enflasyonun neden olduğu paranın yüksek dolaşım hızı ve yüksek emisyon bu ilişkisizlikte rol oynamış olabilir. Mevsimsel dalgalanmalar para arzı ile ilgili tahminlerde yer almamıştır. Çünkü para arzının mevsimsel dalgalanmalardan etkilenmeyeceğini varsaymaktayız.

Tablo 3.9. 1988-2003 Fiyatlar Düzeyi ile Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,100	5,669***	0,00
TEFE_1	0,343	3,074***	0,00
PBCDUMM	0,006	0,393	0,69
MEVS_2	-0,065	-3,700***	0,00
R ²	0,25		
F (3, 62)	7,148***		
AR 1- 4F(4, 58)	0,501		

Politik konjonktürün varlığını incelemek için çeyrek dönemlik verilerle analiz edilecek bir diğer değişken ise fiyatlar genel düzeyinin yani enflasyonun ölçülmesidir. Hükümetlerin manipüle ettikleri düşünülen en temel değişken olarak görülmektedir. Daha önce incelediğimiz yıllık analizlerde fiyatlar ile seçimler arasında sistematik bir ilişki bulunamamıştı. Bu sonuç çeyrek dönemlik analiz içinde geçerliliğini korumaktadır (Tablo 3.9). Seçimleri gösteren PBCDUMM değişkeni istatistiki olarak anlamlı olmayan bir değer almıştır. Daha önce açıklandığı gibi çok yüksek oranlarda sürekli devam eden bir enflasyon seçimlerle ilişkili olmadan da süreklilik göstermektedir. Bu değişkenin enflasyon oranının makul seviyelerde seyrettiği ülkelerde anlamlı bir ilişkiyi göstereceğini tahmin etmekteyiz.

Tablo 3.10. 1988-2003 Faizler ile Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	41,775	4,687***	0,00
FAİZ_1	0,654	5,290***	0,00
FAİZ_2	-0,290	-2,352**	0,02
PBCDUMM	5,394	0,705	0,48
R ²	0,33		
F (3, 61)	10,045***		
AR 1- 4F(4, 57)	0,900		

Çeyrek dönemler için analiz daha kısa dönemi kapsamakla birlikte daha geniş veri setine sahip olmaktadır. Faizlerle ilgili 1987-2003 arası faizlerdeki değişmelerin seçimlerle olan ilişkisi test edildiğinde bulunan sonuç Tablo 3.10 da gösterilmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki faizler ile Türkiye'deki seçimler arasında sistematik bir ilişki söz konusu değildir.

Tablo 3.11. 1988-2003 Kamu Harcamaları ile Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,169	6.299***	0,00
KAHAR_1	-0,266	-2.271**	0,02
PBCDUMM	0,019	0.613	0,54
MEVS	-0,361	-10.127***	0,00
MEVS_1	-0,148	-2.726***	0,00
R ²	0,64		
F (4, 61)	27,957***		
AR 1- 4F(4, 57)	0,608		

1950-2003 yıllarını kapsayan analizde kamu harcamalarının seçimlerle doğru yönlü ilişkisi olduğu belirlenmişti. Çeyrek dönemler dikkate alındığında bu ilişki aynı şekilde devam edecek midir? Tablo 3.11 bu tahminin sonuçlarını göstermektedir. PBCDUMM değişkeni istatistiki olarak anlamlı değildir. Yıllık tahminlerde güçlü pozitif ilişki gösteren kamu harcamaları seçimler ilişkisinin anlamsız hale dönüşmesinde 1987 yılından sonra Türkiye ekonomisinin daha kurumsal hale gelmesini ve iktidarların seçimler nedeniyle kamu harcamalarının kullanmada rahat hareket edemediklerini söyleyebiliriz. Politik konjonktürel dalgalanmaları ekonominin kurumsallaşması azaltıcı yönde etkilemektedir. Ayrıca Türkiye’de bu konu ile ilgili akademisyenlerin çalışmaya başlamaları da bu konuda hükümet üzerinde caydırıcı bir etki yaratmış olabilir. Literatürde Richards (1986)’ın çalışmasındaki gibi 1975 yılından sonra ABD’de politik konjonktürel dalgalanmalar çalışılmaya başladıktan sonra bununla ilgili döngülerin birden ortadan kalktığı görülmüştür. Bu durum belki de Türkiye içinde geçerlidir.

Tablo 3.12. 1988-2003 Yatırımlar ile Politik Konjonktür İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	-0.159	-7.644***	0,00
YATIR_3	-0.263	-4.149**	0,00
PBCDUMM	-0.037	-1.192	0,23
MEVS_1	0.513	14.802***	0,00
MEVS_2	0.309	8.988***	0,00
R ²	081		
F (4, 59)	63,938***		
AR 1- 4F(4, 55)	0.56548		

Son olarak kamu yatırımlarının seçimler nedeniyle sistematik bir değişikliğe uğrayıp uğramadığının belirlenmesidir. Sonuçlar göstermektedir ki yatırımlar ile seçimler arasında bir ilişki gözlenmemektedir. Yapılan tahminleri özetleyecek olursak ekonomik

büyüme ve seçimler arasında negatif ilişki yıllık ve çeyrek dönemlik analizlerde net olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3.4. Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları ve Politik Konjonktürel dalgalanmalar (1951-2002)

Eğitim sağlık ve savunma harcamaları kamu harcamaları içinde en önemli yeri tutan ve seçim dönemlerinde politikacıların üzerinde en çok durdukları konuların başında gelmektedirler. Acaba Türkiye’de politikacılar bunları seçim dönemlerinde sistematik olarak etkilemede başarılı olabilmiş midirler?. Bu amaçla 1951-2002 yılları arasında elde edilen verilerle tahminler aşağıda gösterilen model çerçevesinde yapılmıştır.

1951-2002 yıllarını kapsayan yıllık analizde kullanılan ampirik model ve kısaltmalar şu şekildedir.

$$LEGIT = \alpha + \sum \beta_1 LEGIT_{t-1} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.15)$$

$$LSAG = \alpha + \sum \beta_1 LSAG_{t-1} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.16)$$

$$LSAVUN = \alpha + \sum \beta_1 LSAVUN_{t-1} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.17)$$

LEGİT: Eğitim harcamalarındaki artışları göstermektedir. 1951-2002 yılları arasındaki yıllık eğitim harcamaları önce GSMH deflatörü kullanılarak 1987 sabit fiyatlarına çevrilmiş ve logaritmik forma dönüştürülmüştür.

LSAG: Sağlık harcamalarındaki artışları göstermektedir. 1951-2002 yılları arasındaki yıllık sağlık harcamaları önce GSMH deflatörü kullanılarak 1987 sabit fiyatlarına çevrilmiş ve logaritmik forma dönüştürülmüştür.

LSAVUN: Savunma harcamalarındaki artışları göstermektedir. 1951-2002 yılları arasındaki yıllık savunma harcamaları önce GSMH deflatörü kullanılarak 1987 sabit fiyatlarına çevrilmiş ve logaritmik forma dönüştürülmüştür.

PBCDUMM: Politik konjonktürel dalgalanmaları ölçmek amacıyla kullanılan kukla değişkendir. Seçim yılları için 1 değerini alırken diğer yıllarda 0 değerini almaktadır.

Tablo 3.13. Eğitim Harcamaları ile Politik Konjonktür İlişkisi (1951-2002)

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	2,483	2,386**	0,02
LEGİT_1	0,798	9,199***	0,00
Trend	0,011	2,018**	0,04
PBCDUMM	0,078	1,542	0,12
R ²	0,97		
F (3, 47)	560,95***		
AR 1-2F(2, 45)	0,037		

İlk olarak eğitim harcamaları tahmin edilmiştir. Bu tahminlerde eğitim harcamalarının logaritmik formları esneklikleri göstermek üzere kullanılmıştır. Eğitim alanındaki ve teknolojideki gelişmeleri absorbe etmek amacıyla trend değişkeni bu tahminlere eklenmiştir. Tablo 3.13 de gösterilen sonuçlara göre eğitim harcamaları seçimler arasında bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Tablo 3.14. Sağlık Harcamaları ile Politik Konjonktür İlişkisi (1951-2002)

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	2,306	2,491**	0,01
LSAG_1	0,791	9,180***	0,00
Trend	0,012	2,276**	0,02
PBCDUMM	0,029	0,667	0,50
R ²	0,98		
F (3, 47)	815,38***		
AR 1- 2F(2, 45)	2,034		

Eğitim dışında sağlık harcamaları ile yapılan regresyon analizinde de benzer sonuçlar elde edilmiş ve sağlık harcamaları ve seçimler arasında sistematik ilişki ortaya çıkmamıştır.

Tablo 3.15. Savunma Harcamaları ile Politik Konjonktür İlişkisi (1951-2002)

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	4,378	3,164***	0,00
LSAVUN_1	0,665	6,227***	0,00
Trend	0,015	3,035***	0,00
PBCDUMM	0,007	0,229	0,82
R ²	0,98		
F (3, 47)	848,12***		
AR 1- 2F(2, 45)	0,731		

Bu konuda üçüncü ve son tahmin olan savunma harcamaları ile politik konjonktürel dalgalanmaların ilişkisi Tablo 3.15 de gösterilmektedir. Bu tablodan da çıkan sonuç politik konjonktür dalgalanmaların söz konusu olmadığı yönündedir. Savunma eğitim ve sağlık harcamalarında ilişkinin bulunmaması kamu harcamalarındaki seçim dönemlerindeki artışın bu sektörler üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

3.3.5. Sektörler İtibariyle Politik Konjonktürel Analiz

Gayri safi milli hasıla tarım, sanayi, inşaat, ticaret ve konut sektöründeki gelişmelerden oluştuğunu varsayarsak ve önceki analizlerimizde ekonomik büyüme ile seçimler arasında negatif ilişkiyi hem yıllık hem çeyrek dönemlik veriler ile tespit etmiştik. Bu ilişki özellikle hangi sektörler için söz konusudur. Bu nedenle aşağıdaki modeller kullanılarak hangi sektörün seçimlerden etkilendiği test edilecektir.

$$TARIM = \alpha + \sum \beta_1 TARIM_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.18)$$

$$SANAYI = \alpha + \sum \beta_1 SANAYI_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.19)$$

$$INSAAT = \alpha + \sum \beta_1 INSAAT_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.20)$$

$$TICARET = \alpha + \sum \beta_1 TICARET_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.21)$$

$$KONUT = \alpha + \sum \beta_1 KONUT_{t-i} + \beta_2 PBCDUMM + \varepsilon_t \quad (3.22)$$

TARIM: Tarım sektöründeki yıllık artışları göstermektedir. Değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır.

SANAYİ: Sanayi sektöründeki yıllık artışları göstermektedir. Değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır

İNŞAAT: İnşaat sektöründeki yıllık artışları göstermektedir. Değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır

TİCARET: Ticaret sektöründeki yıllık artışları göstermektedir. Değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır

KONUT: Konut sektöründeki yıllık artışları göstermektedir. Değerleri önce GSMH deflatörü kullanılarak sabit fiyatlara çevrilmiş ve artış oranı hesaplanmıştır

Tablo 3.16 . Sektörler itibariyle Politik Konjonktür (1971-2002)

	Politik Konjonktür	t istatistiği
Tarım	-0,032	-2,11**
Sanayi	-0,014	-0,631
İnşaat	-0,004	-0,145
Ticaret	-0,018	-1,222
Konut	0,001	0,638

Sektörler itibariyle yapılan analiz Tablo 3.16 da özetlenmiştir. Seçimler ile sadece tarım sektörü arasında sistematik bir ilişki gözlemlenirken, sanayi, inşaat, ticaret ve konut sektörü için böyle bir ilişki gözlemlenmemiştir.

Tarımın GSMH içindeki payı giderek azalmış % 15'in altına düşmüştür. Fakat toplam nüfus içindeki payı hala %40'lar civarındadır. Toplam seçmenler içindeki oranı ise % 60 dır. Tarım kesiminin ödemiş olduğu vergi GSMH oranı olarak % 3. Ürettiklerinin yarısından daha fazla miktarda, GSMH oranı olarak yüzde 8-10 arasında toplam 20 milyar dolara yakın tarım kesimine sübvansiyon verilmektedir.³²⁶ En kolay etkilenebilecek seçmenin tarım kesiminde olduğunu varsayarak hükümetler bu sektör üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tarım kesiminin ekonomik gelişmeyle birlikte küçülmesi artık bu kesimin seçim yatırımı olarak kullanılmasını da önleyecektir. (Fakat bu küçülme belirli bir planlama dahilinde yapılmalıdır ki, köyden kente göç nedeniyle başka problemlere neden olmasın.) Bu bulunan sonuç, Varım (1997) yapmış olduğu çalışma ile uyumludur. Varım çalışmasında tarımsal destekleme fiyatlarının özellikle buğday ve şeker pancarında seçim öncesi dönemlerde yüksek belirlendiğini saptamıştır.³²⁷ Tarımsal destekleme kapsamında olan ürünlerin fiyatlarının seçim tarihinden hemen önce yüksek bir oran olarak açıklanması bu politikaların iktidar partisi tarafından seçim kazanmak amacıyla kullanıldığının en açık örnekleridir. Yüksek taban

³²⁶ Deniz Gökçe, Sabah gazetesi, 24.10.1999.

³²⁷ Varım, a.g.e.; 1997, s. 75

fiyatı politikasının yanı sıra düşük fiyatlı tohum ve gübre yardımı, düşük faizli kredi ile tarımsal araç gereç sağlanması ve nakit yardımı gibi yollarla sağ ve sol iktidar partileri tarım kesimden oy elde etme çabası içindedir.³²⁸

Konut sektörünün GSMH içindeki payı itibariyle bakıldığında seçimlerden etkilenmediği görülmektedir. Bu durumun böyle görülmesinin temel sebebi konutların büyük bölümünün kaçak olmasıdır. Örneğin 1997'de İstanbul'daki bir milyon konutun yedi yüz bini kaçaktır, yüz binide gecekondudur.³²⁹ Olaya gecekondulaşma boyutuyla bakıldığında seçimlerden çok fazla etkilendiği görülmektedir. Siyasi iktidar bu bölgelerde yaşayan halkın oylarını alabilmek için seçim öncesi dönemlerde kaçak yapılaşma ve kamu arazilerinin kullanımına göz yummaktadır. Yasalarca yasak olmasına rağmen iktidar partilerinin oy kaygısı ile davranması sonucunda gecekonduların sayısı ve gecekonduların nüfusunun ne kadar hızlı bir şekilde arttığı Tablo 3.17'de açık bir şekilde görülmektedir.³³⁰

Tablo 3.17 Türkiye'de Gecekondular ve Gecekonduların Nüfus

Yıllar	Gecekondular	Gecekonduların Nüfus	<i>Kentsel Nüfustaki Payı (%)</i>
1955	50.000	250.000	4.7
1960	240.000	1.200.000	16.4
1965	430.000	2.150.000	22.9
1970	600.000	3.000.000	23.6
1980	1.150.000	5.750.000	26.1
1990	1.750.000	8.750.000	33.9
1995	2.000.000	10.000.000	35.0
2002	2.200.000	11.000.000	27.0

Kaynak:Keleş, 2004, s.561

³²⁸ Erdoğan, a.g.e.; 2004, s. 175

³²⁹ Kongar, a.g.e; 1999, s.42.

³³⁰ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**. (Sekizinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2004), s.561.

Tabloya göre 1955 yılında 50.000 olan gecekondulu sayısı, 2002 yılına gelindiğinde 2.200.000 çıkmıştır. Gecekondulaşmanın bu kadar hızlı bir şekilde artmasında sayıları 12' yi bulan imar af yasalarının da etkisi vardır. Özellikle bu yasaların seçimlerden hemen önceki dönemde çıkarılmış olması da hükümetlerin burada yaşayan seçmenin oylarını toplamayı hedeflediklerini açıkça göstermektedir. İlk af yasası 1950 Genel Seçimleri öncesi yapılmış, bunu 1963 yerel seçimleri izlemiştir. En kapsamlı af yasaları ise 1980'den sonra çıkarılmıştır.³³¹ Seçim öncesi dönemlerde bu bölgelere götürülen alt yapı hizmetlerinin artırılması da sık gözlenen diğer bir uygulamadır. Kaçak yapılaşma ve kamu arazilerinin kullanılmasına izin verilmesi sayısal olarak ifade edilemediğinden fırsatçı davranışların parasal boyutunu hesaplamak pek mümkün olamamaktadır.³³²

4 TÜRKİYE'DE EKONOMİK OY VERME İLE İLGİLİ AMPİRİK BULGULAR

Türk siyasal hayatı incelendiğinde çok da uzun sayılmayacak çok partili demokratik siyasal hayat tecrübesi vardır. 2002 genel seçimlerine kadar 14 tane genel seçim yapılmıştır ve Türk seçmen davranışını incelemeye yönelik çok fazla bir çalışma da yapılmamıştır. Türk seçmen davranışını çalışan akademisyenler yaygın olarak Şerif Mardin³³³'in önerdiği merkez-çevre modeli çerçevesinde bir açıklama getirmeye çalışmışlardır. Mardin, Osmanlı İmparatorluğunun güçlü bir merkez ve onun karşısında yer alan türdeş olmayan bir kenardan oluşan patrimonyal bir sosyopolitik yapıda olduğunu belirtmiştir. 19. yüzyılda yapılan modernleşme ve bürokratikleşme hareketleri bu merkez kenar karşıtlığını giderememiş, kenarın temsilcisi eşraf ile merkezin temsilcisi memur (bürokrat) arasında yeni çatışma zeminini oluşturmuştur. Cumhuriyet yönetimi de Osmanlı'daki benzeri yönetim anlayışını benimsemiş, merkezi temsil eden bürokrat ile kenarı temsil eden eşraf arasındaki ilişkilerin oluşturduğu bir alan olarak siyasal yaşamımız gelişmiştir.³³⁴

³³¹ Sülün Evinç Torlak, "Üç Başkan Üç Siyaset Bir Kent – Ankara" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001), s.206-208.

³³² Erdoğan, a.g.e.; 2004, s178.

³³³ Şerif Mardin, "Türk Siyasal Hayatını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez Çevre İlişkileri," **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve A.Yaşar Sarıbay (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1986, s.109-132.)

³³⁴ Ersin Kalaycıoğlu, "1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi, Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar," **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve A.Yaşar Sarıbay (İstanbul : Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd., 2000, s.389)

Daha sonraki dönemlerde Türk siyasal sisteminin dinamiklerini bu iki grubun karşılıklı etkileşimleri belirler. 1946 yılında çok partili siyasal yaşama geçtikten sonra bu iki gruptan “merkez” CHP etrafında toplanırken, CHP’ye karşı olmak tek özelliği olan ve homojen olmayan “çevre” ise, Demokrat Parti etrafında toplanmıştır. 1980’e kadar seçmenlerin büyük çoğunluğu bu iki partiden hangisini kendisine yakın hissettiyse oyunu ona göre kullanmıştır. 1980’den sonra ise bu dengeler değişmiş, Türk seçmeni için yeni bir dönem başlamıştır. 12 Eylül hareketiyle birlikte bildikleri bütün partiler kapatılmış ve yeni bir başlangıç yapılmıştır. 1987’lere gelindiğinde “merkezin ve çevrenin” (merkez sağ ve sol olmak üzere) aktif halde en az iki partisi olmuştur. 1990’lara gelindiğinde parti sisteminin daha da parçalandığını, aşırı milliyetçi, dinci, etnik kimlikleri olan partilerin geleneksel parti saflarına dahil oldukları görülmüştür. Mesela, Refah Partisi (daha sonra Fazilet ve Saadet Partisi olmuştur.) dini duyarlılığı yüksek olan kitleleri temsil ederken, aynı zamanda sosyal adaletçi bir yaklaşım benimsemiştir. Bu tutumundan dolayı da toplumda yüksek oranda destek bulmuştur.³³⁵ Yine Saadet Partisinden ayrılarak kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) aynı yaklaşımı izleyerek iktidara gelmiştir.

Bu çalışmada merkez-çevre kutuplaşmasını temel alan “sosyal bölünme” modeli dışlanmadan, seçmenlerin ekonomik yaşamdaki değişmelere karşı anlamlı tepkiler verdiği temel alınarak analiz yapılmıştır. Zaten son zamanlarda seçmen davranışı ile ilgili yapılan çalışmaların pek çoğunda da sosyal bölünme ve sınıfsal ayrışmaların öneminin gittikçe kaybolduğu görülmektedir. Seçmen tercihlerinde, ekonomik performans ve adayların seçim kampanyaları, medyadaki imajları gibi kısa dönemli faktörlerin ağırlık kazandığı görülmektedir.³³⁶

seçmen davranışlarında gittikçe önem kazanmaya başlayan ekonomik faktörlerin tercihleri nasıl etkilediği ile ilgili olarak Türkiye’de çok az çalışma yapılmıştır. Bu nedenle tezin bu bölümünde ekonomik şartlar ile seçmenlerin değerlendirmeleri arasında bir ilişki kurulacaktır. Bunun içinde öncelikle 1998 yılından beri aylık yapılan popülerlik anketlerine baş vurulmuştur.³³⁷

³³⁵ Akgün, a.g.e.; 2003, s. 2.

³³⁶ Akgün, a.g.e.; 2003, s. 3.

³³⁷ Piar tarafından yapılan bu anketler ve teknikleri ek H yer almaktadır.

4.1 Veriler

Bu bölümde yapılan tahminlerde analiz dönemi 1998 Temmuz ayı ile 2003 Aralık ayı arasındaki dönemdir. Bu dönemin seçilmesindeki temel amaç, bu dönemde Türkiye ekonomisi hem ekonomik hem de siyasal yönden büyük değişiklikler göstermiştir. Ayrıca hükümetin performansını gösteren veriler de bu dönemle sınırlıdır. Çalışmada kullanılan veriler ekonomik ve ekonomi dışı veriler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ekonomik olmayan seçim verileri DİE seçim istatistiklerinden alınmıştır. İktidardaki hükümetin performansı ile ilgili değerlendirme verileri PİAR araştırma şirketinin aylık verilerinden alınmıştır. Bütün finansal veriler GSMH deflatörü kullanılarak reel fiyatlara çevrilmiş ve daha sonra büyüme oranları hesap edilmiştir. Ekonometrik tahminlerde PC-Give version 8.0 ekonometri programı kullanılmıştır.³³⁸

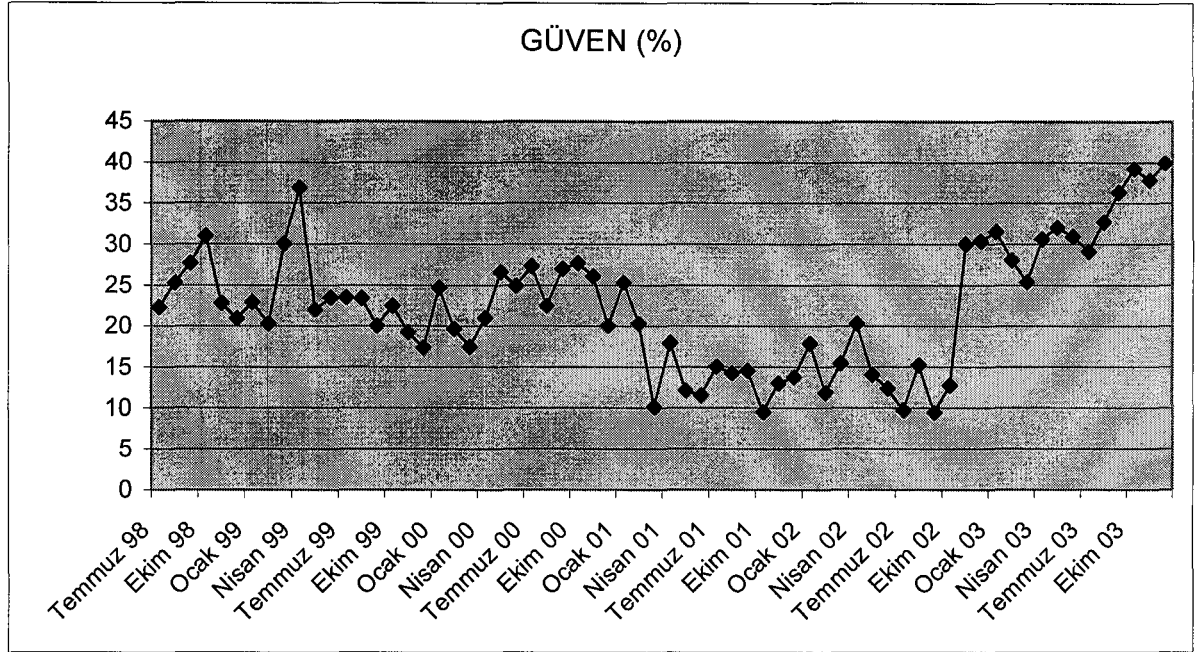
Bu çalışmada Piar araştırma şirketi tarafından sorulan iki soru analiz edilerek, hükümetlerin popülerlikleri ve bunu etkileyen ekonomik faktörler test edilecektir. Piar'ın anketinde katılımcılara sorulan sorulardan birisi "Türkiye'yi istikrarlı bir ülke olarak görüp, görmedikleri" dir ve cevap seçenekleri üç tanedir. Bunlar; "yaşadığım ülke siyasi olarak istikrarlıdır ve kendimi güvende hissediyorum", "yaşadığım ülkede beklenmeyen olaylar oluyor ve kendimi güvende hissetmiyorum", "hiçbir fikrim yok" dur.³³⁹ Grafik 3.1 'de 1998 yılının ortalarında başlayan ve 2003 yılının sonuna kadar giden 66 aylık veriler kullanılmıştır. Bu grafikte Türkiye'yi istikrarlı bir ülke olarak görenlerin oranları gösterilmiştir.

Buna göre, ANAP-DSP koalisyon döneminde, daha sonra azınlık DSP hükümeti döneminde ve 1999 seçimlerinden sonra iktidara gelen DSP-ANAP-MHP koalisyon hükümetleri döneminde Türkiye'yi siyasi bakımdan istikrarlı görenlerin oranı %25-30 civarında seyretmektedir. Fakat Şubat 2001 ekonomik krizden sonra ülkeyi istikrarlı kabul edenlerin sayısı hızlı bir şekilde düşerek %10' lara gerilemiştir. Hatta Kasım 2002 seçimlerinden hemen önce Eylül 2002'de bu oran %10 ların altına da düştüğü

³³⁸ A.J. Doornik ve Hendry, F.D. **PC-GIVE 8-0: An Interactive Econometric Modelling System** (Chapman and Hall, London, 1995).

³³⁹ Anket sonuçları ek I verilmiştir.

gözlenmektedir. Fakat 2002 Kasım seçimlerinden sonra ülkeyi siyasi olarak istikrarlı görenlerin sayısında hızlı bir artış olduğu gözlenmekte ve seçimlerden hemen sonra iktidara olan güvenin %30 lara çıktığı görülmektedir. Bu durumun hemen hemen hiç azalmadan devam ettiği ve Aralık 2003 de siyasi iktidara olan güvenin %40 civarında olduğu görülmüştür.

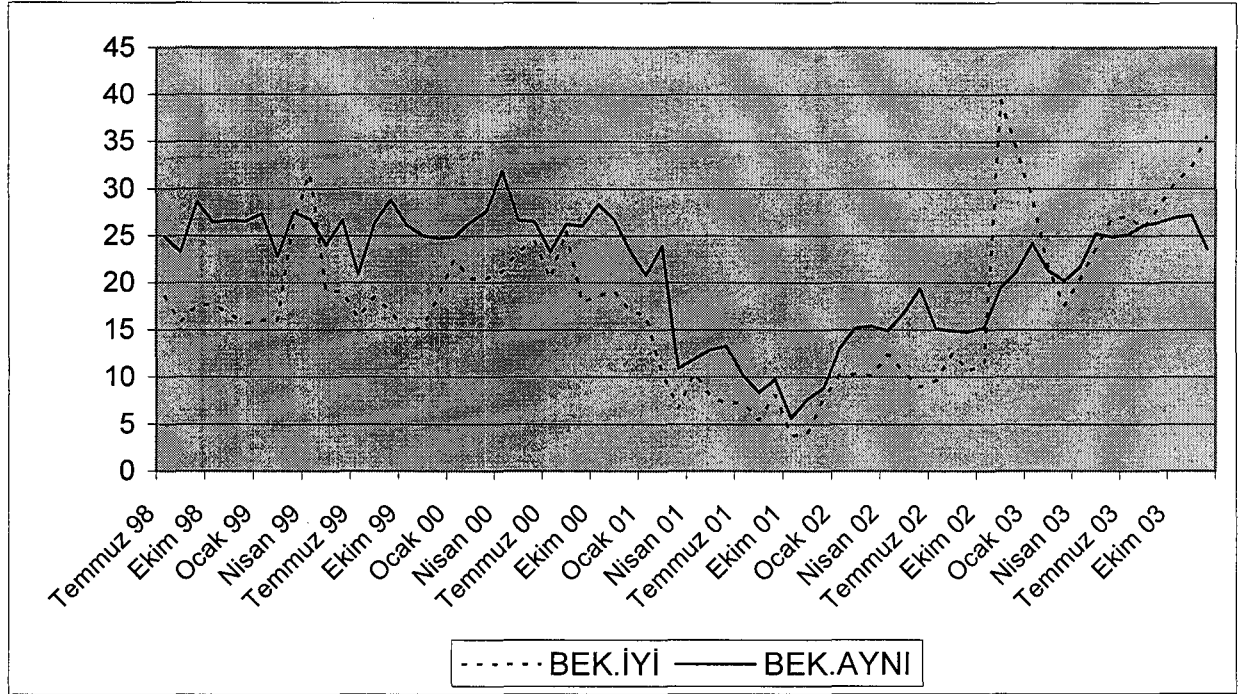
Şekil 3.1 1998-2003 Dönemi İktidar Partisine duyulan Güven

Kaynak. Piar anket sonuçlarına göre çizilmiştir.

Aşağıdaki grafik 3.2 ve 3.3 Piar' ın yapmış olduğu ankette sorulan “geçmiş yıla kıyasla seçmenlerin aileleri ve kendi ekonomik koşulları ile ilgili beklentileri” ne verilen “daha iyi olacak”, “aynı olacak”, “daha kötü olacak” ve “hiçbir fikrim yok” cevaplarına dair grafiklerdir.³⁴⁰ Grafik 3.2’de anket sorusuna verilen daha iyi olacak ve aynı olacak cevapları aynı grafikte değerlendirilmiştir. Buna göre Temmuz 1998’den Şubat 2001 krizine kadar ekonomik durumunun daha iyi olmasını bekleyenler ile en azından aynı kalmasını bekleyenlerin ortalaması %40-45 civarındayken, bu krizden sonra gelecekte durumunun daha iyi olacağını ve aynı kalacağını umut edenlerin oranı %30 lara, hatta

³⁴⁰ Piar’ın anketlerine verilen cevaplar ek Jdedir.

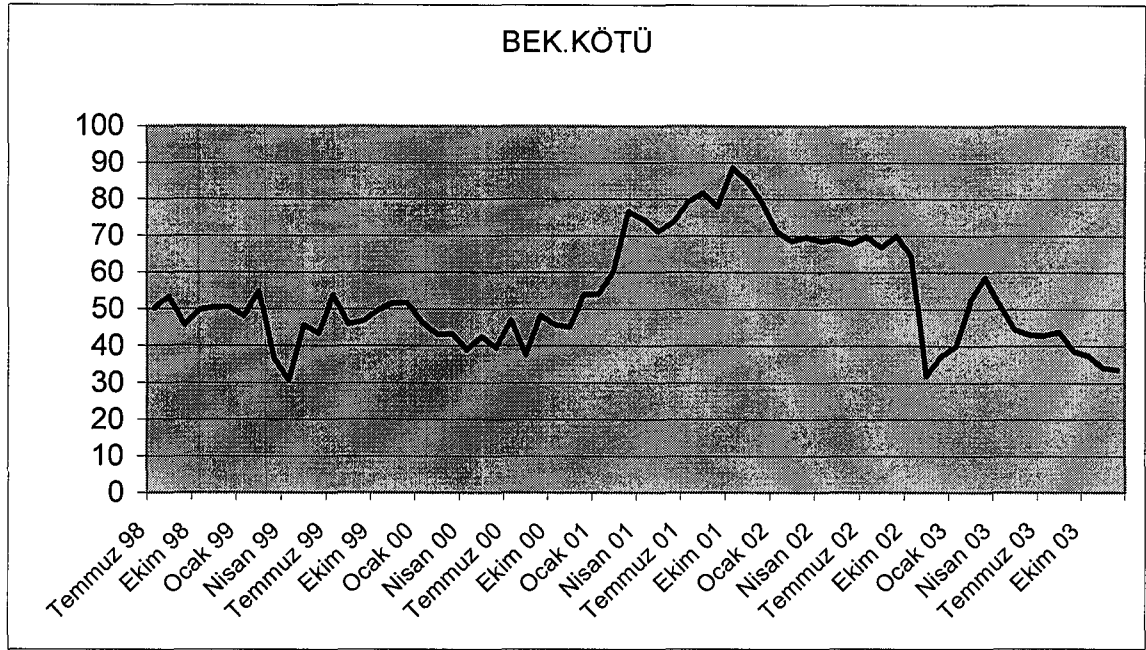
yıl sonuna doğru iyi bekleyişlerin oranı %10-12 kadar indiği görülmektedir. Kasım 2002 seçimlerinden sonra ise gelecekle ilgili iyimser beklentilerin oranında hızlı bir artış gözlenirken, Aralık 2003 sonunda ekonomik durumlarının daha iyi olacağına veya en azından geçmiş yıllla aynı kalacağına inananların oranı %60 lara ulaşmaktadır.

Şekil 3.2 1998-2003 Dönemi İyimser Beklentiler

Kaynak: Piar verilerinden alınmıştır

Şekil 3.3'de yaşananlar şekil 3.2'nin tersi bir durumdur. Burada gelecekle ilgili kötü bekleyiş içinde olanların oranları görülmektedir. Gelecekte durumlarının geçmiş yıla göre daha kötü olacağına inananların oranı Kasım 2000 krizinden sonra artmış ve Şubat 2001'de % 88 'e ulaşmıştır. Kasım 2002 seçimlerinden sonra ise, gelecekle, ilgili kötü bekleyişler hızlı bir şekilde düşmüş ve Aralık 2003'de bu oran % 33 olmuştur.

Şekil 3.3 1998-2003 Dönemi Kötümser Beklentiler

Kaynak: Piar anket verilerinden elde edilmiştir.

4.2 Model

Önceki bölümde seçimler nedeniyle ekonominin manipüle edilip, edilmediği ölçülmüştü, bu bölümde ise ekonomik şartların seçmen tercihlerini etkileyip, etkilemediği test edilecektir. Görevdeki hükümete halk tarafından duyulan güven ve istikrar oranı aylık anketler tarafından belirlenmekte, bu anket sonucu analizde bağımlı değişken olarak yer alacaktır. Enflasyon, büyüme, işsizlik gibi makro ekonomik göstergelerle birlikte, politik değişkenlerde analizin bağımlı değişkenlerini oluşturacaktır. Buradan hangi ekonomik göstergelerin hangi yönde ve ne oranda oy/popülerlik oranlarını etkilediği ve Türkiye’de ekonominin seçim sonuçları üzerinde ne ölçüde etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Gerçek seçim sonuçları düzenli bir seri oluşturmaması nedeniyle ekonometrik analize uygun olmamakla birlikte karşılaştırma amacıyla böyle bir analize de yer verilecektir. Ekonomik şartlar ile seçmen tercihleri arasındaki sistematik ilişkiyi ilk inceleyen Kramer (1971) den bu yana bu konuda bir çok çalışma yapılmakla birlikte, Türkiye ile ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu çalışmanın hükümetin popülerliğini belirleyen ekonomik ve ekonomi dışı faktörlerin belirlenmesinde Chappell (1983) tarafından uygulanan model esas alınacaktır. Bu modelde Gallop'un başkanlık popülarite anketini 1957-1980 dönemleri itibariyle kullanmıştır. Kullanılan modelde bağımlı değişken POP_t Gallop Pool anketinde sorulan "başkanın işleri haletme tarzını destekliyor musunuz? Sorusuna verilen "evet" cevaplarıdır. Popülerlik fonksiyonu şu şekilde formüle edilmiştir.

$$POP_t = \alpha_0 + \sum \beta_i EKOPER + \sum \beta_k EKODIS + \beta_l DUM + \varepsilon_t \quad (3.23)$$

EKOPER: Ekonomik performansı gösteren değişkenler vektörü

EKODIS: Popülerliği etkileyen ekonomi dışı değişkenler vektörü

DUM: Kukla değişken t ve t-1 döneminde yönetim iktidarda iken 1'e eşit diğer zamanlar -1 eşittir. Bu eşitliğe göre t zamanındaki popülerlik 32 geri çeyrek döneme uzanan ekonomik performansın fonksiyonudur. Sonuç olarak, seçmenler uygulanan ekonomi politikalarının gelecekteki sonuçlarıyla ilgilenmekte ve ekonomik gerçekler tarafından konulan sınırlarında farkındadırlar.

Bu model Türkiye 1998-2002 verileri ile yapılacak tahminlere uygun ekonometrik form oluşturulduğunda elde edilen model şu şekilde oluşmuştur.

$$POP = \alpha + \sum \beta_1 POP_{t-i} + \sum \beta_2 ISSIZ_{t-i} + \sum \beta_4 TERDUM_{t-i} + \sum \beta_5 BÜYÜME_{t-i} + \sum \beta_6 ENFLAS_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.24)$$

POP: Aylık verilere göre iktidarda bulunan hükümete olan güveni yüzde olarak göstermektedir.

ISSIZ: aylık verilere göre imalat sanayindeki çalışanların sayısındaki yüzde değişimleri göstermektedir.

TERDUM: Terör olayları nedeniyle konulan kukla değişkendir. PKK sözde liderinin yakalandığı dönem 1 değerini alırken diğer dönemler 0 değerini almaktadır. Bu olayın seçmen davranışı üzerine çok etkili olduğu düşünülmektedir. Bu kukla değişkenin bunu kapsamı beklenmektedir.

BÜYÜME: Seçmenin memnuniyetini belirleyen en önemli değişkenin kişinin gelirindeki değişme olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle ekonomik

büyümedeki değişmeler bu değişkenle gösterilmiştir. Büyüme dışında sanayi üretimindeki artışla da gelirdeki artış ölçülmeye çalışılmış ve gelir yerine bu değişken (SANURET) kullanılarak da tahmin yapılmıştır

ENFLAS: Seçmen davranışlarını etkileyen en önemli değişkenlerden ikincisi enflasyon olarak görülmektedir. Aylık tüketici fiyat indeksindeki değişmeler modelin ENFLAS değişkeninde yerini almıştır.

Anket verileriyle yapılan tahminlerin gerçek seçim sonuçlarıyla ilişkisini belirlemek ve doğruluğunu güçlendirmek amacıyla gerçek seçim sonuçları ve ekonomik değişkenlerin etkisini ölçmek amacıyla ikinci bir tahmin modeli oluşturulmuştur. Bu amaçla yararlanılan model Chappell ve Veiga (2000)'dan uyarlanmıştır. Chappell ve Veiga (2000) çalışmalarında 13 Avrupa ülkesinin 1960-1997 dönemindeki makro ekonomik koşulları ile parlamento seçim sonuçlarını analiz etmişlerdir. Bu analizde iki tema üzerinde durulmuştur. Farklı makro ekonomik teoriler seçmenler için farklı ekonomik değişkenlerin önemli olduğunu işaret etmişlerdir. İkincisi ise, seçmenin ekonomik performansa cevap vermesi siyasal sorumluluğunun bir koşulu olmalıdır. Chappell ve Veiga'nın kullandıkları modelde ekonomik performans ve siyasal sorumluluk karşılıklı etkileşim halinde seçim sonuçlarını belirlemektedir. Kullandıkları oy fonksiyonunu şöyle yazabiliriz.

$$OYOR_i = \alpha + \beta_1 \sum EKON + \beta_2 \sum EKONDIS + \varepsilon_i \quad (3.25)$$

OYOR: Bağımlı değişkendir. i ülkesinde t zamanında iktidardaki hükümetin seçimden seçime oylarındaki değişme oranını temsil eder.

EKONDIS: Oy vermeyi etkileyebilecek ekonomik olmayan değişkenleri içerir.

EKON: Oy vermeyi etkileyebilecek ekonomik değişkenleri içerir.

Bizim çalışmamızda Türkiye'de çok partili seçime geçildiği tarihten itibaren yapılan tüm genel seçimleri kapsayacak şekilde şu model oluşturulmuştur.

$$OYOR = \alpha + \beta_1 IKTIDAR + \beta_2 BUYUME + \beta_3 ENFLAS + \varepsilon_i \quad (3.26)$$

OYOR: Bağımlı değişkendir. Sağ ve sol partilerin oy oranını göstermektedir.

IKTIDAR: Ekonomi dışı kukla değişkendir. Sağ partiler iktidarda iken 0 değeri alırken sol partiler iktidarda iken 1 değerini almaktadır. Bu değişken bize iktidarda bulunmanın oy oranı üzerindeki etkisini gösterecektir.

BUYUME: Yukarıdaki tahminde belirtildiği üzere ekonomik durum ve seçim ilişkisinin en önemli göstergesi ekonomik büyümedir. GSMH değişimleri bu açıklayıcı değişkenle açıklanmıştır.

ENFLAS: Seçmen davranışlarını etkileyen en önemli değişkenlerden ikincisi enflasyon olarak görülmektedir. Seçim dönemlerindeki ortalama tüketici fiyat indeksindeki değişimler bu değişkeni oluşturmuştur.

4.3 Tahminler

İktidarda bulunan hükümetin oy oranını belirlemede ekonomik faktörlerin belirleyiciliğini ölçmek amacıyla yaptığımız ilk tahminde yukarıda açıklanan model çerçevesinde iktidardaki hükümete olan güveni, söz konusu hükümetin bir dönem önceki güven durumunun asıl belirleyici olduğunu kabul ediyoruz. Bir dönem önceki değişken bütün faktörleri kapsamaktadır. Bunun dışında işsizlik, enflasyon ve ekonomik büyüme gibi ekonomik faktörlerin hükümetin popülerliğinde ne büyüklükte ve ne kadar gecikme ile etkili olacağı görülecektir. Politik değişken olarak tahminimizde Türkiye’de büyük etkisi olan bölücü örgüt lideri A. Öcalan’ın yakalanması eklenmiş, yakalandığı dönem gölge değişkenle temsil edilmiştir. Bu değişkenin hükümetin popülerliğinde olumlu etkisinin olacağı varsayılmaktadır. Tahmin yapılırken genelden spesifikte yaklaşımı kullanılmış ve bütün açıklayıcı değişkenlere beş gecikme değeri verilmiştir. Daha sonra istatistiki olarak anlamlı olmayan değişkenler sırasıyla tahminlerden çıkartılarak Tablo 3.18 değerlerine ulaşılmıştır.

Buna göre hükümetin popülerliğinde beklenildiği gibi terör olayları etkili olmuştur. PKK liderinin yakalanması hükümetin popülerliği üzerinde pozitif etki yaratmıştır. Araştırmanın asıl amacı olan ekonomik faktörlerin etkisine baktığımızda enflasyon, işsizlik ve gelir belli bir gecikme ile hükümetin popülerliğini etkilemektedir. İşsizlik iki dönem gecikme ile hükümetin popülerliğini etkilerken, enflasyondaki artışın etkileri ise

daha hızlı olmaktadır. Enflasyon oranlarındaki değişme bir dönem gecikme ile hükümetin popülerliğini azaltmaktadır. GSMH' daki değişikliklerin hükümetin popülerliğine olan etkisi beklenildiği gibi pozitifdir. Bununla birlikte bu etki hemen ortaya çıkmamaktadır. İşsizlik ve enflasyondaki etki daha hızlı iken GSMH' daki değişikliğin etkisi dört dönem sonra ortaya çıkmaktadır. Seçmenler GSMH' daki değişikliği daha geç algılamaktadırlar.

Tablo 3.18 Popülerlik Anketi ve Ekonomik Değişkenler 1

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,0859	3,908***	0,00
GUVEN_1	0,735	9,772***	0,00
ISSIZ_2	-0,227	-1,826*	0,07
ENFLAS_1	-0,947	-3,027***	0,00
GSMH-4	0,147	2,152**	0,03
TERDUM	0,100	3,024***	0,00
R ²	0,72		
F (5, 56)	30,091***		
AR 1-4F (4, 52)	0,3901		

Tablo 3.18 de ekonomik büyüme değişkeni yerine sanayi üretimindeki artış kullanılarak aynı tahmin gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar benzer şekilde çıkmıştır. Fakat sanayi üretimindeki artışın etkisi hükümetin popülerliğini daha hızlı bir şekilde artırmaktadır.

Tablo3.19 Popülerlik Anketi ve Ekonomik Değişkenler 2

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,081	3,657***	0,00
GUVEN_1	0,752	9,837***	0,00
ISSIZ_2	-0,492	-2,594**	0,01
ENFLAS_1	-0,846	-2,702***	0,00
SANURET_2	0,210	1,825*	0,07
TERDUM	0,079	2,427**	0,01
R ²	0,71		
F (5, 58)	29,029***		
AR 1-4F (4, 54)	0,204		

PIAR' ın hükümetin popülerliğini ölçen anketi dışında, geleceğe yönelik beklentileri de içeren soru bulunmaktadır. Burada geçmiş yıla göre seçmenlerden beklentilerinin daha iyi olacağı, aynı kalacağı yada daha kötü olacağı yönünde cevaplar alınmaktadır. Hükümeti siyasi olarak istikrarlı görüp, ona olan güvenle birlikte, beklentilerinde ekonomik şartlardan nasıl etkilendiğini ölçmek amacıyla önceki tahminimizde yer alan güven değişkeni yerine beklentilerin iyi olacağını düşünenlerin oranını gösteren değişken konulduğunda tahmin sonuçları Tablo3.20 deki gibi oluşmuştur. Tabloda görülen temel sonuç beklentilerin ekonomik büyüme ile ilişkili olduğudur. Burada enflasyon ve işsizlik değişkenleri istatistiki olarak anlamlı sonuç vermemiştir.

Tablo 3.20 İyimser Beklentiler ve Ekonomik Değişkenler

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,053	2,601**	0,01
IYIBEK_1	0,773	9,918***	0,00
ISSIZ_2	-0,032	-0,244	0,80
ENFLAS_1	-0,502	-1,487	0,14
BÜYÜME_4	0,176	2,445**	0,01
TERDUM	0,106	3,053***	0,00
R ²	0,72		
F (10, 37)	29,482***		
AR 1-4F (4, 52)	0,292		

Yukarıdaki tahmine çok benzer şekilde beklentileri kötü olanları bağımlı değişken olarak aldığımızda nasıl sonuçlar çıkacağı ile ilgili tahminler Tablo 3.21 da verilmiştir. Beklenen sonuç bir önceki tahminin tersi yönünde olmasıdır. Ekonomik büyüme değişkeni bu durumda negatif işaret alarak, ekonomik büyüme azaldığında beklentilerin daha kötü olması yönünde etki görülmektedir. Yine burada da enflasyon ve işsizlik etkisiz görünmektedir.

Tablo3.21 Kötümser Beklentiler ve Ekonomik Değişkenler

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,068	2,026**	0,04
KOTUBEK_1	0,858	14,265***	0,00
ISSIZ_2	0,189	0,987	0,32
ENFLAS_1	0,398	0,824	0,41
GSMH_4	-0,272	-2,587**	0,01
TERDUM	-0,157	-3,071***	0,00
R ²	0,82		
F (10, 37)	51,156***		
AR 1-4F (4, 52)	0,318		

Buraya kadar yapılan tahminler anket sonuçlarına dayanmaktaydı. Anket sonuçları yol gösterici olmakla birlikte gerçeğin kendisi kadar temsil kabiliyeti yoktur. Bu nedenle analizimizin bu aşamasında gerçek seçim sonuçlarıyla bir tahmin yapmaya çalışacağız. Gerçek seçim sonuçları ile tahmin yapmanın zorluğu seçimler 4-5 yılda bir yapılmaktadır. Yılda daha uzun bir aralıkla seçimler yapıldığından analiz için yeterli uzunlukta seri bulmakta mümkün değildir. Türk demokrasi tarihi 14 genel seçimden oluşmaktadır. 14değişken zaman serisi analizi için yetersiz olmakla birlikte genel bir fikir vermesi açısından tahminler yapılacaktır. Model daha önce açıklandığı üzere oy oranı bağımlı değişken olarak yer alacak ve oy oranını açıklayan bağımsız değişkenler ekonomik (büyüme, enflasyon) ve politik değişkenlerden oluşacaktır. Türkiye'deki oy oranlarını partilerin temsil ettiği gruplara göre sağ ve sol partiler olarak ikiye ayırdık. Sağ ve sol partilerin oy oranı bağımlı değişken olurken, iktidarda olmanın etkisini ölçmek için gölge değişken ekledik. Bulunan sonuçlar göstermektedir ki, sağ iktidarın oy oranı enflasyon ile doğru orantılıdır. Yani enflasyon oranı sağ iktidarlara oy

kaybettirmiş görünmemektedir. Büyüme oranı ise bu tahminde istatistiki olarak anlamlı bir sonuç vermemiştir, yani büyüme iktidarın oy oranı üzerinde etkiye sahip değildir. İktidar gölge değişkeninin negatif ve anlamlı oluşu bize sağ iktidarların iktidar süreleri oy oranları üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.22 Sağ Partiler ve Ekonomik değişkenler İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,603	31,674***	0,00
IKTIDAR	-0,045	-2,062*	0,06
BUYUME	-0,001	-0,137	0,89
ENFLAS	0,001	2,726**	0,02
R ²	0,57		
F (3, 10)	4,561**		
DW	2,55		

Aynı tahmini sol iktidar için gerçekleştirdiğimizde ise (Tablo 3.23) sonuçlar farklı bir şekil almaktadır. Sol iktidarların oy oranını tahminimiz açıklamada yetersiz kalmıştır. Hiçbir değişken anlamlı bir sonuç vermemiştir. Sol partilerin iktidarlarını etkileyen ekonomik değişkenler görülememiştir. Burada sol iktidarların toplam demokrasi tarihinde çok kısa aralıklarla iktidarda kaldığı da gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu analiz yorumlanırken dikkatli olunmalıdır, veri seti güçlü bir sonuç çıkarmaya elverişli değildir.

Tablo 3.23 Sol Partiler ve Ekonomik Değişkenler İlişkisi

	Katsayı	t istatistiği	t olasılığı
Sabit	0,341	15,339***	0,00
IKTIDAR	0,035	1,369	0,20
BUYUME	0,001	0,491	0,63
ENFLAS	-0,001	-1,637	0,13
R ²	0,33		
F (3, 10)	1,679		
DW	1,89		

Bütün bu bölümde yapılanları özetleyecek olursak, Türkiye’de çok partili siyasal hayata şeklen 1946’da, esas itibariyle 1950’de geçilmiştir. O günden bugüne kadar tüm seçimlere katılan tek bir parti bile yoktur. Seçimlere katılan parti sayısı her dönemde değişmiştir. Tek parti yönetiminin baskısından ve İkinci Dünya Savaşı kısıtlıklarından bunalan halk, çok partili rejime geçince oylarını CHP’den DP’ye kaydırmıştır. Burada Mardin’ in çözümlenmesiyle çevre merkeze karşı seçim kazanmıştır. DP kapanınca bu defa oyların çoğunluğu AP’ ye kaymıştır. Türk siyasal yaşamında 1973’lere kadar etkili olan AP, bu dönemden itibaren eski etkisini kaybetmiştir. 1970’lerden itibaren Türk ekonomisinde büyük değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Kişi başına düşen milli gelir 1000 \$ geçmiş, sendikalaşma hareketleri hızlanmış, kentlerde yaşayanların oranı artmış, ekonomik büyüme hissedilmeye başlanmıştır. 1973 seçimlerinde uzun yıllardan sonra ilk defa bir sol parti (CHP) en fazla oyu almıştır.³⁴¹

1980’den sonra Türkiye nüfusunun yarısından fazlası kırsal kesim dışında yaşamaya başladı, sanayinin milli gelir içindeki payı artarken, tarımın payı %15 lere düştü,

³⁴¹ Ali Eşref Turan, **Türkiyede Seçmen Davranışı**. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2004), s.304-308.

ekonomi dışı açıldı, liberalleşme başladı, okuma yazma bilmeyenlerin sayısı çok azaldı ve kişi başına düşen milli gelir 3000 doların üzerine çıktı. Bütün bu gelişmeler Türk siyasi yaşamında da değişmelere yol açtı. Türk siyasal yaşamında hakim parti sisteminden, ılımlı çoğulcu parti sistemine doğru geçildiği görülmektedir. 1950-1980 döneminde CHP ve DP ve 1960'dan sonrada AP ve CHP olmak üzere iki partinin egemenliği vardı. Bunun dışında da Türkiye'de istikrarlı seçmen gruplaşmalarının yeniden oluştuğu bir dönem yaşanmıştır, bu nedenle de siyasi partilere sağlanan destek örüntüleri (patterns) değişmektedir.³⁴² Seçmenler artık ülkeyi yönetmeyi beceremeyen, ekonomik problemlerine çözüm getirmeyen siyasetçileri iş başında tutmamakta, bunların iktidardan gitmesi, kimin iş başına geleceğinden önemli hale gelmiştir. Yeni gelenleri de halk denemektedir. 1995 seçimlerinde halk RP'yi birinci parti yapmıştır. Yine 2002 seçimlerine baktığımızda seçmenler diğer partilerin çözemediği sorunları çözmesi için yeni bir partiyi, AK partiyi birinci yapmıştır. AK partinin almış olduğu oyların çoğunluğu "çevre"nin oylarıdır. Çevre 1950'de iktidarı değiştirmiş, fakat iktidardakiler "çevre"nin insanları değildi, sadece iktidar değişmişti. Fakat 2002 seçimleri ile birlikte, çevrenin kendisi iktidar olmuştur.³⁴³

Türkiye'de yaşanan bu siyasi ve ekonomik gelişmelerin politik ekonomi açısından değerlendirilmesi için iki ampirik çalışma yapılmıştır. Bu analizlerden birincisi, 1950-2003 yılları arasındaki Türk hükümetlerinin seçimleri kazanmak için ekonomiyi manipüle edip, etmedikleri test edilmiştir. Bu amaçla da politika çıktılarından enflasyon ve büyümenin, politika araçlarından para arzı, kamu harcamaları, bütçe açıkları, vergiler, seçimlerden dolayı etkilenip, etkilenmediği test edilmiştir. Analiz sonucunda büyümenin seçimlerden dolayı olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Politika araçlarından da yıllık verilerde bütçe açıklarının seçim dönemlerinde arttığı gözlenirken, 1987 yılından sonraki dönem ele alınıp, üçer aylık veriler kullanıldığında bu etkinin kaybolduğu görülmektedir. Yine tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin seçimlerden etkilenip, etkilenmediğine bakıldığında, sadece tarımın seçim döngülerinden etkilendiği saptanmıştır.

³⁴² Üstün Ergüder, "Türkiye'de Değişen Seçmen Davranışı Örüntüleri," **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay (İstanbul:Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2000), s.285

³⁴³ Turan, a.g.e.; 2004, s.309.

İkinci analiz ise, Türk seçmenin oyunu kullanırken, ülkenin ekonomik şartlarını ne kadar göz önünde bulundurduğudur. Bunun için 1998-2003 dönemini kapsayan PİAR araştırma şirketi tarafından yapılan aylık anket verileri kullanılmıştır. Bu anketlerle iş başındaki hükümetin popülerliğinin ekonomik koşullardan etkilenip, etkilenmediği test edilmeye çalışılmıştır. Ankette sorulan sorulardan birisi, “Türkiye’yi istikrarlı bir ülke olarak görüp, görmedikleri” sorulmuş ve cevap seçenekleri üç tanedir Bunlar; “yaşadığım ülke siyasi olarak istikrarlıdır ve kendimi güvende hissediyorum”, “yaşadığım ülkede beklenmeyen olaylar oluyor ve kendimi güvende hissetmiyorum”, “hiçbir fikrim yok” dur. Bu cevaplarla enflasyon, işsizlik ve büyüme arasında yapılan regresyon analizinde, işsizlikteki artış iki dönem, enflasyondaki bir dönem gecikme ile hükümete duyulan siyasi güveni olumsuz etkilemektedir. Büyümede meydana gelen değişmelerin etkisi daha geç olmakta ve dört dönem sonra ortaya çıkmaktadır. Yine PİAR’ın anketinde sorulan beklentilerle ilgili soruya verilen cevaplar ile ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında, Türk seçmenin beklentilerini ekonomik büyümenin olumlu etkilediği görülmektedir.

Yine seçmenlerin oy kullanırken ekonomik şartlardan etkilenip, etkilenmedikleri ile ilgili gerçek oylarla yapılan benzeri çalışmada, 1950-2002 döneminde yapılan gerçek oylar sağ ve sol partilere verilen oylar olarak genel gruplandırılmış ve bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Buna göre sağ partiler enflasyon artışından olumlu yönde etkilenirken, sol partilerin oylarının ekonomik değişkenler dışında başka faktörler tarafından belirlendiği tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada ekonomi ile politika arasındaki ilişki incelenmiştir. Temelde iki soruya cevap aranmıştır. Birincisi Türkiye’de politik konjonktürel dalgalanmaların var olup olmadığıdır. İkinci soru ise, Türk seçmenin oy kullanırken veya hükümetin popülerliğini değerlendirirken ekonomik şartları ne kadar göz önünde bulundurduğudur. Bu iki soruda politik ekonomi ile ilgilidir. Çok genel olarak politik ekonomiyi tanımlarsak, politika ile ekonominin ilişkisini inceleyen bir alan olarak görebiliriz. Bu tezde ise, politikanın ekonomik sonuçlar üzerindeki etkilerini ele alan bir dal olarak görülmüş ve bu açıdan değerlendirilmiştir.

Politik ekonomik yaklaşımda bir çok boyut vardır. Fakat burada yer alan modeller arz yönlü modeller ve talep yönlü modeller olmak üzere iki gruba ayırarak incelenmiştir. Arz yönlü yaklaşımlarda siyasi partilerin iktidara geldikten sonraki politika belirleme süreçleri önem kazanırken, talep yönlü yaklaşımlarda seçmen tercihleri ön plana çıkmaktadır. Arz yönlü modeller içinde politik konjonktürel dalgalanmalar yer alırken, talep yönlü modeller içinde ise, popülerlik/oy fonksiyonları yer almaktadır. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi, geniş anlamıyla kamu politikalarının oluşturulmasında siyasal etkilerin varlığına işaret etmektedir. Tabii bu tanım çok geniş bir tanımdır. Daha özel hale getirirsek, iktidar partilerinin seçimleri kazanmak için ekonomiyi manipüle etmesi sonucunda ortaya çıkan döngülere politik konjonktürel dalgalanmalar denilmektedir. Popülerlik/oy fonksiyonu ise, ekonomik ve politik çıktıların fonksiyonu olarak hükümete verilen desteği açıklar.

Politik konjonktürel dalgalanmaları tam anlamıyla kapsayabilecek tek bir model mevcut değildir.¹ Ekonomi ve politika biliminin ortaklaşa incelediği ve disiplinlerarası bir alan olması nedeniyle oldukça da geniş bir literatüre sahiptir. Bu geniş literatür incelendiğinde dört farklı politik konjonktürel dalgalanmaların varlığı görülmektedir. Bu modeller: geleneksel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar, rasyonel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar, partizan konjonktürel dalgalanmalar ve rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmalardır.

¹ Alberto, Alesina ve Charles L.Schultze. “Alternative Approaches to the Political Business Cycle. Comments and Discussion”, **Brookings Papers on Economic Activity**, Cilt:1, Sayı 2,(1989), s.50

Geleneksel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modeli Nordhaus (1975) tarafından ortaya atılmıştır ve üç temel hipoteze dayanmaktadır.

- a- oy verme sürecinde seçmenler politik miyopluk davranışı sergilemektedir.
- b- Seçimlere yakın dönemde işsizlik-enflasyon oranını göz önüne alan oy fonksiyonu vardır. İktidar partileri yeniden seçilebilmek için işsizliği düşürme ve enflasyonu yükseltme yollarına başvurmaktadır. Seçim sonrasında ise bu süreç tersine dönmektedir.
- c- Beklentiler adaptiftir.

Literatürde geleneksel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar modeli çok fazla çalışılmış ve orijinal halinden farklı şekillerde de yorumlanmıştır.

1980'lerde ise rasyonel beklentiler ve oyun teorisi yani asimetric bilgi ve stratejik davranmayı içeren modeller ortaya konulmuştur. Bu çerçevede en önemli çalışmalar Rogoff ve Sibert (1988) ve Rogoff (1990) yaptığı çalışmalardır. Bu modellere rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalar denilmektedir. Hissedilen ekonomi politikalarının fırsatçı bir şekilde manipüle edilmesi hükümetlerin yeterliliğini gösteren birer sinyaldir. Seçim öncesi dönemde vergi oranlarının düşürülmesi, K.İ.T ürünlerinin fiyatlarının düşürülmesi, hükümet cari harcamalarında ve transfer harcamalarında artış, mali açıkların artması, enflasyonun artışı ve parasal genişleme bu modelin önermelerindendir. Seçimlerde sonra ise bütün bu davranışların tersi sergilenmektedir.

Partizan konjonktürel dalgalanmalar modeli Hibbs (1977) tarafından ortaya atılmıştır. Bu modelde fırsatçı modellerin ihmal ettiği ideolojik farklılıklar dahil edilmiştir. Farklı siyasi partilerin farklı ideolojik öncelikleri vardır. Genelde sol partilerin ilgi alanları işçi haklarını korumak, sağ partilerin ilgi alanları ise girişimcilerin çıkarlarını korumak olarak görülür. Bu nedenle de sol partilerin öncelikleri enflasyondan çok işsizliği azaltmaktır ve para ve maliye politikalarını büyüme ve refahı sağlamaya yönelik araçlar olarak görürler. Sağ partilerin öncelikleri ise, işsizlikten ziyade enflasyondur ve sol partilere göre daha sıkı para ve maliye politikaları izlerler.

Rasyonel partizan model Alesina (1987) tarafından geliştirilmiştir. Farklı amaçları olan iki partinin etkileşimini inceler, burada aktörler rasyoneldir ve oyun teorisi çerçevesinde analiz yapılır. Bu model geleneksel partizan modelin içine rasyonel beklentiler teorisinin ve eksik bilginin sokulmasıyla geliştirilmiştir. Bu modele göre, hasıla oranı ve enflasyon oranında meydana gelebilecek dalgalanmalar seçim sonuçlarının belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Yani hasılanın ve enflasyonun doğal düzeyinden ne ölçüde uzaklaşacağı belirsizlik düzeyine bağlıdır. Belirsizlik düzeyi arttıkça hasıla ve enflasyonun doğal düzeyinden sapma olasılığı da artar.

Bu dört farklı konjonktürel dalgalanmalarla ilgili yapılan ampirik çalışmalara bakıldığından çoğunluğunun ABD ve gelişmiş Batı ülkeleriyle ilgili oldukları görülür. Gelişmekte olan ülkelerle ilgili yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu nedenle bu tezde Türkiye'deki politik konjonktürel dalgalanmaların var olup olmadığı ele alınmıştır. Bu amaçla yapılan ampirik çalışma önce politika çıktılarına (enflasyon ve büyüme), daha sonra ise politika araçlarına (M1, bütçe açıkları, kamu harcamaları, vergi gelirleri) göre analiz yapılmıştır. 1950-2003 dönemini kapsayan analizde ekonomik büyümenin seçimlerden olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde bu dönemler arasında bütçe açıklarının ve kamu harcamalarının seçimler dolayısı ile arttığı tespit edilmiştir. Kamu harcamalarının seçim dönemlerinde artmış olmasına rağmen, ekonomik büyümenin gerçekleşmemesi düşündürücüdür. Bu durum bize kamunun yapmış olduğu harcamaların genellikle transfer harcamaları şeklinde olduğunu göstermektedir. Siyasi partiler seçim dönemlerinde oylarını maksimize etmek amacıyla kamu harcamalarını hızla artırmakta ve bütçe açıklarının genişlemesine yol açmaktadır. Seçimlerin sıklıkla olması da ekonomik krizlere yol açmaktadır. Bütçe açıkları ile ilgili bulgu son yıllarda azalma göstermektedir. Bu da kurumsallaşmanın siyasi partilerin seçim nedeniyle manipülasyon yapma gücünü azalttığına işaret etmektedir. Yine tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinden sadece tarım kesiminin seçim döngülerinden etkilendiği ampirik bulgularda görülmüştür. Oy potansiyelinin en yüksek olduğu kesimde böyle bir manipülasyonun olması beklenen bir durumdur. Bu kesime yapılan sübvansiyonlar, yüksek taban fiyat uygulamaları, ucuz kredi verilmesi Türkiye'nin kullandığı özel araçlar olarak görülebilir. Ayrıca seçimler dolayısı ile büyümenin negatif etkilenmesi Türkiye'de seçimlerin bir belirsiz durumu yarattığını göstermektedir. Bu belirsizlik

nedeniyle özel kesim yatırımlarını durdurmakta ve ekonomik büyüme bu durumdan negatif etkilenmektedir.

Bunun dışında konut sektörünün seçimlerden dolayı etkilenmediği tespit edilmekle birlikte, Türkiye'ye özgü olarak kaçak yapılaşmaya izin verilmesi dikkat çekicidir. Gecekondularda yaşayan insanların oylarını almayı hedefleyen iktidar partileri seçim öncesi dönemde kaçak yapılaşmaya göz yummaktadır. Hatta bu bölgelerde seçim öncesi dönemde alt yapı çalışmalarının arttığı gözlenmektedir. Kaçak yapılaşma ve kamu arazilerinin kullanılmasına izin verilmesi sayısal olarak ifade edilemediğinden fırsatçı davranışların parasal boyutunu hesaplamak pek mümkün olamamaktadır. Fakat yasal olarak gecekondulaşmanın yasak olduğu bir ülkede, gecekondu sayısının 1950 yılında elli binden, 2002 yılında iki milyon ikiyüz bine yükselmiş olması bu kesimin oy deposu olarak görülüp, sürekli imar afları yapılmış olmasına bağlıdır. Buda Türkiye'nin kullandığı özel bir politika aracı olarak tanımlanabilir.

Politik ekonominin talep yönlü yaklaşımı ekonomik oy vermenin en basit teorisi sorumluluk hipotezidir. Bu hipoteze göre seçmenler ekonominin gidişatını gözlemlerler ve ona göre oy kullanırlar. Eğer ülkenin ekonomik durumu iyi ise iktidar partisini ödüllendirirler, kötü ise cezalandırırlar. Bunun dışında konu önceliği veya müvekkil hipotezi mevcuttur. Buna göre seçmenler öncelikli buldukları sorunu çözebilecek partiye oylarını vermektedirler. Genel kabul gören görüşte, yüksek işsizlik oranları sol partilerin, yüksek enflasyon oranı ise sağ partilerin popülerliğini arttırmaktadır.

Bu tezin araştırma sorularından bir tanesi de, Türk seçmenin siyasi parti ve liderleri değerlendirirken veya oy kullanırken ekonomik değişkenlerden etkilenip, etkilenmediğini araştırmaktır. Özellikle bu çalışmada seçmenlerin gözünde siyasilerin popülerliğini etkileyen ekonomik değişkenler üzerinde durulmuştur. Bu amaçla yapılan anketler kullanılmış ve bu veriler analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre, enflasyon oranlarındaki değişme bir dönem gecikme ile hükümetin popülerliğini olumsuz etkilemektedir. GSMH' da meydana gelen artışın hükümetin popülerliğine olan etkisi beklenildiği gibi pozitifdir. Bununla birlikte bu etki hemen ortaya çıkmamaktadır.

İşsizlik ve enflasyondaki etki daha hızlı ortaya çıkarken, GSMH değişikliğinin etkisi dört dönem sonra ortaya çıkmaktadır. Bu durum Akgün (2003)'ün çalışmasıyla uyum göstermektedir. Türk seçmeni negatif ekonomik gelişmelere pozitif ekonomik gelişmelerden hızlı tepki vermektedir. Ödül/ceza hipotezi açısından bakıldığında, seçmenler daha fazla cezalandırmakta, fakat daha az ödüllendirmektedir. Akgün (2003) bu durumu kötü ekonomik şartlar daha fazla insanı etkilerken, ekonomik büyüme gibi olumlu ekonomik gelişmeler aynı ölçüde kısa dönemde ve çok insana yansıtılmadığı şeklinde açıklamaktadır. Aslında bu durum ülkemizdeki çarpık gelir dağılımını da bir ölçüde açıklamaktadır. Yine anket verileri ile yapılan ikinci analizde beklentiler yer almaktadır. Türk seçmeninin beklentilerini etkileyen değişken ekonomik büyümedir. Ekonomik büyüme beklentilerin olumlu olmasını sağlarken, enflasyonun beklentiler üzerinde etkisiz olduğu görülmüştür.

Ekonomik oy verme ile ilgili ikinci analizimizde ise, anket verileri yerine gerçek oylar kullanılmıştır. Türkiye'de çok partili hayata 1946 yılında geçilmiş ve o tarihten günümüze kadar 14 genel seçim yapılmıştır. Oysa ABD gibi köklü ve iki parti sistemine dayanan ülkelerde çok uzun zamandır demokratik seçimler yapılmaktadır ve bu ülkelerin gerçek seçim sonuçlarıyla yapılan analizler sağlıklı olmaktadır. Bizim ülkemizde sadece 14 genel seçim yapılması nedeniyle yeterli veri olmamasına rağmen, yinede bazı çıkarımlar mümkündür. 1950-2002 aralığında yapılan seçimlerde alınan oylar sağ ve sol partilere verilen oylar şeklinde genel olarak gruplandırılmış ve bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Buna göre sağ partiler enflasyon artışından olumlu yönde etkilenirken, sol partilerin oylarının ekonomik değişkenler dışında başka faktörler tarafından belirlendiği tespit edilmiştir. İktidarda bulunmak sağ partilerin oylarında belli bir aşınmaya sebep olurken sol partilerde bu durum gözlenmemektedir.

Bu tezin ortaya çıkardığı temel sonuç, Türkiye'de siyasi partiler oylarını maksimize etmek amacıyla ekonomiyi manipüle etmektedir, fakat bu etki çok büyük değildir ve son yıllarda giderek azalmaktadır. Tersine şekilde Türk seçmeninin oy vermesinde ekonomik faktörler önemli rol oynamaktadır. Siyasi partilerin seçimlerde ideolojik ve siyasi kaygılardan ziyade ekonomik faktörleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Türkiye’de demokrasi ve çok partili seçim döneminin kısılalığı, çeyrek dönemlik verilerin yetersizliği nedeniyle sonuçlar ihtiyatla değerlendirilmelidir. Bu çalışma Türkiye’de politik konjonktürle ilgili bir öncülük yapmaktadır. Çalışmada sadece genel seçimler dikkate alınmıştır. Gelecekteki çalışmaların mahalli idareler seçimlerini de dikkate alarak geliştirilmesi, ve benzer demokrasi deneyimine sahip ülkelerle karşılaştırılması yararlı olacaktır.

EKLER

EK A:

Hawang (1986) tezinde ABD’de siyasi etkilerle oluşan konjonktürel dalgalanmaların diğer ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Geleneksel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar hipotezlerinden yani siyasilerin seçimleri kazanmak için ekonomiyi manipüle ettikleri varsayımından yola çıkarak, ABD’nin seçim öncesinde ekonomiyi genişletmesi ve seçim sonrasında ise ekonomiyi daraltmasının dünya ekonomisi üzerindeki olduğunu savunmaktadır. ABD ekonomisindeki politik konjonktürel dalgalanmaların diğer ülkeler üzerindeki etkileri Box-Tiao metodu ile analiz etmiştir. Bu metot ile mevsimsel dalgalanmalardan, otokorelasyondan ve diğer döngülerin etkilerinden arındırılmıştır.

ABD ekonomisinin diğer ülke ekonomileri üzerinde etkilerini ölçmek için 9 ülke ele alınmıştır. Bu ülkeler dört gruba ayrılmıştır. Birinci grupta bağımsız ve gelişmiş ülkeler olan Fransa, İspanya ve İsveç, ikinci grupta gelişmiş ve bağımlı ülke Kanada, üçüncü grupta bağımsız ve gelişmekte olan ülkeler Türkiye ve Hindistan, dördüncü grup olarak bağımlı ve gelişmekte olan ülkeler Jamaika, Liberya ve Panama yer almaktadır. Analiz sonucuna göre ABD’deki politik konjonktürel dalgalanmalar diğer ülke ekonomilerini etkilemektedir. Bu etkiler ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Genel olarak gelişmekte ve bağımlı olan (Jamaika, Liberya, Panama gibi) ülkeler ABD’deki politik konjonktürel dalgalanmalardan çok fazla etkilenmektedir. Çünkü ABD ile olan ekonomik ilişkileri GSMH’nın büyük kısmını oluşturmaktadır. Tüketici fiyat indeksi ve para arzı artış oranı kullanıldığında en büyük etkinin Jamaika ve Panama üzerinde olduğu görülür. Genelde Başkanlık seçimleri bağımlı ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde etkili olurken, kongre seçimleri bu ülke ekonomileri üzerinde çok az etkide bulunmaktadır. Diğer taraftan, gelişmiş olan ülkeler üzerindeki etkisi karışıktır. Bütün gelişmiş ülkeler ABD başkanlık seçimleri nedeniyle hızla artan kişi başına düşen GSMH’ya karşılık vermektedir. Fakat diğer değişkenler açısından sistematik bir etkilenme söz konusu değildir. Bu çalışmada Türkiye ve Hindistan kontrol grubu olarak seçilmiş ve diğer üç grupta bulunan ülkelere göre ABD’de oluşan politik döngülerden

en az etkilenen ülke durumundadır. Fakat yinede ABD'deki politik konjonktürel dalgalanmalardan bu ülkelerin hiç biri muaf olamamıştır.³⁴⁵

Sieg (1997) çalışmasında, Merkez Bankasının bağımsızlığının, MB partizan tutumunun ve politikacıların yeteneklerinin(yeterliliklerinin) konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Teorik olarak oluşturduğu modelde, Perfect Bayesian Equilibrium kullanmıştır. Burada merkez bankası bağımsız olmasına rağmen, buradaki yöneticiler politikacılar tarafından atanmaktadır. Bu model Almanya'yı ve EMU (Avrupa Para Birliğini) yansıtmaktadır. Zaten ampirik çalışmalarda Almanya'da seçim öncesi para politikası manipülasyonunu inkar etmemektedir. Kanunlara göre bağımsız olan Alman merkez bankasının durumunu rasyonel politik konjonktürel dalgalanmalarla açıklamak mümkün olmamaktadır. İşte bu duruma Seig modeli çözüm getirmektedir. Sinyal veren siyasal genel denge modeli (political equilibrium of a signaling game) beklentilerin rasyonel olmasına rağmen, merkez bankası konjonktürel dalgalanmalar yaratarak politikacıların yeniden seçilme ve kaybetme şanslarını etkilemektedir. Çünkü merkez bankası iktidar partisinin yeniden seçimleri kazanmasını isterse, para arzının artış oranını daha yüksek belirler veya ekstra faydalar sağlayabilir. Yani politik açıdan bağımsız merkez bankası politik konjonktürel dalgalanmaları önleyememekte, aksine başlatmaktadır. (merkez bankasının parti tercihleri ise, özel bilgiye girmektedir.)³⁴⁶

Sieg (2001) yapmış olduğu teorik çalışmada rasyonel fırsatçı politik konjonktürel dalgalanmalar için "rasyonellik" şartı olmadan da dalgalanmaların oluşabileceğinin saptamıştır. Çalışmada merkez bankası bağımsız, fakat parti tercihleri olan banka olarak ele alınmıştır. Seçmenler yeterli hükümeti tercih etmekle beraber, bunun ne olduğunu tam kestirememektedir. Bu nedenle Merkez bankası genişletici para politikası yoluyla yeterlilik sinyali verir. Bu çalışmada yapay ekonomik ajanlar kullanılarak simülasyonlar yapılmıştır.

³⁴⁵ Shioh-duan Hawang, "The External Effects of the U.S. Political Business Cycle", Emory University doktora tezi, 1986.

³⁴⁶ Gernot Sieg, "A Model of Partisan Central Banks and Opportunistic Political Business Cycles", European Journal of Political Economy. Sayı no 13, (1997), s.503-516.

Sınırlı rasyonellik yaklaşımı destekli öğrenme ile en iyi tanımlanmaktadır. Davranışsal psikolojiye göre, kişisel davranışların sıklığı ödüllendirildiğinde artmakta, cezalandırıldığında ise azalmaktadır. İnsanlar iyi stratejileri gözlemleyerek öğrenebilirler. Ekonomik durumlar için ise, hatalı ve iyi davranışlar yapay ajanlar oluşturularak taklit edilmektedir. Çalışmada rasyonel fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar oluşmasında rasyonellik varsayımı bağımsızdır. Konjonktürel dalgalanmaların olması için şartların oluşması önemlidir. Konjonktürel dalgalanmalar seçmen ve para otoritelerinin pozitif ödüller elde ettiklerinde ortaya çıkma olasılığı vardır. Böyle olmakla beraber, bir çok çalışmada süreklilik ve değerlendirme süreci kesin olarak bilinmemektedir. Fakat düzenli seçimlerin olması fırsatçı dalgalanmaların oluşması için çok da yeterli değildir.³⁴⁷

³⁴⁷ Gernot Sieg “ A Political Business Cycle with Boundedly Rational Agents”, European Journal of Political Economy. Sayı no 17, (2001), s.39-52.

EK BTürkiye Cumhuriyeti Hükümetleri (1950-2003)

19 I. Menderes Hük. (22.05.1950-09.03.1951)	40 II. Ecevit Hük. (21.06.1977-21.07.1977)
20 II. Menderes Hük. (09.03.1951-17.05.1954)	41 V. Demirel Hük. (21.07.1977-05.01.1978)
21 III. Menderes Hük. (17.05.1954-09.12.1955)	42 III. Ecevit Hük. (05.01.1978-12.11.1979)
22 IV. Menderes Hük. (09.12.1955-25.11.1957)	43 VI. Demirel Hük. (12.11.1979-12.09.1980)
23 V. Menderes Hük. (25.11.1957-27.05.1960)	44 Ulus Hük. (20.09.1980-13.12.1983)
24 I. Gürsel Hük. (30.05.1960-05.01.1961)	45 I. Özal Hük. (13.12.1983-21.12.1987)
25 II. Gürsel Hük. (05.01.1961-20.11.1961)	46 II. Özal Hük. (21.12.1987-09.11.1989)
26 VIII. İnönü Hük. (20.11.1961-25.06.1962)	47 Akbulut Hük. (09.11.1989-23.06.1991)
27 IX. İnönü Hük. (25.06.1962-25.12.1963)	48 I. Yılmaz Hük. (23.06.1991-20.11.1991)
28 X. İnönü Hük. (25.12.1963-20.02.1965)	49 VII. Demirel Hük. (21.11.1991-25.06.1993)
29 Ürgüplü Hük. (20.02.1965-27.10.1965)	50 I. Çiller Hük. (25.06.1993-05.10.1995)
30 I. Demirel Hük. (27.10.1965-03.11.1969)	51 II. Çiller Hük. (05.10.1995-30.10.1995)
31 II. Demirel Hük. (03.11.1969-06.03.1970)	52 III. Çiller Hük. (30.10.1995-06.03.1996)
32 III. Demirel Hük. (06.03.1970-26.03.1971)	53 II. Yılmaz Hük. (06.03.1996-28.06.1996)
33 I. Erim Hük. (26.03.1971-11.12.1971)	54 Erbakan Hük. (28.06.1996-30.06.1997)
34 II. Erim Hük. (11.12.1971-22.05.1972)	55 III. Yılmaz Hük. (30.06.1997-11.01.1999)
35 Melen Hük. (22.05.1972-15.04.1973)	56 IV. Ecevit Hük. (11.01.1999-28.05.1999)
36 Talu Hük. (15.04.1973-26.01.1974)	57 V. Ecevit Hük. (28.05.1999 - 18.11.2002)
37 I. Ecevit Hük. (26.01.1974-17.11.1974)	58 Gül Hük. (18.11.2002 - 14.03.2003)
38 Irmak Hük. (17.11.1974-31.03.1975)	59 Erdoğan Hük. (14.03.2003 -)
39 IV. Demirel Hük. (31.03.1975-21.06.1977)	

Kaynak: www.tbmm.gov.tr/hukümetler

EK C

Erken Seçim Kararları İle Seçim Tarihleri Arasındaki Süreler

Yasama Dönemi	Karar Tarihi	Seçim Tarihi	Aradaki Süre
7.	10.06.1946	21 Temmuz 1946	1 ay / 11 gün
10.	11.09.1957	27 Ekim 1957	1 ay / 16 gün
15	05.04.1977	5 Haziran 1977	2 ay
17.	17.10.1987	29 Kasım 1987	1 ay / 12 gün
18.	24.08.1991	20 Ekim 1991	1 ay / 26 gün
19.	27.10.1995	24 Aralık 1995	1 ay / 27 gün
20.	30.07.1998	18 Nisan 1999	8 ay / 18 gün
21.	31.07.2002	3 Kasım 2002	3 ay / 2 gün

Kaynak : Tuncer, 2003, s.250

EK D

1951-2003 ARASI EKONOMİK GÖSTERGELER (IMF)

	Büyüme	Fiyatlar	Para Arzı	Vergi	Kamu Har.	Büt.Açık.
1951	12,73	-2,26	26,41	18,18	17,69	0,48
1952	11,98	6,65	19,49	20,19	19,72	0,47
1953	11,32	2,98	23,02	16,30	16,48	-0,18
1954	-2,96	11,22	14,66	16,39	17,13	-0,74
1955	7,81	10,09	25,24	17,78	18,06	-0,28
1956	3,18	11,20	26,92	16,21	16,83	-0,63
1957	7,88	9,71	28,45	14,80	14,93	-0,14
1958	4,44	14,52	6,97	15,05	15,00	0,05
1959	4,14	19,97	16,78	16,38	16,14	0,25
1960	3,43	5,59	7,13	16,61	16,69	-0,09
1961	2,00	2,30	7,56	23,48	23,95	-0,47
1962	6,18	3,49	9,61	17,09	16,92	0,17
1963	9,69	8,70	11,05	18,88	18,63	0,25
1964	4,08	2,20	18,27	19,20	20,06	-0,86
1965	3,14	6,07	15,20	19,29	20,10	-0,80
1966	11,99	4,34	20,62	19,84	19,94	-0,10
1967	4,21	6,10	14,71	21,47	21,24	0,23
1968	6,67	4,17	13,71	13,83	14,19	-0,36
1969	4,32	4,96	16,71	13,69	14,57	-0,87
1970	4,44	9,22	18,05	16,80	16,70	0,10
1971	7,05	17,10	23,49	16,37	18,80	-2,43
1972	9,17	13,29	22,13	17,20	17,31	-0,12
1973	4,91	14,31	32,27	16,36	16,92	-0,56
1974	3,26	23,52	27,59	14,57	15,30	-0,73
1975	6,06	21,68	31,19	15,55	16,33	-0,78
1976	9,00	16,87	27,59	16,53	17,72	-1,19
1977	2,99	30,57	38,56	16,90	21,19	-4,29
1978	1,23	69,02	37,37	18,82	20,35	-1,53
1979	-0,49	76,31	58,02	17,60	20,75	-3,15
1980	-2,78	75,61	66,09	17,20	20,33	-3,13
1981	4,81	35,89	35,08	17,35	18,89	-1,54
1982	3,09	34,51	37,97	13,61	15,09	-1,48
1983	4,21	28,12	47,92	16,51	18,75	-2,24
1984	7,11	33,84	19,01	12,66	17,07	-4,42
1985	4,30	53,75	39,42	12,77	15,03	-2,26
1986	6,76	35,62	56,64	13,20	15,95	-2,76
1987	9,81	44,92	66,69	13,45	16,92	-3,48
1988	1,45	77,04	30,61	13,17	16,26	-3,09
1989	1,63	70,99	73,24	13,19	16,52	-3,33
1990	9,37	65,33	58,37	13,91	16,92	-3,01

	Büyüme	Fiyatlar	Para Arzı	Vergi	Kamu Har.	Büt.Açık.
1991	0,35	67,87	46,44	15,25	20,53	-5,28
1992	6,40	73,46	72,48	15,79	20,08	-4,30
1993	8,14	75,65	64,81	17,59	24,29	-6,70
1994	-6,08	120,28	81,47	19,16	23,08	-3,91
1995	7,95	94,34	68,29	17,75	21,78	-4,03
1996	7,12	84,78	129,53	18,04	26,31	-8,27
1997	8,29	91,80	69,07	19,56	27,19	-7,63
1998	3,86	87,34	63,10	21,87	29,15	-7,28
1999	-6,08	58,00	93,58	24,03	35,89	-11,86
2000	6,34	54,69	57,27	30,45	37,40	-10,93
2001	-9,54	45,86	46,34	29,09	46,00	-16,91
2002	7,78	42,97	36,67	27,62	42,87	-15,25
2003	5,00	25,74	43,06	28,07	39,23	-11,15

Kaynak: IMF, IFS (çeşitli yıllar), DİE, DPT

Değerler sabit fiyatlara çevrilmiş ve bütün değerler artış oranları şeklinde ifade edilmiştir

EK E. 1987-2003 ARASI EKONOMİK GÖSTERGELER
(üçer aylık dönemler itibariyle)

	GSMH	KamuHarc	Yatır.	Faiz	Para Arzı	Fiyatlar
1987/2	0,21	0,35	0,34	39,73	0,07	0,09
1987/3	0,54	0,25	0,30	37,43	0,23	0,06
1987/4	-0,20	0,36	0,03	47,21	0,17	0,12
1988/1	-0,26	-0,46	-0,32	54,98	-0,37	0,26
1988/2	0,14	0,11	0,24	68,31	-0,05	0,13
1988/3	0,53	0,20	0,29	62,66	0,19	0,08
1988/4	-0,26	0,22	-0,15	56,53	0,05	0,15
1989/1	-0,24	-0,36	-0,20	39,34	-0,26	0,16
1989/2	0,15	0,15	0,01	48,93	0,05	0,14
1989/3	0,56	0,62	0,19	43,38	0,16	0,12
1989/4	-0,24	0,06	-0,12	31,00	0,09	0,10
1990/1	-0,19	-0,15	-0,13	39,00	-0,14	0,14
1990/2	0,18	0,02	0,19	55,48	0,09	0,08
1990/3	0,47	0,17	0,24	54,62	0,03	0,08
1990/4	-0,22	0,19	-0,09	58,52	0,06	0,13
1991/1	-0,26	-0,22	-0,21	78,41	-0,20	0,13
1991/2	0,18	0,02	0,20	86,98	0,05	0,13
1991/3	0,53	0,32	0,25	64,47	0,04	0,09
1991/4	-0,26	0,02	-0,15	61,13	0,01	0,13
1992/1	-0,19	-0,19	-0,19	62,39	-0,16	0,21
1992/2	0,15	0,05	0,24	67,32	0,05	0,07
1992/3	0,53	0,26	0,19	64,98	0,16	0,08
1992/4	-0,26	-0,01	-0,12	66,73	0,02	0,16
1993/1	-0,19	-0,13	-0,15	63,81	-0,12	0,14
1993/2	0,22	0,02	0,42	61,45	0,06	0,10
1993/3	0,47	0,13	0,12	58,33	0,05	0,12
1993/4	-0,25	0,12	-0,06	67,73	0,00	0,12
1994/1	-0,22	-0,20	-0,17	211,46	-0,27	0,26
1994/2	0,03	-0,16	-0,04	191,73	0,00	0,47
1994/3	0,52	0,12	0,15	66,66	0,23	0,11
1994/4	-0,23	0,03	-0,16	76,03	-0,09	0,17
1995/1	-0,18	-0,25	-0,21	73,46	-0,15	0,25
1995/2	0,19	0,21	0,38	67,72	0,18	0,13
1995/3	0,46	-0,02	0,15	60,14	0,10	0,07
1995/4	-0,25	0,34	-0,02	87,88	-0,10	0,12
1996/1	-0,17	-0,21	-0,20	89,47	-0,07	0,21
1996/2	0,19	0,02	0,34	68,12	0,08	0,19
1996/3	0,42	0,28	0,12	72,18	0,04	0,10
1996/4	-0,24	-0,05	-0,17	75,19	0,14	0,16
1997/1	-0,17	-0,15	-0,15	64,30	0,07	0,17
1997/2	0,20	0,21	0,41	68,45	-0,06	0,17
1997/3	0,40	0,13	0,12	72,72	-0,12	0,16

	GSMH	KamuHarc	Yatır.	Faiz	Para Arzı	Fiyatlar
1997/4	-0,23	0,01	-0,13	75,83	0,06	0,19
1998/1	-0,16	-0,15	-0,23	78,50	-0,10	0,17
1998/2	0,14	0,08	0,29	71,15	0,07	0,11
1998/3	0,40	0,04	0,10	70,02	0,06	0,08
1998/4	-0,26	0,16	-0,20	78,71	-0,06	0,12
1999/1	-0,22	-0,08	-0,29	77,53	0,25	0,10
1999/2	0,21	0,03	0,35	76,94	-0,22	0,12
1999/3	0,34	0,04	0,04	69,88	0,00	0,11
1999/4	-0,23	0,13	-0,08	69,77	0,28	0,15
2000/1	-0,16	-0,26	-0,25	42,02	-0,09	0,16
2000/2	0,22	0,19	0,49	40,30	0,09	0,07
2000/3	0,36	0,02	0,16	38,86	0,06	0,03
2000/4	-0,22	0,13	-0,15	105,72	0,05	0,07
2001/1	-0,23	-0,21	-0,33	174,72	0,16	0,10
2001/2	0,12	-0,01	0,11	71,82	-0,14	0,29
2001/3	0,38	0,00	0,16	62,30	-0,01	0,12
2001/4	-0,25	0,19	-0,20	58,98	-0,14	0,16
2002/1	-0,12	-0,25	-0,36	57,34	-0,05	0,11
2002/2	0,19	0,24	0,64	49,10	0,14	0,05
2002/3	0,37	0,02	0,24	46,73	0,02	0,06
2002/4	-0,22	0,15	-0,06	44,84	-0,05	0,08
2003/1	-0,15	-0,27	-0,46	44,00	-0,07	0,11
2003/2	0,14	0,18	0,50	40,93	0,15	0,04
2003/3	0,39	0,07	0,20	33,21	0,10	-0,02
2003/4	-0,22	0,10	0,11	26,49	0,06	0,02

Kaynak: IMF, IFS (çeşitli yıllar), DİE, DPT

Değerler sabit fiyatlara çevrilmiş ve bütün değerler artış oranları şeklinde ifade edilmiştir.

EK F. Sektörel Artış Oranları

YILLAR	TARIM	SANAYİ	İNŞAAT	TİCARET	ULAŞTIRMA	KONUT
1969	-0,012	0,121	0,020	0,089	0,066	0,011
1970	0,028	0,013	0,107	0,059	0,025	0,012
1971	0,052	0,090	-0,013	0,105	0,086	0,013
1972	0,011	0,104	0,106	0,135	0,116	0,015
1973	-0,078	0,119	0,091	0,075	0,090	0,016
1974	0,063	0,073	0,014	0,075	0,112	0,014
1975	0,031	0,091	0,014	0,100	0,157	0,016
1976	0,070	0,090	0,127	0,123	0,164	0,016
1977	-0,019	0,069	0,004	0,053	0,110	0,019
1978	0,028	0,034	-0,155	0,004	0,026	0,019
1979	0,000	-0,044	0,006	-0,017	-0,007	0,020
1980	0,011	-0,033	0,087	-0,022	-0,029	0,021
1981	-0,019	0,092	0,021	0,087	0,100	0,018
1982	0,031	0,049	-0,093	0,068	0,070	0,017
1983	-0,009	0,063	0,174	0,074	0,046	0,016
1984	0,005	0,099	0,118	0,092	0,088	0,018
1985	-0,005	0,062	0,136	0,056	-0,014	0,017
1986	0,046	0,111	0,110	0,048	0,027	0,023
1987	0,004	0,091	0,149	0,190	0,102	0,036
1988	0,078	0,018	-0,054	0,035	0,012	0,001
1989	-0,076	0,046	0,061	-0,023	0,032	0,027
1990	0,068	0,086	-0,011	0,123	0,119	0,025
1991	-0,009	0,027	0,011	-0,007	-0,004	0,024
1992	0,043	0,059	0,062	0,069	0,081	0,025
1993	-0,013	0,082	0,079	0,116	0,108	0,028
1994	-0,007	-0,057	-0,020	-0,077	-0,020	0,028
1995	0,020	0,121	-0,047	0,116	0,057	0,021
1996	0,044	0,071	0,058	0,089	0,076	0,024
1997	-0,023	0,104	0,050	0,117	0,076	0,023
1998	0,084	0,020	0,007	0,014	0,049	0,021
1999	-0,050	-0,050	-0,125	-0,063	-0,024	0,011
2000	0,039	0,060	0,044	0,120	0,055	0,000
2001	-0,065	-0,075	-0,055	-0,094	-0,053	0,021
2002	0,071	0,094	-0,049	0,107	0,054	0,018

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2003

Ek G. Eğitim Sağlık ve Savunma Harcamaları (1952-2002)

YILLAR	EĞİTİM	SAĞLIK	SAVUNMA
1950	136.061,54	40.146,15	406.461,54
1951	137.514,29	38.878,57	399.785,71
1952	143.157,14	51.800,00	499.142,86
1953	158.320,00	53.960,00	532.400,00
1954	179.875,00	65.631,25	592.625,00
1955	195.364,71	68.152,94	767.235,29
1956	203.585,00	72.435,00	578.400,00
1957	202.587,50	64.204,17	530.541,67
1958	183.885,71	64.414,29	579.785,71
1959	237.054,55	84.287,88	629.848,48
1960	274.226,47	93.388,24	619.794,12
1961	348.722,22	104.655,56	727.805,56
1962	345.820,51	99.997,44	720.692,31
1963	422.609,76	116.192,68	776.731,71
1964	463.547,62	119.490,48	845.642,86
1965	470.295,45	124.177,27	845.795,45
1966	531.063,83	138.395,74	896.936,17
1967	553.200,00	145.806,00	953.700,00
1968	610.961,54	151.492,31	1.023.769,23
1969	549.464,29	151.130,36	962.232,14
1970	659.583,33	175.888,33	1.053.616,67
1971	936.338,03	225.723,94	1.322.070,42
1972	869.294,87	227.987,18	1.339.307,69
1973	1.063.255,32	280.759,57	1.488.851,06
1974	963.203,25	252.905,69	1.459.414,63
1975	1.172.536,91	304.825,50	1.618.208,05
1976	1.167.610,47	306.540,70	1.812.593,02
1977	1.414.075,12	351.821,60	2.007.610,33
1978	1.423.121,41	462.808,31	1.734.239,62
1979	1.316.092,73	456.600,00	1.763.543,64
1980	1.164.926,10	394.315,74	2.088.528,79
1981	1.036.284,39	256.129,57	1.937.081,06
1982	929.748,83	231.662,87	1.640.972,55
1983	1.559.437,09	287.339,64	1.953.307,98
1984	1.009.783,28	277.829,50	1.909.223,36
1985	916.521,00	270.215,24	1.807.723,57
1986	958.046,45	290.162,71	1.987.692,34
1987	1.189.301,00	366.032,00	2.042.172,00
1988	1.203.698,82	372.285,98	1.907.282,15
1989	1.581.805,67	485.592,60	2.232.973,74
1990	2.127.333,87	679.952,08	2.610.952,46

EK: H Popülerlik Anketi

1.1 TRENDPOLL 2003

1997'den beri her ay Türk nüfusunu temsil eden örnek kitleler üzerinde yürütülen araştırma en geniş tanımı ile Türk halkının siyasi ve sosyal konulardaki nabzını ölçmektedir.

Bu araştırma özellikle Türk toplumunun siyasi gündem, siyasi kurumlar, siyasi partiler ve liderler hakkında görüşlerini belirlemek ve toplumun beklentilerini tespit etmek amacıyla standart sorular ve gündem sorularından oluşan bir kapsama sahiptir.

Standart Trend Poll Soru Seti: TrendPoll, Türk toplumunun sosyal ve politik eğilimlerini belirleyecek standart bir soru seti içerir. Bu set içinde bulunan sorular aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- Türk Halkı'nın Siyasi Gündem Meseleleri hakkında Değerlendirmesi
- Türk Halkı'nın Ruh Hali
- Siyasi Partiler ve Liderler
- Siyasi Kurumlara Güven
- Türk Halkı'nın Uluslararası Kuruluşlar ve Ülkeler Hakkındaki Görüşleri

YÖNTEM:

Kantitatif Araştırma Tekniklerinden yüzyüze anket görüşmeleri yapılarak gerçekleştirilmektedir.

1.1. ÖRNEKLEME ve ÖRNEK BÜYÜKLÜĞÜ:

18 yaş ve üstü Türkiye kıır/kent nüfusunu temsil eden 2,000 birimlik örnek kitle üzerinde 18 ilde gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü iller – İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep, İçel, Samsun, Kırklareli, Antalya, Diyarbakır, Manisa, Denizli, Erzurum, Malatya, Kayseri, Zonguldak.

KENT ÖRNEKLEMİ: Örnek içerisinde kent görüşmeleri 1200'dür. Araştırmanın örneğinin cinsiyet, yaş, eğitim, yerleşim yeri, çalışma durumu değişkenleri bazında dağılımı Türkiye geneli dağılım ile örtüşür niteliktedir.

Hane seçimine kadar olan kısımda çok aşamalı tesadüfi örnekleme uygulanmaktadır. Denek yaş, cinsiyet, eğitim, çalışma durumu kotaları kullanılarak belirlenmektedir.

Demografik değişkenler bazında örnek dağılımı aşağıdaki gibidir:

1.1.1.1.1.1 “BÖLGELER BAZINDA 18 İL”

Bölge	
1.1.2 Metropoller	551
Ankara	128
İstanbul	313
İzmir	110
1.1.3 Marmara	237
Bursa	203
Kırklareli	34
1.1.4 Ege	175
Denizli	71
Manisa	104
1.1.5 Akdeniz	253
Adana	85
Antalya	90
İçel	78
1.1.6 Karadeniz	255
Samsun	165
Zonguldak	89
1.1.7 İç Anadolu	221
Kayseri	73
Konya	148
1.1.8 Doğu Anadolu	161
Erzurum	82
Malatya	79
1.1.9 Güneydoğu Anadolu	148
Diyarbakır	72
Gaziantep	76
TOTAL	2000

1.1.9.1.1.1 “CİNSİYET BAZINDA ÖRNEK DAĞILIMI”

Cinsiyet Bazında Örnek Dağılımı		
Kadın	998	49.9
Erkek	1002	50.1
TOTAL	2000	2000

1.1.9.1.1.2 “YAŞ GRUPLARI BAZINDA ÖRNEK DAĞILIMI”

Yaş Grupları Bazında Örnek Dağılımı		
18-24	445	22.3
25-34	503	25.2
35-44	412	20.6
45-54	281	14.1
55+	359	18.0
TOTAL	2000	2000

1.1.9.1.1.3 “SOSYO-EKONOMİK STATÜ BAZINDA ÖRNEK DAĞILIMI”

Sosyo-Ekonomik Statü Bazında Örnek Dağılımı		
A	76	3.8
B	215	10.7
C1	490	24.5
C2	600	30.0
DE	620	31.0
TOTAL	2000	2000

1.1.9.1.1.4 “YERLEŞİM YERİ BAZINDA ÖRNEK DAĞILIMI”

Yerleşim Yeri Bazında Örnek Dağılımı		
Kent	1316	65.8
Kır	684	34.2
TOTAL	2000	2000

1.1.9.1.1.1.5 “ÇALIŞMA DURUMU BAZINDA ÖRNEK DAĞILIMI”

Çalışma Durumu Bazında Örnek Dağılımı		
Son 1 hafta içinde maaşlı ya da ücret getiren bir işte çalıştım	949	47.5
Son 1 hafta içinde maaşlı ya da ücret getiren bir işte çalışmadım	1051	52.6
TOTAL	2000	2000

SORU FORMU:

Standart demografi soruları:

- Yaş, cinsiyet, görüşülen kişinin mesleği, hane halkı reisinin mesleği, çalışma durumu, coğrafi bölge, il, yerleşim yeri büyüklüğü, görüşülen kişinin mesleği, hane halkı reisinin mesleği ve sosyo-ekonomik statü standart demografi sorularıdır.
- Hane halkı reisinin (eve en çok gelir getiren kişi) mesleği ve eğitimi ve görüşülen kişinin mesleği ve eğitimi sosyo-ekonomik statüyü belirleyen değişkenlerdir.

KALİTE KONTROL VE STANDART HATA:

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen anketlerin %30'u telefonla geri arama yöntemi

ile kalite kontrolünden geçirilmiştir. Araştırma sonuçları %95 güven aralığında \pm %2.2

standart hata içerebilir.

**E K I. Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	2 R e f a h y o l C o a l i t i o n P e r i o d D e c '96 %	End of Refahyol Coalition June'97 %	ANASOLD Coalition Period Jan. '98 %	ANASOLD Coalition Period July'98 %	ANASOLD Coalition Period August'98 %	ANASOLD Coalition Period Sep.'98 %	ANASOLD Coalition Period Oct.'98 %	ANASOLD Coalition Period Nov.'98 %	ANASOLD Coalition Period Dec.'98* %	DSP Minor Governme Period Jan.'99 %
I live in a country which is politically stable and I feel secure	24.0	25.4	19.6	22.3	25.3	27.7	31.0	22.8	20.9	22.9
I live in a country where there are unexpected events and I feel insecure	76.0	66.3	71.0	68.8	67.7	64.0	61.8	68.8	71.2	65.8
No idea/Do not know	-	8.3	9.4	8.9	7.0	8.3	7.2	8.4	7.9	11.3

**Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	DSP Minority Government Period Feb.'99 %	DSP Minority Govern't Period Mar.'99 %	New Parli- amentΦ Apr.'99 %	New Parli- ament* May'99 %	57 th Govn't* June'99 %	57 th Govrn't * July'99 %	57 th Govrn't * Aug.'99 %	57 th Govrn't * Sep.'99 %	57 th Govrn't * Oct.'99 %	57 th Govrn't * Nov.'99 %	57 th Govrn't * Dec.'99 %
I live in a country which is politically stable and I feel secure	20.3	30.1	36.8	22.0	23.5	23.5	23.4	20.0	22.5	19.2	17.3
I live in a country where there are unexpected events and I feel insecure	71.9	60.6	50.0	65.6	65.2	67.8	66.8	72.5	68.4	69.8	74.1
No idea/Do not know	7.8	9.3	13.2	12.4	11.3	8.7	9.8	7.5	9.1	11.0	8.6

**Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	57 th Govrn't Jan.'00 %	57 th Govrn't Feb.'00 %	57 th Govrn't Mar.'00 %	57 th Govrn't Apr.'00 %	57 th Govrn't May'00 %	57 th Govrn't June'00 %	57 th Govrn't July'00 %	57 th Govrn't Aug'00 %	57 th Govrn't Sep'00 %	57 th Govrn't Oct'00 %	57 th Govrn't Nov'00 %	57 th Govrn't Dec' %
I live in a country which is politically stable and I feel secure	24.7	19.6	17.4	21.0	26.6	24.9	27.3	22.5	27.0	27.7	26.1	20.0
I live in a country where there are unexpected events and I feel insecure	65.7	71.1	70.6	68.7	66.4	66.7	62.7	68.9	62.5	65.0	68.0	73.8
No idea/Do not know	9.6	9.3	12.0	10.3	7.0	8.4	10.0	8.6	10.5	7.3	5.9	6.0

**Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	57th Govrn't Jan'01 %	57th Govrn't Feb'01 %	57th Govrn't Mar'01 %	57th Govrn't Apr'01 %	57th Govrn't May'01 %	57th Govrn't June'01 %	57th Govrn't July'01 %	57th Govrn't Aug'01 %	57th Govrn't Sep'01 %	57th Govrn't Oct'01 %	57th Govrn't Nov'01 %	57th Govrn't Dec'01 %
live in a country which is politically stable and I feel secure	25.3	20.3	10.1	17.9	12.1	11.5	<u>15.0</u>	<u>14.2</u>	<u>14.5</u>	9.5	13.0	13.7
live in a country where there are expected events and I feel insecure	66.6	71.3	82.4	76.9	82.8	84.3	<u>80.9</u>	<u>81.5</u>	<u>80.2</u>	86.6	83.2	81.5
idea/Do not know	8.1	8.4	7.5	5.2	5.1	4.2	<u>4.1</u>	<u>4.3</u>	<u>5.3</u>	3.9	3.8	4.8

**Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	57th Govrn't Jan'02 %	57th Govrn't Feb'02 %	57th Govrn't Mar'02 %	57th Govrn't Apr'01 %	57th Govrn't May'02 %	57th Govrn't June'02 %	57th Govrn't July'02 %	57th Govrn't Aug'02 %	57th Govrn't Sep'02 %	57th Govrn't Oct'02 %	58th Govrn't Nov'02 %	58th Govrn't Dec'02 %
live in a country which is politically stable and I feel secure	17.8	11.8	15.4	20.3	14.0	12.3	9.7	15.2	9.4	12.7	30.0	30.0
live in a country where there are expected events and I feel insecure	75.4	81.6	80.9	76.5	82.3	82.6	86.9	81.0	87.3	82.7	62.7	62.7
idea/Do not know	6.8	6.6	3.7	3.2	3.7	5.1	3.4	3.8	3.3	4.6	7.3	7.3

**Whether Turkey Is Considered As
Stable or Not**

	58th Govrn't Jan'03 %	58th Govrn't Feb'03 %	58th Govrn't Mar'03 %	58th Govrn't Apr'03 %	58th Govrn't May'03 %	58th Govrn't June'03 %	58th Govrn't July'03 %	58th Govrn't Aug'03 %	58th Govrn't Sep'03 %	58th Govrn't Oct'03 %	58th Govrn't Nov'03 %	58th Govrn't Dec'03 %
live in a country which is politically stable and I feel secure	31.5	28.0	25.4	30.6	32.0	30.9	29.1	32.7	36.3	39.2	37.8	37.8
live in a country where there are expected events and I feel insecure	60.7	64.7	69.8	64.4	64.1	64.9	65.4	61.5	58.8	56.3	57.1	57.1
idea/Do not know	7.8	7.3	4.8	5.0	3.9	4.2	5.5	5.8	4.9	4.5	5.1	5.1

**EK J. The Expectations Of The Voters About Their Families' And Their Own
Economic Conditions Looking Ahead One Year In Comparison With The Last Year**

	Refahyol Coalition Period Sep.'96 %	End of Refahyol Coalition June'97 %	ANASOLD Coalition Period Jan. '98 %	ANASOLD Coalition Period July'98 %	ANASOLD Coalition Period August'98 %	ANASOLD Coalition Period Sep.'98 %	ANASOLD Coalition Period Oct.'98 %	ANASOLD Coalition Period Nov.'98 %	ANASOLD Coalition Period* Dec.'98 %	DSP Minority Government Period Jan.'99 %
It will be better	18.5	21.8	17.8	18.6	15.8	17.6	17.7	16.7	15.7	16.0
It will be the same	24.9	25.2	22.4	24.9	23.3	28.6	26.4	26.6	26.5	27.3
It will be worse	56.6	45.8	52.8	50.1	53.3	45.7	49.7	50.4	50.5	48.0
Have no idea	-	7.2	7.0	6.4	7.6	8.1	6.2	6.3	7.3	8.7

**The Expectations Of The Voters About Their
Families' And Their Own Economic Conditions
Looking Ahead One Year In Comparison With The
Last Year**

	DSP Minority Governme nt Period Feb.'99 %	DSP Minority Govern't Period 2.1.1.1 %	New Parliament Apr.'99 %	New Parliament* May'99 %	57 th Govern't * June'99 %	57 th Govern't * July'99 %	57 th Govern't * Aug.'99 %	57 th Govern't * Sep.'99 %	57 th Govern't * Oct.'99 %	57 th Govern't * Nov.'99 %	57 th Govern't * Dec.'99 %
It will be better	16.0	26.7	31.6	19.1	19.1	16.2	18.5	17.0	14.7	15.2	18.5
It will be the same	22.8	27.5	26.7	24.0	26.6	20.9	26.3	28.8	26.1	25.0	24.7
It will be worse	54.9	36.6	30.6	45.6	43.3	53.7	45.8	46.7	49.6	51.5	51.6
Have no idea	6.3	9.2	11.1	11.3	11.0	9.2	9.4	7.5	9.6	8.3	5.2

**The Expectations Of The Voters About Their
Families' And Their Own Economic Conditions
Looking Ahead One Year In Comparison With The
Last Year**

	57 th Gov Jan.'00 %	57 th Gov Feb.'00 %	57 th Gov Mar.'00 %	57 th Gov Apr.'00 %	57 th Gov May'00 %	57 th Gov June'00 %	57 th Gov July'00 %	57 th Gov Aug'00 %	57 th Gov Sep'00 %	57 th Gov Oct'00 %	57 th Gov Nov'00 %	57 th Gov Dec'00 %
It will be better	22.5	20.4	20.4	21.2	23.3	24.4	20.4	25.5	17.9	18.6	19.1	19.1
It will be the same	24.9	26.4	27.6	31.9	26.6	26.5	23.3	26.2	26.0	28.3	26.7	26.7
It will be worse	46.2	43.1	43.2	38.8	42.4	39.4	47.0	37.5	48.2	45.7	45.1	45.1
Have no idea	6.4	10.1	8.8	8.1	7.7	9.7	9.3	10.8	7.9	7.4	9.1	9.1

**The Expectations Of The Voters About Their
Families' And Their Own Economic Conditions
Looking Ahead One Year In Comparison With The
Last Year**

	57th Goven't Jan'01 %	57th Goven't Feb'01	57th Goven't Mar'01	57th Goven't Apr'01 %	57th Goven't May'01 %	57th Goven't June'01 %	57th Goven't July'01 %	57th Goven't Aug'01 %	57th Goven't Sep'01 %	57th Goven't Oct'01 %	57th Goven't Nov'01 %	57th Goven't Dec'01 %
better	16.6	10.3	6.6	10.4	10.6	7.8	<u>7.2</u>	<u>5.4</u>	<u>8.1</u>	3.8	3.9	
the same	20.8	23.9	10.9	11.9	12.9	13.3	<u>10.2</u>	<u>8.3</u>	<u>9.7</u>	5.6	7.6	
worse	54.1	60.2	76.6	74.5	71.2	73.6	<u>79.2</u>	<u>81.6</u>	<u>78.0</u>	88.5	84.8	
no idea	8.5	5.6	5.9	3.2	5.3	5.3	<u>3.4</u>	<u>4.7</u>	<u>4.2</u>	2.1	3.7	

**The Expectations Of The Voters About Their
Families' And Their Own Economic Conditions
Looking Ahead One Year In Comparison With The
Last Year**

	57th Goven't Jan'02 %	57th Goven't Feb'02 %	57th Goven't Mar'02 %	57th Goven't Apr'02 %	57th Goven't May'02 %	57th Goven't June 02 %	57th Goven't July 02 %	57th Goven't Aug 02 %	57th Goven't Sep 02 %	57th Goven't Oct 02 %	58th Goven't Nov 02 %	58th Goven't Dec 02 %
will be better	10.2	10.3	10.1	12.4	10.4	8.9	9.6	12.5	10.6	11.5	39.4	34.3
will be the same	13.0	15.2	15.4	14.9	16.8	19.4	15.1	14.9	14.8	15.2	19.4	21.1
will be worse	71.1	68.6	69.7	68.5	69.0	67.8	69.8	66.9	69.9	64.5	31.8	37.2
no idea	5.7	5.9	4.8	4.2	3.8	3.9	5.5	5.7	4.7	8.8	9.4	7.4

**The Expectations Of The Voters About Their
Families' And Their Own Economic
Conditions Looking Ahead One Year In
Comparison With The Last Year**

	58 ^h Goven't Jan 03 %	58 ^h Goven't Feb 03 %	58 ^h Goven't Mar 03 %	58 ^h Goven't Apr 03 %	58 ^h Goven't May'03 %	58 ^h Goven't June'03 %	58 ^h Goven't July'03 %	58 ^h Goven't Aug'03 %	58 ^h Goven't Sep'03 %	58 ^h Goven't Oct'03 %	58 ^h Goven't Nov'03 %	58 ^h Goven't Dec'03 %
will be better	28.9	21.6	17.5	20.3	23.6	26.8	27.0	25.7	28.1	30.6	32.2	35.6
will be the same	24.2	21.3	20.2	21.6	25.2	24.9	25.1	26.1	26.4	26.9	27.2	23.6
will be worse	39.9	52.1	58.6	51.0	44.4	43.0	42.9	43.8	38.6	37.4	34.1	33.6
no idea	7.0	5.0	3.7	7.1	6.8	5.3	5.0	4.4	6.9	5.1	6.5	7.2

EK K.

Dönem	GÜVEN	ENFLAS	İŞSİZLİK
199807	0,2230	0,0336	-0,0076
199808	0,2530	0,0395	-0,0148
199809	0,2770	0,0672	0,0271
199810	0,3100	0,0605	-0,0373
199811	0,2280	0,0429	-0,0249
199812	0,2090	0,0329	-0,0045
199901	0,2290	0,0480	-0,1016
199902	0,2030	0,0317	-0,0039
199903	0,3010	0,0405	0,0281
199904	0,3680	0,0487	0,0066
199905	0,2200	0,0294	0,0519
199906	0,2350	0,0325	0,0084
199907	0,2350	0,0382	-0,0350
199908	0,2340	0,0421	-0,0306
199909	0,2000	0,0599	0,0418
199910	0,2250	0,0633	-0,0154
199911	0,1920	0,0420	0,0052
199912	0,1730	0,0595	-0,0046
200001	0,2470	0,0486	-0,0209
200002	0,1960	0,0370	0,0072
200003	0,1740	0,0292	0,0062
200004	0,2100	0,0232	0,0368
200005	0,2660	0,0222	0,0550
200006	0,2490	0,0068	0,0075
200007	0,2730	0,0225	-0,0263
200008	0,2250	0,0217	0,0036
200009	0,2700	0,0307	0,0122
200010	0,2770	0,0310	0,0156
200011	0,2610	0,0371	-0,0198
200012	0,2000	0,0247	-0,0831
200101	0,2530	0,0251	0,0764
200102	0,2030	0,0180	-0,0843
200103	0,1010	0,0607	-0,0236

Dönem	GÜVEN	ENFLAS	İŞSİZLİK
200104	0,1790	0,1033	0,0032
200105	0,1210	0,0505	0,0486
200106	0,1150	0,0313	-0,0082
200107	0,1500	0,0233	-0,0137
200108	0,1420	0,0301	-0,0017
200109	0,1450	0,0589	0,0088
200110	0,0950	0,0607	0,0067
200111	0,1300	0,0423	-0,0132
200112	0,1370	0,0322	-0,0648
200201	0,1780	0,0532	0,1268
200202	0,1180	0,0175	-0,0930
200203	0,1540	0,0119	0,1168
200204	0,2030	0,0206	0,0113
200205	0,1400	0,0058	0,0601
200206	0,1230	0,0058	-0,0136
200207	0,0970	0,0144	0,0101
200208	0,1520	0,0218	-0,0239
200209	0,0940	0,0348	0,0232
200210	0,1270	0,0329	0,0258
200211	0,3000	0,0291	-0,0117
200212	0,3040	0,0164	-0,0406
200301	0,3150	0,0259	0,0398
200302	0,2800	0,0226	-0,1175
200303	0,2540	0,0310	0,1190
200304	0,3060	0,0209	-0,0029
200305	0,3200	0,0158	0,0236
200306	0,3090	-0,0017	0,0102
200307	0,2910	-0,0037	0,0058
200308	0,3270	0,0015	-0,0309
200309	0,3630	0,0190	0,0437
200310	0,3920	0,0142	0,0108
200311	0,3780	0,0161	-0,0736
200312	0,3990	0,0088	0,0624

Kaynak: Piar Gallup 2004, DİE, DPT

EK L.

Yıllar	Sag	Sol	İktdumm	Büyüme	Enflasyon
1950	0,5648	0,3994	0,0000	9,4000	-9,1000
1954	0,6204	0,3476	0,0000	-2,9769	11,9777
1957	0,5811	0,4057	0,0000	7,8163	17,6692
1961	0,6020	0,3540	1,0000	1,9995	0,5359
1965	0,6215	0,3028	0,0000	3,1369	5,3535
1969	0,5878	0,3137	0,0000	4,3223	8,2719
1973	0,5994	0,3290	1,0000	4,9051	21,0123
1977	0,5366	0,4047	1,0000	2,9866	28,4513
1983	0,6508	0,2898	0,0000	4,2133	28,0875
1987	0,6465	0,3242	0,0000	9,8141	39,2820
1991	0,6592	0,3100	0,0000	0,3492	52,5589
1995	0,6767	0,2919	0,0000	7,9527	87,9901
1999	0,5860	0,3569	1,0000	-6,0847	43,6822
2002	0,6982	0,2891	0,0000	7,7771	44,9937

Kaynak: DİE Seçim İstatistikleri (çeşitli yıllar)

KAYNAKLAR

Abdel-Rahman, A-M.M. "The Partisan Theory and Macroeconomic Policy Under Unscheduled Regime Transfers: A Case Study of an LDC", **Journal of Economics Studies** 24, 4: 222-241,1997.

Ahmad, Feroz. "Demokrasiye İlk Adım", **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940)**, Dördüncü basım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2003.

Anderson, Christopher J. "Economic Voting and Political Context: A Comparative perspective", **Electoral Studies** 19: 151-170, 2000.

Anderson, Christopher J., Silvia M.Mendes, ve Yuliya V. Tverdova."Endogenous Economic Voting: Evidence from the 1997 British Election" **Electoral Studies**, (baskıda) 2004.

Akçoraoğlu, Alpaslan ve Funda Yurdakul, "Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Cilt no 59, Sayı no 1, 2004.

Aktan, Coşkun Can. **Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi**. İstanbul: Afa Yayınları, 1992.

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici. "Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri", **Kamu Tercihleri ve Anayasal İktisat Dergisi** 1: 2001.

Akgün, Birol. "Explaining The Turkish Vote: Partisanship, İdeology and Economic Factors in Electoral Choice." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Case Western Reserve University, ABD, 2000.

Akgün, Birol. " Türkiye’de Seçmen Davranışının Ekonomi Politik’i Üzerine Bir Model Denemesi", **Liberal Düşünce Topluluğu**. www.liberal.dt.org.tr/dergiler

Akşin Sina, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**. Altıncı basım. İstanbul: Cem Yayınevi, Nisan 2000.

Alcoe, Glen. " Economic Theories of Voting and the Political Business Cycle: A Cross-National Comparative Analysis." Yayınlanmamış Doktora Tezi. University Of Essex, 2001.

Alesina, Alberto. "Macroeconomic Policy in a Two Party System As a Repeated Game", **The Quarterly Journal of Economics** 102, 3: 651-678, 1987.

Alesina, Alberto ve Jeffrey Sachs."Political Parties and the Business Cycle in the United States, 1948-1984", **Journal of Money, Credit and Banking** 20, 1: 63-82 , Şubat 1988.

Alesina Alberto and Charles L.Schultze. "Alternative Approaches to the Political Business Cycle. Comments and Discussion", **Brookings Papers on Economic Activity**, 2. 50-68, 1989.

Alesina, Alberto, Nouriel Roubini ve Gerald Cohen. "Macroeconomic Policy and Elections in OECD Democracies" **NBER Working Paper Series** 3830, Eylül 1991.

Alesina, Alberto "Political Models of Macroeconomic Policy and Fiscal Reforms", **The World Bank Working Papers**, WPS 970, 1992.

Alesina, Alberto and Nouriel Roubini. "Political Cycles in OECD Economies", **Review of Economic Studies** 59: 663-688, 1992.

Alesina, Alberto, Nouriel Roubini ve Gerald Cohen, **Political Cycles and the Macroeconomy**. Cambridge: ABD, MIT pres, 1997.

Aleskerov, Fuad ve Hasan Ersel ve Yavuz Sabuncu, "Siyasal Partiler: İşlev ve Davranışları", **İktisat, İşletme ve Finans**. Sayı no 199: 31-48, Ekim 2002.

Al-Nowaihi, Ali ve Dean Garratt, "The new political macroeconomics" August, 1998

An, Yong Heun. "Election, Electoral Pressure and Macroeconomic Policy: The Political Economy of Elections in Korea and Taiwan." Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of California, 2002.

Anderson, William "Political Science, Economics, and Public Policy", **The American Economic Review** 34, 1: 77-85, 1944.

Andrikopoulos, Andreas, Ioannis Loizides ve Kyprianos Prodromidis, "Fiscal Policy and Political Business Cycles in the EU" **European Journal of Political Economy** 20: 25-152, Mart 2004.

Bahçeci, Sema "Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Deneyimleri ve Türkiye Örneği", 1997, Yayınlanmamış DPT uzmanlık tezi, 1997, <http://ekutup.dpt.gov.tr>

Baleiras, Rui Nuno. "Electoral Defeats and Local Political Expenditure Cycles", **Economic Letters** 56: 201-207, 1997.

Başol, Koray. **Türkiye Ekonomisi**, Yedinci basım: İzmir: Anadolu Matbaası , 2001.

Bengtsson, Asa. "Economic Voting: The effect of the political context, volatility and turnout on voters assignment of responsibility", NOPSA (Nordic Conference of Political Science) konferansında sunulan bildiri., 15-17 Ağustos 2002.

Berger, Helge ve Ulrich Woitek, "The German Political Business Cycle: Money Demand Rather Than Monetary Policy", **European Journal of Political Economy** 17, 609-631, 2001.

Berry, William D. ve David Lowery. "The Measurement of Government size: Implications for the Study of Government Growth", **The Journal of Politics** 46, 4: 1193-1206, 1984.

Bildirici, Melike E. ve Murat Donduran "The Impact of Non-Economic and Economic Indicators on Voting Behavior in Turkey", **Yapı Kredi Economic Review** 11, 2: 37-47, Aralık 2000.

Blanchard, Oliver. **Macroeconomics**. ABD: Prentice Hall, New Jersey, 1997.

Block, Steven, Smita Sing and Karen E.Ferree."Multipart Competition, Founding Election and Political Business Cycles in Africa", **Harvard University CID Working Paper**, No:80, Kasım 2001.

Block,Steven A. " Political Business Cycles, Democratization and Economic Reform: The Case of Africa", **Journal of Development Economics** 67: 205-228 , 2002.

Block, Steven, Burkhard N. Schrage and Paul M.Vaaler."Demokratization's Risk Premium:Partisan and Opportunistic Political Business Cycle Effects on Sovereign Ratings in Developing Countries", **William Davidson Working Paper**, No:546, Şubat 2003.

Blomberg, S.Brock ve Gregory D. Hess, "Is the Political Business Cycle For Real", **Journal of Public Economics** 87: 1091-1121, 2003.

Bloom, Howard.S. ve H.Douglas Price."Voter Response to Short_Run Economic Conditions: The Asymmetric Effect of Prosperity and Recession", **The American Political Science Review** 69, 4: 1240-1254, Aralık 1975.

Blount, Simon "Unemployment and Economic Voting", **Electoral Studies** 21: 91-1000, 2002.

Boratav, Korkut **Türkiye İktisat Tarihi**. Sekizinci basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

Bulutoğlu, Kenan. **Kamu Ekonomisine Giriş**. İkinci basım: İstanbul, Sermet Matbaası, 1977.

Cameron, David R. "The Expansion of the Public Economy: A Comparative Analysis", **American Political Science Review**. 72, 4. 1243-1261, 1978.

Carlsen, Fredrik ve Elin F.Pedersen, " Rasyonel Partizan Theory: Evidence for seven OECD Economies " **Economics and Politics** 11, 1: 1999, .13-32.

Chappell, Henry W. "Presidential Popularity and Macroeconomic Performance: Are Voters Really So Naive ?", **The Review of Economics and Statistics** 65, 3: 385-392, Ağustos 1983.

Chappell, Henry W. "Economic Performance, Voting and Political Support: A Unified Approach", **The Review of Economic and Statistics** 72, 2: 313-320, Mayıs 1990.

Chappell, Henry W. ve Linda Gonçalves Veiga. "Economics and Elections in Western Europe: 1960-1997", **Electoral Studies** 19: 183-197, 2000.

Cukierman, Alex ve Yassi Spiegel. "When is the Median Voter Paradigm a Reasonable Guide for Policy Choices in a Representative Democracy?", **Economic and Politics** 15, 3: 247-284, 2003.

Cumhuriyeti Ansiklopedisi. Dördüncü basım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2003.

Dekten, Carsten ve Manfred Gartner. "Governments, Trade Unions and the Macroeconomy: An Expository Analysis of the Political Business Cycle", **Public Choice** 73: 37-53, 1992.

Demir, Ömer. "Siyasete Yön Veren Rasyonel Cahil Seçmenler", **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat** 1, 1: 115-123. 2001.

Derin, İbrahim. "Do Political Business Cycles Exist in Turkey?" Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Faculty of Claremont Graduate University, California, 2002.

Dorusen, Han ve Michael Taylor, "The Political Context of Issue- Priority Voting: Coalitions and Economic Voting in the Netherlands, 1970-1999", **Electoral Studies** 20, 399-426, 2001.

Doornik, A.J. ve Hendry, F.D. **PC-GIVE 8-0: An Interactive Econometric Modelling System**, Chapman and Hall, London, 1995.

Downs, Antony. **An Economic Theory of Democracy**. New York: Harper and Row Publishers, 1957.

Drazen, Allan. **Political Economy in Macroeconomics**. New Jersey, ABD: Princeton University Pres, 2000.

Ellis, Christopher ve Mark Thoma. "Partisan Effect in Economies with Variable Electoral Terms", **Journal of Money, Credit and Banking**. 23: 728-741, 1991.

Ellis, Christopher and Mark A. Thoma."The Implications for an Open Economy of Partisan Political Business Cycles: Theory and Evidence", **European Journal of Political Economy** 11, 635-651, 1995.

Erdoğan, Seyfettin. **Siyaset-Ekonomi İlişkileri**. İstanbul: Değişim Yayınları, 2004.

Eren, Ercan. "Siyasal Konjonktür Dalgaları ve Türkiye", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 11, 1-2: .41-52, Mart-Kasım 1988.

Ergüder, Üstün. "Türkiye'de Değişen Seçmen Davranışı Örüntüleri," **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay İstanbul:Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2000.

Ergün, Mine. "Electoral Political-Business Cycles in Emerging Markets: Evidence from Turkey", **Russian and East European Finance and Trade** 36, 6: 6-32, Kasım-Aralık 2000,

Erikson, Robert S. "Economic Conditions and the Presidential Vote" **The American Political science Review** 83,2: 567-573,1989.

Erkan, Hüsnü. **Ekonomi Politikasının Temelleri**. Dördüncü basım. İzmir: İlkem Ofset, 2000.

Eroğlu, Nadir. "Türkiye'de İktisat Politikalarının Gelişimi", Marmara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin düzenlediği 80. yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumunda sunulan bildiri. İstanbul: 29-31 Ekim 2003.

Fiorina Morris P. "Economic Retrospective Voting in American National Elections: A Micro Analysis", **American Journal of Political Science** 22, 2: 426-443, Mayıs 1978.

Frey, Bruno S. **Modern Political Economy**. Oxford, İngiltere: Martin Robertson & Company Ltd., 1978.

Frey Bruno S. ve Friedrich Schneider. "An Empirical Study of Politico-Economic Interaction in the United States", **The Review of Economics and Statistics** 60,2: 174-183,1978a.

Frey Bruno S. ve Friedrich Schneider, "A Politico-Economic Model of the United Kingdom", **The Economic Journal** 88, 243-253, 1978b.

Garatt, Dean. "An Analysis of Political Business Cycle Theory and Its Relationship with the New Political Macroeconomics", 1998. www.ideas.repec.org

Gartner, Manfred "The Election Cycle in the Inflation bias: evidence from G-7 Countries" **European Journal of Political Economy** 15, 705-725, 1999.

Gautier, Luis. "Political Business Cycles: A Theoretical Appraisal", www.ceterisparibus.upm.edu.

Golden, David G. ve James M. Poterba."The Price of Popularity: The Business Cycle Reexamined", **American Journal of Political Science**. 24, 4: 696-714, 1980.

Gökçe, Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**. Birinci Basım. Ankara: Savaş Yayınevi, Ekim, 1996.

Gökçe, Deniz Sabah gazetesi, 24.10.1999.

Hallerberg, Mark, Lucio Vinhas de Souza ve William Roberts Clark, "The Political Business Cycle of EU Accession Countries", **European Union Politics** 3, 2: 235, 2004.

Hawang, Shiow-duan. "The External Effects of the U.S. Political Business Cycle". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Emory University, 1986.

Heckelman, Jac. "Partizan business cycles under variable election dates", **Journal of Macroeconomics** 23, 261-275, 2001.

Heckelman, Jac. "Variable rational partizan business cycles: theory and some evidence", **Canadian Journal of Economics** 35, 3: 568-585, 2002.

Hiç, Süreyya. **Türkiye Ekonomisi**. İstanbul: Mentesh Kitabevi, 1988.

IMF, International Finance Statistics Yearbook, Washington (Çeşitli Yıllar)

İnsel, Ahmet. "Demokrasinin Sancılı Yıllar", **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1961-1980)**. Dördüncü Basım. İstanbul: Cilt. 3, Ocak 2003.

İto, Takatoshi. "Endogenous Election Timing and Political Business Cycles in Japan", **NBER Working Paper** No: 3128, Eylül 1989.

Johnson, David B. **Public Choice: An Introduction to the New Political Economy**. Londra: Mayfield Publishing Company, 1991.

Kalaycı, İrfan "Seçim Ekonomisi yada Siyasal Konjontür: 18 Nisan Seçimleri Üzerine Kısa Bir Not", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi** 36, 7 : 29-42, Temmuz 1998.

Kalaycıoğlu, Ersin. "1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi, Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar," **Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme**. Ed.: Ersin Kalaycıoğlu ve A.Yaşar Sarıbay İstanbul : Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd., 2000.

Kalecki, Michael. "Political Aspects of Full Employment", **Selected essays on the Dynamics of the Capitalist Economy 1933-1970**. Londra: Cambridge University Press, 138-145, 1971.

Kapani, Münci. **Politika Bilimine Giriş**. Onikinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000.

Karpat, Kemal H. **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: AFA yayıncılık, 1996.

Kazgan, Gülten. **Tanzimattan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. İstanbul: Altın Kitaplar, 2002.

Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**. Sekizinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

Kepepek, Yakup ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**. Onbirinci basım. Ankara: Remzi Kitabevi, 2000.

Khemani, Stuti. "Political Cycles in a Developing Economy Effect of the Elections in the Indian States" **World Bank Working Paper**, 2000.

Kılıçbay, Ahmet. **Türk Ekonomisi**. Dördüncü Basım. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1992.

Kışlalı, Ahmet Taner. **Siyaset Bilimi**. Sekizinci basım. Ankara: İmge Kitapevi, 2000a.

Kışlalı Ahmet Taner. **Siyasal Sistemler**. Beşinci basım. Ankara: İmge Kitabevi, 2000b.

Kuzu Yasemin. "Türkiye Ekonomisinde Politik Devresel Hareketler". Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Kuzu, Yasemin. "Political Business Cycle in the Turkish Economy: 1977-2001" www.econturk.org

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**. Yirmibirinci basım. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş., 1999.

Kramer, Gerald H. "Short Term Fluctuations in U.S. Voting Behavior, 1896-1964", **The American Political Science Review** 65, 1: 131-143, Mart 1971.

Lachler, Ulrich. "The Political Business Cycle: A Complementary Study", **The Review of Economic Studies** 45, 2: 369-375, Haziran 1978.

Lee, Hyeon-Woo. "Policy Voting and Partisan Theory: A Study of Conditional Economic Voting Models." Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of North Carolina, 1996.

Lee, Junhan. "Economics and Elections in South Korea and Taiwan." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Michigan State University, 2001.

Leertouwer, Erik and Philipp Maier."International and Domestic Constraints on Political Business Cycles in OECD Economies: A comment", **International Organization** 56, 209-221, Kış 2002.

Lewis-Beck, Michael S. "Economic Conditions and Executive Popularity; The French Experience", **American Journal of Political Science** 24, 2: 306-323, Mayıs 1980.

Lewis-Beck, Michael S. and Martin Paldam. "Economic Voting: an Introduction", **Electoral Studies** 19, 113-121, 2000.

Mac Rae, Duncan. "A Political Model of the Business Cycle", **The Journal of Political Economy** 85, 2: 1977, 239-263.

Mardin, Şerif. "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri", **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**. Der.: Ersin Kalaycıoğlu ve A.Yaşar Sarıbay İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1986.

Mayer, Kenneth R. "Electoral Cycles in Federal Government Prime Contract Awards: State-Level Evidence From the 1988 and 1992 Presidential Elections", **American Journal of Political Science** 39, 1: 162-185, Şubat 1995.

Miller, Garry. "The Impact of Economics on Contemporary Political Science", **Journal of Economic Literature** 35, 3: 1173-1204, 1997.

Monroe, Kristen R. "Econometric Analyses of Electoral Behavior: A Critical Review", **Political Behavior** 1, 2: 137-173, Yaz 1979.

Musubeyli, Dilek Şişeci. "Kamusal Tercihler Kuramı Kapsamında Politik Konjonktürel Dalgalanmalar yaklaşımı." Yayınlanmamış Master Tezi. Anadolu Üniversitesi SBE, 1996.

Müsiad Araştırma Raporları: 40. **Türkiye Ekonomisi 2003**. İstanbul: Girişim Kağıtçılık Ltd. Şti., 2004.

Nannestad, Peter ve Martin Paldam, "The VP- Function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Function After 25 Years", **Public Choice** 79: 213-245, 1994.

Nannestad, Peter ve Martin Paldam, "Into Pandora's box of economic Evaluations: a study of the danish macro VP- function, 1986-1997", **Electoral Studies** 19, 123-140, 2000.

Nordhaus, William D." The Political Business Cycle " **The Review of Economic Studies** 42, 2: 169-190, Nisan 1975.

Nordhaus, William. "Alternative Approaches to the Political Business Cycle", **Brookings Paper on Economic Activity**, 2: 1989.

Norpoth, Helmut ve Thom Yantek. "Macroeconomic Conditions and Fluctuations of Presidential Popularity: The Question of Lagged Effects", **American Journal of Political Science** 27, 4: 785-807, Kasım 1983.

Norpoth, Helmut. "Guns and Butter and Government Popularity in Britain", **The American Political Science Review** 81, 3: 949-959, Eylül 1987.

Odabaş, Hakkı. "James M. Buchanan'ın Kamu Tercihi Ve Anayasal İktisat Alanındaki Katkılarının Değerlendirilmesi," Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.(aktaran www.canaktan.org)

"OECD İn Figures Statistlik on the Member Countries" çeşitli sayıları www.oecd.org.

Olters, Jan-Peter. "Endogenous Ballot Decisions and "Optimal" Fluctions an Economic Model of Politics". Yayınlanmamış Doktora Tezi. McGill University, Montreal, Kanada, 2000.

Olters, Jan-Peter. "Modelling Politics with Economic Tools: A Critical Survey of the Literature", **IMF Working Paper**. WP/01/10, 2001.

Onur, Sara. "Politik Bütçe Döngüleri Bağlamında İç ve Dış Borçlanmanın Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi", **Ekonomi ve Toplum**. 5, 2: www.isguc.org.

Onur, Sara. "Politik Bütçe Döngüleri ve Türkiye Ekonomisi (1975-2000)", **Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi** 11,2 : 85-126, 2002.

Onur, Sara. "Literatürde Ekonomi Politika ilişkisi", "**İş, Güç**" **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**. 6, 1: 2003. www.isguc.org.

Ortaç, Fevzi Rıfat. **Global Kamu Malları ve Finansmanı**. Ankara: Gazi Kitabevi, Mart 2004.

Özbudun, Ergun. **Siyasal Partiler**. Birinci Basım, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları. 1974.

Özkan, Fulya "1950'lerin Popülizm Açısından Bir İncelenmesi", **Journal of Historical Studies** 2: 32-47, 2004.

Pacek, Alexander C. "Macroeconomic Conditions and Electoral Politics in East Central Europa", **American Journal of Political Science** 38, 3: 723-744, 1994.

Paldam, Martin " Is There An Election Cycle? A Comparative Study of Natioanal Accounts." **Scandinavian Journal of Economics**. 81,: 323-342, 1979.

Paldam, Martin, "Industrial Conflicts and Economic Condition- A Comparative Emperical Investigation", **European Economic Review**. 20,: 231-256,1983.

Parasız, İlker. **İktisadın ABC'si**. Dördüncü Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000.

Powell, G. Bingham ve Guy D. Whitten. "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context", **American Journal of the Political Science** 37, 2: 397-414, Mayıs 1993.

Radcliff, Benjamin. "Solving the Puzzle; Aggragate Analysis and Economic Voting Revisited", **The Journal of Politics** 50, 2: 440-455, Mayıs 1988.

Remmer, Karen L."The Political Economy of Elections in Latin America, 1980-1991." **American Political Science Review** 87, 2: 393-407, 1993.

Richard,Daniel J."Unanticipated Money and Political Business Cycle." **Journal of Money, Credit and Banking** 18, 4: 447-457, Kasım1986.

Rogoff, Kenneth. "Equilibrium Political Budget Cycles" **The American Economic Review** 80, 1: 21-36, 1990.

Rogoff, Kenneth ve Anne Sibert. "Election and Macroeconomic Policy Cycles", **The Review of Economic Studies** 55, 1: 1-16, 1988.

Sakal, Mustafa. "Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller", www.canaktan.org

Saraçoğlu, Metin."Kamu İktisadı Bağlamında Medyan Seçmen Teorisi". <http://dergi.iibi.gazi.edu.tr>

Saint-Paul, Gilles. "The New Political Economy: Recent Books by Allen Drazen and by Torsten Persson and Guido Tabellini", **Journal of Economic Literature** 38,4: 915-925, 2000.

Savaş,Vural. **Politik İktisat**. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1986.

Sayan Serdar ve Hakan Berument, "Türkiye’de Siyaset Ekonomik Popülizm ve Hükümetler", **Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi** 15,2, 1997, s. 171-185.

Schultz Kenneth A. "The Politics of the Political Business Cycle." **British Journal of Political Science** 25, 1: 79-99, ocak 1995.

Sirkin, Gerald. "The Anatomy of Public Choice Failure", in: R.D. Leiter and G. Sirkin (Der.), **Economics of PublicChoice**, New York: 15-26,1975. Çeviren: Coşkun Can Aktan, "Devletin Başarısızlığının Anatomisi", www.canaktan.org.

Soh, Byung Hee "Political Business Cycles in Industrialized Democratic Countries", **KYKLOS** 39, 1: 31-46 ,1986.

Spanakos, Tony "Political Business Cycles in the Emerging Markets: The Case of Brazil", Latin American Studies Association Konferansında sunulmuştur, 2001.

Suzuki, Motoshi, " Political Business Cycle in Public Mind" **American Political Science Review** 86,4: Aralık 1992.

Stegmaier,Mary Ann "Voting Behaviour Transition Country" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Iowa),. s.26.

Stigler, George J. "General Economic Conditions and National Elections", **The American Economic Review** 63, 2: 160-167, Mayıs 1973.

Swank, Otto H. "Popularity Functions Based on the Partisan Theory", **Public Choice** 75: 339-356,1993.

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi**. Altıncı Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000.

Tanzi Vito Ve Ludger Schuknecht. "Reconsidering the fiscal role of government: The international perspective", **The American Economic Review** 87,2. 164-168, Mayıs 1997..

Telatar, Funda. "Parlamentar Sistemlerde Politik Devresel Dalgalanmalar: Teori ve Türkiye İçin Bir Uygulama", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 4: 133-154, 2000.

Telatar, Funda. **Politik İktisat Politikası**. Ankara: İmaj Yayınevi, 2004.

Thames, Frank C. "Did Yeltsin Buy Elections? The Russian Political Business Cycle, 1993-1999". **Communist and Post-Communist Studies** 34: 63-76, 2001.

Tokgöz, Erdinç "Türkiye İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri (1923-2000)", **Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz**. Der.: Ahmet Şahinöz Ankara: İmaj Yayınevi, 2001a.

Tokgöz, Erdinç. **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2001)**. Altıncı Baskı. Ankara: İmaj Yayınevi, 2001b.

Torlak, Sülün Evinç "Üç Başkan Üç Siyaset Bir Kent – Ankara" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Treisman, Daniel ve Vlademir Gimpelson, " Political Business Cycles and Russian Elections or the Manipulations of "chudart"", **British Journal of Political Science** 31, 225-46, 2001.

Tufte, Edward R. "Determinant of the Outcomes of Midterm Congressional Elections", **The American Political Science Review** 69, 3: 812-826, Eylül 1975.

Turan, İlder. **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**. Üçüncü basım. İstanbul: Der Yayınları, 1986.

Turan, Ali Eşref. **Türkiyede Seçmen Davranışı**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Şubat 2004.

TUGİAD, "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Sistemi", Seri no: 18, 1986.

Tuncer, Erol. "**Seçim '99**", **18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**. Ankara: Tesav Yayınları, 1999.

Tuncer, Erol Coşkun Kasapbaş ve Bülent Tuncer, **Seçim 2002 Sayısal ve Siyasal Değerlendirme**. Ankara: Tesav Yayınları, No:20, Haziran 2003.

Turcotte, Andrea. "Dialogue de Sourds: Economic Voting in Canadian Federal Election."Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Toronto, 1998.

Uygur, Ercan. Ekonomi, Partiler ve Seçimler”, Yeni Yüzyıl Gazetesi, 18.05.1995, s.11

Üşür, İşaya. “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?”, www.yunus.hacettepe.edu.tr

Varım, Suphi. “2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Seçim Ekonomisi.” **Türkiye Genç İşadamları Derneği Yayınları**, Haziran 1997

Veiga, Linda Gonçolves “Political Business Cycles in Local Public Finance”, 2002, www.eeg.uminho.pt/economia.

Veiga, Linda Rosa Fanseca Gonçalves. “ Voters, Policymakers and the Macroeconomy; An Emphasis on Employment.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of South Carolina, 1999.

Warren, Mark Thomas. “Reconsidering The Impact of Economic Conditions İn Individual Vote Choice Models”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Texas. 1998, s.1.

Yıldırım, Kemal ve Doğan Karaman. **Makroekonomi**. Üçüncü basım, Eskişehir: Eğitim, Sağlık Ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, yayın no:145, 2003.

www.canaktan.org/ekonomi

www.die.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.maliye.gov.tr

www.tns-global.com.tr/trendpoll

www.tbmm.gov.tr/hükümetler